

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΣΤΕΑΚΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ (ΕΑΣΤΕ)

**ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΩΝΤΑΣ
ΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΤΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ, ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ**

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ

Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου
Διευθύντρια Εργαστηρίου Αστέακής Εγκληματολογίας
Παντείου Πανεπιστημίου

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΣΤΕΑΚΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
(ΕΑστΕ)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΣΤΙΣ 23/11/2022

ΣΤΟ ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ Σ. ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ ΙΙ

ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

**Χαρτογραφώντας την εγκληματικότητα
και την ανασφάλεια στην περιφέρεια
της Πρωτεύουσας, την εποχή της οικονομικής κρίσης**

ΑΘΗΝΑ 2022

Στο πλαίσιο του Έργου: «UrbanCrime: Spatial aspects of crime and insecurity in the era of economic crisis: Trends, dimensions and correlations – Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί» το οποίο υποστηρίχθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «1^η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» (Αριθμός Έργου: ΗΦΡΙ-FM17-3898) www.elidek.gr.

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας

**ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΣΤΕΑΚΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
(ΕΑΣΤΕ)**

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΣΤΙΣ 23/11/2022
ΣΤΟ ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ Σ. ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ II
ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

**Χαρτογραφώντας την εγκληματικότητα
και την ανασφάλεια στην περιφέρεια
της Πρωτεύουσας, την εποχή της οικονομικής κρίσης**

Επιστημονική Ευθύνη

Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου
Διευθύντρια Εργαστηρίου Ασθεακής Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Επιμέλεια έκδοσης

Ελένη Κοντοπούλου
Νομικός, Δρ. Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΔΙΟΝΙΚΟΣ**

ΑΘΗΝΑ 2022

Copyright: ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΣΤΕΑΚΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ (ΕΑστΕ)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

«ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ, ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ»

Επιστημονική Ευθύνη

Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου

Επιμέλεια έκδοσης

Ελένη Κοντοπούλου

DTP | Σχεδιασμός εξωφύλλου: Rinétta

ISBN | 978-618-86497-0-5

Σχεδιασμός & Δημιουργία

ΜΑΡΙΑ ΤΣΑΚΟΥΡΙΔΟΥ & ΣΙΑ Ο.Ε.

Γραβιάς 9-13, Τ.Κ. 106 78, Αθήνα • Τηλ.: 210 38 01 777 • E-mail: info@dionicos.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ 9

Χαράλαμπος Οικονόμου

Καθηγητής στο Τμήμα Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου,
Αντιπρύτανης Έρευνας και Δια Βίου Μάθησης

Ξένια Χρυσόχου

Καθηγήτρια στο Τμήμα Ψυχολογίας Παντείου Πανεπιστημίου, Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου του Ελληνικού Ιδρύματος Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛΙΔΕΚ)

Τρύφων Κωστόπουλος

Καθηγητής και Πρόεδρος Τμήματος Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Πουλίκος Δικαιάκος

Προϊστάμενος Τμήματος Επιχειρησιακού Σχεδιασμού Δημοτικής Αστυνομίας Δήμου Αθηναίων

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΙΣΗΓΗΣΗ 17

«Παρουσίαση και στοχεύσεις του έργου 'Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί»

Χριστίνα Ζαραφώνιτου

Καθηγήτρια Εγκληματολογίας στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, Διευθύντρια του Εργαστηρίου Αστεακής Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, Επιστημονικά Υπεύθυνη του Έργου

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ 1^{ΗΣ} ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ

Ο ρόλος των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών στην κοινωνική δομή και λειτουργία: η περίπτωση της οικονομικής κρίσης

Συντονισμός: Καθηγητής Χαράλαμπος Οικονόμου, Αντιπρύτανης Έρευνας και Δια Βίου Μάθησης

«Απασχόληση και ανεργία στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Όψεις, ζητήματα και εναλλακτικές λύσεις» 29

Καθηγητής Ανδρέας Λύτρας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

«Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην εγκληματικότητα: Η διεθνής ερευνητική εμπειρία» 43

Στέλλα Μάλλιου, Κοινωνιολόγος, ΜΔΕ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

«Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ανασφάλεια: Η διεθνής ερευνητική εμπειρία» 57

Βασιλική Γιαννοπούλου, Κοινωνιολόγος, ΜΔΕ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

«Σύνδεση ανεργίας και εγκληματικότητας» 75

Κατερίνα Φιτσιάλου, Κοινωνιολόγος, Υπ. Διδάκτωρ

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ 2^{ΗΣ} ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ

Ο ρόλος του χώρου στη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου

Συντονισμός: Αν. Καθηγητής Άγγελος Μιμής

«Η μελέτη του εγκλήματος στην ανάλυση των Οικονομικών των Αστικών Κέντρων» 91

Καθηγητής Αντώνης Ροβολής, Τμήμα Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

«Ιστορική εξέλιξη και χρησιμότητα της χαρτογράφησης του εγκλήματος» 105

Γιώργος Μπάθας, Οικονομολόγος, ΜΔΕ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ 3^{ΗΣ} ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

«Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί» στους Δήμους Αθήνας, Φιλοθέης-Ψυχικού, Κορυδαλλού

Συντονισμός: Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου

«Πορίσματα διαγνωστικής έρευνας στους κατοίκους των Δήμων Αθήνας, Φιλοθέης-Ψυχικού, Κορυδαλλού» 119

Δημήτριος Καλαμάρας, Δρ. Κοινωνικής Στατιστικής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Μεταδιδάκτορας Εφαρμοσμένης Στατιστικής, Τμήμα Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

«Χαρτογράφηση και χωρική ανάλυση των δεδομένων της διαγνωστικής έρευνας στους κατοίκους των Δήμων Αθήνας, Φιλοθέης-Ψυχικού, Κορυδαλλού» 137

Αν. Καθηγητής Άγγελος Μιμής και Υποψήφιος Διδάκτορας **Θάνος Συνολάκης**, Τμήμα Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

«Στάσεις και αντιλήψεις των εκπροσώπων δημοτικών αρχών και αστυνομίας στους Δήμους Αθηναίων, Φιλοθέης-Ψυχικού και Κορυδαλλού σχετικά με την εγκληματικότητα και την ανασφάλεια στην Ελλάδα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης» 153

Ελένη Κοντοπούλου, Νομικός-Δρ. Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο και **Χαράλαμπος Καραγιαννίδης**, Νομικός-Δρ. Εγκληματολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο

ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ 173

“URBAN CRIME: SPATIAL OF CRIME AND INSECURITY IN THE ERA OF ECONOMIC CRISIS: TRENDS, DIMENSIONS AND CORRELATIONS” - «ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: ΤΑΣΕΙΣ, ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ», ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΘΕΗΣ-ΨΥΧΙΚΟΥ

Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου, Επιστημονικά Υπεύθυνη του έργου

* Για το περιεχόμενο των συμβολών που δεν περιλαμβάνονται στο Έργο, η επιστημονική ευθύνη ανήκει στους συγγραφείς τους. Κατά την επιμέλεια των κειμένων διατηρήθηκε το ύφος γραφής των συγγραφέων των συμβολών.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

Χαράλαμπος Οικονόμου

Καθηγητής Τμήματος Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου,
Αντιπρύτανης Έρευνας και Δια βίου Μάθησης

Αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι, φοιτήτριες και φοιτητές, συμμετέχοντες στην παρούσα εκδήλωση.

Με ιδιαίτερη χαρά δέχθηκα την πρόσκληση να απευθύνω χαιρετισμό στην ημερίδα αυτή, όπου παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του Ερευνητικού Έργου «Χαρτογραφώντας την εγκληματικότητα και την ανασφάλεια στην περιφέρεια της Πρωτεύουσας, την εποχή της οικονομικής κρίσης», με Επιστημονικά Υπεύθυνη την Καθηγήτρια του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, κυρία Χριστίνα Ζαραφωνίτου.

Το Έργο αυτό, εντάσσεται στο πλαίσιο χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.), όπου το Πάντειο Πανεπιστήμιο έχει μια αξιοσημείωτη παρουσία. Αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι σήμερα έχουν εγκριθεί για χρηματοδότηση από το ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. 56 προτάσεις μελών του Διδακτικού και Ερευνητικού Προσωπικού, υποψήφιων διδασκτόρων και μεταδιδασκτόρων ερευνητών/τριών του Παντείου Πανεπιστημίου, συνολικού προϋπολογισμού 4.560.437 ευρώ.

Αναφερόμενος, τώρα, στο συγκεκριμένο έργο, του οποίου τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν και θα συζητηθούν στη σημερινή ημερίδα, δεν μπορεί κανείς να μην επισημάνει τη σπουδαιότητά του. Μελετά μια κρίσιμη για την Ελληνική κοινωνία χρονική περίοδο, η οποία συμπίπτει με μια βαθιά οικονομική, πολιτική, κοινωνική αλλά και πολιτισμική κρίση, που επέφερε αρνητικές επιπτώσεις σε όλους τους τομείς, μεταξύ των οποίων και η εγκληματικότητα και η αίσθηση ανασφάλειας των πολιτών, οι οποίες αποτελούν άλλωστε και τα ερευνητικά αντικείμενα του έργου αυτού.

Η συμβολή του έγκειται στο γεγονός ότι προσφέρει την τεκμηρίωση εκείνη η οποία είναι αναγκαία για τη διαμόρφωση δημόσιων πολιτικών και την αξιολόγηση αυτών με βάση επιστημονικά δεδομένα και όχι ιδεολογικά επιχειρήματα. Αναδεικνύει την πολυπλοκότητα της κοινωνικής δυναμικής της κοινωνίας και αποκαλύπτει δεσμούς αιτιακής συνάφειας. Παρουσιάζει αντικειμενικές διαστάσεις και υποκειμενικές προσλήψεις ενός κοινωνικού φαινομένου και συνεπώς συνιστώσες που η κοινωνιολογική θεώρηση αναδεικνύει. Το πλούσιο εμπειρικό υλικό που συλλέχθηκε κατά τη διάρκεια διενέργειας της έρευνας, αποτελεί πρόσφορο έδαφος δοκιμής κοινωνιολογικών εννοιών και προσεγγίσεων, όπως η έννοια της ανομίας και της δυναμικής των κοινωνικών κανόνων που αποτέλεσε πεδίο προβληματισμού του Durkheim, η εμφάνιση πολυδιάστατων κοινωνικών ανισοτήτων που αναλύονται στο έργο του Marx, ή το κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο όπως το προσεγγίζουν οι Putnam και Bourdieu.

Η έρευνα της κας Ζαραφωνίτου και των συνεργατών της επιχειρεί την χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας σε συγκεκριμένες αστικές περιοχές. Η χρησιμότητα ενός τέτοιου εγχειρήματος είναι προφανής. Παίρνοντας ως αφορμή την πρόσφατη πανδημία του κορωνοϊού, ποιος μπορεί να μην εξάρει το έργο του John Snow, γιατρού και ενός από τους θεμελιωτές της επιδημιολογίας, ο οποίος με τη μέθοδο της χαρτογράφησης των κρουσμάτων χολέρας στο Λονδίνο το 1854, κατάφερε να εντοπίσει την πηγή της επιδημίας. Η χαρτογράφηση, λοιπόν, της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην Περιφέρεια της Πρωτεύουσας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, ανατρέπει λανθασμένες εικόνες που είχαμε σχετικά με τις περιοχές που θεωρούνται «επικίνδυνες» στην Αθήνα και μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση δημόσιων πολιτικών που να ανταποκρίνονται στην κοινωνική πραγματικότητα και όχι σε προκαταλήψεις και ιδεασμούς.

Αναφέρθηκα στην πανδημία του κορωνοϊού. Μια κρίση επιδημιολογική η οποία ακολούθησε, σε σύντομο χρονικό διάστημα, την οικονομική κρίση. Θα είχε ενδιαφέρον να διερευνηθεί κανείς την εγκληματικότητα και την ανασφάλεια κατά τη διάρκεια και αυτής της κρίσης. Προτείνω, λοιπόν, στην αγαπητή κα Ζαραφωνίτου και την ομάδα της, αυτό να αποτελέσει ένα από τα επόμενα ερευνητικά τους ενδιαφέροντα.

Εύχομαι καλή συνέχεια στις εργασίες της σημερινής ημερίδας, από την οποία είμαι σίγουρος ότι θα προκύψουν χρήσιμα συμπεράσματα και θα γίνει ένας γόνιμος διάλογος. Και ελπίζω όλα αυτά να αποτυπωθούν σε έναν τόμο πρακτικών προκειμένου η προστιθέμενη αξία να διαχυθεί σε όλη την ακαδημαϊκή κοινότητα.

Ξένια Χρυσοχόου

*Καθηγήτρια Κοινωνικής και Πολιτικής Ψυχολογίας,
Τμήμα Ψυχολογίας Παντείου Πανεπιστημίου,
Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου του ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ*

Είναι πολύ μεγάλη χαρά και τιμή να πω κάποια λόγια για το πρόγραμμα «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί» που χρηματοδοτήθηκε από το ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ και παρουσιάζει εδώ κάποια από τα πορίσματά του.

Το ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ έχει στόχο να χρηματοδοτεί την βασική έρευνα, την έρευνα που προέρχεται από την επιστημονική περιέργεια των ερευνητών, και να τους δίνει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον. Είναι όμως ιδιαίτερα σημαντικό όταν το ερευνητικό ενδιαφέρον συναντά τις ανάγκες της κοινωνίας όπως συμβαίνει με αυτό το πρόγραμμα.

Το έργο αυτό έθεσε ως στόχο να αποτυπώσει τον φόβο και την ανασφάλεια των πολιτών από την εγκληματικότητα και να τα συνδυάσει με τα επίσημα αστυνομικά στοιχεία σε δήμους της Αττικής, χαρτογραφώντας εντέλει την αίσθηση των πολιτών σε συνθήκες οικονομικής κρίσης.

Ως κοινωνική ψυχολόγος, η ίδια, γνωρίζω την σημασία της αποτύπωσης του συναισθήματος του φόβου και της ανασφάλειας καθώς αυτά επιδρούν στις συμπεριφορές, και μάλιστα επιδρούν περισσότερο και από τα πραγματικά δεδομένα της εγκληματικότητας. Καθώς ο φόβος έχει φανεί ότι μπορεί να οδηγήσει σε πιο αυταρχικές επιλογές τους πολίτες είναι πολύ σημαντική αυτή η χαρτογράφηση σε μια χρονική περίοδο παρατεταμένης κρίσης. Το αίσθημα ανασφάλειας μπορεί να αποτελεί δείκτη έλλειψης κοινωνικής συνοχής και σε συνδυασμό με την έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς δύναται να δημιουργεί ένα εκρηκτικό μείγμα απόψεων που οδηγούν τους πολίτες σε ακραίες λύσεις για την κοινωνική οργάνωση.

Η καινοτομία που προσφέρει η δουλειά αυτή συνίσταται στο ότι συνδυάζει δεδομένα για το έγκλημα που προέρχονται από επίσημες πηγές με τις απόψεις της αστυνομίας και των δήμων αλλά κυρίως με το αίσθημα των πολιτών. Πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι η έρευνα γίνεται σε 3 δήμους της Αττικής (το Δήμο Αθηναίων με τα διαφορετικά του διαμερίσματα, το Δήμο Κορυδαλλού και τον Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού) που διαφέρουν ως προς τις κοινωνικο-οικονομικές τους συνθήκες. Τέλος, αυτή η αποτύπωση, που γίνεται και με τεχνικές χωρικής ανάλυσης, αφορά την περίοδο από το 2009 έως το 2019 καθώς και την περίοδο της πανδημίας (2020-21) και μας επιτρέπει πολύ ενδιαφέρουσες συγκρίσεις.

Το έργο αυτό με την χαρτογράφηση που κάνει και τη σύνθεση στοιχείων από πολλές πηγές προσφέρει μια γνώση του φαινομένου της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας που μπορεί να καταρρίψει εδραιωμένες στερεοτυπικές ιδέες (όπως πχ. τα επίπεδα εγκληματικότητας και ανασφάλειας σε συγκεκριμένες περιοχές του κέντρου της Αθήνας όπως είναι τα Εξάρχεια). Καταδεικνύει, επίσης, πώς η αίσθηση της γειτονιάς και της κοινότητας σε περιοχές που δεν χαρακτηρίζονται από οικονομική ευμάρεια (βλ. Κορυδαλλός) μπορεί να εξισορροπεί συναισθήματα ανασφάλειας των πολιτών σε σχέση με περιοχές με μεγαλύτερη οικονομική άνεση. Επίσης, δύναται να καταστεί σημαντικό εργαλείο πολιτικών καταπολέμησης και της εγκληματικότητας αλλά και της ανασφάλειας των πολιτών σε περιοχές που αυτό το αίσθημα δεν συνάδει με τα πραγματικά ποσοστά εγκληματικότητας.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να υπογραμμίσω τη σημασία που έχει η σύμπραξη της τοπικής αυτοδιοίκησης, κρατικών θεσμών και του πανεπιστημίου στην εκπόνηση έρευνας προς όφελος της επιστήμης και της κοινωνίας.

Είμαστε περήφανοι στο ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ που μπορέσαμε να συμβάλλουμε στην υλοποίηση αυτής της ερευνητικής δουλειάς. Ευχόμαστε τα πορίσματα αυτού του έργου να δημοσιοποιηθούν τόσο στην επιστημονική κοινότητα όσο και στο ευρύτερο κοινό. Τέλος, ελπίζουμε αυτό το έργο να ήταν η αρχή μιας ενασχόλησης με αυτά τα θέματα, να διαμόρφωσε νέους ερευνητές και να τους έδωσε ώθηση να συμβάλλουν και αυτοί στη συνέχεια σε θέματα που αφορούν την σχέση ανασφάλειας και εγκληματικότητας σε αστικά περιβάλλοντα.

Τρύφωνας Κωστόπουλος

*Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου,
Πρόεδρος Τμήματος Κοινωνιολογίας*

Ευχαριστώ πολύ τους διοργανωτές για την πρόσκληση

κ. Οικονόμου, Αντιπρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου
κ. Ζαραφωνίτου, Επιστημονική Υπεύθυνη της Ημερίδας και Διευθύντρια του Εργαστηρίου
Αστεακής Εγκληματολογίας
κ. Χρυσόχου, Πρόεδρε του Επιστημονικού Συμβουλίου του Ελληνικού Ιδρύματος Έρευνας
και Τεχνολογίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ)
Αγαπητές φοιτήτριες και φοιτητές
Κυρίες και κύριοι,

Κάποιος βίαζε και εκπόρνευε ένα παιδί στα Σεπόλια. Δεν είναι φρικτό; Μήπως δεν έγινε κάτι ανάλογο σε μια δομή στον Κολωνό; Οι γυναικοκτονίες αυξάνονται. Δεν είναι τραγικό; Παπάδες συμμετέχουν σε εγκλήματα. Ας μη το συνεχίσουμε. Ποιο είναι το συμπέρασμα που εκβιάζεται; Ω τι φρίκη! Όλοι και όλες ένοχοι και ένοχες! Φτωχοδιάβολοι και «καθώς πρέπει άνθρωποι», ταυτόχρονα ένοχοι. Επίσημοι θεσμοί και αδιαφανείς δομές, το ίδιο. Κυβέρνηση και κυβερνώμενοι στο ίδιο τσουβάλι. Κατεστημένες κυρίαρχες αξίες, όσο και η αντανάκλασή τους, στο ίδιο βαθμό ένοχες.

Μα πόση υποκρισία υπάρχει εδώ; Όχι δεν πρόκειται για κάποια υπερ-ευαισθητοποίηση των κυρίαρχων μέσων για τόσες μορφές εγκλημάτων. Αλλού πάει το θέμα. Όταν όλοι είναι ένοχοι, πρακτικά δεν υπάρχει ένοχος. «Ένοχος ένοχον ού ποιεῖ». Αυτός είναι ο στόχος. Και κάτι ακόμη. Οι ένοχοι είναι στους «κάτω», όχι στους «πάνω». Επί το λαϊκότερο: Παλιοκοινωνία, τι ψάχνεις να βρεις, δεν υπάρχει άκρη, μη τρελαίνεσαι. Μακριά από εμάς και τίποτα άλλο... Μα αν είμαστε όλοι και όλες ένοχοι και ένοχες, εν τέλει αυτή η κοινωνία δε σώζεται. Ματαιότης.

Υπάρχει ένα γνωστό κοινωνικό πείραμα. Αν κλείσεις πχ 30 ανθρώπους σε ένα δωμάτιο, πόσο χρόνο θέλουν άραγε να πάψουν σταδιακά να είναι άνθρωποι και να αρχίσουν να ξεπέφτουν σε όλες τις ποταπότητες; Αλήθεια, το συμπέρασμα είναι ότι όλοι είναι ποταποί ή μήπως ότι υπάρχει το έγκλημα του εγκλεισμού τους και ένοχος για αυτό;

Όχι λοιπόν στη συσκότιση! Κράτος και κυβερνήσεις εγκληματούν με διαλυμένες παιδεία, υγεία, κοινωνική πρόνοια, προστασία των παιδιών, δομές ψυχικής υγείας κτλ. «Μη μου μιλάς για λευτεριά. Η φτώχεια να η σκλαβιά». (Μπακούνιν). Η φτώχεια, η ανασφάλεια, η λογική «ο σώσων εαυτόν σωθήτω», η χυδαία λογική «όλοι εναντίον όλων», παράγουν κανιβαλισμό.

Η ένταξη των ανθρωπίνων σχέσεων σε λογικές εμπορευματοποίησης, ανταγωνισμού και κυριαρχίας, σκοτώνουν αισθήματα αλληλεγγύης.

Η λογική και η κουλτούρα της βίας, πρωτίστως εκπορευόμενη από την κρατική καταστολή, τον εργοδοτικό δεσποτισμό και την οικονομική βία, αντανακλώνται αλλά και πολλαπλασιάζουν προϋπάρχουσες νοσηρές σχέσεις καταπίεσης μεταξύ αντρών και γυναικών, γονιών και παιδιών, εκπαιδευτικών και μαθητών κ.ό.κ.

Για την λύση του προβλήματος της εγκληματικότητας, οφείλουμε να σκεφτούμε και να δράσουμε με υπέρβαση από τις περιπτώσεις και να αναζητήσουμε τις συνολικές «αιτίες που μας αφήνουμε μισούς». Οι ένοχοι βρίσκονται στη συνολική δομή της καπιταλιστικής κοινωνίας και στην σαπίλα που αποπνέουν οι «αξίες» της. Για παράδειγμα από τη Δύση οργανώνονται ταξίδια sex tourism για παιδεραστές προς τις χώρες της Άπω Ανατολής (Ταϊλάνδη), όπου οι «πολιτισμένοι» δυτικοί κοσμοπολίτες ικανοποιούν τα ζωώδη ένστικτά τους πάνω σε απροστάτευτες αθώες παιδικές ψυχές.

Ας παρακολουθήσουμε τώρα το συγγραφέα «των Αθλών» Βίκτωρα Ουγκώ: «Εκεί που ανοίγει ένα σχολείο κλείνει μια φυλακή». Με αυτή την έννοια η παιδεία, η πνευματική καλλιέργεια και ο επαναπροσδιορισμός των κοινωνικών προτύπων που θα υπηρετούν ανώτερες ουμανιστικές αξίες πρέπει να είναι το ζητούμενο. Το συνέδριό σας μπορεί να συμβάλει προς σ' αυτή την κατεύθυνση.

Η συνολική όμως αντιμετώπιση του προβλήματος της εγκληματικότητας δεν μπορεί επιλυθεί στο πλαίσιο της σημερινής καπιταλιστικής κοινωνίας. Μιας κοινωνίας για την οποία ο συγγραφέας του Κεφαλαίου σημειώνει: Αν το χρήμα «γεννιέται με φυσικές κηλίδες αίματος στο ένα μάγουλο, το κεφάλαιο γεννιέται βουτηγμένο από την κορυφή ως τα νύχια στο αίμα και στη βρωμιά και στάζοντας αίμα από όλους τους πόρους». Στο ίδιο μήκος κύματος πάλι ο μεγάλος Βίκτωρ Ουγκώ αναφωνεί: «Η κοινωνία προετοιμάζει το έγκλημα. Ο εγκληματίας το διαπράττει». Δηλ. «Ο τρόπος της παραγωγής της υλικής ζωής, καθορίζει γενικά την εξέλιξη της κοινωνικής, πολιτικής και διανοητικής ζωής. Το τι είναι οι άνθρωποι, δεν καθορίζεται από τη συνείδησή τους, αλλά, αντίστροφα, το κοινωνικό τους είναι, καθορίζει τη συνείδησή τους» (Μαρξ).

Για να δημιουργηθούν, λοιπόν, διαφορετικές συνειδήσεις πρέπει να μεταβούμε σε διαφορετικές κοινωνίες, οι οποίες δεν θα έχουν στην προμετωπίδα τους το κέρδος των σημερινών καπιταλιστικών κοινωνιών αλλά πανανθρώπινα ιδανικά. Δεν αρκεί λοιπόν η επιφανειακή μελέτη των κοινωνικών φαινομένων αλλά να δούμε τι συμβαίνει κάτω από τα επιφανόμενα. Η προσπάθεια δύσκολη αλλά και επιβεβλημένη, αφού «οι φιλόσοφοι μονάχα εξηγούσαν με διάφορους τρόπους τον κόσμο, το ζήτημα όμως είναι να τον αλλάξουμε» (Μαρξ). Όσο ο κόσμος δεν αλλάζει μοιραία θα έχουμε τα ίδια αποτελέσματα. Εκμετάλλευση, φτώχεια, εγκλήματα, ανθρώπους του κοινωνικού περιθωρίου.

Με αυτές τις σκέψεις είμαι βέβαιος ότι το συνέδριό σας θα συμβάλει σημαντικά στην επιστημονική ανάλυση του φαινομένου της εγκληματικότητας στην ελληνική κοινωνία, βασική προϋπόθεση για την αντιμετώπιση του προβλήματος σήμερα μέχρι την οριστική εξάλειψή του στο μέλλον.

Πουλίκος Δικαιόκος

*Προϊστάμενος Τμήματος Επιχειρησιακού Σχεδιασμού,
Δημοτικής Αστυνομίας Δήμου Αθηναίων*

Αξιότιμη κυρία Ζαραφωνίτου,

Θα ήθελα να σας εκφράσω τις θερμές μας ευχαριστίες για την πρόσκληση προς τη Διεύθυνση Δημοτικής Αστυνομίας του Δήμου Αθηναίων, προκειμένου να συμμετάσχει στην Ημερίδα του Εργαστηρίου Αστυνομικής Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών με θέμα «Χαρτογραφώντας την εγκληματικότητα και την ανασφάλεια στην περιφέρεια της Πρωτεύουσας, την εποχή της οικονομικής κρίσης».

Ο Δήμος Αθηναίων μέσω των Υπηρεσιών του, υλοποιεί διάφορες δράσεις με στόχο τόσο την κοινωνική προστασία και την ικανοποίηση των ολοένα και αυξανόμενων αναγκών των πολιτών, ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, όσο και την ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας των πολιτών.

Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, ο Δήμος Αθηναίων έχει συνάψει από το 2019 σύμφωνο συνεργασίας με την ΕΛ.ΑΣ, δρώντας σε διαφορετικά επίπεδα τόσο κατά μόνας όσο και από κοινού με άλλους φορείς, για την αντιμετώπιση της μικροπαραβατικότητας, την σφράγιση των εγκαταλελειμμένων κτιρίων, τη φροντίδα χρηστών ψυχοδραστικών ουσιών, τον έλεγχο παραβάσεων σε καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος και την αντιμετώπιση του παράνομου υπαίθριου εμπορίου.

Επιπλέον, ο Δήμος Αθηναίων υλοποιεί ένα μεγάλο πρόγραμμα ολικής αναβάθμισης του δημοτικού φωτισμού σε όλες τις γειτονιές της Αθήνας, με σκοπό την ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας, τόσο των επισκεπτών όσο και των δημοτών του Δήμου μας.

Ολοκληρώνοντας, σας γνωρίζουμε ότι η προστασία της ζωής και της περιουσίας των πολιτών αποτελεί πρώτηστη υποχρέωση του Δήμου Αθηναίων και ως εκ τούτου θα συνεχίσει να πραγματοποιεί δράσεις, οι οποίες θα εξασφαλίζουν την ασφαλή διαβίωση των πολιτών.

Σας ευχαριστούμε θερμά, και πολλά συγχαρητήρια τόσο για τη διεξαγωγή της σημερινής ημερίδας όσο και για το εξαιρετικό ερευνητικό σας πρόγραμμα, το οποίο σίγουρα θα αποτελέσει οδηγό για την υλοποίηση του έργου μας.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

«ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΚΡΙΣΗΣ: ΤΑΣΕΙΣ, ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ»

Χριστίνα Ζαραφώνιτου

Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Τμήμα Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου, Διευθύντρια Εργαστηρίου Αστυνομικής Εγκληματολογίας Τομέα Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Επιστημονικά Υπεύθυνη του Έργου

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

“UrbanCrime: Spatial aspects of Crime and insecurity in the era of economic crisis: Trends, dimensions and correlations – Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί”

Ακρώνυμο: UrbanCrime

Επιστημονική Περιοχή: Κοινωνικές Επιστήμες

Επιστημονικό Πεδίο: Εγκληματολογία

Επιστημονική Υπεύθυνη (ΕΥ): Χριστίνα Ζαραφώνιτου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Τμήμα Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου. Διευθύντρια Εργαστηρίου Αστυνομικής Εγκληματολογίας Τομέα Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Φορέας Υποδοχής: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Το Ερευνητικό Έργο εγκρίθηκε και υποστηρίχθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛΙΔΕΚ) στο πλαίσιο της δράσης «1η προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» (Αρ. έργου HFRI-FM17-3898) [ΕΛΙΔΕΚ, Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας \(elidek.gr\)](#).

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας

Σκοπός του έργου είναι η μελέτη της εξέλιξης του φαινομένου της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και μετά, η οποία και διερευνάται σε σχέση με τις συνθήκες οικονομικού αποκλεισμού σε τρεις δήμους της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας (Δήμος Αθηναίων, Φιλοθέης-Ψυχικού και Κορυδαλλού).

Αντικείμενο μελέτης: Ειδικότερα, στο πλαίσιο του έργου εξετάζεται η πιθανή αύξηση του εγκλήματος σε περιόδους οικονομικής κρίσης με ιδιαίτερη έμφαση στη μελέτη της χωρικής ανάλυσης της εγκληματικότητας σε συνάρτηση με την υποβάθμιση των υπό εξέταση περιοχών λόγω της οικονομικής κρίσης.

Επίσης, μελετάται ο φόβος του εγκλήματος και η ανασφάλεια κατά την οικονομική κρίση καθώς και το κατά πόσο το φαινόμενο εντείνεται σε περιοχές υποβαθμισμένες με σοβαρά οικονομικά προβλήματα (και εδώ δίνεται έμφαση στη χωρική ανάλυση του φαινομένου). Τα δεδομένα της μελέτης δύνανται να αξιοποιηθούν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση αποτελεσματικότερων πολιτικών πρόληψης και αντιμετώπισης του εγκλήματος και ενίσχυσης του αισθήματος της ασφάλειας των κατοίκων της πόλης.

Η μεθοδολογία: Στο πλαίσιο του έργου αξιοποιήθηκαν τόσο τα ποσοτικά (στατιστικές, ερωτηματολόγια) εργαλεία όσο και τα ποιοτικά, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην χωρική ανάλυση του υπό εξέταση φαινομένου μέσα από την εφαρμογή της χαρτογράφησης και της ανάλυσης χωρικών προτύπων.

Το έργο υλοποιείται από μια ομάδα **διεπιστημονικού χαρακτήρα** με επιστήμονες από τα πεδία της Εγκληματολογίας, Κοινωνιολογίας, Εφαρμοσμένης Στατιστικής και Γεωπληροφορικής.

Η διάρκεια του έργου είναι 36 μήνες με ημερομηνία έναρξης την 20/12/2019 και ημερομηνία λήξης την 19/12/2022.

B. ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΟΥ

Επιστημονικά Υπεύθυνη του Έργου: Καθηγήτρια Εγκληματολογίας **Χριστίνα Ζαραφωνίτου**, Διευθύντρια Εργαστηρίου Ασθεακής Εγκληματολογίας Τομέα Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Ομάδα Έργου:

Άγγελος Μιμής, Αν. Καθηγητής στην Εφαρμοσμένη Πληροφορική & Χωρική Ανάλυση, Τμήμα Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Δημήτριος Καλαμάρας, Δρ. Κοινωνικής Στατιστικής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Μεταδιδάκτορας Εφαρμοσμένης Στατιστικής, Τμήμα Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Χαράλαμπος Καραγιαννίδης, Νομικός-Δρ. Εγκληματολογίας, Μεταδιδάκτορας Νομικής Σχολής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Ελένη Κοντοπούλου, Νομικός-Δρ. Εγκληματολογίας, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Θάνος Συνολάκης, Υπ. Διδάκτωρ, Τμήμα Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Κατερίνα Φιτσιάλου, Κοινωνιολόγος, Υπ. Διδάκτωρ.

Βασιλική Γιαννοπούλου, Κοινωνιολόγος, ΜΔΕ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Στυλιανή Μάλλιου, Κοινωνιολόγος, ΜΔΕ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Γιώργος Μπάθας, Οικονομολόγος, ΜΔΕ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Έλενα Συρμαλή, ΜΔΕ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Μένια Χατζίκου, Επιχειρησιακή Αναλύτρια.

Γ. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

1. Κύριος σκοπός και στόχοι έργου

Η έρευνα αποσκοπεί στην εξέταση της δυναμικής εξέλιξης του εγκληματικού φαινομένου και της συνεπαγόμενης ανασφάλειας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Η εξέλιξή της ερευνάται σε σχέση με την οικονομική υποβάθμιση στις περιοχές της ελληνικής πρωτεύουσας. Η ΕΥ και η ερευνητική ομάδα θέτουν ως αντικείμενο έρευνας το ρόλο των μακρο-οικονομικών παραγόντων στην εξέλιξη της εγκληματικότητας και των χαρακτηριστικών της καθώς και το ρόλο της στη δημιουργία ή ένταση μιας γενικότερης κατάστασης 'ευάλωτου' συνδεόμενης με το φόβο του εγκλήματος. Όλα τα παραπάνω μελετώνται στο πλαίσιο της οικολογικής εγκληματολογικής προσέγγισης και των χωρικών όψεων του εγκλήματος.

Το πρόγραμμα αποσκοπεί στη διατύπωση επιστημονικών απαντήσεων σε διάφορα σημαντικά ερωτήματα-κλειδιά και στην επισκόπηση θεμελιωδών ζητημάτων σχετικά με το έγκλημα και την ανασφάλεια στην Αθήνα, την εποχή της οικονομικής κρίσης. Οι κυριότεροι άξονες μελέτης είναι:

- Οξύνεται το εγκληματικό φαινόμενο σε περιόδους οικονομικής κρίσης;
- Ποιες μορφές εγκληματικότητας επηρεάζονται από την οικονομική κρίση (ιδιοκτησίας-προσώπων;)
- Επηρεάζεται η ενδοαστιακή κατανομή του εγκληματικού φαινομένου κατά τρόπο αντίστοιχο με την υποβάθμιση των συνοικιών συνεπεία οικονομικής κρίσης;
- Ο φόβος του εγκλήματος και η σχετιζόμενη με το έγκλημα ανασφάλεια εντείνεται σε περιόδους οικονομικής κρίσης;
- Ο φόβος του εγκλήματος και η σχετιζόμενη με το έγκλημα ανασφάλεια εντείνεται στις περιοχές που αντιμετωπίζουν εντονότερα οικονομικά προβλήματα;

2. Θεωρητικό και ερευνητικό πλαίσιο

Η Αθήνα έφθασε να χαρακτηρίζεται από τη σημερινή υπερσυγκέντρωση πληθυσμού και τη μεγάλη ετερογένεια μέσα από διαδικασίες σταδιακής αστικοποίησής της, η οποία συναρτάται θετικά με ρεύματα εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης καθοριστικά για την ιστορία και την εξέλιξη της. Η ανάπτυξή της δεν έγινε, ωστόσο, βάσει οργανωμένου πολεοδομικού σχεδιασμού και τη φυσιογνωμία της προσδιόρισαν συγκυριακές πολιτικές, κοινωνικές αλλαγές και εσωτερικοί ανταγωνισμοί στο επίπεδο στέγασης.

Η ραγδαία αστικοποίηση (Zarafonitou, 1989) που χαρακτήρισε τόσο τη δεκαετία 1960-1970 όσο και τη σύγχρονη εποχή, συνοδεύθηκε και από μεγάλη ετερογένεια. Μετά το 1990, οι κεντρικές περιοχές της πρωτεύουσας επηρεάστηκαν ιδιαίτερα από το μεταναστευτικό ρεύμα που προερχόταν κυρίως από βαλκανικές χώρες. Από το 2005 περίπου και μετά, ένα νέο μεγαλύτερο και πιο ετερογενές ρεύμα εξωτερικής μετανάστευσης από χώρες της Ασίας και της Αφρικής επηρέασε τη φυσιογνωμία της κοινωνικής ζωής της πρωτεύουσας και κυρίως των κεντρικών περιοχών της. Το νέο αυτό ρεύμα συνέπεσε με την εμφάνιση μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης της οποίας οι συνέπειες έγιναν ιδιαίτερα εμφανείς στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια.

Στο πλαίσιο αυτό, παρατηρείται αντίστοιχη ένταση και των κοινωνικών προβλημάτων με αντίστοιχη ανισοκατανομή στο εσωτερικό των περιοχών της πρωτεύουσας, με πιο επιβαρυσμένο το κέντρο της. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγεται και η εγκληματικότητα η ποσοτική και ποιοτική μετεξέλιξη της οποίας είναι ενδεικτική μιας γενικότερης επιδείνωσής της (Ζαραφωνίτου, 2013).

Οι διεθνείς έρευνες θεμελιώνουν μια ισχυρή συσχέτιση μεταξύ του φόβου του εγκλήματος και ορισμένων χαρακτηριστικών της γειτονιάς που την προσδιορίζουν ως «υποβαθμισμένη περιοχή» (deprived area), όπως είναι σπασμένα τζάμια, γκράφιτι, σκουπίδια στους δρόμους, ερειπωμένα κτίρια, κακός φωτισμός δημόσιων χώρων, δημόσια χρήση ναρκωτικών κ.λπ. (Nicolas, Povey, Walker, & Kershaw, 2005· Hideg & Manchin, 2005· Zaraφωνίτου, 2009· Ζαραφωνίτου, 2006). Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, οι ευκαιρίες εγκληματικής δράσης αυξάνονται στις εν λόγω περιοχές, όταν οι μη εγκληματικές μετακινήσεις και δραστηριότητες περιοριστούν εξ αιτίας του φόβου που προκαλεί η φήμη τους αυτή και εξ αιτίας της εντύπωσης περί ανικανότητας ελέγχου του εγκλήματος στην εν λόγω περιοχή.

Στα στάδια που ακολουθούν, οι μόνιμοι κάτοικοι των κεντρικών περιοχών της πόλης εγκαταλείπουν τις γειτονιές τους και στη θέση τους εγκαθίστανται μη μόνιμοι πληθυσμοί με πολλά κοινωνικά προβλήματα, λόγω του χαμηλού οικονομικού κόστους εγκατάστασης, σύμφωνα και με τη θεωρητική προσέγγιση της οικολογικής σχολής του Σικάγου (Park, Burgess & McKenzie, 1925· Shaw & McKay, 1942· Ζαραφωνίτου, 2004). Η αλλαγή αυτή της φυσιογνωμίας των περιοχών συνεπάγεται συχνά τη χαλάρωση της πίεσης για προσφορά αποτελεσματικών κρατικών υπηρεσιών και την εγκατάσταση μη συμβατών κοινωνικών δραστηριοτήτων που συναρτώνται με την εικόνα μη ασφαλών περιοχών (Ζαραφωνίτου, 1996, 2013).

Η διαβάθμιση του φόβου του εγκλήματος προκύπτει από όλες τις έρευνές μας στην περιοχή της πρωτεύουσας, με κυριότερη παρατήρηση ότι τα υψηλότερα ποσοστά φόβου εντοπίζονται σταθερά στο Κέντρο της (Ζαραφωνίτου, 2011). Η ανασφάλεια των κατοίκων του Κέντρου της Αθήνας, κατά τη δεκαετία της οικονομικής κρίσης (2009-19) συναρτάται με μια σειρά παραμέτρους της υποβάθμισης της ποιότητας ζωής σε καθημερινό επίπεδο, όπως:

- Η περιβαλλοντική υποβάθμιση
- Οι μεγάλες διαστάσεις των σχετικών με τα ναρκωτικά προβλημάτων
- Η ανεξέλεγκτη παράνομη πορνεία – trafficking
- Η μεγάλη πολιτισμική ετερογένεια (εξωτερική μετανάστευση)

- Οι εκτεταμένες διαστάσεις του παρεμπορίου (που τα τελευταία χρόνια έχει ατονήσει)
- Η κάμψη της εμπορικής δραστηριότητας
- Η εγκληματικότητα

«Χαρτογραφώντας» τα παραπάνω προβλήματα, παρατηρούμε ότι είναι εγκατεστημένα σε θύλακες του κέντρου της Αθήνας και εκδηλώνονται σωρευτικά με αποτέλεσμα οι εν λόγω περιοχές να χαρακτηρίζονται από:

- Μετεγκατάσταση των παραδοσιακών κατοίκων τους
- Ευμετάβλητο, ετερογενή και μη σταθερό πληθυσμό
- Μονολειτουργικού χαρακτήρα κοινωνικές δραστηριότητες
- Εμφάνιση μη νόμιμων μορφών ελέγχου της περιοχής
- Σημάδια της φτώχειας
- Συγκρούσεις μεταξύ των εγκαταστημένων ομάδων

Το γεγονός ότι τα περισσότερα προβλήματα εντοπίζονται γύρω από κεντρικές πλατείες εξηγείται εύκολα στην ελληνική πραγματικότητα λόγω της ιδιαιτερότητας του δημόσιου χώρου, ο οποίος ορίζεται σε αντιδιαστολή προς τον ιδιωτικό και ως εκ τούτου προσλαμβάνεται ως περιοχή «μη ελέγχου» και «μη ενδιαφέροντος» ή απλά, ως περιοχή που δεν ανήκει σε κανέναν και άρα γίνεται εύκολα αντικείμενο «κατάληψης» από διαφορετικά ανάλογα με την περίπτωση συμφέροντα.

Το κύριο χαρακτηριστικό της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας είναι ότι, σύμφωνα με το θεωρητικό της υπόβαθρο, «τα εγκληματικά συμβάντα πρέπει να νοούνται ως διασταύρωση παραβατών, θυμάτων ή εγκληματικών στόχων και νόμων σε συγκεκριμένες τοποθεσίες σε συγκεκριμένες ώρες και τόπους» (Wortley & Mazerolle, 2008:1). Οι σχετικές μελέτες, όταν συνδυάζονται με τις κατάλληλες τεχνικές χαρτογράφησης του εγκλήματος, θεωρούνται ιδιαίτερα χρήσιμες όχι μόνο για την κατανόηση του εγκλήματος αλλά επίσης για την πρόληψή του μέσω του περιβαλλοντικού σχεδιασμού (Crowe, 2000: 40).

Από την άλλη πλευρά, η σημασία των οικονομικών παραγόντων είναι διαχρονικά σημαντική για τη μελέτη των διαστάσεων και των μορφών της εγκληματικότητας τόσο σε μακρο και μεσο-επίπεδο όσο και στο μικρο-επίπεδο (ατομική/οικογενειακή κατάσταση).

Με γνωστότερο εκπρόσωπο της μελέτης των οικονομικών παραγόντων στην εγκληματική συμπεριφορά τον Ολλανδό Bongel, ο σχετικός προβληματισμός είχε εμφανισθεί ήδη από το 19ο αιώνα, με το συσχετισμό των τιμών της σίκαλης με την αύξηση των κλοπών στη Γερμανία (Ζαραφωνίτου, 2004:99). Τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών είναι περισσότερο ή λιγότερο αντιφατικά, κατά τρόπο ώστε να διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος του εγκλήματος ή τα χαρακτηριστικά των δραστών. Έτσι, αμερικανικές έρευνες κατά την περίοδο του οικονομικού κραχ των αρχών του 20ου αιώνα διαπίστωσαν μείωση των κλοπών μεγάλης αξίας και αύξηση των κλοπών πραγμάτων μικρής αξίας. Αντίστοιχα, παρατηρήθηκε αύξηση των συλλήψεων ενηλίκων με ταυτόχρονη μείωση των συλλήψεων ανηλίκων. Στη Γαλλία που η κρίση έγινε αισθητή μετά το 1931, παρατηρήθηκε πως οι κλοπές μειώθηκαν, ενώ αυξήθηκαν οι απάτες και οι αισχροκέρδειες. Η απάτη καθώς και εν γένει η δόλια κτητική εγκληματικότητα αποτελεί, πράγματι, μια μορφή οικονομικής εγκληματικότητας που παρουσιάζει σταθερή αύξηση σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Αντίστοιχα, διάφορες μορφές οικονομικής εκ-

μετάλλευσης –συνεπικουρούμενες από τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας- βρίσκουν πρόσφορο έδαφος σε περιβάλλον αβεβαιότητας που δημιουργεί η οικονομική κρίση (Hall, 1952·Glaser & Rice, 1959· Léauté, 1972·Ζαραφωνίτου, 2004:100-101).

Δεν λείπουν βέβαια και οι έρευνες που καταγράφουν μεγάλη αύξηση των κλοπών σε περιόδους οικονομικής άνθισης, οπότε και οι προσφερόμενες ευκαιρίες πολλαπλασιάζονται δημιουργώντας παράλληλα και νέες «ανάγκες», ένα μοντέλο που επαληθεύεται στις μορφές της λεγόμενης καταναλωτικής κοινωνίας (Andresen, 2010·Cohen & Felson, 1979).

Το 1987, ο Steven Vox δημοσίευσε μια διεξοδική μελέτη πάνω στη σχέση «οικονομικής ύφεσης, εγκληματικότητας και ποινής» (Reiner, 2007, 358). Στο πλαίσιο αυτό, κατέγραψε 50 συνολικά έρευνες για τη σχέση επιπέδων ανεργίας και εγκληματικότητας. Από αυτές οι 32 κατέληξαν σε μια θετική συσχέτιση των υψηλών επιπέδων ανεργίας με τα επίσης υψηλά επίπεδα εγκληματικότητας και οι 18 στο αντίθετο. Οι εξηγήσεις εκφράσθηκαν μέσα από την ανομική κυρίως θεωρία αλλά και τη θεωρία της ετικέτας, καθώς και την πιο σύγχρονη προσέγγιση της εγκληματολογίας των καθημερινών δραστηριοτήτων (routine activity).

Αν και δεν επαληθεύεται κάποια άμεση σχέση μεταξύ της κακής οικονομικής κατάστασης και της εγκληματικότητας, η φτώχεια συνδέεται συχνά με τον κοινωνικό αποκλεισμό που αποτελεί ουσιώδη παράγοντα ευάλωτου. Έτσι, επαληθεύεται σε ορισμένες περιπτώσεις και η έμμεση σχέση της με παράγοντες διακινδύνευσης, όπως η χρήση ναρκωτικών και η υιοθέτηση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς.

Σε ατομικό επίπεδο, η σχέση της κακής οικονομικής κατάστασης μελετάται ιδιαίτερα στην εξήγηση της παραβατικότητας ανηλίκων, όπου και καταγράφεται διαχρονικά ως παράγοντας δημιουργίας ενός πλαισίου ανασφάλειας που επηρεάζει τον ψυχισμό του παιδιού και την συμπεριφορά του (Ζαραφωνίτου, 2004:108-109·Φαρσεδάκης, 1990). Οι σύγχρονες έρευνες καταγράφουν, ωστόσο, τη σημασία του παράγοντα αυτού και στην αυστηρότερη αντιμετώπιση ανηλίκων και νέων προερχόμενων από τα χαμηλότερα οικονομικά κοινωνικά στρώματα συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στη δευτερογενή τους παρέκκλιση και την περαιτέρω ένταξή τους στην εγκληματική σταδιοδρομία (Ζαραφωνίτου, 2004:106 επ.).

Ο σύγχρονες μελέτες επικεντρώνονται, επίσης, στο μέσο-επίπεδο μελέτης που αφορά την γεωγραφική κατανομή των κοινωνικών προβλημάτων στο εσωτερικό της πόλης και από τις οποίες προκύπτει ανάγλυφα πως το αστακό τοπίο δεν είναι άμοιρο κοινωνικών διακρίσεων και πολιτικών επιλογών που οδηγούν στην περιθωριοποίηση ολόκληρων συνοικιών των πόλεων και φυσικά και των κατοίκων τους.

Η διεθνής βιβλιογραφία προκειμένου να εξηγήσει την αύξηση της βίαιης εγκληματικότητας μελετά ιδιαίτερα και το ρόλο των πολιτισμικών παραγόντων που αναδεικνύονται σε συνθήκες συγκρουσιακής ανομοιογένειας. Η πολιτισμική σύγκρουση σύμφωνα με την προσέγγιση του Sellin είναι ενδεικτική μιας ευρύτερης κοινωνικής αποδιοργάνωσης με επιδράσεις και στο εγκληματικό φαινόμενο (Sellin, 1938). Στο σημείο αυτό έγκειται και η μεγάλη συμβολή της αμερικανικής κοινωνιολογικής σχολής του Σικάγου, η οποία μελέτησε το εγκληματικό φαινόμενο στο πλαίσιο του πρώτου σε όλο τον κόσμο τμήματος Κοινωνιολογίας και σε μια εποχή όπου το οικονομικό κραχ της πρώτης εικοσαετίας του 20ου αιώνα συνοδεύθηκε από την ποταπαγόρευση, το οργανωμένο έγκλημα και τις ένοπλες συμμορίες (Burgess, Park & McKenzie, 1925· Burgess, 1984·Shaw & McKay, 1942· Ζαραφωνίτου, 1996, 2004·Φαρσεδάκης, 2009).

Αν και δεν πρόκειται για συγκρίσιμες καταστάσεις, η εποχή της παγκοσμιοποίησης έχει πολλά

στοιχεία ευρύτερης κοινωνικής και πολιτισμικής κρίσης που φαίνεται να επηρεάζουν το έγκλημα και να συνδέονται και με την αύξηση της βίας άλλοτε με τη μορφή του κοινού καθημερινού εγκλήματος, άλλοτε με της τρομοκρατίας και άλλοτε με το λεγόμενο έγκλημα μισαλλοδοξίας.

Όσον αφορά ειδικότερα το φόβο του εγκλήματος, παραδοσιακά συνδέεται κυρίως με τα εγκλήματα βίας όπως προκύπτει από τον ορισμό του Léauté που τον περιγράφει ως: «το συλλογικό άγχος των κατοίκων μιας περιοχής, μιας πόλης ή χώρας, το οποίο προέρχεται από το φόβο πιθανής θυματοποίησης των ίδιων ή κοντινών τους προσώπων από βίαιες εγκληματικές επιθέσεις» (Léauté:16) αλλά και την έρευνα του Killias στη Ζυρίχη, όπου «η εντύπωση πως το έγκλημα αποτελεί μια απειλή πραγματική και δεόντως σοβαρή, ώστε να επηρεάζει τη διαχείριση της καθημερινότητας σε ατομικό επίπεδο» συνδέθηκε, κυρίως, με τα εγκλήματα βίας κατά των προσώπων (Killias, 2001:399).

Αντίστοιχα αποτελέσματα προκύπτουν και από τις δικές μας έρευνες στην Αθήνα την τελευταία 25ετία. (Ζαραφωνίτου, 2002, 2004, 2016-Ζαραφωνίτου, Κουράκης & συν. 2009-Ζαραφονίτου & Chrysochoou, 2015-Ζαραφονίτου, 2013-Tseloni & Ζαραφονίτου, 2008). Σε κάθε περίπτωση, ο φόβος του εγκλήματος συνδέεται άρρηκτα με το περιβάλλον των μεγάλων πόλεων και εντοπίζεται σε ορισμένες συνοικίες τους, τι πιο εγκαταλελειμμένες. Η σύνδεση του φόβου του εγκλήματος με την εικόνα περί υποβάθμισης ορισμένων συνοικιών της πόλης προκύπτει ανάγλυφα και από την έρευνά μας για την ύπαρξη γκέτος που πραγματοποιήθηκε το 2011 και 2013 στις περιοχές που προσδιορίζονται γύρω από πέντε κεντρικές πλατείες της Αθήνας (Ζαραφωνίτου, 2013- Ζαραφονίτου & Chrysochoou, 2015). Η έρευνα αυτή διαπίστωσε ότι οι κάτοικοι των περιοχών αυτών προσλαμβάνουν σε σημαντικό βαθμό την υποβάθμιση της γειτονιάς τους και τη μετατροπή της σε γκέτο και αυτή ακριβώς η εικόνα τους είναι που αυξάνει σε σημαντικό βαθμό και την ανασφάλειά τους.

Η εικόνα αυτή αντανακλάται μέσα από τη χαρακτηριστική φράση της Καθηγήτριας στο πανεπιστήμιο Κολούμπια της Ν.Υόρκης Σάσκια Σάσκεν, μετά την περιήγησή της στο Κέντρο της Αθήνας τον Νοέμβριο 2011, που επισκέφθηκε την Ελλάδα, που ανέφερε πως οι 'οικονομίες της απελπισίας' φέρνουν αποκτήνωση των ανθρώπων, εφόσον «κάποιος θα σκοτώσει για μια κάμερα αλλά μετά θα 'σκοτώσει' αυτή την κάμερα όπου βρει, για 20 ευρώ»¹, αναφερόμενη σε ένα τραγικό έγκλημα κοντά στην πλατεία Βικτωρίας.

Όπως προαναφέρθηκε, το περιβάλλον που προκύπτει από την οικονομική κρίση ενισχύει τις ήδη ακραίες μορφές εγκληματικότητας και, παρότι δεν επαληθεύεται άμεση σύνδεση της φτώχειας με την εγκληματικότητα σε ατομικό επίπεδο, παρόλα αυτά η οικονομική κρίση συναρτάται θετικά με τη δημιουργία ανομικών και συγκρουσιακών καταστάσεων που δεν αφήνουν ανεπηρέαστο το εγκληματικό φαινόμενο στο σύνολό του. Απέναντι σε παρόμοιες συνθήκες όξυνσης, η μόνη δυνατή πρόταση δεν μπορεί παρά να είναι η ορθολογική προσέγγιση του φαινομένου, μέσα από το συνδυασμό βραχυπρόθεσμων μέτρων πρόληψης (πχ έλεγχος παράνομης οπλοκατοχής, έλεγχος εμπορίας ανθρώπων, ναρκωτικών κοκ) συνδυασμένων με μέτρα κοινωνικής πρόληψης σε μακροπρόθεσμη προοπτική, προς όφελος της ποιότητας ζωής των πολιτών, ώστε οι γειτονίες της πόλης να είναι προσιτές στους κατοίκους και στους περαστικούς που θα μπορούν να νιώθουν ταυτόχρονα ασφαλείς αλλά και ελεύθεροι.

¹ Καθημερινή, Κυριακή 6-11-11, Τέχνες, Γράμματα, σ. 3.

3. Θεματικές ενότητες της έρευνας και παραδοτέα

Στο πλαίσιο του Έργου σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν οι παρακάτω δράσεις:

1. **Επισκόπηση** των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων αναφορικά με τη σχέση των μακρο-οικονομικών παραγόντων και της εγκληματικότητας. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη μελέτη της γεωγραφικής κατανομής της εγκληματικότητας σε συνάρτηση με τους οικονομικούς παράγοντες στο αστακό περιβάλλον ενώ έγινε ειδική μνεία στην τεχνική της χαρτογράφησης έτσι όπως αυτή εξελίχθηκε από τις αρχές του 19ου αιώνα και τη Γαλλοβελγική Χαρτογραφική Σχολή έως και τις ημέρες μας, μέσα από τις σύγχρονες προσεγγίσεις της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας. Η βιβλιογραφική επισκόπηση ολοκληρώθηκε με την ανάπτυξη του θεωρητικού πλαισίου γύρω από το φόβο του εγκλήματος καθώς και με τη μελέτη της ερευνητικής εμπειρίας αναφορικά με την οικονομική κρίση, τη θυματοποίηση και την ανασφάλεια. Τέλος, μελετήθηκαν και καταγράφηκαν τα μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής, τα οποία εξαγγέλθηκαν κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και έπειτα, έτσι ώστε να διαπιστωθούν οι βασικοί στόχοι και κατευθύνσεις για την πρόληψη και αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου κατά την υπό εξέταση περίοδο.

2. Σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε **ποσοτική έρευνα** σε δεδομένα εγκληματικότητας της Ελληνικής Αστυνομίας για 6 κατηγορίες ποινικών αδικημάτων (αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσίας, ανθρωποκτονίες, παραβάσεις του Ν. περί Ναρκωτικών, παραβάσεις του Ν. περί Όπλων, ποινικά αδικήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας, πλαστογραφίες-παραχάραξη νομισμάτων-λαθρεμπόριο) κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019) προκειμένου να διερευνηθεί η εξέλιξη της καταγεγραμμένης εγκληματικότητας την εν λόγω περίοδο τόσο για την Ελληνική Επικράτεια όσο και για την περιφέρεια Αττικής. Τα στατιστικά δεδομένα για τις προαναφερόμενες 6 κατηγορίες ποινικών αδικημάτων εξετάστηκαν και σε επίπεδο δημοτικών ενοτήτων για την τριετία 2017-2019 και ειδικότερα για τους **Δήμους Αθηναίων, Φιλοθέης-Ψυχικού και Κορυδαλλού**. Επιπρόσθετα, για τα ποινικά αδικήματα της απάτης, κλοπών/διαρρήξεων, κλοπών οχημάτων, ληστειών, παραβάσεων του Ν. περί Ναρκωτικών και Όπλων, παραχάραξης νομίσματος και πλαστογραφίας, εξετάστηκαν τα στατιστικά δεδομένα της Αστυνομίας σε επίπεδο Αστυνομικού Τμήματος για την τριετία 2017-2019 και συγκεκριμένα για τους ως άνω τρεις δήμους. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με την χρήση θεματικών χαρτών και μεθόδων χωρικής στατιστικής.

3. Σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε **ποσοτική έρευνα (διαγνωστική)** σε επίπεδο νοικοκυριού, στα 7 Δημοτικά Διαμερίσματα του Δήμου Αθηναίων καθώς και σε δύο ακόμα γεωγραφικά και κοινωνικοοικονομικά αντίθετους δήμους της ευρύτερης μητροπολιτικής Αθήνας. Για τον σκοπό αυτό επιλέχθηκε το Δ.Δ. Κορυδαλλού (Δήμος Κορυδαλλού) και τα Δ.Δ. Φιλοθέης και Ψυχικού (καθώς αποτελούσαν Δήμους πριν το Πρόγραμμα Καλλικράτης - ν.3852/2010) που ανήκουν αλλά δεν εξαντλούν τον Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού. Η έρευνα διεξήχθη τον Ιούνιο του 2021 σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 736 μόνιμων κατοίκων των υπό εξέταση περιοχών και επικεντρώθηκε σε δύο χρονικές περιόδους, την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019) και τη μετέπειτα περίοδο (2020-2021), με βασικούς άξονες μελέτης: α) την εγκληματικότητα, β) τη θυματοποίηση, γ) το φόβο του εγκλήματος και την ανασφάλεια καθώς και δ) τις στάσεις των ερωτώμενων απέναντι στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω τηλεφωνικών συνεντεύξεων με τη μέθοδο CATI (Computer Assisted Telephone Interview). Τα ερευνητικά δεδομένα

αναλύθηκαν συνολικά και σε επίπεδο Δ.Δ. με μεθόδους περιγραφικής στατιστικής, αλλά και σε χωρικό επίπεδο με τη χρήση μεθόδων χωρικής ανάλυσης και χωρικής οικονομετρίας.

4. **Δημιουργία γεωβάσης η οποία περιλαμβάνει δεδομένα:**

Σε επίπεδο Δ.Δ.: τον πληθυσμό, τον αριθμό των νοικοκυριών, το επίπεδο εκπαίδευσης, την υπηκοότητα, την κατάσταση ασχολίας (εργαζόμενος), τη μέση τιμή ανά τμ για τα έτη 2016-2017, το μέσο φορολογικό οικογενειακό εισόδημα για το έτος 2009.

Σε επίπεδο ΑΤ: δεδομένα εγκληματικότητας σε επίπεδο Αστυνομικού Τμήματος για τα έτη 2017, 2018 και 2019.

Σε επίπεδο Δήμου: νέες θέσεις εργασίας, προσλήψεις και απολύσεις για τα έτη 2014-2017, αριθμός ανέργων το μήνα Μάιο για τα έτη 2010-2019. Κύρια πηγή πόρων για το έτος 2011, καθεστώς οίκησης για το έτος 2011, περίοδος κατασκευής κατοικίας για τα έτη προ του 1919 μέχρι 2005, αριθμός νομικών μονάδων με παύση λειτουργίας για τα έτη 2011-2017.

5. **Δημιουργία γνωστικών χαρτών (cognitive maps):** χάρτες, οι οποίοι απεικονίζουν διμεταβλητές συνδέσεις λ.χ. ανασφάλεια και θυματοποίηση, ανασφάλεια και οικονομική κατάσταση. Καθώς και μονομεταβλητούς χάρτες που απεικονίζουν την ανασφάλεια, την θυματοποίησης και το έργο του Α.Τ.

6. **Δημιουργία Web GIS:** διαδικτυακή πλατφόρμα απεικόνισης και αλληλεπίδρασης γεωχωρικών δεδομένων.

7. Σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε **ποιοτική έρευνα** με σκοπό τη διερεύνηση των στάσεων και των απόψεων εκπροσώπων των δημοτικών αρχών και των Τμημάτων Ασφάλειας των τριών προαναφερόμενων δήμων, αναφορικά με τα ζητήματα της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης στους υπό εξέταση δήμους καθώς και σχετικά με ζητήματα αντεγκληματικής πολιτικής. Η ποιοτική έρευνα διεξήχθη το 2020 (Μάιος-Οκτώβριος 2020) μέσω συνεντεύξεων, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν είτε με φυσική παρουσία συνεντευκτών και συνεντευξιζόμενων είτε διαδικτυακά λόγω των περιοριστικών μέτρων της πανδημίας. Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν με **εκπροσώπους των τριών δήμων** καθώς και με **εκπροσώπους των Τ.Α.** Κυψέλης, Ομόνοιας, Εξαρχείων, Αμπελοκήπων, Πατησίων, Παγκρατίου, Ακροπόλεως, Κολωνού, Συντάγματος, Αγ. Παντελεήμονα (Δήμος Αθηναίων), Φιλοθέης-Ψυχικού και Κορυδαλλού.

8. Βιβλιογραφική επισκόπηση των εμπειρικών μελετών αναφορικά με τη **σύνδεση του φόβου του εγκλήματος με την έννοια του ευάλωτου (vulnerability)**. **Τυπολογική ανάλυση των χαρακτηριστικών** που στοιχειοθετούν το ευάλωτο (φύλο, ηλικία, φυσική κατάσταση, εισόδημα, μορφωτικό επίπεδο, φτώχεια, διαμονή σε περιοχή με υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας ή με στοιχεία αντικοινωνικοτήτων (incivilities).

Δράσεις δημοσιότητας

- Δημιουργία ιστοσελίδας του Έργου: Το Urban Crime είναι χρηματοδοτούμενο έργο από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛΙΔΕΚ).
- Παρουσίαση αποτελεσμάτων της έρευνας στο 22ο Ετήσιο Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Εγκληματολογίας-EUROCRIM2022 (Μάλαγα, 20-24 Σεπτεμβρίου 2022).
- Οργάνωση και υλοποίηση επιστημονικής ημερίδας με θέμα: «Χαρτογραφώντας την εγκληματικότητα και την ανασφάλεια στην περιφέρεια της Πρωτεύουσας, την εποχή της οικονομικής κρίσης» (Αθήνα, 23 Νοεμβρίου 2022) και δημοσίευση των πρακτικών της ημερίδας.

- Παρουσίαση αποτελεσμάτων της ποσοτικής έρευνας στο 12ο Πανελλήνιο Συνέδριο HellasGis-Ελληνική Εταιρεία Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (Αθήνα, 1-2 Δεκεμβρίου 2022).
- Δημοσίευση μέρους των ερευνητικών πορισμάτων σε επιστημονικό περιοδικό.

4. Επιστημονική, οικονομική και κοινωνική απήχηση

Τα ερευνητικά πορίσματα της συνολικής έρευνάς μας μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη φάση της διαμόρφωσης ενός πλαισίου αντίληψης και κατανόησης των παραγόντων δημιουργίας και όξυνσης της ανασφάλειας των πολιτών και της εγκληματικότητας στην περίοδο της οικονομικής κρίσης και να συμβάλουν στην πρόληψη του εγκλήματος και στην ανάπτυξη αποτελεσματικών μέτρων αντιμετώπισής του. Επίσης, μπορούν να αξιοποιηθούν στο σχεδιασμό πολιτικών για τη σωστή ενημέρωση των πολιτών απέναντι στο έγκλημα, στην οργάνωση τοπικών συμβουλίων πρόληψης του εγκλήματος και της παραβατικότητας και στον σχεδιασμό μιας πιο αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα. Τέλος, μπορούν να συμβάλουν και στη βελτίωση της λειτουργίας των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Andresen M.A., "The place of environmental criminology within criminological thought", in Andresen M.A, Brantingham P.J., Kinney B.J. (eds.), *Classics in Environmental Criminology*, Simon Fraser university Publ., CRC Press, Taylor and Francis Group, Canada, N.York, 2010, 5-28.
- Burgess E., "La croissance de la ville. Introduction à un projet de recherche" Y.Grafmeyer & I.Joseph (Présentation) *L'école de Chicago. Naissance de l'écologie urbaine*, Aubier, RES, Champ urbain, Paris 1984, 127-142.
- Cohen L. & Felson M., "Social change and crime rate trends: A routine activity approach", *American Sociological Review*, 44, 1979, 588-608.
- Crowe T., *Crime Prevention Through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts*, Butterworth-Heinemann, 2000.
- Glaser D. & Rice K., "Crime, age and employment", *American Sociological Review*, 24 (5), 1959, 679-686.
- Hall J., *Theft, law and society*, Indianapolis, Bobbs-Merrill Co, 1952.
- Hideg G. & Manchin R., *Environment and Safety in European Capitals, based on the data of the European International Crime Survey (EU ICS)*, Gallup Europe, E U I C S Working Papers, 2005.
- Killias M., *Précis de criminologie*, Staempfli Editions SA Berne, 2001.
- Léauté J., *Criminologie et science pénitentiaire*, Paris, PUF, 1072.
- Léauté J., *Criminologie et Pénologie*, Les cours du droit, Paris, Cujas, χ.χ.
- Nicolas S., Povey D., Walker A. & Ch. Kershaw, *Home Office Statistical Bulletin, Crime in England and Wales 2004/2005*, July 2005, National Statistics, 23.
- Park R.E., Burgess E., & McKenzie R., *The city Chicago*, University of Chicago Press, 1925.
- Reiner R., "Political economy, crime and criminal justice", in Maguire M., Morgan R. and

- Reiner R. (Eds), *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford University Press, 2007, 341-380.
- Sellin Th., *Culture conflicts and crime*, N. York, Social Science Research Council, 1938.
- Shaw C. & McKay H., *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, University of Chicago Press, 1942.
- Tseloni A. & Zarafonitou Ch., "Fear of crime and victimisation: A multivariate multilevel analysis of competing measurements", *European Journal of Criminology*, vol.5, 2008, 387-409.
- Wortley R. & Mazerolle L., "Environmental criminology and crime analysis: situating the theory, analytic approach and application", in R. Wortley & L. Mazerolle (Eds), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan Publ., USA, 2008, 1-18.
- Zarafonitou Ch. & Chrysochoou E., Are there ghettos in the centre of Athens? Criminological research of social attitudes and representations. Editor: Zarafonitou Ch., *Criminological Studies*, vol. 1, MA of Criminology, Panteion University, Athens, 2015.
- Zarafonitou Ch. (Guest Editor), "Fear of crime. A comparative approach in the European context", *Special Issue of CRIMINOLOGY*, October 2011.
- Zarafonitou Ch., "Criminal Victimization in Greece and the Fear of Crime: A 'Paradox' for Interpretation", *International Review of Victimology*, 16 (3), 2009, 277-300.
- Zarafonitou Ch., "Fear of crime in contemporary Greece: Research evidence", in Ch.Zarafonitou (Guest Editor), Special Issue: Fear of crime. A comparative approach in the European context", [*Εγκληματολογία*] *Criminology*, October 2011, 50-63.
- Zarafonitou Ch., "New forms of policing and the feeling of (in)security among the shopkeepers in Athens and Piraeus" in the Volume in honour of Professor Martin Killias, A.Khun, Ch.Swarzenegger, P.Margot, A.Donatsch, M.Aebi, D.Jositsch (Eds), *Criminology, Criminal Policy and Criminal Law in an International Perspective*, Stampfli Verlag, Berne, 2013, 485-498.
- Zarafonitou Ch., *Criminalité violente en contexte urbain. A Athènes, produit d'urbanisation rapide*, Thèse de doctorat, Université Paris II, 1989.

Ελληνόγλωσση

- Ζαραφωνίτου Χ., «Πόλη και φόβος του εγκλήματος: Παραγοντικές εμπειρικές προσεγγίσεις και τοπικές πολιτικές πρόληψης», στο Ν.Κουράκης (Επιμ.), Μνήμη ΙΙ, Ι.Δασκαλόπουλου, Κ.Σταμάτη, Χρ.Μπάκα, Τόμος Γ': *Μελέτες Εγκληματολογίας, Αντεγκληματικής Πολιτικής, Ιστορίας και Κοινωνιολογίας του Ποινικού Δικαίου*, Τομέας Ποινικών Επιστημών Τμήματος Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών, εκδ. Α.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, 801-818.
- Ζαραφωνίτου Χ., «Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά», στο Ζαραφωνίτου Χ. (Επιμ.) *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, *Τετράδια Εγκληματολογίας* 1, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, 11-23.
- Ζαραφωνίτου Χ., *Ο φόβος του εγκλήματος. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας*, Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης, Εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, ελληνικά/αγγλικά.
- Ζαραφωνίτου Χ., «Ανασφάλεια, φόβος του εγκλήματος και στάσεις των κατοίκων της ελληνικής πρωτεύουσας απέναντι στο εγκληματικό φαινόμενο», *Αδημ. Έρευνα*, Πάντειο Πανεπιστήμιο-ΠΜΣ Εγκληματολογίας, 2004.
- Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004.
- Ζαραφωνίτου Χ., «Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας», στο *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ.8-9, 2006, 1031-1039.

- Ζαραφωνίτου Χ., «Φόβος του εγκλήματος, θυματοποίηση και ποιότητα ζωής στο περιβάλλον της ελληνικής πρωτεύουσας», στο Χ. Ζαραφωνίτου (Επιμ.), *Πόλη, εγκληματικότητα και ανασφάλεια στην εποχή της οικονομικής κρίσης*, Πρακτικά Ημερίδας του ΠΜΣ Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου με το Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Διόνικος, Αθήνα 2013, 23-43.
- Ζαραφωνίτου Χ. και συν., «Στοιχεία περιβαλλοντικής υποβάθμισης και φόβος του εγκλήματος. Η περίπτωση των graffiti στο κέντρο της Αθήνας», *Εγκληματολογία*, τ.1/2016, 8-20.
- Ζαραφωνίτου Χ., Κουράκη Ν. και συν., *(Αν)ασφάλεια, τιμωρητικότητα και αντεγκληματική πολιτική*, Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009.
- Φαρσεδάκης Ι., *Η εγκληματολογική σκέψη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990.
- Φαρσεδάκης Ι., «Οι ευρωπαϊοί πρόδρομοι της (εγκληματολογικής) Σχολής του Σικάγου», στο Ν.Τάτσης, Μ.Θανοπούλου (Επιμ.), *Η Κοινωνιολογία της Σχολής του Σικάγου*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2009, 104-9.

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Όψεις, Ζητήματα και εναλλακτικές λύσεις

Ανδρέας Λύτρας

Καθηγητής του Τμήματος Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

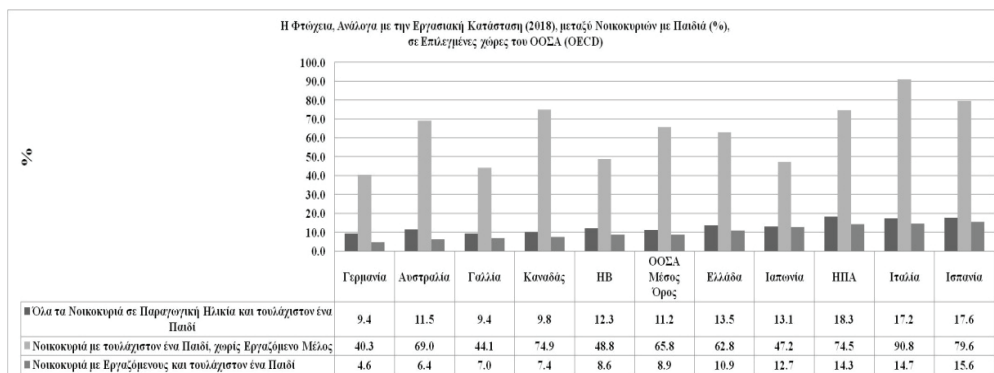
1. ΠΡΟΟΙΜΙΟ

ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ παρέμβασης αφορά στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ απασχόλησης και ανεργίας, στη διάρκεια μιας σοβαρής οικονομικής κρίσης είτε είναι γενικευμένη, όπως αυτή της περιόδου 2007-2008, είτε είναι πιο ειδική και περιλαμβάνει (ή οφείλεται στην) την δημοσιονομική κρίση, όπως συνέβη σε εκείνη της Ελλάδας και άλλων χωρών της ΕΕ (Ιρλανδίας, Κύπρου και Πορτογαλίας). Στο τέλος της ανάλυσης παρουσιάζεται μια ειδική πρόταση για την ταχεία απορρόφηση της ανεργίας, στην προοπτική της πλήρους απασχόλησης.

Η ανεργία είναι από τα σημαντικότερα ζητήματα διαχωρισμού του εργατικού δυναμικού, αλλά και αιτία περιορισμού των εισοδημάτων του πληθυσμού, σε περιόδους κρίσης. Οι άνεργοι και οι άνεργες, ιδίως οι νέοι (-νέες) και οι γυναίκες γενικά, χάνουν την εμπιστοσύνη στην αξιοσύνη και τα προσόντα τους. Οι άνεργοι και οι άνεργες, χωρίς επίδομα ανεργίας, χάνουν πλήρως την εμπιστοσύνη τους στην κοινωνική οργάνωση και την οργανωμένη πολιτεία. Βυθίζονται στην ανέχεια ή, στην καλύτερη των περιπτώσεων, εξαρτώνται από άλλους (την οικογένεια, τα συγγενικά δίκτυα ή την κοινότητα). Η φτώχεια συνοδεύει την ανεργία, αυτή είναι μια από τις πραγματικότητες της κοινωνικής οργάνωσης για, τουλάχιστον, δύο αιώνες. Δυστυχώς, στις μέρες μας, φτωχοί είναι (εκτός των περιόδων των έντονων οικονομικών κρίσεων), βασικά, οι εργαζόμενοι στα ευέλικτα και κακοπληρωμένα καθεστώτα της απασχόλησης.

Η σημασία της ανεργίας, για την ένταση φτώχειας, είναι ένα γεγονός πέραν οποιασδήποτε αμφιβολίας, σε όλο τον σημερινό αναπτυσσόμενο κόσμο. Επιλέγω, να παρουσιάσω, ως αφηγηριακό τεκμήριο, τη συγκριτική μέτρηση του ΟΟΣΑ (OECD), που αναφέρεται στην ένταση της φτώχειας σε νοικοκυριά με παιδιά και ιδίως στα νοικοκυριά χωρίς εργαζόμενο μέλος. Τα στοιχεία αυτά είναι εντυπωσιακά και δεικνύουν ότι η φτώχεια, η οποία συνδέεται με την ανεργία, είναι πολλαπλάσια της φτώχειας στα νοικοκυριά με εργαζόμενους (Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1

Πηγή: OECD (2019)

Ενώπιον της αναμφισβήτητης σχέσης μεταξύ της ανεργίας και της έντονης φτώχειας στις αναπτυγμένες χώρες, έχουμε την υποχρέωση να θέσουμε σε έλεγχο ακόμη και τη συζητήσιμη σχέση μεταξύ της ανεργίας με την εξέλιξη της εγκληματικότητας (είμαι ενήμερος ότι θα τό εξετάσει, κατά τη γνώμη μου δόκιμα, η κ. Αικ. Φιτσιάλου, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης επιστημονικής συνάντησης). Έχω να παρατηρήσω, πάντως, ότι η σχέση αυτή έχει συζητηθεί στις νεωτερικές κοινωνίες, από τις πρώιμες φάσεις της ιστορίας τους, και με τρόπους αδρούς έχει απασχολήσει και την εμβληματική λογοτεχνία τους.

Κλείνουν φέτος 160 χρόνια από τη δημοσίευση του μυθιστορήματος *Les Misérables* (Οι Άθλιοι) του V. Hugo [2019 (1862)]. Εκείνη η γραφή είναι φορτισμένη από τη σφοδρή κριτική για την ανοχή της «αστικής κοινωνίας» στην φτώχεια που δημιουργεί «εγκληματικότητα», από ανάγκη ή από την έλλειψη άλλων επιλογών. Ακόμη πιο σκληρά, ασκεί δυναμική κριτική στην υποκριτική (επίσημη ή «λαϊκή») αντιμετώπιση των «εγκληματιών», που άρπαξαν «μία φραντζόλα ψωμί» και την ποινική διαχείριση απέναντι σε αντίστοιχα φαινόμενα παρέκκλισης. Πρέπει, σοβαρά, να σκεφτούμε: Με ποια πλευρά τάσσεται ο σύγχρονος πολίτης και η σημερινή πολιτεία; Και ακόμη, πόσες συλλήψεις και καταδίκες πραγματοποιούνται, σήμερα, για κάτι ταυτόσημο, αντίστοιχο ή ανάλογο με την κλοπή μιας φραντζόλας ψωμιού; Πόσες ζωές καθημερινών ανθρώπων διαλύονται ή παύουν να έχουν πραγματική σημασία (για λίγο ή για πολύ), επειδή διαπιστώθηκε η παράβαση του νόμου, σε περιπτώσεις αδικημάτων (λέγονται και πλάσματα του νόμου), τα οποία δεν σχετίζονται στο ελάχιστο με την προσβολή της ζωής, της ελευθερίας, της ακεραιότητας και της αξιοπρέπειας; Επιπλέον, πρέπει να διερωτηθούμε σχετικά με τις ευθύνες για την ύπαρξη και την επιμονή των φαινομένων της φτώχειας, στις κοινωνίες του πλούτου. Ευθύνεται το άτομο, η κοινωνική οργάνωση, η πολιτεία ή κανείς (κάτι τέτοιο σημαίνει ότι είναι κάτι σαν φυσικό φαινόμενο); Έχω να παρατηρήσω ότι στις μέρες μας, ίσως, δίνουμε μεγαλύτερη σημασία στην εμμονή του διώκτη (επιθεωρητή) Javert (αυτή αποτυπώνεται στην συνεχή αναπαραγωγή του δόγματος: νόμος και τάξη, το οποίο επέβαλε στη πολιτική των δυτικών χωρών ο πιο απαξιωμένος Πρόεδρος των ΗΠΑ, δηλαδή ο R. Νίxon) και αγνοούμε τα «άλματα» ή τα μηνύματα του Jean Valjean.

Γνωρίζω, ότι κάποιοι από τους αναγνώστες αυτού του κειμένου έχουν, ενδεχομένως, τις αμφιβολίες τους για το χρήσιμο περιεχόμενο και τη δεοντολογία της ενδεδειγμένης, σε μια αστική κοινωνία και πολιτεία, κατασταλτικής, διωκτικής και ποινικής αντιμετώπισης των φαινομένων παρέκκλισης, όπως τα προκείμενα. Είναι προφανές, ότι το δόγμα: νόμος και τάξη λαμβάνει τη μορφή της ενίσχυσης της «ασφάλειας», με την ενδυνάμωση της «πιο άτεγκτης» και «παραδειγματικής» αντιμετώπισης των παρεκκλιόντων και παραβατών του νόμου. Από την άλλη πλευρά, είναι σαφές ότι κάθε προσπάθεια ενίσχυσης της ασφάλειας μειώνει αντιστοίχως (ή και περισσότερο) την ελευθερία (σε μια νομιμότητα της ελευθερίας, της ισότητας και της αδελφότητας). Αν κάποιοι νομίζουν ότι μια τέτοια εξέλιξη είναι συμβατή με την αστική νομιμότητα, τότε την απάντηση τή δίνει ένας από τους θεμελιωτές της (οι σημερινοί εκπρόσωποι και υποστηρικτές του δόγματος ενίσχυσης της ασφάλειας δεν ανήκουν σε εκείνους τους θεμελιωτές και πρέπει να συλλογιστούμε πως δεν προασπίζονται, αναγκαστικά, τις αρχές της), δηλαδή ο Β. Franklin: «Όσοι παραιτούνται της ουσιαστικής ελευθερίας για λίγη, προσωρινή ασφάλεια, δεν είναι άξιοι ούτε της ελευθερίας ούτε της ασφάλειας».¹

Εφόσον αναφερόμαστε στους δημιουργούς της παρούσας νομιμότητας, του πνεύματος και των προσδοκιών της, πρέπει να μάς απασχολήσει η αντίληψη για τη φτώχεια που είχε ο Πρόεδρος της Λέσχης των Ιακωβίνων, ο Jean-Paul Marat. Αυτός, ο ενεργής υποστηρικτής της θεμελίωσης της ατομικής ιδιοκτησίας (έγγειας και βιομηχανικής), ήταν ενεργέστατος υποστηρικτής της αδελφότητας και λάβρος κριτικός των φαινομένων της φτώχειας (Michelet J., σ. 9): Γράφει, πως «Όταν ένας άνθρωπος στερείται τα πάντα, έχει δικαίωμα να αρπάξει από τον άλλο εκείνα που τού περισσεύουν. Τί λέω; Έχει δικαίωμα να τού αρπάξει ακόμη και τα απαραίτητα...». Ενώ η προοπτική για την αδελφότητα και η μέριμνα για τους φτωχούς είναι απόλυτη προτεραιότητα στους εκπροσώπους του αστικού πνεύματος (επομένως και στα συστατικά της αστικής νομιμότητας), αυτή η προτεραιότητα έχει σίγουρα παραμεριστεί, με αποτέλεσμα να επικρατεί είτε η αδιαφορία είτε η υποκρισία για τη φτώχεια, μαζί με την απηνή σκληρότητα στην αντιμετώπιση των παρεκκλίσεων ή της παραβατικότητας των φτωχών.

Στο πλαίσιο της παρούσας παρέμβασης εκφράζουμε την συγκατάθεση για τις αρχικές και γνήσιες εκδηλώσεις, διά του ρητού λόγου, της κοινωνικότητας του αστικού πνεύματος και, παράλληλα, τάσσουμε και την επιστημονική διαχείριση των σύγχρονων ζητημάτων της απασχόλησης στην προοπτική της άμβλυνσης της φτώχειας. Καθώς διαπιστώσαμε με ισχυρά τεκμήρια (ΟΟΣΑ), ότι η ανεργία ευθύνεται για την φτώχεια των νοικοκυριών με παιδιά, η προοπτική μας είναι η αποτελεσματική μείωση της ανεργίας, με απώτερο στόχο την πλήρη απασχόληση. Ίσως σε εκείνη την μελλοντική κατάσταση, οι φτωχοί δεν θα παρουσιάζουν, «από απόλυτη ανάγκη ή από έλλειψη άλλων επιλογών», την ίδια πυκνότητα παρεκκλίσεων.

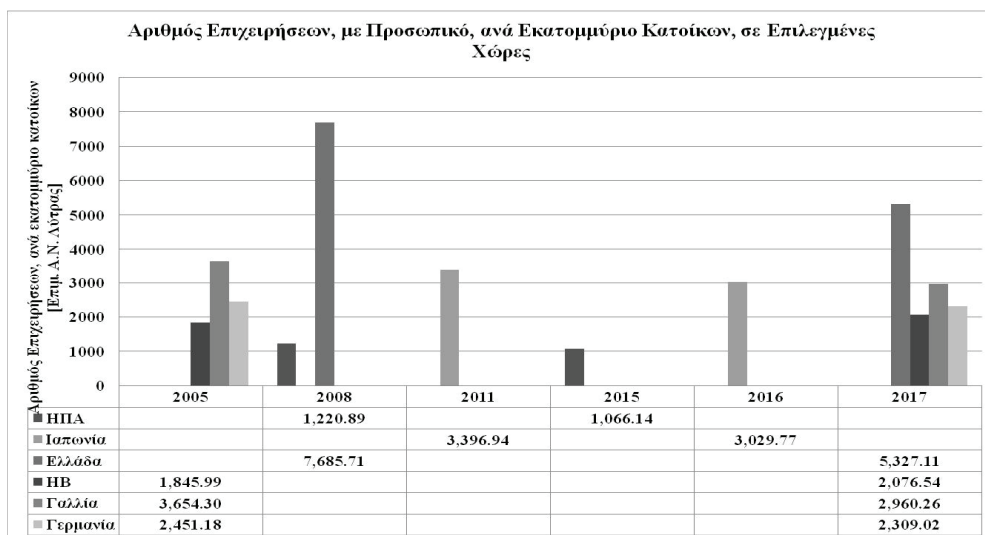
¹ B. Franklin, *Reply to the Governor*, Pennsylvania Assembly, 11-11-1755.

2. ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

2.1. Η δραστική μείωση των επιχειρήσεων με προσωπικό

Έχετε ακούσει ή διαβάσει πολλές φορές ότι η αύξηση της απασχόλησης θα προέλθει από την επιχειρηματικότητα, η οποία με τη σειρά της πρόκειται να δημιουργήσει πολύ περισσότερες θέσεις εργασίας. Είναι ένα πολύ ωραίο διανοητικό σχήμα, αλλά αν πρόκειται για μια θέση που τίθεται υπό έλεγχο, τότε είναι σαφές ότι δεν επιβεβαιώνεται στην πλειονότητα των σύγχρονων χωρών (με λίγες εξαιρέσεις), σε περιβάλλον εδραιωμένης οικονομικής ανάπτυξης. Όπως υποδεικνύεται από τα δεδομένα του ΟΟΣΑ (Διάγραμμα 2), οι επιχειρήσεις με προσωπικό μειώνονται, συνεχώς, ενώ αντανακλούν πλέον μικρούς αριθμούς επιχειρηματικής δράσης, σε σταθερές αναλογίες του πληθυσμού.

Διάγραμμα 2

Πηγή: OECD (2020).

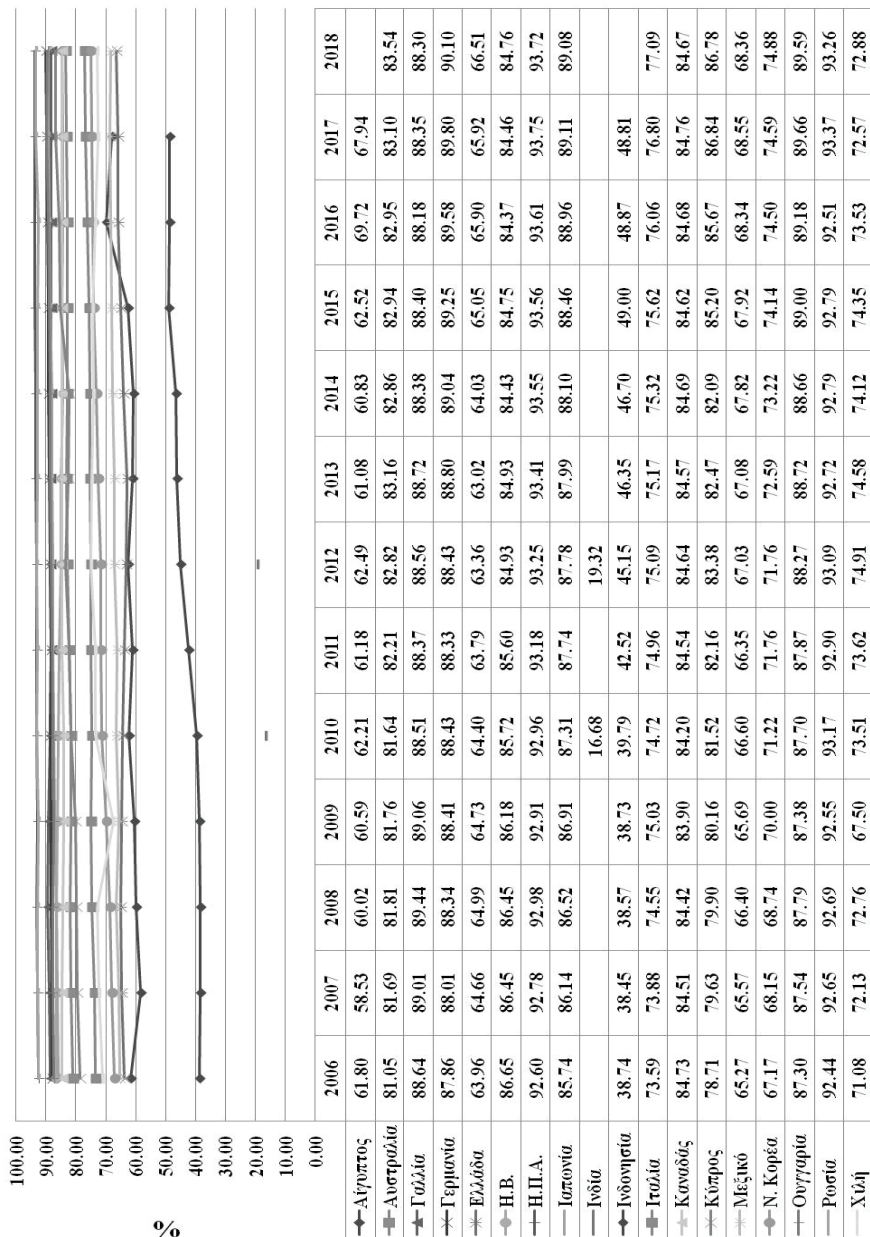
2.2. Ο μικρός αριθμός και η μείωση της αναλογίας των εργοδοτών

Επικουρικά προς τις προηγούμενες διαπιστώσεις που αφορούν τις επιχειρήσεις με προσωπικό, τα δεδομένα για τις αναλογίες των εργοδοτών δεικνύουν τον περιορισμό σε εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά και σε αρκετές περιπτώσεις την διαρκή μείωση σε ακόμη χαμηλότερα επίπεδα (Διάγραμμα 3). Με βάση αυτά τα δεδομένα μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η εμμονή για τη στήριξη της επιχειρηματικότητας από τις σύγχρονες πολιτείες είναι προσχηματική και πάντως δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Ενδεχομένως στις ιδεολογικά φορτισμένες διακηρύξεις (με λεκτικές ευχές) για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, να εννοείται η ενδυνάμωση των πολύ μεγάλων επιχειρήσεων και, αντιστοίχως, η παθιασμένη αναφορά στην πίστη για την ανταγωνιστικότητα να επισημαίνει το αιτιολογικό έδαφος για την μείωση των πιο αδύναμων και πολύ μικρών επιχειρήσεων, όπως και των ιδιοκτητών (και εργοδοτών) τους.

Με αφετηρία τις προηγούμενες παρατηρήσεις, οι οποίες συντρίβουν τις έωλες πεποιθήσεις για το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της μισθωτής εργασίας (σε περιβάλλον οικονομίων της αγοράς ή καπιταλιστικών σχέσεων), πρέπει να εντοπίσουμε ένα διαφορετικό σοβαρό ζήτημα για την προοπτική της απασχόλησης. Καθώς οι μισθωτοί εργαζόμενοι αγγίζουν το ανώτατο όριο της απασχόλησης γενικά, μειώνεται η δυνατότητα απορρόφησης της διαθέσιμης εργασίας στο ορατό μέλλον. Με δεδομένη τη δημογραφική κάμψη ή έστω τη στασιμότητα του πληθυσμού των αναπτυγμένων χωρών, οι δυνατότητες για την ενσωμάτωση στη μισθωτή εργασία περιορίζονται στη διεύρυνση της μερικής απασχόλησης και των ευέλικτων καθεστώτων εξαρτημένης εργασίας, όπως και την συγκριτικά ευρύτερη απασχόληση μεταναστών.

Διάγραμμα 4

Μισθοφορτί σε Επιλεγμένες Χώρες, σύμφωνα με τον ILO (ILOSTAT)
Αναλογία στην Απασχόληση (%)

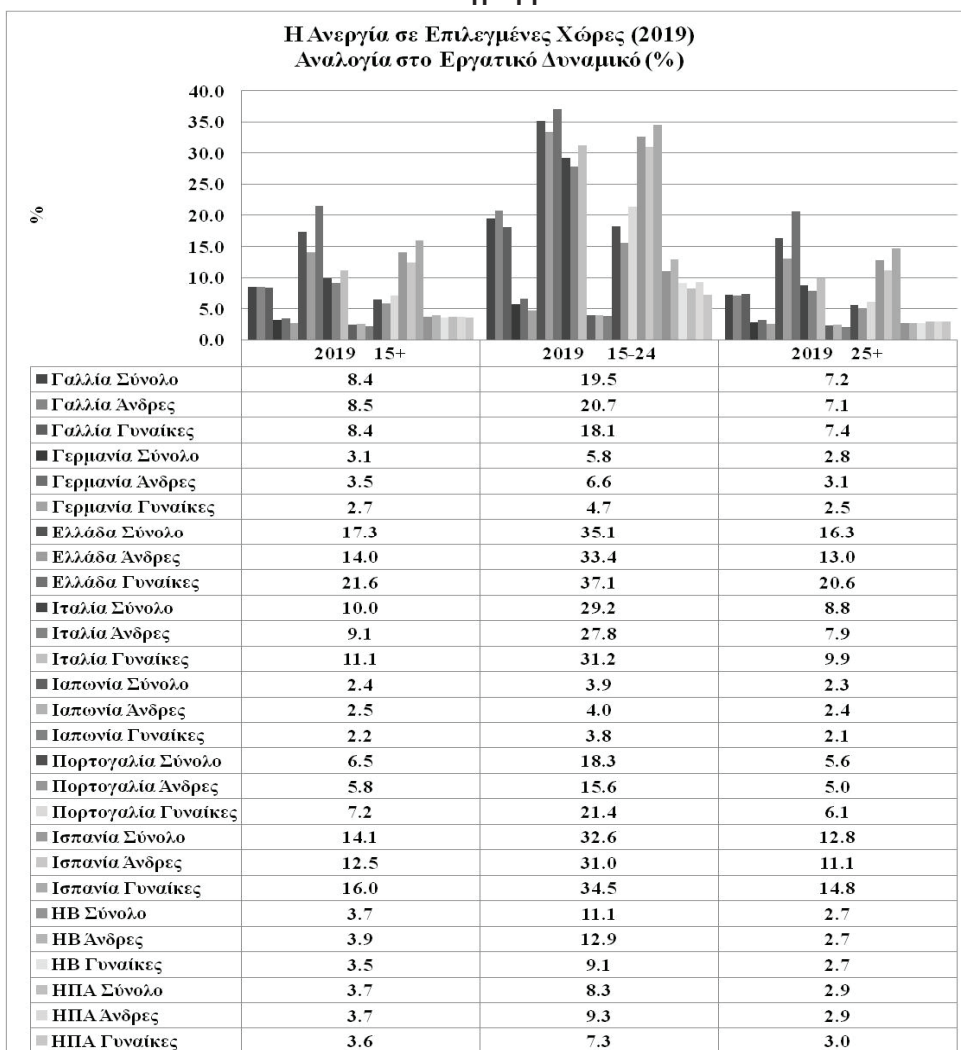
Πηγή: ILO, ILOSTAT (Database).

2.4. Η ανεργία

Η ανεργία είναι ένα συνοδό ζήτημα της λειτουργίας της αγοράς εργασίας, των συνθηκών απασχόλησης και σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα στις σύγχρονες κοινωνικές οργανώσεις. Με αφετηρία την ευρύτερη θεώρηση του φαινομένου το οποίο έχουμε αναλύσει σε ιδιαίτερη προσέγγιση, με μετρήσεις (σε ετήσιες χρονολογικές σειρές) για αρκετές δεκαετίες (Lytras 2016, 2020: σσ. 126-127), επικεντρώνουμε στα δεδομένα του 2019 (πιο αναλυτικά) και του 2020 (μόνο για το γενικό δείκτη).

Πέραν του γεγονότος, ότι η ανεργία είναι δείκτης με κυκλική διακύμανση, την τελευταία δεκαετία κάτω από την επίδραση της οικονομικής και δημοσιονομικής κρίσης το φαινόμενο βασάνισε σκληρά την Ελλάδα, την Ισπανία, την Ιταλία και την Πορτογαλία.

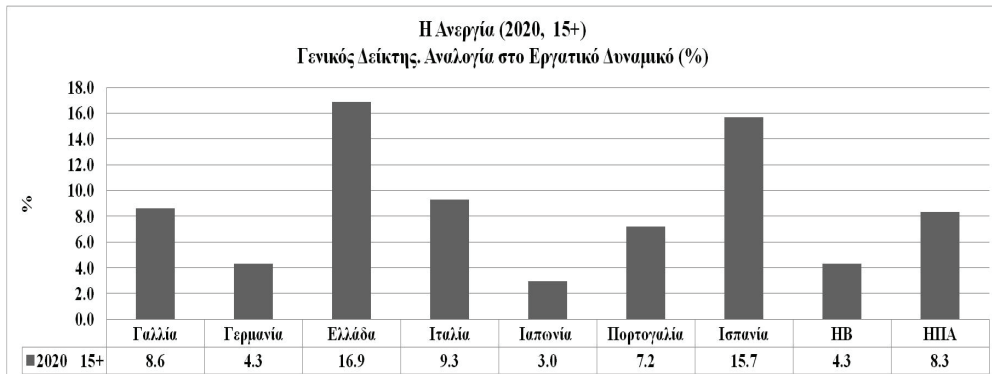
Διάγραμμα 5

Πηγή: ILO, ILOSTAT (Database).

Σε ορισμένες από τις προκείμενες χώρες, ο υψηλός δείκτης ανεργίας επιμένει ακόμη και πλήττει ιδιαίτερες κρίσιμες μερίδες του εργατικού δυναμικού, όπως οι νέοι και οι γυναίκες. Σε κάθε περίπτωση, η ανεργία των νέων (15-24 ετών) είναι πολύ μεγαλύτερη από το γενικό δείκτη της ανεργίας και κάνει επιτακτική τη διαφορετική αντίληψη και την αντιμετώπιση του σοβαρού αυτού εργασιακού και κοινωνικού φαινομένου.

Διάγραμμα 6

Πηγή: ILO, ILOSTAT (Database).

3. ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ: ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

ΕΧΩ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙ ΑΡΚΕΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ (Lytras 2016, 2017, 2020, 2022), πολύ πρόσφατα ή σχετικά πρόσφατα, για μια ριζοσπαστική παρέμβαση στο περιβάλλον της απασχόλησης και την αποτελεσματική μείωση του δείκτη ανεργίας. Στην αρχική δημοσίευση το πρόγραμμα έλαβε τη συντομογραφική ονομασία: Re.Ho.St.E.N.A.R. [δηλαδή Reconciliation of the Holding of Stock with the Employment and New Activation in Regions (στα ελληνικά: Σ.Κ.Απ.Α.Νέα (ς).Δρα.Π.- Συμφιλίωση της Κατοχής του Αποθέματος με την Απασχόληση και τη Νέα Δραστηριοποίηση στις Περιφέρειες)].

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα εμφανίζει αρκετές καινοτομίες σε σχέση με γνωστά και επιτυχημένα υποδείγματα παρέμβασης του παρελθόντος, αλλά αρκετά από τα στοιχεία του έχουν επηρεαστεί, ιδίως, από τρία μοντέλα άσκησης πολιτικής. Πρόκειται για την Κεϋνσιανή θεραπευτική πολιτική [Keynes 2007 (1936)], το υπόδειγμα του Εργοδότη της Τελευταίας Καταφυγής [Minsky 2008 (1986)], και την πολιτική: workfare (welfare-to-work) που εφαρμόστηκε στις ΗΠΑ (The Congress of the United States 1996) με την Personal Responsibility and Work Opportunity Reconciliation Act (PRWORA) και το συγκεκριμένο πρόγραμμα: Temporary Assistance to Needy Families (TANF).

Το νέο πρόγραμμα (Re.Ho.St.E.N.A.R.), διακρίνεται για ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά. Η χρηματοδότηση του προγράμματος γίνεται με βασικά ιδιωτικούς πόρους, υπό δημόσιο

έλεγχο. Οι άνεργοι κατά τη διάρκεια του προγράμματος εργάζονται ως αυτόνομοι εργαζόμενοι. Το κράτος ρυθμίζει τις κρίσιμες διαδικασίες, με τους απαραίτητους θεσμούς. Ακόμη σε λειτουργικό επίπεδο, το κράτος αντικαθιστά, κατά μήνα, με σχετικές πιστώσεις του προϋπολογισμού, το αντίστοιχο ποσόν της εκταμίευσης, στους συλλογικούς κοινούς καταθετικούς λογαριασμούς. Το ποσόν αυτό, στο μεγαλύτερο μέρος του επιστρέφεται στο Δημόσιο Ταμείο (ως φόρος και ασφαλιστική εισφορά), εντός της ίδιας χρονικής διάρκειας. Επισημαίνουμε ότι με βάση την περιφερειακή οργάνωση του προγράμματος, η τοπική αυτοδιοίκηση συντονίζει τη διαδικασία, σε τοπικό επίπεδο. Έχει ιδιαίτερη σημασία, πως έχει ληφθεί μέριμνα ώστε οι περισσότεροι θεσμοί της οικονομίας (με εξαίρεση τις κερδοσκοπικές επιχειρήσεις, με προσωπικό) να συμπεριλαμβάνονται στη διαδικασία. Είναι σαφές ότι οι τράπεζες συμμετέχουν στο μείζον μέρος του προγράμματος, επιλέγονται με διαγωνιστική διαδικασία στην έναρξη του προγράμματος, δημιουργούν κοινούς προθεσμιακούς τραπεζικούς λογαριασμούς. Ταυτόχρονα, στις τράπεζες δημιουργούνται λογαριασμοί των ωφελούμενων και τα συγκεκριμένα πιστωτικά ιδρύματα επιμελούνται την έκδοση των αναγκαίων αξιόγραφων.

Οι συντελεστές του προγράμματος για την καταπολέμηση της ανεργίας και την πλήρη απασχόληση παρουσιάζουν μια ιδιαίτερη σύμπληξη. Η τοπική αυτοδιοίκηση είναι ο επισπεύδων και συντονιστικός φορέας του προγράμματος. Η υπηρεσία απασχόλησης, χορηγεί τον κατάλογο των ανέργων, παρακολουθεί και αξιολογεί το πρόγραμμα. Οι άνεργοι από τη χορεία των καταγεγραμμένων ανέργων (στην υπηρεσία απασχόλησης), θα αποτελέσουν τους ωφελούμενους του προγράμματος. Οι κάτοχοι του αποθέματος καταθέτουν το διαθέσιμο κεφάλαιο τους σε ετήσιους συλλογικούς προθεσμιακούς λογαριασμούς, με ειδικό επιτόκιο (λόγω της ποσότητας του κεφαλαίου) και με πρόσθετη απόδοση από το πρόγραμμα. Οι κάτοχοι του αποθέματος λειτουργούν, κατ' αυτόν τον τρόπο, ως αρχικοί χρηματοδότες της διαδικασίας. Οι πολίτες/καταναλωτές, γενικά, αλλά και οι συνεργατικές οργανώσεις ή οι αυτοαπασχολούμενοι, αγοράζουν υπηρεσίες από τους αυτόνομους εργαζόμενους/ωφελούμενους του προγράμματος. Είναι στην ουσία οι κύριοι χρηματοδότες του προγράμματος, ενώ απολαμβάνουν σημαντικές υπηρεσίες, σε συγκριτικά χαμηλές τιμές. Παράλληλα, οι δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες και τα ασφαλιστικά ταμεία ωφελούνται, καθώς τα συνολικά έσοδα του προγράμματος περιλαμβάνουν φόρους και εισφορές.

Η χρηματοδότηση του προγράμματος διαιρείται σε στάδια και εξελίσσεται σε όλη τη διάρκειά του. Οι κάτοχοι του αποθέματος (μετά από προσκλήσεις ενδιαφέροντος της τοπικής αυτοδιοίκησης και την επιλογή τους από τα θεσμικά όργανα) καταθέτουν τα κεφάλαια τους σε συγκεκριμένους κοινούς προθεσμιακούς λογαριασμούς των επιλεγμένων τραπεζών. Καμιά επιχειρηματική και εργοδοτική εμπλοκή των κατόχων του αποθέματος δεν προβλέπεται, εκτός από την περιγραφείσα. Οι κάτοχοι του αποθέματος, μέσω των προθεσμιακών λογαριασμών είναι οι αρχικοί χρηματοδότες του προγράμματος. Οι πιστώσεις από την προθεσμιακή κατάθεση αποτελούν την αρχική βάση για την έκδοση αξιόγραφων, με τα οποία εφοδιάζονται οι ωφελούμενοι, προκειμένου να λειτουργήσουν ως αυτόνομοι εργαζόμενοι.

Στην πράξη η τοπική αυτοδιοίκηση επικυρώνει την επιλογή των ανέργων, σε συνεργασία με τα τοπικά ή περιφερειακά όργανα της υπηρεσίας απασχόλησης. Οι ωφελούμενοι τροφοδοτούνται στην αρχή του πρώτου μήνα με αξιόγραφα, που εκδίδονται με ευθύνη του αρμόδιου φορέα και των συνεργαζόμενων τραπεζών. Το μεικτό συνολικό ποσό εμπεριέχει την ασφαλιστική εισφορά και το ποσό του φόρου (μετά από θεσμική πρόβλεψη). Οι

ωφελούμενοι από τη στιγμή που θα είναι πλέον εργαζόμενοι, θα λειτουργούν ως απολύτως όμοιοι με τους αυτοαπασχολούμενους. Δεν απαιτείται, όμως, να ανοίξουν βιβλία και στοιχεία συναλλαγών. Απαιτείται να έχουν Αριθμό Φορολογικού Μητρώου, εγγραφή στον ΕΦΚΑ, διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και αριθμό τηλεφώνου.

Στη συνέχεια, η τοπική αυτοδιοίκηση εκτιμά τη σχέση προσφοράς και ζήτησης στην τοπική αγορά και παρεμβαίνει με ενημερώσεις για τις συναλλαγές. Αναρτά σε εμφανή σημεία και στο διαδίκτυο τους καταλόγους των ωφελουμένων και τις προσφερόμενες υπηρεσίες (και την τιμή την οποία καλείται να πληρώσει ο πολίτης/καταναλωτής). Επιχειρεί να συγκεντρώσει τις διαθέσιμες αγορές και τις σχετικές αιτούμενες υπηρεσίες από τους πολίτες/καταναλωτές και κοινοποιεί τα σχετικά δεδομένα προς τους ωφελομένους του προγράμματος (στο διαδίκτυο και τις υπηρεσίες του). Οι ωφελούμενοι, κατά την πώληση των υπηρεσιών τους, χρησιμοποιούν ένα αξιόγραφο για κάθε ημέρα εργασίας αποκλειστικά. Το αξιόγραφο είναι, ως εκ τούτου, ακέραιο και αδιαίρετο. Ο ωφελούμενος πωλεί τις υπηρεσίες του (για δέκα μήνες το χρόνο) χρησιμοποιώντας το αξιόγραφο ακέραιο, ανεξάρτητα από τις ώρες χρησιμοποίησης της εργασίας του, για την πραγματοποίηση της επιτελούμενης υπηρεσίας. Επομένως, διαφορετικού χαρακτήρα και απαιτούμενης ειδικεύσεως υπηρεσίες μπορεί να αντιπροσωπεύουν είτε μια ακέραια υπηρεσία, ανεξάρτητα από τη χρονική της διάρκεια, δηλαδή είτε μια ώρα εργασίας ή μια εργάσιμη ημέρα.

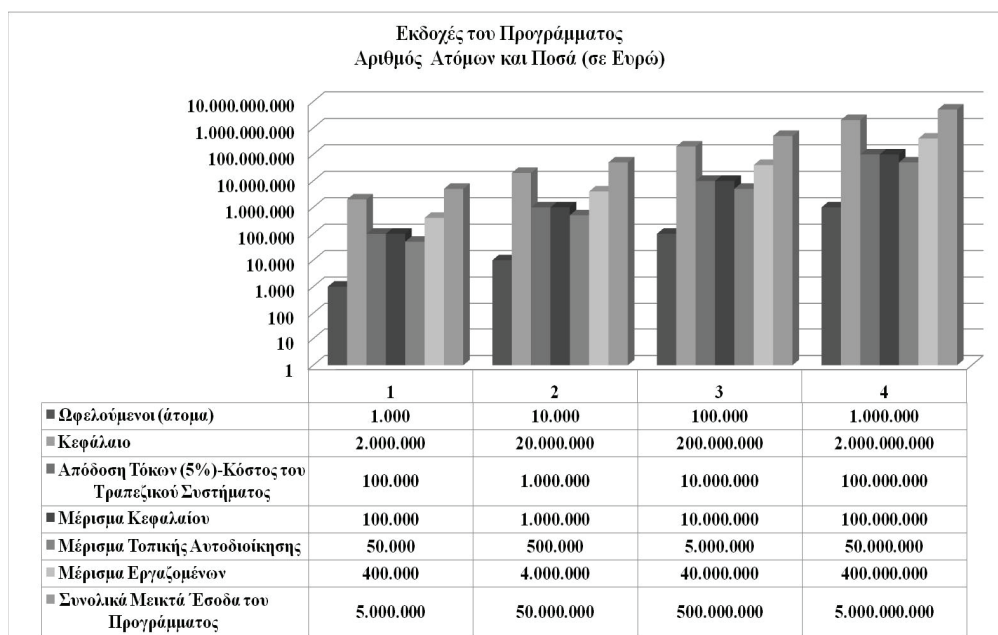
Οι καταναλωτές των προσφερόμενων υπηρεσιών ανήκουν στην ουσία στους κύριους χρηματοδότες του προγράμματος. Οι πολίτες ενημερώνονται από τον φορέα της τοπικής αυτοδιοίκησης, για τις προσφερόμενες υπηρεσίες, την τιμή της συνεισφοράς τους και τις διαδικασίες της συναλλαγής. Αγοράζουν τις συγκεκριμένες υπηρεσίες, με μεγάλη ευελιξία και ανάλογα με τις ανάγκες τους ή τις διαθέσεις τους. Οι υπηρεσίες που μπορούν να αγοράσουν είναι δυνατόν να έχουν μεγάλες εκπαιδευτικές απαιτήσεις, υψηλή ειδίκευση και εξαιρετικές τεχνικές γνώσεις. Για παράδειγμα, μπορούν να αφορούν σε εκπαιδευτικές υπηρεσίες, όπως σε υπηρεσίες δασκάλου ή καθηγητή, σε υπηρεσίες νοσηλευτικής υποστήριξης σε ασθενείς και γέροντες κ.ά. Μπορεί αυτές οι υπηρεσίες να σχετίζονται με καλλιτεχνική δραστηριότητα, τη διοργάνωση κατ' οίκον εορτών από μουσικούς, τη συνεισφορά στη διακόσμηση της κατοικίας ή την αρχιτεκτονική του κήπου. Είναι προφανές ότι οι κοινές, ανειδίκευτες ή ειδικευμένες υπηρεσίες είναι δυνατόν να καλυφθούν από αυτή τη μέθοδο απασχόλησης. Η φύλαξη των παιδιών, η επιμέλεια των ηλικιωμένων, η καθαριότητα του σπιτιού, η πραγματοποίηση των καθημερινών οικιακών εργασιών (παρασκευή γευμάτων) ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία. Η κηπουρική, οι περιορισμένης κλίμακας οικοδομικές εργασίες (ανακαινίσεις χώρων) και οι εργασίες επισκευής είναι πάντοτε απαραίτητες.

Η εφαρμογή του προκείμενου προγράμματος δημιουργεί τη δυναμική για την τάχιση μείωση του δείκτη της ανεργίας. Η προσδοκία αυτή αντανακλάται αμέσως στην αύξηση της απασχόλησης (ανεξάρτητα από τις διαθέσεις των ίδιων των εργοδοτών, τη στιγμή της παρέμβασης), ενώ αναμένεται η πρόσβαση στην εργασία για τους ανέργους και τα άτομα με μακρά και αθέλητη αποχή από την εργασία. Αυτός ο συνδυασμός καταπολεμά, συγχρόνως, την άτυπη και αδήλωτη εργασία. Αυτή η συνθήκη πρόκειται να συμβάλει στην ενίσχυση της εργασιακής αυτοπεποίθησης και της οικονομικής αισιοδοξίας των σημερινών ανέργων και των μη εργαζομένων. Ακόμη είναι ένας στόχος η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στο τοπικό πλαίσιο των περιφερειών και τη διάθεση στην αγορά μιας ευρύτατης σειράς υπηρεσιών σε

ενδιαφέρουσες τιμές. Κάτι τέτοιο μπορεί να ενδυναμώσει τον τοπικό πλούτο και το εθνικό ΑΕΠ, λόγω της άμεσης αύξησης του κύκλου των συναλλαγών. Απότοκη του ιδίου πλαισίου δράσης προβλέπεται να είναι η διεύρυνση των συνθηκών της κοινωνικής αλληλεγγύης, χωρίς να απαιτείται η παράκαμψη των κανόνων λειτουργίας της αγοράς και των προτιμήσεων ή των καταναλωτικών ροών των καταναλωτών. Με αυτήν την έννοια, η κοινωνική αλληλεγγύη συμβάλλει στην οικονομική αποτελεσματικότητα και είναι συμφέρουσα.

Στην αρχική εκδοχή πραγματοποιήθηκε μια επεξεργασία για τις δυνητικές συνθέσεις του ύψους των προϋπολογισμών και των αριθμών των ωφελουμένων. Αυτή η μορφή παρατίθεται παρακάτω, δηλαδή στο Διάγραμμα 7. Αφορά σε χώρες που έχουν την εμπειρία της έντονης οικονομικής ή δημοσιονομικής κρίσης και σε χώρες που έχουν σχετικά χαμηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα, ενώ εντάσσονται στις ανεπτυγμένες. Σε μια δεύτερη αποτύπωση, την οποία έχω επεξεργαστεί μετά την πρώτη μορφή και δημοσίευσα πρόσφατα, παρουσιάζονται οι εκδοχές για χώρες με σχετικά υψηλότερο εισόδημα (βλ. Παράρτημα, Διάγραμμα Π1).

Διάγραμμα 7

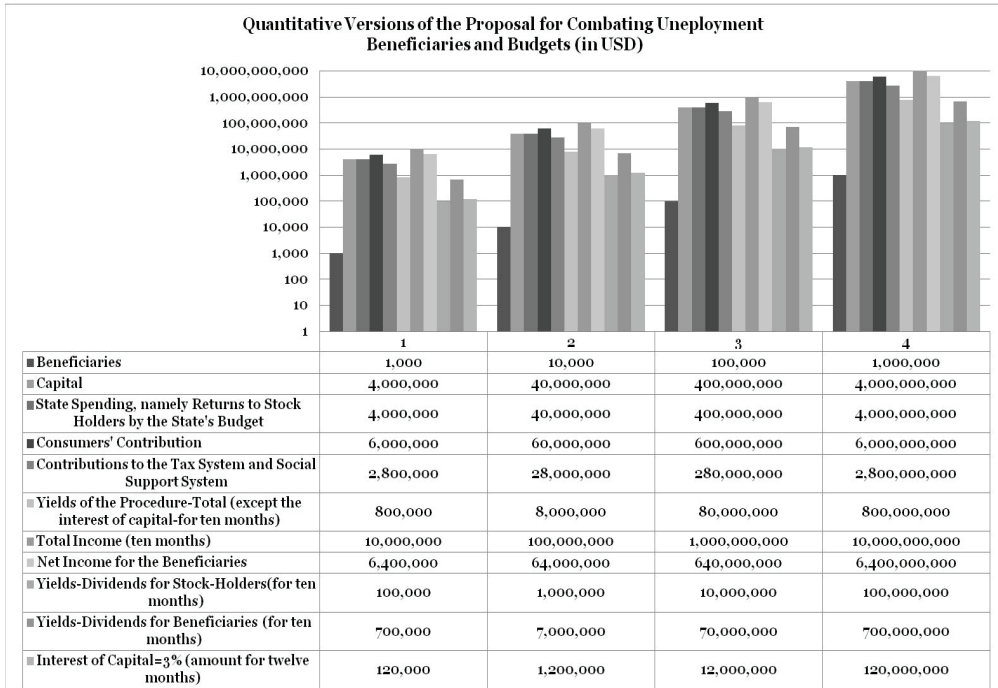
Πηγή: Lytras 2020, σ. 162.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- [The Congress of the United States] (1996). Personal Responsibility and Work Opportunity Reconciliation Act- PRWORA. Public Law 104-193, Aug. 22.
- Franklin, B. (1755). *Reply to the Governor*. Pennsylvania Assembly, 11-11-1755 [Printed in Votes and Proceedings of the House of Representatives, 1755–1756 (Philadelphia, 1756), σ. 19-21], <https://founders.archives.gov/documents/Franklin/01-06-02-0107>.
- Hugo, V. [2019 (1862)]. *Les Misérables* (eBook). <https://standardebooks.org>, <https://standardebooks.org/ebooks/victor-hugo/les-miserables/isabel-f-hapgood/text/single-page>.
- ILO (2020). *Unemployment rate by sex and age -- ILO modeled estimates*, Nov. 2020 (%). Last update on 14MAR21.
- ILO (2019). ILOSTAT. *Employment by Status in Employment* (<http://www.ilo.org>)_ Aug. 4, 2019.
- Keynes, J.M. [2007 (1936)]. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London, Macmillan.
- Lytras, A.N. (2016). An alternative for combating unemployment. *Journal of Sociology and Social Work*, 4 (2), pp. 59-71.
- Lytras, A.N. (2017a). *A radical policy for combating unemployment. The future network: Autonomous workers, stock holders, consumers and the state*. Athens: Papazissis Publishers (eBook).
- Lytras, A.N. (ed.) (2017b). *Combating Unemployment during the Age of Crisis* (in Greek). *The Socials. Selections from Greek Sociology*. Athens: Panteion University (<http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=creator&q=%CE%9B%CF%8D%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%82,%20%CE%91%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%AD%CE%B1%CF%82%20%CE%9D.&page=1&scope=&lang=el&pid=iid:18041>).
- Lytras, A.N. (2020). *A radical policy for combating unemployment. The future network: Autonomous workers, stock holders, consumers and the state*. Athens: Papazissis Publishers.
- Lytras, A.N. (2022). Autonomous Workers for Combating Unemployment and the Enhancement of Solidarity. Four 'Dead Ends' of Employment and two Synergized Solutions", *Youth Employment Magazine*, September 2022 (ISSN 2704-6540), No. 20, pp. 62-69 [https://issuu.com/youthemploymentmagazine/docs/the_youth_employment_magazine_-_issue_20].
- Minsky, H.P. [2008 (1986)]. *Stabilizing an Unstable Economy*. New York, McGraw-Hill.
- Μισελέ Ζ. (Jules Michelet) (1969). *Ιστορία της Γαλλικής Επανάστασεως*. Αθήνα, Ελληνική Μορφωτική Εστία, τ. Β, σ. 9.
- OECD (2020). *Enterprises by business size, 1-9 persons employed/10-19 persons employed/20-49 persons employed, Number, Annual, 2020*, <https://data.oecd.org/chart/6OjT>, <https://data.oecd.org/entrepreneur/enterprises-by-business-size.htm>.
- OECD (2019). *Children in households by employment status*. OECD Family database (Nov. 2019), www.oecd.org/els/family/database.htm.
- OECD (2022). «Income distribution». OECD Social and Welfare Statistics (database), <https://doi.org/10.1787/data-00654-en> (accessed on 10 December 2022).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Διάγραμμα Π1
[Budget for Combating Unemployment
for Countries with High Income)]

Πηγή: Lytras 2022.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ¹

Στέλλα Μάλλιου

Κοινωνιολόγος, ΜΔΕ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΔΕΣΗΣ της οικονομικής κρίσης με την εγκληματικότητα έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές, εγκληματολόγους και μη, ήδη από τον 19ο αιώνα. Προκειμένου να εξηγηθεί, θεωρητικά και εμπειρικά, η σύνδεση της εγκληματικότητας με την οικονομική κρίση, κρίνεται απαραίτητος ο νονοιολογικός προσδιορισμός των δυο βασικών όρων «εγκληματικότητα» και «οικονομική κρίση». Η εγκληματικότητα ως έννοια αναφέρεται στο σύνολο των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν σε μια δεδομένη χρονική περίοδο σε μια κοινωνία, και μαζί με το έγκλημα και τον εγκληματία αποτελούν το δεύτερο στοιχείο του εγκληματικού φαινομένου, την παράβαση (Φαρσεδάκης, 2005:14-15).

Η έννοια της οικονομικής κρίσης εισήλθε για πρώτη φορά στη βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών τη δεκαετία του 1960 και θα μπορούσε να οριστεί ως μια απότομη επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης μιας χώρας, η οποία εκδηλώνεται μέσα από τη σημαντική μείωση της παραγωγής, την πτώχευση των επιχειρήσεων, την αυξανόμενη ανεργία και τη μείωση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Συνιστά μια περίοδο έλλειψης παραγωγής, εμπορίας και κατανάλωσης προϊόντων και υπηρεσιών, εξαιτίας μιας χρηματοπιστωτικής/τραπεζικής κρίσης ή ενός πληθωρισμού ή μιας μείωσης της νομισματικής αξίας ή και ενός κρατικού χρέους (Saiz-Alvarez, 2021).

Η εμπειρική μελέτη της σχέσης μεταξύ οικονομικής κρίσης και εγκλήματος μπορεί να πραγματοποιηθεί σε τρία επίπεδα ανάλυσης. Σ' ένα επίπεδο μακρο-ανάλυσης εξετάζεται η πιθανή επίδραση της γενικής οικονομικής κατάστασης στην εξέλιξη της εγκληματικότητας (λ.χ. μιας χώρας), ενώ σ' ένα μεσο-επίπεδο μελετάται ο ρόλος της επίδρασης των οικονομικών παραγόντων στο πλαίσιο μιας ομάδας ως ενότητας. Τέλος, σ' ένα μικρο-επίπεδο διερευνάται η σχέση της ατομικής οικονομικής κατάστασης και της εγκληματικής συμπεριφοράς (Ζαρωφωνίτου, 2004:99). Ακόμη, η εμπειρική μελέτη της σχέσης μεταξύ οικονομικής κρίσης

1 Το Ερευνητικό Έργο "UrbanCrime: Spatial aspects of crime and insecurity in the era of economic crisis: Trends, dimensions and correlations – Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί" υποστηρίχθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «1η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» (Αριθμός Έργου: HFRI-FM17-3898) [ΕΛΙΔΕΚ](http://elidek.gr), [Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας \(elidek.gr\)](http://elidek.gr)

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας

και εγκλήματος μπορεί να μελετηθεί και υπό το πρίσμα της γεωγραφικής κατανομής της εγκληματικότητας, καθώς η σύνδεση των οικονομικών παραγόντων με το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον σ' ένα συγκεκριμένο χωρικό και χρονικό πλαίσιο μπορεί να επηρεάσει την εξέλιξη της εγκληματικότητας, ποσοτικά και ποιοτικά. Έτσι, σ' ένα μακρο-επίπεδο ανάλυση μπορεί να εξεταστεί η κοινωνικοοικονομική εξέλιξη και οι διαφοροποιήσεις που προκύπτουν μεταξύ χωρών ή πολιτειών, ενώ σ' ένα μεσο-επίπεδο μελετώνται οι ρυθμοί ανάπτυξης και οι δυναμικές της εγκληματικότητας στο εσωτερικό μιας χώρας. Επιπλέον, σ' ένα μικρο-επίπεδο ανάλυσης δύναται να εξετασθεί η γεωγραφική διακύμανση της εγκληματικότητας στο εσωτερικό της ίδιας πόλης ή περιοχής (Ζαραφωνίτου, 2004:59).

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ με την εγκληματικότητα έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης πολλών θεωρητικών, ωστόσο ο ρόλος των οικονομικών παραγόντων, οι οποίοι ως κοινωνικοί παράγοντες συντελούν στην εξήγηση του εγκληματικού φαινομένου, αναδείχθηκε για πρώτη φορά μέσα από την μαρξιστική προσέγγιση. Ο Marx αν και δεν αναφέρθηκε ποτέ άμεσα στη σύνδεση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών με το εγκληματικό φαινόμενο, υποστήριξε πως από τη μια, η άνιση κατανομή του πλούτου και της ευημερίας σε μια κοινωνία δημιουργεί και άνιση κατανομή της εξουσίας, και από την άλλη, η ανεργία στις καπιταλιστικές κοινωνίες οδηγεί στη μη παραγωγικότητα. Στην πρώτη περίπτωση, το απομονωμένο από τις ισχύουσες συνθήκες άτομο μπορεί να αντιδράσει, και στη δεύτερη περίπτωση μπορεί να οδηγηθεί σε ηθική κατάρπωση, και κατ' επέκταση στην εκδήλωση μιας παρεκκλίνουσας ή εγκληματικής συμπεριφοράς. Ο F. Engels στηριζόμενος στη μαρξιστική άποψη, υποστήριξε ότι οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης σε συνάρτηση με τις διάφορες απαγορεύσεις που αυτή συνεπάγεται, μπορεί να οδηγήσουν την εργατική τάξη, μεταξύ άλλων, σε μια ανεξέλεγκτη εξέγερση, της οποίας αποτέλεσμα συνιστά και το έγκλημα. (Χαΐδου, 1996:234· Marx, 1979). Παράλληλα, ο Bonger υποστήριξε ότι ο καπιταλισμός είναι αυτός που προωθεί το έγκλημα με διάφορους τρόπους, καθώς η επικράτηση των εγωιστικών στόχων σε βάρος των αλτρουιστικών είναι αυτή που αίρει κάθε ηθική αναστολή προς το έγκλημα (Birmingham, 1970:528).

Σε μια προσπάθεια σύνδεσης του εγκλήματος με τις οικονομικές συνθήκες, ιδιαίτερης σημασίας είναι η θεωρία της ανομίας του Emile Durkheim. Ο E. Durkheim προσέγγισε την ανομία, στο βιβλίο του «Περί του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας» (1893) και αργότερα στη μελέτη του περί αυτοκτονίας (1897), ως την *«απουσία κανόνων στο πλαίσιο μιας κοινωνίας που εξισούται με την αποτυχία της να εμποδίσει την χωρίς περιορισμούς επιδίωξη των κοινωνιών για υλική επιτυχία»* (Κουλούρης, 2018:60). Στο βιβλίο του για τον καταμερισμό της εργασίας, ο E. Durkheim εισάγει για πρώτη φορά την έννοια της ανομίας σε ένα μικρο-κοινωνιολογικό επίπεδο, υποστηρίζοντας ότι υπάρχουν ορισμένες «ασυνήθιστες μορφές» (“abnormal forms”) του καταμερισμού της εργασίας, οι οποίες «κανονικά» παράγουν και προωθούν την κοινωνική αλληλεγγύη. Όπου η κοινωνική αλληλεγγύη δεν παράγεται, οφείλεται στο γεγονός ότι οι σχέσεις των οργάνων δεν ρυθμίζονται, κι έτσι βρίσκονται σε μια κατάσταση ανομίας. Στη συνέχεια, εισάγει, για πρώτη φορά, τη μακρο-κοινωνιολογική έννοια της ανομίας, στο έργο του «Αυτοκτονία», ισχυριζόμενος ότι κάθε στρώμα της κοινωνίας θέτει κανονιστικά όρια για τα ανώτερα και κατώτερα όρια της φιλοδοξίας των μελών της. Βάσει αυτού του ισχυρισμού,

συνάγει το συμπέρασμα ότι η ανομία είναι η κατάσταση στην οποία αυτά τα κανονιστικά όρια απορρίπτονται, «όταν η κοινωνία διαταράσσεται από κάποια επώδυνη κρίση ή από ευεργετικές, αλλά απότομες, μεταβάσεις, και χάνει τη ρυθμιστική της επιρροή» (Marks, 1974:330-333). Διακρίνοντας την αυτοκτονία σε κατηγορίες, υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι η «ανομική αυτοκτονία προκαλείται από την απορρύθμιση της ικανότητας μιας κοινωνίας να ισορροπεί τις προσδοκίες, ανάγκες και τις απολαβές των ατόμων» (Αντωνοπούλου, 2008:234). Έτσι, σε συνθήκες κοινωνικών αναταραχών και κρίσεων, ιδίως οικονομικών, οι κοινωνικές ισορροπίες ανατρέπονται και η κοινωνία δεν είναι εφικτό να καταφέρει σε μια στιγμή να ανασυνταχθεί και να «επανεκπαιδεύσει» τα άτομα στις νέες συνθήκες, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ανομικές καταστάσεις (Φαρσεδάκης, 1990:332). Στη βάση αυτή, ο Durkheim αποπειρώμενος να εξηγήσει την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς σε περιόδους έντονων κοινωνικών αλλαγών υποστήριξε ότι η ανομία «επέρχεται όταν ένα άτομο δεν μπορεί να ταυτιστεί πλέον με τα κανονιστικά πρότυπα συμπεριφοράς ή τα πιστεύω μιας κοινωνίας, με αποτέλεσμα η κοινωνική αλληλεγγύη και συνοχή να αποδυναμώνονται και κατ' επέκταση να εκδηλώνονται ανησυχίες που πολλές φορές λαμβάνουν τη μορφή παραβατικής συμπεριφοράς» (Χαΐδου, 1996:148· Pelfrey, 1980).

Στη συνέχεια, ο Merton υιοθέτησε την έννοια της ανομίας προκειμένου να αναδείξει τη σημασία της κοινωνικής δομής στην εξήγηση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς έναντι των βιολογικών προσεγγίσεων (Featherstone & Deflem, 2003:477). Έχοντας ως παράδειγμα το «αμερικανικό όνειρο», θεώρησε την ανομία ως αναπόσπαστο στοιχείο της καπιταλιστικής κοινωνίας που πλήττει, κυρίως, τις κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις (Κουλούρης, 2018:60). Στο πλαίσιο αυτό, ενώ τίθενται στόχοι για οικονομική επιτυχία, τα νόμιμα μέσα δεν παρέχονται εξίσου σε όλους, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια ματαίωση, μια ψυχική ένταση, εξαιτίας της αδικίας που μπορεί να αισθάνονται ορισμένα άτομα και που μπορεί να τα ωθήσει στην εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών (Σπινέλλη, 2014:248). Προκειμένου, λοιπόν, να εξηγήσει γιατί ορισμένα άτομα οδηγούνται στην εκδήλωση παραβατικών ή εγκληματικών συμπεριφορών, υποστήριξε ότι τα άτομα που βιώνουν υψηλά επίπεδα αποσταθεροποιημένων οικονομικών συνθηκών, όπως αυτά που μπορεί να προκληθούν με την εμφάνιση μιας οικονομικής κρίσης, είναι πιο πιθανό να εκδηλώσουν μια παρεκκλίνουσα ή εγκληματική συμπεριφορά σε σύγκριση με τα άτομα που έχουν οικονομικό πλεονέκτημα και πρόσβαση σε θεμιτές οικονομικές ευκαιρίες (Harris, 2011:150). Στη βάση αυτή, ο R. Agnew επέκτεινε τη θεωρία του Merton, διατυπώνοντας τη γενική θεωρία της έντασης. Σύμφωνα με τη εν λόγω θεωρία, η ένταση που προκαλείται στο άτομο, είτε εξαιτίας μιας απώλειας θετικών ερεθισμάτων είτε και εμφάνισης αρνητικών ερεθισμάτων, όπως είναι η εμφάνιση μιας οικονομικής κρίσης, μπορεί να το οδηγήσει στην εκδήλωση παρεκκλίνουσας ή εγκληματικής συμπεριφοράς (Agnew, 2013:451). Αν και η εμπειρική εξέταση της θεωρίας κατέληξε, σε γενικές γραμμές, σε αντιτιθέμενα συμπεράσματα (Agnew, 2002:113), θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι μια δυσχερής οικονομική κατάσταση μπορεί να ενισχύσει την ένταση που βιώνουν τα άτομα (π.χ. λόγω αύξησης της ανεργίας) και τα συναισθήματα της απογοήτευσης, του άγχους και του θυμού που μπορεί να βιώσουν να αυξήσουν τις πιθανότητες διάπραξης εγκληματικών πράξεων.

Παράλληλα, η θεωρία της κοινωνικής αποδιοργάνωσης υποστηρίζει ότι «η παρέκκλιση είναι το αποτέλεσμα της άνισης ανάπτυξης της κοινωνίας όπου επικρατούν ραγδαίες κοινωνικές αλλαγές και έντονες συγκρούσεις» (Χαΐδου, 1996:131). Η προσέγγιση της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, στοχεύοντας στην εξήγηση του εγκληματικού φαινομένου σε συγκεκριμένες περιοχές, έθεσε

ως σημείο εκκίνησης ότι το έγκλημα δεν κατανέμεται τυχαία στο χώρο, αλλά συγκεντρώνεται στις περιοχές που θεωρούνται κοινωνικά αποδιοργανωμένες. Η κοινωνική οργάνωση είναι, επομένως, η λέξη-κλειδί. Στις οργανωμένες κοινωνίες ή κοινότητες υπάρχει κοινή αποδοχή αξιών και κανόνων, αλληλεγγύη, συνοχή, ενσωμάτωση των μελών τους και κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών. Υπάρχει ένας ενισχυμένος άτυπος κοινωνικός έλεγχος, είτε με τη μορφή παρατήρησης, είτε της περιστασιακής πρόληψης, είτε και της άμεσης παρέμβασης. Αντιθέτως, στις αποδιοργανωμένες κοινωνίες ή κοινότητες τα άτομα αδυνατούν να συνειδητοποιήσουν και να σεβαστούν τις κοινές αξίες και κανόνες και δεν υπάρχει καμία απολύτως αλληλεγγύη μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να λύσουν από κοινού τα κοινωνικά προβλήματα που προκύπτουν, ένα εκ των οποίων είναι και το έγκλημα (Kubrin, 2009:227). Η κοινωνική αποδιοργάνωση που χαρακτηρίζει αυτές τις κοινωνίες ή κοινότητες μπορεί, μάλιστα, να ενταθεί σε περιόδους ραγδαίων κοινωνικών αλλαγών, όπως λ.χ. συμβαίνει στην περίπτωση μιας οικονομικής κρίσης, καθώς η κοινωνική ισορροπία διαταράσσεται (Χαΐδου, 1996:131).

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι η κοινωνική αποδιοργάνωση αποτέλεσε «προϊόν» μιας εποχής όπου οι επιπτώσεις της εκβιομηχάνισης, της αυξανόμενης αστικοποίησης και της μετανάστευσης άρχισαν να επηρεάζουν τα πρότυπα κοινωνικής οργάνωσης της πόλης του Σικάγο. Συγκεκριμένα, το 1925 οι Park, Burgess και Mackenzie χρησιμοποιώντας μια χωροταξική αναλογία μελέτησαν τον τρόπο με τον οποίο αυτές οι δραστηριότητες αλλαγές της εποχής επηρέασαν την πόλη. Με θεωρητικό υπόβαθρο στην ανθρώπινη οικολογία, παρομοίασαν την ανάπτυξη της πόλης με τον οικολογικό ανταγωνισμό των ζώων και των φυτών και οδηγήθηκαν στη διατύπωση του μοντέλου των ομόκεντρων ζωνών, σύμφωνα με το οποίο ακολουθείται μια διαδικασία εισβολής, κυριαρχίας και διαδοχής των ατόμων στο εσωτερικό της πόλης. Αυτή η διαδικασία, η οποία προκάλεσε σημαντικές αλλαγές στη φυσιογνωμία της πόλης, αποτέλεσε και το λόγο της κοινωνικής της αποδιοργάνωσης (Kubrin, 2009:226). Βασιζόμενοι στη θεωρητική προσέγγιση της Οικολογικής Σχολής του Σικάγο, η εγκληματικότητα αναπτύσσεται σ' εκείνες τις περιοχές οι οποίες χαρακτηρίζονται από κοινωνική αποδιοργάνωση και απουσία κοινωνικού ελέγχου. Συγκεκριμένα, οι εν λόγω περιοχές μπορεί να χαρακτηρίζονται από μεγάλη πληθυσμιακή συγκέντρωση, χαμηλό δείκτη οικογενειακού εισοδήματος και έγγειας ιδιοκτησίας, υποβαθμισμένες κατοικίες και υψηλό δείκτη αλλοδαπών και εθνικών μειονοτήτων (Ζαραφωνίτου, 2004:141). Τα παραπάνω χαρακτηριστικά θεωρήθηκαν ενδεικτικά της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, η οποία εμπόδιζε την ομαλή κοινωνικοποίηση και τον αποτελεσματικό έλεγχο των ανηλίκων και, κατ' επέκταση, ευνοούσε τη νεανική παραβατικότητα (Ζαραφωνίτου, 1996:17).

Ωστόσο, πρόδρομοι μελέτης της γεωγραφικής μεταβλητής στην εξέταση μορφών εκδήλωσης του εγκληματικού φαινομένου ήταν οι ιδρυτές της Γαλλο-βελγικής χαρτογραφικής σχολής, A. J. Quételet και A. M. Guerry, οι οποίοι από τις αρχές του 19ου αιώνα προχώρησαν στη διερεύνηση της γεωγραφικής κατανομής της εγκληματικότητας και τη χαρτογράφησή της (Ζαραφωνίτου, 2004:54-55· Quételet, 1965). Στο πλαίσιο αυτό, ο Quételet διατυπώνοντας το λεγόμενο θερμικό νόμο, διαπίστωσε ότι τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας ήταν σημαντικά περισσότερα στο βορρά της Γαλλίας το χειμώνα, εξαιτίας της επιδείνωσης των δυσμενών συνθηκών διαβίωσης και της αύξησης των βιοτικών αναγκών, ενώ τα εγκλήματα κατά των προσώπων ήταν σημαντικά περισσότερα στο νότο της Γαλλίας το καλοκαίρι, εξαιτίας της αύξησης των παθών που μπορεί να εκδήλωναν τα άτομα κατά την περίοδο εκείνη

(Ζαραφώνιτου, 2004:55). Παράλληλα, ο Guerry μελετώντας τη σχέση της εγκληματικότητας με διάφορους κοινωνικούς, δημογραφικούς και πολιτιστικούς παράγοντες διαπίστωσε ότι τα δυο βασικά ποινικά αδικήματα -κατά των προσώπων και κατά της ιδιοκτησίας- διαφοροποιούνταν ανάλογα με την περιοχή στην οποία διαπράττονταν. Χαρτογραφώντας, λοιπόν, τις διαπιστώσεις του σε πολύχρωμους χάρτες και συσχετίζοντας τις εξηγήσεις του με τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά της εκάστοτε περιοχής, ο Guerry συνέδεσε τις ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων με τη βιομηχανική ανάπτυξη και το εμπόριο κι' έθεσε την οικονομική ανισότητα ως σημαντικό κίνητρο διάπραξης αδικημάτων (Φεργάδη, 1996:59-60).

Παράλληλα, λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες προσεγγίσεις της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας, το έγκλημα μπορεί να μελετηθεί και μέσα από τη σχέση του με το περιβάλλον. Έχοντας ως παράδειγμα την προσέγγιση της ορθολογικής επιλογής των Cornish και Clarke, η οποία βασίζεται στη στάθμιση κόστους και οφέλους κατά τη λήψη απόφασης περί διάπραξης ή μη μιας εγκληματικής πράξης (Andresen, 2010:24), θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης, όπου οι οικονομικοί πόροι περιορίζονται, εξαιτίας της ανεργίας ή/και της μείωσης του εισοδήματος, οι άνθρωποι είναι πιθανό να προβούν στην επιλογή μιας εγκληματικής πράξης για την αναζήτηση οικονομικών πόρων. Στην πραγματικότητα, όμως, δεν θα εγκληματήσουν όλοι όσοι βιώνουν έντονα μια οικονομική κρίση, καθώς υπάρχουν και άλλοι παράγοντες εγκληματογένεσης, οι οποίοι θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη.

Ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται και η προσέγγιση των καθημερινών δραστηριοτήτων των Felson και Cohen, η αντιπροσωπευτικότερη θεωρητική προσέγγιση της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας, σύμφωνα με την οποία οι περισσότερες εγκληματικές πράξεις απαιτούν τη σύγκλιση στο χώρο και στο χρόνο «παρακινούμενων δραστών», «ελκυστικών στόχων» και «απουσία ικανών φυλάκων» (Felson, 2017:88-93). Το ενδιαφέρον της εν λόγω προσέγγισης είναι ότι καταδεικνύει μια αρνητική σχέση της οικονομικής ύφεσης με την εγκληματικότητα, καθώς υποστηρίζει ότι σε περιόδους οικονομικής κρίσης τα εγκλήματα μειώνονται εξαιτίας της μειωμένης κινητικότητας των ανθρώπων και του επιπέδου δαπανών για νέα είδη καταναλώσεως. Με αυτό τον τρόπο, οι διαθέσιμοι στόχοι είναι λιγότεροι και, ταυτόχρονα, καθώς οι άνεργοι περνούν περισσότερο χρόνο στο σπίτι, η ιδιοκτησία τους φυλάσσεται περισσότερο και οι ίδιοι παρέχουν ένα υψηλότερο επίπεδο επίβλεψης και κοινωνικού ελέγχου στα παιδιά τους, με αποτέλεσμα να αποτρέπεται, κατά το δυνατόν, η διάπραξη εγκλημάτων, και άρα η συνολικότερη αύξηση των ποσοστών αυτών (Fox, Albertson, Ellison & Martin, 2011:18).

Τέλος, σύμφωνα με την οικονομική θεωρία του G. Becker, ένα άτομο διαπράττει ένα έγκλημα, εάν η αναμενόμενη χρησιμότητα γι' αυτό υπερβαίνει τη χρησιμότητα που θα μπορούσε να έχει διοχετεύοντας την ενέργεια, τους πόρους και το χρόνο που διαθέτει σε άλλες νόμιμες ή παράνομες δραστηριότητες. Επομένως, σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης, όπου τα επίπεδα των μισθών πέφτουν και η διαθεσιμότητα των αγαθών από νόμιμες δραστηριότητες περιορίζεται, τα άτομα μπορεί να υιοθετήσουν παράνομες συμπεριφορές, μια εκ των οποίων είναι και η εγκληματική (Becker, 1968:176).

3. Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

ΣΕ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ, η εξέταση της σχέσης μεταξύ δυσμενών οικονομικών συνθηκών και εγκλήματος πραγματοποιείται μελετώντας συγκεκριμένους οικονομικούς δείκτες, όπως είναι η ανεργία, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), οι καταναλωτικές δαπάνες, η εισοδηματική ανισότητα, τα επίπεδα φτώχειας, οι κατασχέσεις κατοικιών, η ψυχολογία του καταναλωτή, ή και ένας συνδυασμός αυτών (Κωνσταντόπουλος, Τσουβέλας & Κονταξάκης, 2018:38). Όσον αφορά τα εγκλήματα που μελετώνται περισσότερο στις συγκεκριμένες εμπειρικές μελέτες, αυτά αφορούν εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και βίαια εγκλήματα, όπως κλοπές, ανθρωποκτονίες και ληστείες, καθώς μπορεί να γίνει πιο «εύκολα» λόγος για τον αντίκτυπο που μπορεί να έχουν οι οικονομικοί δείκτες στα συγκεκριμένα είδη εγκλημάτων. Επίσης, σε πρακτικό επίπεδο, τα εγκλήματα αυτά καταγγέλλονται συχνότερα στην αστυνομία και, επομένως, διατίθεται ένας μεγάλος και σχετικά έγκυρος όγκος στατιστικών δεδομένων προς ανάλυση (UNODC, 2011:10).

Πρόδρομος αυτών των εμπειρικών μελετών θα μπορούσε να θεωρηθεί ο Guerry (1833), παρόλο που οι πρώτες εγκληματολογικές μελέτες ξεκινούν να καταγράφονται στα τέλη του 19ου αιώνα προς τις αρχές του 20ου και, κυρίως, από τη δεκαετία του '70 και ύστερα. Οι εν λόγω έρευνες αφορούσαν κυρίως τις Η.Π.Α. και τις Δυτικο-ευρωπαϊκές χώρες, ενώ μεταγενέστερα διερευνήθηκαν κι άλλες χώρες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής (Μπουγάδη, 2016:112).

Ιδιαίτερα αξιόλογη είναι η έρευνα-πιλότος του Συμβουλίου της Ευρώπης (1985), η οποία αποτελεί μια μελέτη των οικονομικών και εγκληματικών δεδομένων της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Γερμανίας από το 1963 και ύστερα (Ζαραφωνίτου, 2004:103). Θέτοντας ως βασική ερευνητική υπόθεση εάν υπάρχει κάποιος συσχετισμός μεταξύ της αύξησης της εγκληματικότητας και των αλλαγών της οικονομικής κατάστασης, αφενός, και του κοινωνικού ελέγχου, αφετέρου, η εν λόγω έρευνα χρησιμοποίησε ως βάση εμπειρικής διερεύνησης τρεις δείκτες που αφορούσαν την εγκληματικότητα, τις οικονομικές συνθήκες και το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, μέσα από τις αστυνομικές στατιστικές και των τριών χωρών εξέτασε ως γενικό δείκτη το σύνολο της καταγεγραμμένης εγκληματικότητας, αλλά και τρία ποινικά αδικήματα κατά των πραγμάτων (κλοπές αυτοκινήτων, διαρρήξεις κατοικιών και επαγγελματικών χώρων), καθώς και δύο ποινικά αδικήματα κατά των προσώπων (βιαιοπραγίες και σωματικές βλάβες) (Ζαραφωνίτου, 2004:104). Ακόμη, λαμβάνοντας υπόψη το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εισόδημα, τον αριθμό των ανέργων αρρένων ηλικίας 15-46 ετών, τον καθαρό δείκτη βιομηχανικής παραγωγής, αλλά και τον αριθμό των κρατουμένων και του αστυνομικού δυναμικού, η έρευνα έδειξε ότι ενώ υπήρξε μια σημαντική αύξηση της εγκληματικότητας και των τριών χωρών του δείγματος, υπήρχαν εξίσου αρκετές αντιθέσεις μεταξύ αυτών. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνας υπήρξε μια αρνητική σχέση μεταξύ του αδικήματος της κλοπής οχημάτων και των δεικτών ανεργίας, ενώ θετική σχέση παρατηρήθηκε μεταξύ του ακαθάριστου κατά κεφαλήν εισοδήματος και των δεικτών εγκληματικότητας στην Αγγλία και στη Γερμανία, αλλά όχι στη Γαλλία. Ακόμη, σε όλες τις χώρες του δείγματος η μείωση των κλοπών οχημάτων συνέπεσε χρονικά με την αύξηση του αστυνομικού δυναμικού (Ζαραφωνίτου, 2004:104-105). Βέβαια, όπως αναφέρει η Ζαραφωνίτου στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας, τα επίσημα στατιστικά δεδομένα δεν επιτρέπουν

την αξιολόγηση και άλλων σημαντικών παραγόντων, όπως είναι οι κοινωνικές ανισότητες, ενώ, παράλληλα, δεν είναι εφικτή η εξαγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων στη βάση μιας προσέγγισης σε μακρο-επίπεδο (Ζαραφώνιου, 2004:105).

Και ο Levitt (2004) μελετώντας τη απότομη πτώση των ποσοστών εγκληματικότητας στις Η.Π.Α. τη δεκαετία του 1990, διαπίστωσε ότι ο δείκτης ανεργίας δεν διαδραμάτιζε τόσο σημαντικό ρόλο. Μελετώντας τα ποσοστά καταγγελιών στην Αστυνομία (FBI Uniform Crime Report) και τα πορίσματα της εθνικής έρευνας θυματοποίησης (NCVS), παρατήρησε ότι τα ποσοστά ανθρωποκτονιών μειώθηκαν κατά 43% από το 1991 έως το 2001, ενώ οι δείκτες των βίαιων εγκλημάτων και των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας μειώθηκαν κατά 34 και 29%, αντίστοιχα, την ίδια περίοδο (Levitt, 2004:163). Συγκεκριμένα, κατά τη χρονική περίοδο 1991–2001 οι καταγγελίες στην αστυνομία μειώθηκαν περίπου 24-46% σε διάφορες κατηγορίες εγκλημάτων, ενώ οι περιπτώσεις θυματοποίησης που αναφέρθηκαν στην εθνική έρευνα θυματοποίησης μειώθηκαν περίπου 45-58% (Levitt, 2004:165). Την ίδια περίοδο, σημειώθηκε μια σημαντική άνοδος της Αμερικάνικης οικονομίας με τον ετήσιο δείκτη ανεργίας να σημειώνει μια πτώση από 6.8% το 1991 στο 4.8% το 2001. Ωστόσο, η παρατηρούμενη αυτή μείωση κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες μπορεί, κατά τον Levitt, να εξηγήσει μια εκτιμώμενη μείωση της τάξης του 2% στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, αλλά δεν ισχύει το ίδιο για τα βίαια εγκλήματα και το ποινικό αδίκημα της ανθρωποκτονίας (Levitt, 2004:171). Όπως διαπίστωσε από τη μελέτη του, οι τέσσερις παράγοντες που εξηγούσαν την πτώση της εγκληματικότητας ήταν ο αυξημένος εγκλεισμός, η αυξημένη αστυνόμευση, η μείωση του κρακ και οι νομιμοποιημένες αμβλώσεις, και όχι άλλες παράμετροι που συχνά αναφέρονται ως σημαντικοί παράγοντες μείωσης του εγκλήματος, όπως είναι, μεταξύ άλλων, η ισχυρή οικονομία (Levitt, 2004:186).

Εν συνεχεία, με αφορμή την πρόσφατη οικονομική κρίση, η οποία έχει ως χρονική αφετηρία το 2008, διεξήχθησαν μια σειρά εμπειρικών ερευνών που είχαν ως βασικό αντικείμενο διερεύνησης την επίδραση της οικονομικής κρίσης στην εξέλιξη της εγκληματικότητας. Μία εξ αυτών είναι η έρευνα του Τμήματος Στατιστικών και Ερευνών του Γραφείου Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC), η οποία διεξήχθη το 2011. Η εν λόγω έρευνα εξέτασε την περίοδο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης κατά το χρονικό διάστημα 2008-2009, χρησιμοποιώντας καταγεγραμμένα από την αστυνομία στατιστικά στοιχεία για τρία συγκεκριμένα ποινικά αδικήματα, την εκ προθέσεως ανθρωποκτονία, τη ληστεία και την κλοπή τροχοφόρων οχημάτων, σε 15 χώρες² και 4 πόλεις³. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της ανάλυσης χρονοσειρών, προκειμένου να εντοπιστούν πιθανές συσχετίσεις μεταξύ εγκλήματος και οικονομικών παραγόντων. Σημείο εκκίνησης για την ανάλυση της σχέσης μεταξύ οικονομικής κρίσης και εγκλήματος αποτέλεσε η απλή απεικόνιση των περιόδων οικονομικής κρίσης και εγκληματικότητας, καθώς μια τέτοια προσέγγιση μπορεί να βοηθήσει στον εντοπισμό και, σε κάποιο βαθμό, στον ποσοτικό προσδιορισμό των περιόδων οικονομικής δυσπραγίας ή «κρίσης», καθώς και κάθε πιθανής συνέπειάς της στα επίπεδα της εγκληματικότητας. Στο πλαίσιο αυτό, ελήφθησαν υπόψη διάφοροι οικονομικοί δείκτες που

2 Αργεντινή, Βραζιλία, Καναδάς, Κόστα Ρίκα, Ελ Σαλβαδόρ, Ιταλία, Τζαμάικα, Λετονία, Μαυρίκιος, Μεξικό, Φιλιππίνες, Πολωνία, Ταϊλάνδη, Τρινιντάντ και Τομπάγκο, και Ουρουγουάη.

3 Μπουένος Άιρες, Μοντεβιδέο, Σάο Πάολο και Ρίο ντε Τζανέιρο.

αντλήθηκαν από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, όπως ανεργία, τιμές μετοχών, ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, καταναλωτή, κ.ο.κ. (UNODC, 2011:13-14). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, κατά την χρονική περίοδο 2008-2009, από τις δεκαπέντε χώρες του δείγματος, οι έντεκα εμφάνισαν σημαντικές αλλαγές στους οικονομικούς δείκτες, και κυρίως στο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ), το ΑΕΠ και την ανεργία⁴. Από αυτές τις έντεκα χώρες, οι επτά εμφάνισαν σημαντικές αυξήσεις σε τουλάχιστον έναν από τους τύπους εγκλήματος που εξετάστηκαν⁵, ενώ σε καμία χώρα δεν παρατηρήθηκε μείωση της εγκληματικότητας. Η οπτικοποίηση⁶ έδειξε ότι μεγαλύτερη αύξηση σημείωσαν οι ληστείες, ύστερα οι κλοπές τροχοφόρων οχημάτων και τελευταία οι ανθρωποκτονίες (UNODC, 2011:15), ενώ ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι η ανθρωποκτονία φάνηκε να σχετίζεται με οικονομικές αλλαγές σε χώρες με γενικά υψηλά επίπεδα βίας⁷. Η οπτικοποίηση έδειξε, κατά αυτό τον τρόπο, ότι δεν μπορούν να επηρεαστούν όλοι οι τύποι εγκλημάτων κατά τον ίδιο τρόπο⁸ (UNODC, 2011:19), ενώ, τέλος, η ανάλυση έδειξε ότι σε ποσοστό άνω του 60% των χωρών που υπέστησαν οικονομική ύφεση, παρατηρήθηκε μια βραχυπρόθεσμη αύξηση σε τουλάχιστον ένα από τα υπό εξέταση είδη εγκλημάτων (UNODC, 2011:23). Τα δεδομένα που απεικονίστηκαν μέσω της οπτικοποίησης αποτέλεσαν αντικείμενο ανάλυσης στη βάση του στατιστικού μοντέλου ARIMA. Τα αποτελέσματα από το εν λόγω μοντέλο δεν ταίριαζαν πάντα με τα αποτελέσματα της οπτικοποίησης, ωστόσο επιβεβαίωσαν τη γενική διαπίστωση ότι οι οικονομικοί παράγοντες, τόσο κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης όσο και σε περιόδους κατά τις οποίες δεν εμφανίζεται κάποια οικονομική κρίση, παίζουν συχνά σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των δεικτών της εγκληματικότητας. Συγκεκριμένα, όπως και στην περίπτωση της οπτικοποίησης, το μοντέλο επιβεβαίωσε ότι οι αλλαγές στους οικονομικούς δείκτες μπορεί να σχετίζονται με αλλαγές και στους τρεις τύπους εγκλημάτων (εκ προθέσεως ανθρωποκτονία, ληστεία και κλοπή οχημάτων), ενώ, συνολικά, τα αποτελέσματα του στατιστικού μοντέλου φάνηκε να ταιριάζουν περισσότερο με τα συμπεράσματα της οπτικοποίησης όταν αφορούσαν μικρότερες γεωγραφικές εκτάσεις, όπως είναι οι πόλεις (UNODC, 2011:24). Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη και την ανάγκη πρόβλεψης πιθανών μελλοντικών αλλαγών στους δείκτες εγκληματικότητας, τα αποτελέσματα του στατιστικού μοντέλου έδειξαν ξεκάθαρα ότι, σε ένα ευρύ πλαίσιο, τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο πόλης, είτε υπάρχει οικονομική κρίση είτε όχι, οι οικονομικοί παράγοντες πιθανόν σχετίζονται με την εξέλιξη συγκεκριμένων εγκλημάτων (UNODC, 2011:29).

Μια ακόμη ενδιαφέρουσα μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 2017 στη Ρουμανία εξέτασε την πιθανή σχέση μεταξύ εγκλήματος και κοινωνικοοικονομικών μεταβλητών κατά τη χρονική περίοδο 1990-2014. Στο πλαίσιο αυτό, αξιοποιήθηκαν δεδομένα που σχετίζονταν

4 Μόνο οι Φιλιππίνες, η Πολωνία και η Ουρουγουάη προσδιορίστηκαν ότι πιθανότατα δεν είχαν εισέλθει σε περίοδο σημαντικής οικονομικής ύφεσης κατά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

5 Μόνο στη Λετονία, τον Μαυρίκιο και το Τρινιντάντ και Τομπάγκο ήταν δύσκολο να διακρίνει κανείς κάποια ιδιαίτερη αύξηση της εγκληματικότητας κατά την περίοδο οικονομικής ύφεσης.

6 Η οπτικοποίηση δεδομένων είναι η γραφική αναπαράσταση πληροφοριών και δεδομένων, χρησιμοποιώντας οπτικά στοιχεία όπως γραφήματα και χάρτες.

7 Όπως Βραζιλία, Ελ Σαλβαδόρ και Τζαμάικα.

8 Στην περίπτωση του Μεξικού, για παράδειγμα, τόσο η ληστεία όσο και η κλοπή οχημάτων έδειξαν μια σαφή αυξανόμενη τάση από το 2006 έως το τέλος του 2010.

με το εισόδημα, την ανεργία, τον πληθωρισμό, την εισοδηματική ανισότητα, την οικονομική ανάπτυξη, την εκπαίδευση και την πληθυσμιακή πυκνότητα (Lobont, Nicolescu, Moldovan & Kuloğlu, 2017:97), καθώς και επίσημα στατιστικά δεδομένα που αφορούσαν το έγκλημα από το Εθνικό Ινστιτούτο Στατιστικής της Ρουμανίας, την Eurostat και την Παγκόσμια Τράπεζα. Στόχος της εν λόγω έρευνας ήταν να αποδείξει ότι το έγκλημα και οι διαστάσεις του σχετίζονται εγγενώς και αιτιωδώς με την κοινωνικοοικονομική μεταβλητή. Για το σκοπό αυτό, το μοντέλο που ακολούθησε η έρευνα περιλάμβανε επτά διαφορετικούς τύπους εγκλημάτων ως εξαρτημένη μεταβλητή, ενώ διαιρέθηκαν σε δύο κατηγορίες ανάλογα με την περιοχή και τον τύπο του αδικήματος. Ακόμη, χρησιμοποιήθηκαν εννέα ανεξάρτητες μεταβλητές⁹ ως καθοριστικοί παράγοντες του εγκλήματος και ως μέθοδος ανάλυσης επιλέχθηκε αυτή της πολλαπλής παλινδρόμησης, η οποία συνιστά μια στατιστική τεχνική που δείχνει τα μεμονωμένα αποτελέσματα πολλών ανεξάρτητων μεταβλητών σε μία εξαρτημένη μεταβλητή (Lobont, Nicolescu, Moldovan & Kuloğlu, 2017:96,98).

Το γενικό συμπέρασμα της εν λόγω ανάλυσης ακολούθησε δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη ήταν ότι η αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας είχε μεγάλη και ισχυρή επίδραση στα αυξανόμενα ποσοστά εγκληματικότητας, ενώ η δεύτερη αποκάλυψε ότι η οικιστική συγκέντρωση στο αστακό περιβάλλον δημιουργεί περισσότερες ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων (Lobont, Nicolescu, Moldovan & Kuloğlu, 2017:103).

Μια ακόμη αξιολογή ερευνητική προσπάθεια που διεξήχθη το 2017 είχε ως στόχο την ανάδειξη του αντίκτυπου της φτώχειας στο έγκλημα στις ΗΠΑ κατά τη χρονική περίοδο 1965-2016 (Imran, Hosen & Chowdhury, 2018). Χρησιμοποιώντας δεδομένα χρονολογικών σειρών των ΗΠΑ, δανειζόμενα από το Πανεπιστήμιο της Καμπέρα, για τη χρονική περίοδο 1965-2016, οι ερευνητές προσπάθησαν να διερευνήσουν τους μακροπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους καθοριστικούς παράγοντες των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, χρησιμοποιώντας μια βελτιωμένη τεχνική χρονολογικών σειρών, (τεχνική συνένωσης ARDL), η οποία εξέτασε τη σχέση μεταξύ των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, της ανεργίας, της φτώχειας και του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος των ΗΠΑ. Τα ευρήματα της εν λόγω μελέτης επιβεβαίωσαν ότι υπάρχει μια θετική και στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της φτώχειας και του εγκλήματος στις ΗΠΑ (Imran, Hosen & Chowdhury, 2018). Συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι μία μονάδα φτώχειας αύξανε κατά 0,065 μονάδες τα ποσοστά εγκλήματος στις ΗΠΑ. Ωστόσο, όσον αφορά την ανεργία και το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν δεν προέκυψε καμία σημαντική σχέση με το έγκλημα.

Αξίζει, επίσης, να αναφερθούν τα πορίσματα μιας ιταλικής έρευνας, η οποία πραγματοποιήθηκε το 2013 και είχε ως στόχο την αξιολόγηση του αντίκτυπου της τοπικής οικονομικής ύφεσης στις διακυμάνσεις της εγκληματικότητας για τη χρονική περίοδο 2004-2011 (de Blasio, Maggio & Menon, 2016). Λαμβάνοντας τα δεδομένα της από τις επίσημες αστυνομικές στατιστικές αναφορικά με τα ποσοστά εγκληματικότητας, και από το Ιταλικό Εθνικό Ινστιτούτο Στατιστικής (ISTAT) αναφορικά με τα δεδομένα των τοπικών

9 Το εισόδημα, το ποσοστό πληθωρισμού, ο συντελεστής Gini, το ποσοστό ανεργίας, το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, ο συνολικός πληθυσμός της χώρας, ο συνολικός πληθυσμός στις αγροτικές περιοχές της Ρουμανίας, ο συνολικός πληθυσμός στις αστικές περιοχές της Ρουμανίας και το ποσοστό εγγραφής σε Ρουμανικά πανεπιστήμια.

αγορών εργασίας, η εν λόγω έρευνα χρησιμοποίησε μια βελτιωμένη τεχνική ανάλυσης, την ταξινόμηση διαστημάτων (spatial classification), η οποία κρίθηκε ως η πιο κατάλληλη για την ακριβή μέτρηση της σχέσης μεταξύ της κατάστασης της τοπικής οικονομίας και του εγκλήματος. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η ύφεση είχε σημαντική επίδραση στις εγκληματικές δραστηριότητες, στις οποίες τα άτομα μπορούν εύκολα να στραφούν όταν επιδεινωθούν οι οικονομικές τους συνθήκες. Για παράδειγμα, μια μείωση της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας κατά 1% οδήγησε σε αύξηση 0,6% στις κλοπές και αύξηση 1% των εκβιασμών. Αντίθετα, ο αντίκτυπος της κρίσης στα οικονομικά ποινικά αδικήματα που απαιτούσαν κάποιες «γνώσεις» ή δεξιότητες του εγκλήματος, όπως οι ληστείες, ήταν αρνητικός. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι ο αντίκτυπος στα ποινικά αδικήματα που σχετίζονταν με την οικονομική δραστηριότητα ήταν υψηλότερος όταν η τοπική οικονομία είχε πολλές μικρού μέχρι μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις. Ακόμη, διαπίστωσαν πως ο αντίκτυπος της ύφεσης σε περιοχές με διαδεδομένο οργανωμένο έγκλημα ήταν μικρότερος, υποστηρίζοντας πως το οργανωμένο έγκλημα, καθώς λειτουργεί ως παράνομο μονοπώλιο, αυξάνει τα εμπόδια για τους πιθανούς νεοεισερχόμενους εγκληματίες. Ακόμη, εφαρμόζοντας τη τεχνική γραμμικής παλινδρόμησης (OLS), οι εκτιμήσεις της έρευνας έδειξαν ότι τα εγκλήματα που σχετίζονταν με τα ναρκωτικά παρουσίασαν ξαφνική πτώση κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης (de Blasio, Maggio & Menon, 2016:101-102).

Επίσης, έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Ρωσία (Ivaschenko, Nivorozhkin & Nivorozhkin, 2012) μελέτησε την εξέλιξη των δεικτών της εγκληματικότητας και τους καθοριστικούς παράγοντες της για το χρονικό διάστημα 1995-2007, χρησιμοποιώντας δεδομένα πάνελ σε περιφερειακό επίπεδο. Εστιάζοντας στους καθοριστικούς παράγοντες σύγκλισης και απόκλισης των ποσοστών εγκληματικότητας σε όλες τις περιφέρειες, αλλά και στις περιόδους οικονομικής αναταραχής, όπως η οικονομική κρίση του 1998, τέθηκε ως στόχος της έρευνας η εξήγηση της ετερογένειας των ποσοστών εγκληματικότητας με την πάροδο του χρόνου και του χώρου, ενώ, παράλληλα, πραγματοποιήθηκε μια προσομοίωση του αντίκτυπου της οικονομικής κρίσης 2008-2010 στα ποσοστά εγκληματικότητας της Ρωσίας, εντοπίζοντας τις συνέπειες των κρατικών δαπανών στη μείωση του εγκλήματος. Για να εξετάσουν τους καθοριστικούς παράγοντες των ποσοστών εγκληματικότητας στη Ρωσία, χρησιμοποίησαν στατιστικά στοιχεία από την Υπηρεσία Στατιστικής της Ρωσικής Ομοσπονδιακής Πολιτείας για καταγεγραμμένα ποινικά αδικήματα¹⁰, αλλά και για τα περιφερειακά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά. Τα δεδομένα που ήταν διαθέσιμα για το συνολικό ποσοστό εγκληματικότητας αφορούσαν την περίοδο 1996-2007, ενώ τα στατιστικά στοιχεία για τους τύπους ποινικών αδικημάτων ήταν διαθέσιμα μόνο για το 2001-2007. Παράλληλα, οι μεταβλητές ελέγχου του μοντέλου που εφαρμόστηκε, περιλάμβαναν το μέσο περιφερειακό πραγματικό εισόδημα, το επίπεδο ανισότητας, το γενικό ποσοστό ανεργίας, το ποσοστό αστικοποίησης και τον αριθμό δηλητηριάσεων από τη χρήση αλκοόλ ανά 100.000 άτομα στην περιοχή. Λόγω των ελλειψών δεδομένων η ανάλυση περιορίστηκε σε εβδομήντα τρεις περιοχές για την περίοδο 1996-2007 (Ivaschenko, Nivorozhkin & Nivorozhkin, 2012: 29-30). Πραγματικό εισόδημα, επίπεδο ανεργίας και ανισότητα εισοδήματος βρέθηκαν να είναι οι πιο σημαντικοί παράγοντες που

10 Συγκεκριμένα, τα ποινικά αδικήματα αφορούσαν την ανθρωποκτονία, τη σωματική βλάβη εκ προθέσεως, το βιασμό, δύο τύπους ληστείας, την κλοπή και οικονομικά εγκλήματα, όπως λ.χ. διαφθορά.

εξηγούσαν τα ποσοστά εγκληματικότητας. Στο πλαίσιο αυτό διαπιστώθηκε ότι οι περιοχές, οι οποίες παρουσίαζαν τα χαμηλότερα ποσοστά εγκληματικότητας το 1997, παρουσίαζαν και τη μεγαλύτερη αύξηση μετά την οικονομική κρίση. Τα υψηλά επίπεδα αστικοποίησης συνδέθηκαν, επίσης, στενά με τα υψηλότερα ποσοστά εγκληματικότητας, ενώ προέκυψε ότι η παρατηρούμενη σύγκλιση στα περιφερειακά ποσοστά εγκληματικότητας κατά την κρίση του 1998 οφειλόταν κυρίως στην επιδεινούμενη κατάσταση του εγκλήματος σε περιφέρειες με σχετικά χαμηλά ποσοστά εγκληματικότητας. Όσον αφορά τα είδη του εγκλήματος, η εν λόγω ανάλυση έδειξε ότι τα οικονομικά εγκλήματα και τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας ανταποκρίνονταν περισσότερο στις αλλαγές των οικονομικών συνθηκών. Ακόμη, τα ποσοστά εγκληματικότητας σχετίζονταν θετικά με την εισοδηματική ανισότητα και αρνητικά με το μέσο όρο του κατά κεφαλήν εισοδήματος, ενώ το επίπεδο ανισότητας και το πραγματικό εισόδημα σε μια περιοχή έτειναν να έχουν τη μεγαλύτερη επίδραση στα ποσοστά ανθρωποκτονιών (Ivaschenko, Nivorozhkin & Nivorozhkin, 2012:31). Βραχυπρόθεσμα, η αύξηση της ανισότητας κατά 1% αύξανε το ποσοστό ανθρωποκτονιών κατά 0,55%. Τόνισαν, μάλιστα, πως αυτό το αποτέλεσμα ήταν πολύ ισχυρότερο μακροπρόθεσμα. Ακόμη, τα υψηλά επίπεδα ανεργίας αποδείχτηκε πως αύξαναν τα ποσοστά εγκληματικότητας και κυρίως των οικονομικών εγκλημάτων και των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας. Όπως αναμενόταν από τους ερευνητές, ο βαθμός αστικοποίησης σχετίστηκε σημαντικά και θετικά με όλα τα ποσοστά εγκληματικότητας (Ivaschenko, Nivorozhkin & Nivorozhkin, 2012:32). Με βάση, λοιπόν, τα ανωτέρω οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η επένδυση χρημάτων από το κράτος σε κοινωνικά προγράμματα θα μπορούσε να έχει μια αποτελεσματική πολιτική για την πρόληψη του εγκλήματος (Ivaschenko, Nivorozhkin & Nivorozhkin, 2012:38).

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι εμπειρικές μελέτες που εστιάζουν στη γεωγραφική κατανομή του εγκλήματος σε συνάρτηση με τους οικονομικούς παράγοντες στο εσωτερικό μιας χώρας ή ακόμη και μιας πόλης ή περιοχής, χρησιμοποιώντας σύγχρονες τεχνικές χαρτογράφησης και γεωγραφικής ανάλυσης. Κατά αυτό τον τρόπο, μπορεί πιο εύκολα να επισημανθούν οι ιδιαιτερότητες του εγκληματικού φαινομένου σ' ένα συγκεκριμένο χωρικό και χρονικό πλαίσιο, καθώς προσδιορίζονται με πιο σαφή τρόπο τα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά του, ενώ, ταυτόχρονα, δύναται να αναπτυχθούν αποτελεσματικότερες μέθοδοι πρόληψης και αντιμετώπισής του (Ζαραφωνίτου, 2004:105).

Ενδεικτικά, σε έρευνα των Eberts και Schwirian (1966) διερευνήθηκε η σχέση ανάμεσα στη *σχετική αποστέρηση*¹¹ και την εγκληματικότητα σε 200 μητροπολιτικές περιοχές της Αμερικής. Τα δεδομένα της έρευνας έδειξαν ότι τα ποσοστά εγκληματικότητας ήταν υψηλότερα στις κοινότητες εκείνες, όπου οι πληθυσμοί με χαμηλό εισόδημα αποτελούσαν μειονότητα σε σχέση με ένα συγκριτικά πιο ευνοημένο οικονομικά ή επαγγελματικά τμήμα του τοπικού πληθυσμού. Το ίδιο προέκυψε και όπου το επαγγελματικό χάσμα μεταξύ λευκών και μη

11 Ο όρος σχετική αποστέρηση, όπως χρησιμοποιήθηκε αρχικά από τον Stouffer και τους συνεργάτες του στο *The American Soldier*, αναφέρεται συγκεκριμένα σε «προοπτικές πρόωθησης» ή «ευκαιρίες προόδου» μεταξύ των υπαξιωματικών της Στρατιωτικής Αστυνομίας και της Πολεμικής Αεροπορίας. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης έρευνας, η έννοια της σχετικής αποστέρησης αναφέρεται στο σύνολο των στερήσεων που εμφανίζεται σ' ένα κοινωνικό σύστημα, και πιο συγκεκριμένα, στο βαθμό στον οποίο ένα τμήμα του πληθυσμού αισθάνεται μειονεκτικό σε σύγκριση με άλλα τμήματά του.

λευκών ήταν μεγαλύτερο, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι στις πόλεις, όπου υπήρχαν μεγαλύτερες εισοδηματικές και κοινωνικές αντιθέσεις, τα ποσοστά εγκληματικότητας ήταν υψηλότερα (Eberts & Schwirian, 1966:50· Ζαραφωνίτου, 2004:105).

Ταυτόχρονα, στο μικρο-επίπεδο ο Hipp (2007) μελετώντας δεδομένα από τους απογραφικούς τομείς 19 Αμερικανικών πόλεων διερεύνησε την επίδραση της εισοδηματικής ανισότητας και της ετερογένειας στους δείκτες της εγκληματικότητας σε επίπεδο γειτονιάς. Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν αναφορικά με τα υπό εξέταση ποινικά αδικήματα αντλήθηκαν από τις αναφορές των αστυνομικών τμημάτων των πόλεων ενώ τα δεδομένα σχετικά με την εισοδηματική ανισότητα και την ετερογένεια αντλήθηκαν από τα απογραφικά στοιχεία για το έτος 2000. Στο πλαίσιο αυτό το ερευνητικό ενδιαφέρον επικεντρώθηκε σε 5 τύπους αδικημάτων: βαριά σωματική βλάβη, ανθρωποκτονία, ληστεία, διάρρηξη και κλοπή τροχοφόρου οχήματος (Hipp, 2007:673). Από τα ερευνητικά τους δεδομένα προέκυψε μια ισχυρή θετική σχέση ανάμεσα στην εισοδηματική ανισότητα και τους δείκτες εγκληματικότητας, ωστόσο, η σχέση αυτή φάνηκε να είναι πιο ισχυρή για τα βίαια εγκλήματα. Η ίδια σχέση προέκυψε και στην περίπτωση που εξετάστηκε η εισοδηματική ανισότητα μεταξύ των μελών της ίδιας φυλετικής ή εθνοτικής ομάδας. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι, όταν λήφθηκε υπόψη η μεταβλητή της εισοδηματικής ανισότητας, η θετική σχέση ανάμεσα στη φτώχεια και τα ποινικά αδικήματα της ληστείας και της ανθρωποκτονίας δεν ήταν σημαντική. Στη βάση αυτή, ο Hipp (2007:688) υποστήριξε ότι η εισοδηματική ανισότητα μεταξύ των μελών, τα οποία ανήκουν στην ίδια φυλετική/εθνοτική ομάδα θα μπορούσε να θεωρηθεί ιδιαίτερα σημαντική στην εξήγηση των δεικτών εγκληματικότητας, και όχι τόσο ο δείκτης φτώχειας.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΣΥΝΟΨΙΖΟΝΤΑΣ ΛΟΙΠΟΝ, σύμφωνα με τη διεθνή ερευνητική εμπειρία προκύπτει ότι οι οικονομικοί παράγοντες συνδέονται με τις διακυμάνσεις της εγκληματικότητας, ωστόσο η εξέλιξη της εγκληματικότητας είναι προϊόν αλληλεπίδρασης πολλών παραγόντων. Με άλλα λόγια, η οικονομική κρίση δε μπορεί να θεωρηθεί ως ο μοναδικός παράγοντας, ο οποίος επιδρά και επηρεάζει την εξέλιξη της εγκληματικότητας, αλλά ως μία ακόμα παράμετρος η οποία θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Η απεικόνιση μάλιστα της σχέσης των δύο φαινομένων μέσα από τα εμπειρικά δεδομένα δύναται να διαφοροποιείται στη βάση μιας σειράς από παράγοντες, όπως η γεωγραφική μονάδα ανάλυσης, το είδος του υπό εξέταση ποινικού αδικήματος, το χρονικό πλαίσιο διεξαγωγής της έρευνας και ο ερευνητικός σχεδιασμός.

Ως διαπίστωση, λοιπόν, της παρούσας μελέτης προκύπτει η ανάγκη για συστηματικότερη και διεξοδικότερη μελέτη της συσχέτισης των δυο φαινομένων, στο πλαίσιο της οποίας θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμο να αξιοποιούνται και τα σύγχρονα μοντέλα χαρτογράφησης και γεωγραφικής ανάλυσης της εγκληματικότητας για την καλύτερη κατανόηση της σύνδεσης των δύο φαινομένων καθώς και την «ανάπτυξη αποτελεσματικότερων πολιτικών πρόληψης και αντιμετώπισής του» (Ζαραφωνίτου, 2004:105).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Αντωνοπούλου Μ., *Οι κλασικοί της Κοινωνιολογίας. Κοινωνική θεωρία και νεότερη κοινωνία*, εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2008.
- Ζαραφωνίτου Χ. (επιμ.), *Η προστασία του Περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Σειρά: Τετράδια Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.
- Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004.
- Κουλούρης Ν., λήμμα: «ανομία», στο Σπινέλλη Κ., Κουράκης Ν. και Κρανιδιώτη Μ. (επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018.
- Κουφάρης Γ., «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές», *Περιοδικό Χρήμα*, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010. Διαθέσιμο στο: https://el.wikibooks.org/wiki/Αιτίες_και_αποτελέσματα_της_οικονομικής_κρίσης#cite_note-
- Κωνσταντακόπουλος Γ., Τσούβελας Γ. & Κονταξάκης Β., «Υπάρχει επίδραση της οικονομικής ύφεσης στην εγκληματικότητα; Αναλύοντας τα δεδομένα από την πρόσφατη διεθνή και ελληνική κρίση», *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, Τεύχος 35, 2018. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/36561103/Υπάρχει_επίδραση_της_οικονομικής_ύφεσης_στην_εγκληματικότητα_Αναλύοντας_τα_δεδομένα_από_την_πρόσφατη_διεθνή_και_ελληνική_κρίση.
- Μπουγάδη Σ., «Οικονομική κρίση και εγκλήματα κατά της περιουσίας», στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης*, Τιμητικός Τόμος Ν. Ε. Κουράκη, Α΄ Τόμος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016.
- Σπινέλλη Κ., *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*, 3η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014.
- Φαρσεδάκης Ι., *Η εγκληματολογική σκέψη. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος Α΄, Αθήνα, 1990.
- Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005.
- Φεργάδη Μ., «Περιβάλλον και Εγκληματογένεση: Οι χαρτογραφικές μελέτες της Γαλλο-βελγικής και Ιταλικής θετικής σχολής- Σύγχρονες οικολογικές έρευνες εγκληματικότητας στη Γαλλία», στο Ζαραφωνίτου Χ. (επιμ.), *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Σειρά: Τετράδια Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.
- Χαίδου Α., *Θετικιστική Εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.

Ξενόγλωσση

- Agnew, R., "Foundation for a general strain theory of crime and delinquency", στο Cote S., *Criminological theories: Bridging the past to the future*, 1st edition, SAGE Publications, USA, 2002.
- Agnew R., λήμμα: "anomie", in Mclaughlin E. & Muncie J. (eds.), *The SAGE Dictionary of Criminology*, 3rd edition, SAGE Publications Ltd, London, 2013.
- Fox, C., Albertson, K., Ellison, M. & Martin T., "How will the recession affect crime rates in Greater Manchester?", *Safer Communities*, Vol.10, No. 3, July 2011, 17-30. Ανακτήθηκε από: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/17578041111171050/full/html?skipTracking=true>.

- Andresen M. A., "The Place of Environmental Criminology within Criminological Thought", in Andresen M. A., Brantingham P. J. & Kinney B. J. (eds.), *Classics in Environmental Criminology*, Simon Fraser University Publ., CRC Press, Taylor and Francis Group, Canada, New York, 2010.
- Becker S. G., "Crime and Punishment: An Economic Approach", *The Journal of Political Economy*, Vol. 76, No. 2, 1968, 169-217. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/1830482>
- Birmingham R. L., "Criminality and Economic Conditions by Willem Bongers" (reviewed work), *California Law Review*, Vol. 58, No. 2, March 1970, 527-532. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.2307/3479669>
- de Basio G., Maggio G. & Menon C., "Down and out in Italian towns: Measuring the impact of economic downturns on crime", *Economic Letters*, Vol. 146, September 2016, 99-102.
- Eberts P. & Schwirian K., "Metropolitan Crime Rates and Relative Deprivation", *Criminology*, Vol. 5, No. 4, 1968, 43-52.
- Featherstone R. & Deflem M., "Anomie and Strain: Context and Consequences of Merton's Two Theories", *Sociological Inquiry*, Vol. 73, No. 4, November 2003, 471-489. Ανακτήθηκε από: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1475-682X.00067>
- Felson M., "Routine activity approach", in Wortley R. & Townsley M. (eds.), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Routledge, 2nd Edition, New York, 2017.
- Harris P., "The criminal consequences of changes in neighborhood structure due to home foreclosure", in Deflem M. (ed.), *Economic Crisis and Crime*, Emerald Group Publishing Limited, Bingley, 2011. Ανακτήθηκε από: [https://doi.org/10.1108/S1521-6136\(2011\)0000016011](https://doi.org/10.1108/S1521-6136(2011)0000016011)
- Hipp J. R., «Income Inequality, Race, and Place: Does the Distribution of Race and Class within Neighborhoods Affect Crime Rates?», *Criminology*, Vol. 45, 2007, 665-697.
- Imran M., Hosen M., & Chowdhury M. A. F., «Does poverty lead to crime? Evidence from the United States of America», *International Journal of Social Economics*, 2018.
- Ivaschenko O., Nivorozhkin A. & Nivorozhkin E., «The Role of Economic Crisis and Social Spending in Explaining Crime in Russia», *Eastern European Economics*, Vol. 50, No. 4, 2012, 21-41.
- Kubrin Ch. E., "Social Disorganization Theory: Then, Now, and in the Future", in M.D. Krohn et al. (eds.), *Handbook on Crime and Deviance*, Handbooks of Sociology and Social Research, Springer Science+Business Media, 2009. Ανακτήθηκε από: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4419-0245-0_12
- Levitt Steven, D., «Understanding Why Crime Fell in the 1990s: Four Factors that Explain the Decline and Six that Do Not», *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 18, No. 1, 2004, 163-190.
- Lobonț O. R., Nicolescu A. C., Moldovan N. C. & Kuloğlu A., «The effect of socioeconomic factors on crime rates in Romania: a macro-level analysis», *Economic Research- Ekonomska Istraživanja*, 2017, Vol. 30, No. 1, 2017, 91-111.
- Marks S. R., "Durkheim's Theory of Anomy", *American Journal of Sociology*, Vol. 80, No. 2, September 1974, 329-363. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1086/225803>
- Saiz-Alvarez J. M., *Handbook of Research on Emerging Business Models and the New World Economic Order*, IGI Global Publisher of Timely Knowledge, 2021. Ανακτήθηκε από: <https://www.igi-global.com/dictionary/economic-crisis/47360>
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), "Monitoring the impact of economic crisis on crime", Vienna, 2011. Ανακτήθηκε από: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ¹

Γιαννοπούλου Βασιλική

Κοινωνιολόγος, ΜΔΕ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ και της οικονομικής κρίσης με το έγκλημα δεν αποτελεί καινούριο φαινόμενο, αντίθετα, έχει υπάρξει αντικείμενο πολλών εγκληματολογικών θεωριών και έχει τραβήξει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών. Υπάρχουν πολυάριθμες εγκληματολογικές θεωρίες και ερευνητικές προσπάθειες που εστίασαν το ενδιαφέρον τους στη σύνδεση των οικονομικών παραγόντων με το έγκλημα, αναφορικά τόσο με την αύξηση της εγκληματικότητας όσο και με την αύξηση της θυματοποίησης, του φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας (Βλ. ενδεικτικά Britto, 2013· Kujala et al., 2019). Πιο συγκεκριμένα, στη δεδομένη συνθήκη, το ενδιαφέρον μας θα εστιάσει στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ανασφάλεια και στο φόβο του εγκλήματος.

Η οικονομική κρίση αποτελεί ένα φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία παρουσιάζει μείωση της οικονομικής δραστηριότητας με τρόπο αισθητό και αυτή η μείωση χαρακτηρίζεται από μια διάρκεια (Κουφάρης, 2010). Ο όρος οικονομική κρίση ορίζεται συνήθως ξεχωριστά από αυτόν της οικονομικής ύφεσης και δεν υπάρχει ομοφωνία μεταξύ των ερευνητών για τον ορισμό της, παρά τη συχνότητα εμφάνισής της. Σε γενικές γραμμές, στη βιβλιογραφία παρατηρείται η διάκριση της οικονομικής κρίσης σε τρία είδη, τις νομισματικές, τις τραπεζικές και τις κρίσεις χρέους (Eichengreen & Portes, 1987:2-3). Οι νομισματικές κρίσεις θεωρείται ότι προκαλούνται από την αδυναμία των βασικών οικονομικών μεγεθών, από ορισμένες λανθασμένες δράσεις της κυβερνητικής πολιτικής, από τις αυτοεκπληρούμενες προσδοκίες των συμμετεχόντων στην αγορά, ή τέλος, θεωρούνται αποτέλεσμα τραπεζικού ή οικονομικού πανικού. Από την άλλη πλευρά, μια τραπεζική κρίση παρουσιάζεται, όταν οι τράπεζες καθίστανται ευάλωτες σε μαζικές αναλήψεις και χρεωκοπία, ύστερα από ανεπιθύμητες αναστατώσεις. Τέλος, μια χώρα βιώνει κρίση χρέους, όταν έχει σημαντικές ληξιπρόθεσμες οφειλές του κεφαλαίου και των επιτοκίων των οικονομικών της υποχρεώσεων προς τους δανειστές της ή όταν υπάρχει αναδιάρθρωση του χρέους ή αποκήρυξη του χρέους με εμπορικούς πιστωτές (Lazaretou, 2011:7-9).

1 Το Ερευνητικό Έργο "UrbanCrime: Spatial aspects of crime and insecurity in the era of economic crisis: Trends, dimensions and correlations – Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχέτισμοι" υποστηρίχθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «1η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» (Αριθμός Έργου: HFRI-FM17-3898) [ΕΛΙΔΕΚ](http://www.elidek.gr), [Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας \(elidek.gr\)](http://www.elidek.gr)

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας

Η οικονομική κατάσταση μιας χώρας, συνήθως, εκτιμάται με βάση την επίτευξη κάποιων οικονομικών στόχων, είτε αυτοί είναι μακροπρόθεσμοι (όπως η οικονομική ανάπτυξη) είτε βραχυπρόθεσμοι (όπως η σταθεροποίηση της οικονομίας μετά από κάποιο απρόβλεπτο γεγονός). Οι οικονομολόγοι, προκειμένου να μπορούν να εκτιμήσουν την αποδοτικότητα της οικονομίας μιας χώρας, αναφορικά με την επίτευξη των στόχων αυτών, χρησιμοποιούν μια σειρά οικονομικών δεικτών. Η μελέτη των οικονομικών δεικτών είναι πολύτιμη, καθώς έτσι οι οικονομολόγοι μπορούν να διακρίνουν εάν η οικονομία μιας χώρας έχει βελτιωθεί ή αντίστοιχα, έχει επιδεινωθεί².

Στην παρούσα μελέτη, προκειμένου να εξετασθεί η συσχέτιση της οικονομικής κρίσης με το φόβο του εγκλήματος και την ανασφάλεια, μελετήθηκε μια σειρά διεθνών ερευνών, η πλειονότητα των οποίων δεν αναφέρεται συγκεκριμένα στην έννοια της οικονομικής κρίσης, αλλά εξετάζει τη συσχέτιση του φόβου του εγκλήματος με ορισμένους οικονομικούς δείκτες που υποδηλώνουν την επιδείνωση ή την ανάπτυξη της οικονομίας μιας χώρας. Τέτοιοι δείκτες είναι η ανεργία, η φτώχεια, το εισόδημα, η εισοδηματική ανισότητα, τα επίπεδα των επενδύσεων, το χρέος προς άλλες χώρες, ο πληθωρισμός κ.λ.π.³. Ακριβώς επειδή η αποδοτικότητα της οικονομίας μιας χώρας μετριέται μέσω των οικονομικών δεικτών, αξιοποιούνται έρευνες που αναφέρονται στην επίδραση που έχουν οι δείκτες αυτοί στην ανασφάλεια και στο φόβο του εγκλήματος. Ειδικότερα, στην παρούσα μελέτη θα παρουσιαστεί η ερευνητική εμπειρία αναφορικά με την επίδραση ορισμένων οικονομικών δεικτών, όπως είναι η φτώχεια, η εισοδηματική ανισότητα και οι οικονομικές ανησυχίες στο φόβο του εγκλήματος.

2. ΦΟΒΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ

2.1. Εννοιολογικό περιεχόμενο του φόβου του εγκλήματος

Ο φόβος του εγκλήματος είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει έντονα την επιστήμη της Εγκληματολογίας αλλά και τις σύγχρονες κοινωνίες, καθώς έχει αναδειχθεί σε ένα κοινωνικό φαινόμενο με συνέπειες συχνά τόσο σοβαρές όσο εκείνες της εγκληματικότητας (Ζαραφωνίτου, 2002:27). Το ζήτημα του φόβου του εγκλήματος, συζητήθηκε για πρώτη φορά στην Αμερική κατά τη δεκαετία του 1960 και έπειτα στην Αγγλία τη δεκαετία του 1970 (Newburn, 2017:379). Ως φόβος του εγκλήματος ορίζεται «το συλλογικό άγχος των κατοίκων μιας περιοχής, μιας πόλης ή χώρας, το οποίο προέρχεται από το φόβο πιθανής θυματοποίησης των ίδιων ή κοντινών τους προσώπων από βίαιες εγκληματικές επιθέσεις» (Ζαραφωνίτου, 2002:31· Léauté:16.) καθιστώντας έτσι διακριτή την έννοια της ανησυχίας, στην περίπτωση της οποίας η ανασφάλεια «εστιάζει στην εγκληματικότητα ως κοινωνικό πρόβλημα και όχι ως προσωπική κατάσταση» (Furstenberg, 1971). Σύμφωνα με τον Hale, «ο φόβος του εγκλήματος αναφέρεται στην αρνητική συναισθηματική αντίδραση που δημιουργείται από το έγκλημα και εννοιολογικά διαφέρει από τον

2 Βλ. αναλυτικά στο: https://www.economicsonline.co.uk/Managing_the_economy/Measuring_performance.html

3 Οι οικονομικοί δείκτες αναφέρονται πιο αναλυτικά στο: https://www.economicsonline.co.uk/Managing_the_economy/Measuring_performance.html, ενώ κάποιοι επιλεγμένοι οικονομικοί δείκτες για τη μελέτη της ελληνικής οικονομίας, αναφέρονται και στο: <https://www.statistics.gr/the-greek-economy>

προσλαμβανόμενο κίνδυνο ή την ανησυχία» (Hale, 1996:92). Ο J. Garofalo ορίζει το φόβο του εγκλήματος ως «*μια συναισθηματική αντίδραση που χαρακτηρίζεται από την αίσθηση κινδύνου και άγχους και προκαλείται από απτές ενδείξεις αναφορικά με κάποια πτυχή του εγκλήματος*» (Garofalo, 1981: 840). Τέλος, υποστηρίζεται ότι η ανησυχία αφορά περισσότερο τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, ενώ ο φόβος του εγκλήματος σχετίζεται με τα εγκλήματα κατά των προσώπων και κυρίως τα εγκλήματα βίας (Maxfield, 1984:4).

2.2. Παράγοντες που επηρεάζουν το φόβο του εγκλήματος και την ανασφάλεια

Ο φόβος του εγκλήματος διερευνήθηκε σε επίπεδο εμπειρικό πρώτα στις Η.Π.Α. και αργότερα σε πολλά μέρη του κόσμου. Οι πρώτες ερευνητικές προσπάθειες εξήγησης του φόβου του εγκλήματος αναζητούσαν πιθανές συσχετίσεις του φόβου αυτού με δύο βασικούς παράγοντες. Ο πρώτος ήταν η έννοια του ευάλωτου⁴ (σωματικά, ψυχολογικά ή οικονομικά). Ο δεύτερος σχετιζόταν με τα επίπεδο του εγκλήματος ή γενικότερα την εμπειρία σχετικά με το έγκλημα, είτε άμεση είτε έμμεση (Hale, 1996:80).

Οι Box, Hale και Andrews (1988:341) ορίζουν ως σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν το φόβο του εγκλήματος, την έννοια του ευάλωτου, τα περιβαλλοντικά στοιχεία και τις περιβαλλοντικές συνθήκες, την προσωπική γνώση αναφορικά με το έγκλημα και τη θυματοποίηση, την εμπιστοσύνη στην αστυνομία και στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, την υποκειμενική πρόσληψη του κινδύνου και τη βαρύτητα διαφόρων αδικημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να εστιάσουμε σε δύο σημεία. Πρώτον, σχετικά με την έννοια του ευάλωτου, οι συγγραφείς αναφέρουν πως πολλοί άνθρωποι μπορεί να αισθάνονται ευάλωτοι για διάφορους λόγους. Κάποιοι μπορεί να αισθάνονται ανίκανοι να προστατευθούν σωματικά ή οικονομικά ή να θεωρούν ότι δεν θα μπορέσουν να αντιδράσουν γρήγορα, ενώ άλλοι μπορεί να αισθάνονται λιγότερο ικανοί να αντιμετωπίσουν τις σωματικές και συναισθηματικές συνέπειες της θυματοποίησης (Box et al., 1988: 341). Τα ερευνητικά πορίσματα έχουν δείξει ότι τα άτομα που εμπíπτουν σε αυτήν την κατηγορία είναι οι ηλικιωμένοι, οι γυναίκες, οι φτωχοί και τα άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες (Clark & Lewis, 1982· Gordon et al., 1980· Taylor & Hale, 1986).

Δεύτερον, σχετικά με τους περιβαλλοντικούς παράγοντες, οι άνθρωποι μπορεί να αισθάνονται φόβο του εγκλήματος, επειδή αντιλαμβάνονται το άμεσο περιβάλλον τους ως απειλητικό. Έτσι, οι θορυβώδεις γείτονες, τα γκράφιτι, οι μεθυσμένοι και οι άστεγοι στο δρόμο, τα σκουπίδια και τα κτίρια με σπασμένα παράθυρα μπορεί να δηλώνουν σε ορισμένα άτομα ότι η γειτονιά είναι απρόβλεπτη και απειλητική. Η βρετανική έρευνα θυματοποίησης συσχέτισε το φόβο του εγκλήματος με ορισμένους δείκτες «αντικοινωνικής συμπεριφοράς»⁵, όπως

4 Ο αγγλικός όρος "vulnerability" στην ελληνική γλώσσα αποδίδεται με ακρίβεια μόνο περιφραστικά. Βλ. Ζαραφωνίτου, 2002: 37 και Killias, 1990: 97-108.

5 «Πρόκειται για το θεωρητικό σχήμα των «δειγμάτων αντικοινωνικότητας» (signs of incivility), κατά το οποίο κάποια εξωτερικά χαρακτηριστικά ενδεικτικά της υποβάθμισης μιας περιοχής αποτελούν παράγοντες που διαμορφώνουν το αίσθημα της ανασφάλειας των κατοίκων ή των περαστικών συγκεκριμένων περιοχών». Βλ. Ζαραφωνίτου, 2002: 45 και Skogan & Maxfield, 1981.

τα εγκαταλελειμμένα ή καμένα αυτοκίνητα, τους θορυβώδεις γείτονες, τους μεθυσμένους σε δημόσιους χώρους, τους χρήστες ναρκωτικών, τις παρέες εφήβων στους δρόμους, τα σκουπίδια, τους βανδαλισμούς, τα γκράφιτι και άλλες φθορές ιδιοκτησίας (Ζαραφωνίτου, 2006). Η λεγόμενη «περιβαλλοντική αταξία»⁶ συνδέεται συχνά με την εντύπωση που δίνεται στους κατοίκους περί έλλειψης του άτυπου κοινωνικού ελέγχου.

2.3. Ατομικές αντιδράσεις στο φόβο του εγκλήματος και συνέπειες σε κοινωνικό επίπεδο

Δεδομένων όσων έχουν προαναφερθεί, είναι εύλογο να αντιληφθεί κανείς πως ο φόβος του εγκλήματος έχει μεγάλο αντίκτυπο στις ζωές των ατόμων. Όπως είναι αναμενόμενο, εξαιτίας του φόβου του εγκλήματος που αισθάνονται, τα άτομα προβαίνουν σε διάφορες ενέργειες προκειμένου να μειώσουν ή να ελαχιστοποιήσουν τον κίνδυνο θυματοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, οι DuBow, McCabe και Kaplan (1979) ορίζουν τις ακόλουθες πέντε κατηγορίες ατομικών αντιδράσεων στο φόβο του εγκλήματος:

(1) η αποφυγή (avoidance), δηλαδή «ενέργειες που ελήφθησαν για τη μείωση της έκθεσης στον κίνδυνο θυματοποίησης, με σκοπό την απομάκρυνση από καταστάσεις, στις οποίες ο κίνδυνος θυματοποίησης θεωρείται υψηλός».

(2) η προστατευτική συμπεριφορά (protective behavior), δηλαδή «η συμπεριφορά που επιδιώκει να αυξήσει την αντίσταση στη θυματοποίηση, στοχεύοντας στη μείωση της έννοιας του ευάλωτου και αφορά, είτε την προστασία του σπιτιού, είτε την προσωπική προστασία του ατόμου».

(3) η συμπεριφορά, η οποία κατοχυρώνει την ασφάλεια του ατόμου (insurance behavior), είναι η συμπεριφορά που «επιδιώκει να ελαχιστοποιήσει το κόστος θυματοποίησης».

(4) επικοινωνιακή συμπεριφορά (communicative behavior) είναι «η ανταλλαγή πληροφοριών και συναισθημάτων που σχετίζονται με το έγκλημα, με άλλους».

(5) συμμετοχική συμπεριφορά (participatory behavior), δηλαδή οι «δράσεις σε συνεννόηση με άλλους, οι οποίες παρακινούνται από το φόβο του εγκλήματος» (DuBow et al., 1979:16-17).

Οι συνέπειες του φόβου του εγκλήματος μπορεί να επηρεάζουν τόσο το άτομο και την προσωπική του ζωή όσο και την κοινωνία στο σύνολό της. Οι πιθανές συνέπειες του φόβου είναι πολλές (Box et al., 1988). Αρχικά, ο φόβος διασπά την αίσθηση της κοινότητας και της γειτονιάς, μεταμορφώνοντας κάποιους δημόσιους χώρους σε απαγορευμένες περιοχές, ενώ οδηγεί τους πιο προνομιούχους πολίτες να προστατεύσουν τον εαυτό τους και την περιουσία τους ή να φύγουν από τη γειτονιά, όπως επιβεβαιώθηκε και από τους Sampson και Wooldredge το 1986. Ακόμη, ενισχύει την αυστηροποίηση των ποινών, ενώ μειώνει την

6 Η περιβαλλοντική «αταξία» (physical disorder) συσχετίζεται με τις «αντικοινωνικές συμπεριφορές» (incivilities) που παραπέμπουν σε «μικρής βαρύτητας αδικήματα, τα οποία λόγω της συχνότητας με την οποία συμβαίνουν, δημιουργούν συγκρούσεις μεταξύ των πολιτών». Βλ. Ζαραφωνίτου και συν. 2016: 9 και Skogan & Maxfield, 1981.

ελκυστικότητα των επιεικέστερων μέτρων αντεγκληματικής πολιτικής και δημιουργεί ένα αίσθημα δυσαρέσκειας, υπονομεύοντας τη νομιμότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης όταν αυτό φαίνεται να ορίζει πιο ελαστικές ποινές (Box et al., 1988: 340-341). Τέλος, τα άτομα που παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα φόβου, αλλάζουν τις συνήθειές τους και οδηγούνται σε αυτοπεριορισμούς (βλ. και Garofalo, 1981).

2.4. Οι έρευνες θυματοποίησης ως εργαλείο για τη μελέτη του φόβου του εγκλήματος

Η ανασφάλεια και ο φόβος του εγκλήματος εξετάζονται μέσα από έρευνες θυματοποίησης, οι οποίες αποτελούν και το βασικό εργαλείο μελέτης των υπό εξέταση φαινομένων. Για το λόγο αυτόν είναι αναγκαία μια σύντομη αναφορά σε αυτές και στη χρησιμότητά τους.

Οι έρευνες θυματοποίησης ξεκίνησαν στις ΗΠΑ στα μέσα της δεκαετίας του 1960. Ενώ αρχικά πραγματοποιούνταν σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο, στο τέλος της δεκαετίας του 1980 καθιερώθηκαν και σε διεθνές επίπεδο (International Crime Victims Survey). Με βάση την ιδέα ότι τα πραγματικά ποσοστά θυματοποίησης είναι μεγαλύτερα από εκείνα που δείχνουν οι επίσημες στατιστικές, καθώς υπάρχουν εγκλήματα που συχνά δεν καταγγέλλονται, οι έρευνες θυματοποίησης έχουν στόχο την καταγραφή εγκλημάτων που προκύπτουν από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων (Ζαραφώνιτου, 2004: 40-41). Όπως είναι αναμενόμενο, δεν γνωστοποιούνται όλα τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν στην αστυνομία. Κατά συνέπεια, οι στατιστικές της αστυνομίας συμπληρώνονται με έρευνες θυματοποίησης, στις οποίες ένα τυχαίο δείγμα του πληθυσμού απαντά εάν έχει υπάρξει θύμα ορισμένων κοινών μορφών εγκλήματος (Wittebrood & Junger, 2002:154). Τα άτομα απαντούν εάν οι ίδιοι ή μέλη της οικογένειάς τους έχουν υπάρξει θύματα εγκλημάτων μέσα σε μια δεδομένη χρονική περίοδο, η οποία συνήθως δεν ξεπερνά τον έναν χρόνο. Τέλος, από τις απαντήσεις προκύπτει ο δείκτης θυματοποίησης, ο οποίος στη συνέχεια συγκρίνεται με το δείκτη εγκληματικότητας των επίσημων στατιστικών.

Κατά τη δεκαετία του 1970, διεξήχθη τουλάχιστον μία έρευνα θυματοποίησης σχεδόν σε όλες τις δυτικές χώρες (VanDijk & Steinmetz, 1983:291). Η χρησιμότητα των ερευνών θυματοποίησης είναι μεγάλη, καθώς βοηθούν στην απόκτηση περισσότερων γνώσεων αναφορικά με την εγκληματικότητα, ενώ μέσω αυτών έχει διαπιστωθεί η ύπαρξη ενός μεγάλου σκοτεινού αριθμού ποινικών αδικημάτων, ο οποίος ποικίλλει ανάλογα με το είδος τους. Τέλος, οι έρευνες θυματοποίησης προσφέρουν χρήσιμες γνώσεις και για τους παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση του θύματος να καταγγείλει ή όχι το γεγονός στους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Παρόλα αυτά, οι έρευνες θυματοποίησης πρέπει να χρησιμοποιούνται συνδυαστικά με τις επίσημες στατιστικές και όχι να τις υποκαθιστούν (Ζαραφώνιτου, 2004:44).

Όπως προαναφέρθηκε, οι έρευνες για το φόβο του εγκλήματος συχνά εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο των ερευνών θυματοποίησης. Συγκεκριμένα, υπάρχουν έρευνες που υποστηρίζουν πως η προηγούμενη εμπειρία θυματοποίησης αυξάνει το φόβο του εγκλήματος που αισθάνεται ένα άτομο (Skogan, 1987), ενώ άλλες έρευνες καταλήγουν σε αντίθετα αποτελέσματα, δηλαδή σε άμβλυνση του φόβου μέσω της εξουδετέρωσης της συγκίνησης που προκαλεί η θυματοποίηση (Box et al., 1988) και της αποδραματοποίησης του εγκληματικού φαινομένου. Σε γενικές γραμμές, τα ερευνητικά πορίσματα διαφέρουν ανάλογα και με το είδος του εγκλήματος.

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, ΦΟΒΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ: Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ, για τη διερεύνηση της πιθανής σύνδεσης της οικονομικής κρίσης με την ανασφάλεια και το φόβο του εγκλήματος, εξετάζεται μια σειρά οικονομικών δεικτών. Συγκεκριμένα, θα αναφερθούμε στους οικονομικούς δείκτες που συχνά χρησιμοποιούνται για να εξετάσουν την οικονομική κατάσταση μιας χώρας καθώς και στην πιθανή συσχέτισή τους με το φόβο του εγκλήματος και την ανασφάλεια.

Όπως προαναφέρθηκε, οι δείκτες που θα εξεταστούν είναι δείκτες όπως η φτώχεια, η εισοδηματική ανισότητα και οι οικονομικές ανησυχίες. Ο Taylor έχει αναφέρει ότι ο φόβος του εγκλήματος θα μπορούσε να υποκρύπτει την ανασφάλεια για μια ευρεία ποικιλία πολιτιστικών και κοινωνικών αλλαγών, όπως είναι οι αλλαγές στο χαρακτήρα της γειτονιάς, ο φόβος της ανεργίας σε μια ανταγωνιστική παγκόσμια αγορά και η εξέλιξη των φυλετικών εντάσεων και των ευκαιριών σε μια κοινωνία με μικρή ανάπτυξη θέσεων εργασίας και φθίνουσα οικονομία (Taylor, 1995:1567-1568). Η πιθανή αύξηση του φόβου του εγκλήματος σε περιόδους οικονομικής δυσχέρειας ενδεχομένως να υποκρύπτει άλλες, γενικότερες ανησυχίες, κυρίως οικονομικής φύσης.

3.1. Έρευνες που εξετάζουν τη σχέση του φόβου του εγκλήματος με την εισοδηματική ανισότητα

Η έρευνα των Vauclair και Bratanova (2017) εξέτασε στοιχεία από την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα (European Social Survey) του 2008 για τον έλεγχο της σχέσης της εισοδηματικής ανισότητας και της έννοιας του ευάλωτου σε σχέση με το φόβο του εγκλήματος⁷. Σύμφωνα με την πρώτη ερευνητική υπόθεση *«άτομα που ζουν σε χώρες με υψηλότερη εισοδηματική ανισότητα αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα φόβου του εγκλήματος από ό,τι τα άτομα που κατοικούν σε χώρες με χαμηλή εισοδηματική ανισότητα, ακόμη και όταν ελέγχονται άλλες μεταβλητές»*. Η δεύτερη υπόθεση, η οποία αφορά την έννοια του ευάλωτου, είναι ότι *«οι γυναίκες, οι εθνικές μειονότητες, τα ηλικιωμένα άτομα και τα άτομα με αναπηρία, αισθάνονται μεγαλύτερο φόβο του εγκλήματος»*. Η τρίτη υπόθεση αναφέρει ότι *«η εισοδηματική ανισότητα επηρεάζει τη συσχέτιση των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων με το φόβο του εγκλήματος, καθώς τα άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες αισθάνονται περισσότερο φόβο του εγκλήματος σε χώρες με υψηλή εισοδηματική ανισότητα από ό,τι σε χώρες με χαμηλή εισοδηματική ανισότητα»*. Τέλος, η τέταρτη ερευνητική υπόθεση είναι η εξής: *«τα άτομα παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα υποκειμενικής ευημερίας⁸ σε κοινωνίες με υψηλή εισοδηματική ανισότητα και αυτή η συσχέτιση εξηγείται από το φόβο του εγκλήματος»*. Στη

7 Όλα τα στοιχεία της έρευνας βρίσκονται αναλυτικά στο Vauclair, C.M., & Bratanova, B. (2017). Income inequality and fear of crime across the European region. *European Journal of Criminology*, 14(2), 221–241.

8 Στην εν λόγω μελέτη, η υποκειμενική ευημερία εξετάστηκε μέσω των απαντήσεων στις ερωτήσεις: «Λαμβάνοντας υπόψη τα πάντα, πόσο ικανοποιημένος/η είσαι με τη ζωή σου συνολικά αυτόν τον καιρό;» (0 «εξαιρετικά δυσαρεστημένος» έως 10 «εξαιρετικά ικανοποιημένος») και «Λαμβάνοντας υπόψη τα πάντα, πόσο χαρούμενος θα έλεγες ότι είσαι;» (0 «εξαιρετικά δυστυχημένος» έως 10 «εξαιρετικά χαρούμενος»). Ακόμη, υπολογίστηκε ένας συνολικός δείκτης της υποκειμενικής ευημερίας, που προέκυψε από τη μέση βαθμολογία σε αυτές τις δύο μεταβλητές.

συγκεκριμένη έρευνα, όπως αναφέρθηκε, αξιοποιήθηκαν δεδομένα από την ESS του 2008, τα οποία συλλέχθηκαν μέσω υπολογιστή και περιλαμβάνουν προσωπικές συνεντεύξεις από 56.752 άτομα, σε 28 χώρες της Ευρώπης και το Ισραήλ, κατά τα έτη 2008 έως 2010.

Η εισοδηματική ανισότητα αναδείχθηκε ως σημαντικός προγνωστικός παράγοντας για το φόβο του εγκλήματος, αφού ελήφθησαν υπόψη και άλλες μεταβλητές (λ.χ. κοινωνικό δημογραφικά χαρακτηριστικά, είδος εγκλήματος κ.λ.π.). Σχετικά με τη δεύτερη ερευνητική υπόθεση, τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι γυναίκες, οι ηλικιωμένοι και τα άτομα με αναπηρία ανέφεραν υψηλότερο φόβο του εγκλήματος. Παραδόξως, το να ανήκει κανείς σε εθνική μειονότητα δεν επηρέαζε το φόβο του εγκλήματος. Όπως και αναμενόταν, η προηγούμενη εμπειρία θυματοποίησης σχετίστηκε με υψηλότερο φόβο του εγκλήματος. Σχετικά με την τρίτη υπόθεση, φάνηκε πως, σε αντίθεση με τις υποθέσεις, τα άτομα που δεν ανήκαν σε εθνική μειονότητα ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα φόβου του εγκλήματος, εάν διέμεναν σε χώρες με υψηλή εισοδηματική ανισότητα. Τέλος, αναφορικά με την τέταρτη ερευνητική υπόθεση, οι ερωτηθέντες ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα φόβου του εγκλήματος σε χώρες με υψηλότερη εισοδηματική ανισότητα. Ακόμη, τα υψηλά επίπεδα φόβου του εγκλήματος σχετίστηκαν με τα χαμηλότερα επίπεδα υποκειμενικής ευημερίας (για τα άτομα που δεν ανήκαν σε εθνική μειονότητα).

Η επόμενη μελέτη εξετάζει το φόβο του εγκλήματος στην Ευρώπη, διερευνώντας την πιθανή συσχέτισή του με την εισοδηματική ανισότητα και τη φτώχεια σε επίπεδο χώρας⁹. Τα ερευνητικά δεδομένα προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα (European Social Survey) του 2014 και οι δείκτες σε επίπεδο χώρας παρέχονται από την Eurostat. Η ιδιαιτερότητα αυτής της μελέτης είναι ότι, εκτός από την πιθανή συσχέτιση της εισοδηματικής ανισότητας με το φόβο του εγκλήματος, εξετάζει και την πιθανή συσχέτιση του φόβου του εγκλήματος με τη φτώχεια. Στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας εξετάστηκε η πιθανή σύνδεση μεταξύ των δεικτών εισοδηματικής ανισότητας και της φτώχειας με το φόβο του εγκλήματος. Παράλληλα, διερευνήθηκε κατά πόσο η σχέση μεταξύ του συντελεστή Gini¹⁰ και του φόβου του εγκλήματος μειώνεται στην περίπτωση που εξετάζονται άλλοι δείκτες εισοδηματικής ανισότητας αλλά και η φτώχεια. Τέλος, διερευνήθηκε το πως διαμορφώνεται η σχέση μεταξύ των δεικτών σε επίπεδο χώρας και του φόβου του εγκλήματος, όταν λαμβάνονται υπόψη μεταβλητές, όπως η ηλικία, το φύλο, η εκπαίδευση, το εισόδημα, η εμπιστοσύνη στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, η επίδραση των ΜΜΕ και οι προηγούμενες εμπειρίες θυματοποίησης (Kujala et al., 2019).

Τα αποτελέσματα έδειξαν θετική συσχέτιση μεταξύ του φόβου του εγκλήματος και των δεικτών εισοδηματικής ανισότητας της χώρας και της φτώχειας. Ωστόσο, οι διαφορές μεταξύ των χωρών με χαμηλή εισοδηματική ανισότητα και εκείνων με μεσαίου μεγέθους εισοδηματική ανισότητα ήταν μικρές και όχι στατιστικά σημαντικές, ενώ οι διαφορές μεταξύ των χωρών με χαμηλή εισοδηματική ανισότητα και εκείνων με υψηλή εισοδηματική ανισότητα ήταν στατιστικά σημαντικές. Ακόμη, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η εκπαίδευση και η ικανοποίηση από το εισόδημα φάνηκε να επηρεάζουν μόνο τη συσχέτιση της υλικής στέρησης με το φόβο του εγκλήματος, ενώ οι υπόλοιποι ατομικοί παράγοντες δεν φάνηκε να παίζουν σημαντικό ρόλο.

9 Όλα τα στοιχεία της έρευνας βρίσκονται αναλυτικά στο Kujala, P., Kallio, J., & Niemelä, M. (2019). Income Inequality, Poverty, and Fear of Crime in Europe. *Cross-Cultural Research*, 53(2), 163–185.

10 Στην παρούσα έρευνα, η εισοδηματική ανισότητα υπολογίζεται με το συντελεστή Gini (0= πλήρης ισότητα και 1= πλήρης ανισότητα). Για περισσότερα σχετικά με το δείκτη Gini βλ. Jenkins & Van Kerm, (2009).

3.2. Έρευνες που εξετάζουν τη σχέση του φόβου του εγκλήματος με τη φτώχεια

Στην πρώτη υπό εξέταση μελέτη έγινε μια προσπάθεια να διερευνηθεί η σχέση του φόβου του εγκλήματος με την κατώτερη κοινωνικο-οικονομική τάξη¹¹ με τη χρήση δευτερογενών δεδομένων (Will & McGrath, 1995)¹². Στο πλαίσιο της έρευνας διερευνήθηκε, πρώτον, το κατά πόσο οι γυναίκες, οι ηλικιωμένοι και οι κάτοικοι της πόλης φοβούνται περισσότερο σε σχέση με τους άνδρες, τους νέους και τους κατοίκους μη αστικών περιοχών, δεύτερον, η σύνδεση της κατώτερης τάξης (άτομα που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας, μειονότητες και άτομα που έχουν βιώσει περιόδους ανεργίας) με αυξημένα επίπεδα του φόβου του εγκλήματος, τρίτον, η συσχέτιση του αυξημένου φόβου του εγκλήματος με τα άτομα που θεωρούν ότι υπάρχει ανάγκη να αυξηθεί η χρηματοδότηση για την ενίσχυση της παρουσίας της αστυνομίας στη γειτονιά, να παρασχεθεί περισσότερη βοήθεια στις μεγάλες πόλεις για την αντιμετώπιση προβλημάτων και να αυξηθεί η υποστήριξη για τα προγράμματα πρόνοιας και τέλος, η σύνδεση της φτώχειας με τη μειωμένη εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση.

Η μελέτη αξιοποίησε δεδομένα από τη Γενική Κοινωνική Έρευνα (GSS) του 1987 για να διερευνηθεί το βαθμό, στον οποίο ο φόβος του εγκλήματος σε επίπεδο γειτονιάς και η κατώτερη τάξη σχετίζονται. Επιγραμματικά, ισχυροί προγνωστικοί παράγοντες του φόβου του εγκλήματος, πέρα από το φύλο (γυναίκες) και την ηλικία (ηλικιωμένοι), αποδείχθηκαν η κοινωνικο-οικονομική τάξη και η οικογενειακή κατάσταση. Παρόλα αυτά, η εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση και οι αντιλήψεις που αναφέρθηκαν δεν εξήγησαν το φόβο του εγκλήματος. Όπως φάνηκε, πολύ λίγες μεταβλητές πέρα από το να ανήκει κανείς στην κατώτερη τάξη αποδείχθηκαν σημαντικές για την πρόβλεψη του φόβου του εγκλήματος σε επίπεδο γειτονιάς.

Η τελευταία έρευνα αναφορικά με τη συσχέτιση του φόβου του εγκλήματος και της φτώχειας αξιοποίησε την έννοια του ευάλωτου, για να διερευνήσει τις αντιλήψεις περί ασφάλειας των ανθρώπων που ζουν σε συνθήκες φτώχειας¹³ (Pantazis, 2000). Τα δεδομένα προέκυψαν από την ανάλυση της British Crime Survey του 1994¹⁴, η οποία περιλάμβανε συνεντεύξεις με 14.500 άτομα ηλικίας 16 ετών και άνω.

- 11 Ο ορισμός της κατώτερης κοινωνικο-οικονομικής τάξης είναι ένα δύσκολο εγχείρημα. Στην παρούσα μελέτη, η κατώτερη τάξη αντιπροσωπεύει το τμήμα του πληθυσμού που πέφτει σημαντικά κάτω από το όριο της φτώχειας και αναφέρεται ως "underclass". Το πρωταρχικό μέτρο για την κατώτερη τάξη που χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας ήταν ο χαρακτηρισμός του νοικοκυριού του κάθε ερωτώμενου ως φτωχού (με εισόδημα νοικοκυριού κάτω από περίπου το 80% ορίου φτώχειας), οριακά φτωχού (που κυμαίνεται από περίπου 80% έως 112% του ορίου φτώχειας), ή όχι φτωχού (που βρίσκεται πάνω από το 112% περίπου του ορίου φτώχειας).
- 12 Όλα τα στοιχεία της έρευνας βρίσκονται αναλυτικά στο Will, J.A., & McGrath, J.H. (1995). Crime, Neighborhood Perceptions, and the Underclass. The Relationship between Fear of Crime and Class Position, *Journal of Criminal Justice*, 23(2), 163-176.
- 13 Όλα τα στοιχεία της έρευνας βρίσκονται αναλυτικά στο Pantazis, C. (2000). Fear of Crime, Vulnerability and Poverty. Evidence from the British Crime Survey. *The British Journal of Criminology*, 40, 414-436.
- 14 Αν και η BCS δεν περιλάμβανε ερωτήσεις για άμεσους δείκτες φτώχειας όπως το βιοτικό επίπεδο, περιείχε ερωτήσεις σχετικά με έμμεσους δείκτες όπως το εισόδημα των νοικοκυριών, την κοινωνική τάξη, την έλλειψη οχήματος και άλλα. Οι φτωχοί άνθρωποι ορίζονταν ως «εκείνοι που ανήκαν σε νοικοκυριά των οποίων το ακαθάριστο συνολικό εισόδημα ήταν κάτω των 5.000 £ ανά έτος», ενώ οι άνθρωποι ορίζονταν ως πλούσιοι εάν «το ετήσιο ακαθάριστο συνολικό εισόδημα των νοικοκυριών τους υπερέβαινε τις 30.000 £». Επίσης, διερευνήθηκε ο βαθμός στον οποίο το αίσθημα ανασφάλειας των ανθρώπων διαμεσολαβείται από το φύλο και την ηλικία τους.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι άνθρωποι που ζουν σε φτωχά νοικοκυριά έχουν διπλάσιες πιθανότητες από τους πλούσιους να αισθανθούν ανασφαλείς όταν είναι μόνοι τους στο δρόμο αφού νυχτώσει (54% έναντι 25%), ενώ είναι, επίσης, πιο πιθανό να νιώσουν ανασφαλείς όταν είναι μόνοι στο σπίτι τους τη νύχτα (18% έναντι 8%). Αναφορικά με το φύλο, συγκριτικά με τους φτωχούς άνδρες, οι γυναίκες στον ίδιο τύπο νοικοκυριού είχαν διπλάσιες πιθανότητες να αισθανθούν ανασφαλείς. Από τα ευρήματα, επίσης, αποδείχθηκε μια σαφής σχέση μεταξύ των αντιλήψεων των ανθρώπων για τις «αντικοινωνικότητες» και την «αταξία» (συμπεριλαμβανομένων των γειτόνων που κάνουν φασαρία, των εφήβων που περιφέρονται, των μεθυσμένων, των άστεγων και των απορριμάτων στο δημόσιο χώρο) και το βαθμό στον οποίο αισθάνονται ανασφαλείς περπατώντας στο δρόμο αφού βραδιάσει.

Συνοψίζοντας, οι φτωχότεροι άνθρωποι στην κοινωνία παρουσίασαν τα μεγαλύτερα επίπεδα ανασφάλειας που σχετίζεται ή όχι με το έγκλημα. Τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν με εκείνα των Borooah και Cargach (1997) και Pantazis και Gordon (1997), που έδειξαν πως τα άτομα με χαμηλό κοινωνικοοικονομικό status φοβούνται σημαντικά περισσότερο από ό,τι ο υπόλοιπος πληθυσμός.

3.3. Έρευνες που εξετάζουν τη σχέση του φόβου του εγκλήματος με τις οικονομικές ανασφάλειες

Η πρώτη μελέτη εξέτασε το ρόλο της οικονομικής ανασφάλειας στην πρόβλεψη του φόβου του εγκλήματος¹⁵, ενώ τόνισε τη σημασία των «διάχυτων ανησυχιών» (diffuse anxieties) στην αύξηση του φόβου του εγκλήματος και στη δημιουργία μιας «κουλτούρας φόβου» στην Αμερικανική κοινωνία (Britto, 2013). Οι διάχυτες ανησυχίες περιλαμβάνουν την ανησυχία για την οικονομία, την κυβέρνηση, την ευημερία, τον πληθωρισμό κ.ά. Τα δεδομένα για την τρέχουσα μελέτη συλλέχθηκαν από την άνοιξη του 2009 έως το χειμώνα του 2010. Συλλέχθηκαν συνολικά 1.196 ερωτηματολόγια, τα οποία συμπληρώθηκαν μέσω διαδικτύου. Οι 969 από τους συμμετέχοντες ήταν ενήλικες που κατοικούσαν στην πολιτεία της Ουάσιγκτον.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι ο προσλαμβανόμενος κίνδυνος και το φύλο ήταν οι ισχυρότεροι προγνωστικοί παράγοντες του φόβου του εγκλήματος. Οι γυναίκες παρουσίασαν σημαντικά υψηλότερα επίπεδα φόβου του εγκλήματος από τους άνδρες, οι λευκοί φοβόντουσαν λιγότερο από τις μειονότητες και η ηλικία σχετιζόταν αρνητικά με το φόβο του εγκλήματος. Παραδόξως, η αντίληψη για το έγκλημα στη γειτονιά δεν σχετίστηκε με το φόβο του εγκλήματος, ενώ η αντίληψη για την επιδείνωση του προβλήματος των συμμοριών φάνηκε να αυξάνει το φόβο του εγκλήματος, όπως και η συχνότητα χρήσης προστατευτικών μέτρων για την αποφυγή του εγκλήματος. Από την άλλη πλευρά, η αντίληψη για την αποτελεσματικότητα της αστυνομίας δεν σχετίστηκε με το φόβο του εγκλήματος, ενώ η συλλογική αποτελεσματικότητα¹⁶ ("collective efficacy") μείωσε σημαντικά το φόβο του εγκλήματος. Τέλος, η οικονομική ανασφάλεια σχετίστηκε θετικά με το φόβο του εγκλήματος και αποτέλεσε τον τέταρτο ισχυρότερο προγνωστικό παράγοντα του φόβου του εγκλήματος, μετά τον προσλαμβανόμενο κίνδυνο, το φύλο και την ηλικία.

15 Όλα τα στοιχεία της έρευνας αναφέρονται αναλυτικά στο Britto, S. (2013) "Diffuse anxiety: The role of economic insecurity in predicting fear of crime", *Journal of Crime and Justice*, 36(1), 18-34.

16 Ο όρος συλλογική αποτελεσματικότητα αναφέρεται στην ένταση του άτυπου κοινωνικού ελέγχου. Βλ. Britto, 2013: 26.

Επομένως, καθώς φάνηκε, οι διάχυτες ανησυχίες, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής ανασφάλειας, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην πρόβλεψη του φόβου του εγκλήματος. Ο φόβος του εγκλήματος ενδέχεται να χρησιμεύει ως τρόπος προκειμένου να μεγεθυνθούν και να εκφραστούν άλλες ανησυχίες. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματα της εν λόγω έρευνας δεν μπορούν να γενικευθούν σε ευρύτερους πληθυσμούς.

Επιπλέον, σύμφωνα με τα αποτελέσματα είναι και οι έρευνες των Dammert and Malone, οι οποίοι, χρησιμοποιώντας δεδομένα από την International Labor Organization survey στη Χιλή το 2003 αλλά και στην Αργεντινή, Βραζιλία και Χιλή το 2006, εντόπισαν ισχυρούς συσχετισμούς μεταξύ του δείκτη ανασφάλειας (απασχόληση, εκπαίδευση των παιδιών, ποιότητα ζωής, οικονομική σταθερότητα και ανθρώπινα δικαιώματα) και του γενικού φόβου για τη βία και του φόβου για το έγκλημα της επίθεσης ή ληστείας (Dammert & Malone, 2003, 2006). Τέλος, μια άλλη μελέτη στη Φιλανδία, αναφορικά με τη σχέση μεταξύ των ειδήσεων που αφορούν το έγκλημα και του φόβου του εγκλήματος, εντόπισε ισχυρή σχέση μεταξύ της ανεργίας και του φόβου του εγκλήματος, με τους ερευνητές να καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι ανησυχίες σχετικά με το βίαιο έγκλημα πολύ πιθανόν να πηγάζουν από την οικονομική ανασφάλεια (Smolej & Kivivuori, 2006).

Η επόμενη έρευνα που εξετάζει την επίδραση των οικονομικών ανασφαλειών στο φόβο του εγκλήματος, είναι εκείνη των Vieno, Roccato & Russo του 2013. Στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας πραγματοποιήθηκε μια πολυεπίπεδη ανάλυση με στόχο την πρόβλεψη του φόβου του εγκλήματος, χρησιμοποιώντας τα δεδομένα του Ευρωβαρόμετρου του 2006, με αντιπροσωπευτικό δείγμα του ευρωπαϊκού πληθυσμού, 16.306 άτομα από 27 χώρες¹⁷. Αυτή η μελέτη είχε ως στόχο να εξετάσει την επίδραση που ασκούν στο φόβο του εγκλήματος τα ατομικά χαρακτηριστικά αλλά και τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά της χώρας, στην οποία ζει ένας άνθρωπος, με την υπόθεση ότι ο φόβος του εγκλήματος αντανακλά κυρίως «μεταμφισμένες» κοινωνικές και οικονομικές ανασφάλειες (Vieno, Roccato & Russo, 2013). Οι ερευνητές δημιούργησαν δύο ευρύτερες κατηγορίες ερευνητικών υποθέσεων. Η πρώτη σχετιζόταν με το ατομικό επίπεδο και ανέφερε ότι «η έννοια του ευάλωτου πρέπει να συνδέεται θετικά με το φόβο του εγκλήματος»¹⁸. Όσον αφορά τη δεύτερη κατηγορία υποθέσεων, εστιάζοντας στον αντίκτυπο που ασκούν τα μέτρα κοινωνικής πρόνοιας στο φόβο του εγκλήματος, διερευνήθηκε η πιθανή αρνητική σχέση των κρατικών δαπανών για την εκπαίδευση και των παροχών σε παιδιά και οικογένειες με το φόβο του εγκλήματος, καθώς και η πιθανή θετική σχέση μεταξύ οικονομικής ανισότητας και φόβου του εγκλήματος. Παράλληλα, εξετάστηκε η σχέση των ποσοστών απασχόλησης, της εγκληματικότητας και της μετανάστευσης, καθώς και των εθνικών δαπανών για την εκπαίδευση και την κοινωνική προστασία με το φόβο του εγκλήματος.

Όπως αναφέρθηκε, πραγματοποιήθηκε μια δευτερογενής ανάλυση των δεδομένων του Ευρωβαρόμετρου του 2006. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το χαμηλότερο επίπεδο φόβου

17 Όλα τα στοιχεία της έρευνας βρίσκονται αναλυτικά στο Vieno, A., Roccato, M., & Russo, S. (2013). Is Fear of Crime Mainly Social and Economic Insecurity in Disguise? A Multilevel Multinational Analysis. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 23, 519-535.

18 Στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας, ευάλωτοι θεωρούνται οι ηλικιωμένοι, οι γυναίκες, οι άνεργοι, τα άτομα με χαμηλά επίπεδα μόρφωσης, τα άτομα που αισθάνονται κοινωνικά περιθωριοποιημένα, οι άνθρωποι που αντιλαμβάνονται το προνοιακό σύστημα της χώρας τους ως μη ικανοποιητικό, εκείνοι που έχουν άσχημες προσδοκίες για το μέλλον τους και για τη χώρα τους και όσοι ζουν σε αποδιοργανωμένα περιβάλλοντα.

εμφανίστηκε στις σκανδιναβικές χώρες, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης παρουσίασαν τα υψηλότερα επίπεδα φόβου του εγκλήματος. Διαπιστώθηκε ότι οι γυναίκες, τα ηλικιωμένα άτομα, οι άνεργοι και τα άτομα με χαμηλά επίπεδα μόρφωσης, παρουσίασαν μεγαλύτερα επίπεδα φόβου του εγκλήματος. Παράλληλα, διαπιστώθηκε ότι η αντίληψη των συμμετεχόντων ότι οι ίδιοι ήταν κοινωνικά περιθωριοποιημένοι, η αρνητική αξιολόγηση του συστήματος πρόνοιας στη χώρα τους και οι αρνητικές προσδοκίες για τους ίδιους και για τη χώρα τους, συνδέονταν θετικά με το φόβο του εγκλήματος. Τα ερευνητικά δεδομένα ανέδειξαν, επίσης, τη σχέση ανάμεσα στη διαβίωση σε ένα αποδιοργανωμένο αστακό περιβάλλον και το φόβο του εγκλήματος. Τέλος, οι δαπάνες για την εκπαίδευση και οι παροχές σε είδος για οικογένειες και παιδιά φάνηκε να συνδέονται αρνητικά με το φόβο του εγκλήματος, ενώ η οικονομική ανισότητα έδειξε θετική σχέση με το φόβο του εγκλήματος. Ωστόσο, τα ποσοστά απασχόλησης, εγκληματικότητας και μετανάστευσης δεν σχετίστηκαν σημαντικά με το φόβο του εγκλήματος. Συνοπτικά, εξετάστηκε ο φόβος του εγκλήματος ως συνάρτηση των ατομικών χαρακτηριστικών αλλά και των χαρακτηριστικών της εκάστοτε χώρας που ζούσαν οι συμμετέχοντες, με την υπόθεση ότι ο φόβος του εγκλήματος είναι κυρίως, μια «μεταμφιεσμένη» κοινωνική και οικονομική ανασφάλεια. Τρία βασικά αποτελέσματα προέκυψαν από τη μελέτη. Πρώτον, το να ζει κανείς σε μια αποδιοργανωμένη κοινωνία, το οποίο αξιολογείται έμμεσα από το να ζει κανείς σε μια μεγάλη πόλη, ήταν ένας ισχυρός προγνωστικός παράγοντας του φόβου του εγκλήματος¹⁹. Δεύτερον, επιβεβαιώθηκε η υπόθεση ότι ο φόβος του εγκλήματος συνδέεται με την έννοια του ευάλωτου, καθώς παρόλο που στην έρευνα δεν υπήρχαν κλίμακες για το ευάλωτο, τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά που στη βιβλιογραφία σχετίζονται με την έννοια του ευάλωτου, συσχετίστηκαν θετικά με το φόβο του εγκλήματος²⁰. Τέλος, η ισότητα του εισοδήματος, οι δαπάνες για την εκπαίδευση και οι παροχές σε οικογένειες και παιδιά συνδέθηκαν με χαμηλά επίπεδα φόβου του εγκλήματος²¹.

Η επόμενη έρευνα εξέτασε το λόγο για τον οποίο ο φόβος του εγκλήματος βρισκόταν σε υψηλά επίπεδα στη Χιλή, υποθέτοντας πως ο φόβος αυτός δεν αντικατοπτρίζει μόνο το φόβο εγκληματικών πράξεων, αλλά αποτελεί μάλλον μια εκδήλωση ενός φάσματος καθημερινών ανασφαλειών, όπως οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές ανασφάλειες²². Όπως αναφέρεται, παρόλο που η Χιλή, κατά την περίοδο της μελέτης, θεωρούνταν μια από τις ασφαλέστερες χώρες της Λατινικής Αμερικής, ο φόβος του εγκλήματος ήταν ευρέως διαδεδομένος (Dammert & Malone, 2003). Για να τεκμηριωθεί αυτό το επιχείρημα, εξετάστηκαν αυτές οι ανασφάλειες αναφορικά με την ικανότητά τους να προβλέψουν το φόβο του εγκλήματος, χρησιμοποιώντας τα δεδομένα μιας έρευνας που διενήργησε η Διεθνής Οργάνωση για την Εργασία (International Labor Organization), το 2001. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω μιας έρευνας της κοινής γνώμης που πραγματοποιήθηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 2001, στις τρεις μεγαλύτερες πόλεις της Χιλής: Σαντιάγο, Βαλπαράϊσο και Κονσεπσιόν. Περιείχε 1.188 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια (423 στο Σαντιάγο, 385 στο Βαλπαράϊσο και 380 στο Κονσεπσιόν). Αν και η έρευνα

19 Βλ. επίσης, Skogan, 1990 και Taylor & Shumaker, 1990.

20 Βλ. επίσης, Amerio & Roccatto, 2005, Hipp, 2010.

21 Βλ. επίσης, Hummelsheim et al., 2011.

22 Όλα τα στοιχεία της έρευνας βρίσκονται στο Dammert, L., Malone, M.F.T. (2003). Fear of Crime or Fear of Life? Public Insecurities in Chile. *Bulletin of Latin American Research*, 22(1), 79-101.

σχεδιάστηκε για να αναλύσει θέματα που σχετίζονταν με την κατάσταση των εργαζομένων στη Χιλή, περιλάμβανε, επίσης, πολλές ερωτήσεις σχετικά με το φόβο του εγκλήματος. Στόχος της μελέτης ήταν να αποδειχθεί ότι οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές ανασφάλειες αποτελούν προγνωστικούς παράγοντες του φόβου του εγκλήματος. Η σχέση ανάμεσα στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ανασφάλειες και το φόβο του εγκλήματος φάνηκε να προκύπτει σταθερά ακόμα και όταν ελεγχόταν η επίδραση άλλων μεταβλητών. Αποδείχθηκε ότι η θυματοποίηση, η εμπιστοσύνη στον Τύπο, το μέγεθος του τόπου διαμονής και σε μικρότερο βαθμό, το εισόδημα, όλα ασκούσαν σημαντική επίδραση στο φόβο του εγκλήματος. Επιγραμματικά, η θυματοποίηση, η εμπιστοσύνη στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και το μέγεθος του τόπου διαμονής ήταν σημαντικοί παράγοντες που επηρεάζουν το φόβο του εγκλήματος, αλλά λιγότερο από ό,τι η παρουσία άλλων ανασφαλειών.

Η τελευταία μελέτη, που εξετάστηκε, αξιοποιεί δεδομένα από την έρευνα του Americas Barometer του 2012, τα οποία συλλέχθηκαν από εννέα χώρες της Λατινικής Αμερικής και εξετάζει την πιθανή σχέση της τιμωρητικότητας²³ με τις οικονομικές ανησυχίες και το φόβο του εγκλήματος σε μια περίοδο μειωμένης οικονομικής ανάπτυξης και αυξημένης οικονομικής ανισότητας²⁴ (Singer et al., 2020). Συγκεκριμένα, εξετάστηκαν δύο υποθέσεις. Η πρώτη υπόθεση ήταν ότι οι οικονομικές ανησυχίες και ο φόβος του εγκλήματος έχουν άμεσες επιπτώσεις στην τιμωρητικότητα και η δεύτερη υπόθεση ήταν ότι θα υπάρξουν έμμεσες επιπτώσεις της οικονομικής ανασφάλειας στην τιμωρητικότητα, μέσω του φόβου του εγκλήματος. Στο πλαίσιο αυτό, διεξήχθησαν προσωπικές συνεντεύξεις με ένα άτομο ανά νοικοκυριό, το οποίο απάντησε αναφορικά με τις εμπειρίες, τις αντιλήψεις και τις στάσεις του για μια σειρά θεμάτων. Παρόλο που απαντήθηκαν 41.632 ερωτηματολόγια σε 26 χώρες, στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκαν μόνο τα ερωτηματολόγια από εννέα χώρες (Αργεντινή, Μπελίζ, Βολιβία, Βραζιλία, Κολομβία, Κόστα Ρίκα, Μεξικό, Παραγουάη και Ουρουγουάη), δηλαδή 15.145 ερωτηματολόγια, από τα οποία αξιοποιήθηκαν τα 14.705.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι οικονομικές ανησυχίες σχετίζονται θετικά με το φόβο του εγκλήματος, αν και οι επιπτώσεις τους στην υποστήριξη αυστηρότερων ποινών είναι μικτές. Επιπλέον, οι επιπτώσεις της οικονομικής ανασφάλειας στην τιμωρητικότητα επηρεάζονται εν μέρει από το φόβο του εγκλήματος. Πιο συγκεκριμένα, οι αντιλήψεις περί κακής οικονομικής κατάστασης της χώρας και επιδείνωσής της και οι αντιλήψεις περί κακής ατομικής οικονομικής κατάστασης, σχετίζονται θετικά με το φόβο του εγκλήματος. Δεύτερον, ο φόβος του εγκλήματος έχει άμεση επίδραση στην τιμωρητικότητα, καθώς εκείνοι που αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα φόβου του εγκλήματος είναι πιο πιθανό να υποστηρίξουν αυστηρότερες ποινές. Ένα τρίτο βασικό συμπέρασμα αυτής της μελέτης είναι το γεγονός ότι οι οικονομικές ανησυχίες έχουν άμεση επίπτωση στην τιμωρητικότητα, αν και η σχέση εξαρτάται από το είδος των οικονομικών ανησυχιών που εξετάζεται. Εκείνοι που πιστεύουν ότι το επίπεδο της κρατικής οικονομίας είναι κακό είναι πιο τιμωρητικοί, ενώ όσοι πιστεύουν ότι το προσωπικό τους οικονομικό επίπεδο είναι κακό είναι λιγότερο τιμωρητικοί. Τέλος, καθώς φάνηκε, οι

23 Για την έννοια της τιμωρητικότητας βλ. αναλυτικά Ζαραφωνίτου, 2008.

24 Όλα τα στοιχεία της έρευνας βρίσκονται αναλυτικά στο Singer, A.J., Chouhy, C., Lehmann, P.S., Stevens, J.N., & Gertz, M. (2020). Economic anxieties, fear of crime, and punitive attitudes in Latin America. *Punishment & Society*, 22(2), 181–206.

οικονομικές ανησυχίες έχουν σταθερά θετική έμμεση επίδραση στην τιμωρητικότητα μέσω του φόβου του εγκλήματος. Παρά τους όποιους περιορισμούς της, αυτή η μελέτη παρέχει χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τη σχέση της οικονομικής ανασφάλειας, του φόβου του εγκλήματος και της τιμωρητικότητας και σε αντίθεση με προγενέστερες έρευνες που μελετούν τη συσχέτιση της τιμωρητικότητας με τις οικονομικές ανησυχίες και το φόβο του εγκλήματος ξεχωριστά, η παρούσα μελέτη αποκαλύπτει ότι αυτές οι δύο έννοιες (οικονομικές ανησυχίες και φόβος του εγκλήματος) λειτουργούν παράλληλα αναφορικά με την τιμωρητικότητα.

3.4. Ερευνητικά δεδομένα για την Ελλάδα

Όπως είναι αναμενόμενο, οι συνέπειες της πρόσφατης οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα είναι πολυάριθμες και επηρεάζουν τόσο την οικονομική σφαίρα όσο και την κοινωνικό-πολιτική. Ωστόσο, δεν υπάρχουν επαρκή ερευνητικά δεδομένα στην Ελλάδα αναφορικά με την πιθανή επίδραση της οικονομικής κρίσης στην ανασφάλεια και στο φόβο του εγκλήματος. Παρόλα αυτά, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στα διαθέσιμα ερευνητικά δεδομένα αναφορικά με το φόβο του εγκλήματος. Η ερευνητική εμπειρία έχει καταδείξει ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η προηγούμενη εμπειρία θυματοποίησης μειώνει και εξουδετερώνει το φόβο του εγκλήματος (Box et al., 1988), αποδραματοποιώντας το εγκληματικό φαινόμενο, ενώ σε άλλες περιπτώσεις δύναται να αυξήσει την ανασφάλεια και το φόβο του εγκλήματος. Στην Ελλάδα έχει παρατηρηθεί το παράδοξο ότι, ενώ τα ποσοστά θυματοποίησης παραμένουν σε σχετικά χαμηλά, σε σύγκριση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, επίπεδα, ο φόβος του εγκλήματος και η σχετική ανασφάλεια να λαμβάνουν μεγάλες διαστάσεις (Ζαραφωνίτου, 2009).

Σύμφωνα με τα δεδομένα της EUICS²⁵, εάν συγκριθούν τα ποσοστά ανασφάλειας των Ελλήνων με τα ποσοστά θυματοποίησής τους, διαπιστώνεται ότι το αίσθημα του φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας είναι δυσανάλογα μεγαλύτερο από τον κίνδυνο θυματοποίησής τους. Επομένως, ενδέχεται άλλοι παράγοντες, όπως π.χ. τα χαμηλά επίπεδα μέτρων αυτοπροστασίας, η ποιότητα ζωής και η ικανοποίηση από τις κρατικές υπηρεσίες να επηρεάζουν το αίσθημα της ανασφάλειας. Στην EUICS (Ζαραφωνίτου 2009· Zafaronitou & Kontorouli, 2020) διαπιστώθηκε ένας ισχυρός συσχετισμός μεταξύ του αισθήματος ανασφάλειας και των γειτονιών που παρουσιάζουν δυσμενή χαρακτηριστικά, όπως ανεπίβλεπτους νέους, άστεγους, επαίτες, σκουπίδια, γκράφιτι, βανδαλισμούς και χρήση ναρκωτικών ουσιών σε δημόσιους χώρους. Η ανασφάλεια φάνηκε να συνδέεται κυρίως με τους ανεπίβλεπτους νέους (35%), τα σκουπίδια (31%) και τα γκράφιτι (29%), ενώ οι αρνητικότερες απόψεις για το περιβάλλον της γειτονιάς στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες παρατηρήθηκαν στην Αθήνα και στη Βουδαπέστη (86%). Η αρνητική αυτή αξιολόγηση του περιβάλλοντος της γειτονιάς συναρτάται θετικά με την ένταση της ανασφάλειας και του φόβου του εγκλήματος. Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφέρουμε πως σε περιόδους οικονομικής κρίσης, κατά τις οποίες είναι πολύ πιθανό να αυξηθούν τα χαρακτηριστικά περιβαλλοντικής και κοινωνικής υποβάθμισης στο αστακό περιβάλλον (άστεγοι, επαίτες κ.λ.π.) λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων, υπάρχει έντονος

25 Όλα τα στοιχεία που αναφέρονται βρίσκονται αναλυτικά στο VanDijk, J.J.M., Manchin, R., Van Kesteren, J.N., & Hiedeg, G. (2007). The burden of crime in the EU. A comparative analysis of the European survey of crime and safety (2005 EU ICS). Gallup Europe, Brussels. Για την ανάλυση των δεδομένων αναφορικά με την Ελλάδα βλ. Ζαραφωνίτου, 2009.

κίνδυνος να αυξηθεί και η ανασφάλεια που πηγάζει από την αρνητική αυτή εικόνα του περιβάλλοντος. Ωστόσο, μια τέτοια πιθανή σύνδεση απαιτεί περαιτέρω εμπειρική διερεύνηση.

Από την άλλη πλευρά, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα δεδομένα μιας ακόμη έρευνας (Ζαραφωνίτου & Κουράκης, 2009)²⁶, η οποία διεξήχθη στην Αθήνα την άνοιξη και το φθινόπωρο του 2006 και είχε ως δείγμα 444 άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω. Η μέθοδος, που χρησιμοποιήθηκε, ήταν η συμπλήρωση ερωτηματολογίων «πόρτα-πόρτα». Στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας, μεταξύ άλλων, διαπιστώθηκε ότι η προηγούμενη εμπειρία άμεσης ή έμμεσης (σε μικρότερο βαθμό) θυματοποίησης συνέβαλε στην αύξηση του φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας των πολιτών.

Μια ακόμη σχετική έρευνα (Ζαραφωνίτου, 2002)²⁷ διεξήχθη την άνοιξη του 1998 σε πέντε αθηναϊκές περιοχές με σκοπό τη διερεύνηση του φόβου του εγκλήματος και τη γενικότερη πρόσληψη του εγκληματικού φαινομένου από τους κατοίκους των περιοχών αυτών. Το δείγμα ήταν άνδρες και γυναίκες άνω των 15 ετών, ενώ μοιράστηκαν 500 ερωτηματολόγια «πόρτα – πόρτα», 100 σε κάθε περιοχή, εκ των οποίων συμπληρώθηκαν τελικά τα 493. Στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας παρατηρήθηκε ότι η διαβάθμιση των ποσοστών θυματοποίησης σε κάθε περιοχή δεν ήταν αντίστοιχη ούτε με τα ποσοστά φόβου του εγκλήματος ούτε με τα ποσοστά εμφανούς εγκληματικότητας. Αν και η θυματοποίηση δεν μπόρεσε να εξηγήσει την ένταση του φόβου του εγκλήματος, φάνηκε ότι επηρέασε την ατομική στάση, καθώς αποδείχθηκε ότι υπάρχουν περισσότερα κατά δήλωση θύματα μεταξύ όσων φοβούνται στην περιοχή του κέντρου (31,9%). Η έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η κατά δήλωση θυματοποίηση επηρεάζει το φόβο του εγκλήματος κατά τρόπο αντίστοιχο με εκείνον της εμφανούς εγκληματικότητας, χωρίς, όμως, να συναρτάται άμεσα με αυτόν.

Το 2004 πραγματοποιήθηκε έρευνα (Ζαραφονίτου, 2008)²⁸ σε τρεις δήμους της Αθήνας σε δείγμα 450 κατοίκων (150 από κάθε δήμο), οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο 39 ερωτήσεων με την παρουσία των ερευνητών. Σύμφωνα με τα πορίσματα, διαπιστώθηκε ότι το ποσοστό αυτών που αισθάνονταν ανασφαλείς ήταν μεγαλύτερο μεταξύ των θυμάτων από ό,τι μεταξύ αυτών που δεν είχαν θυματοποιηθεί (72,8% έναντι 47,5%). Αντίστοιχα, οι ερωτώμενοι που δεν είχαν βιώσει εμπειρία θυματοποίησης αισθάνονταν σχεδόν δύο φορές πιο ασφαλείς από ό,τι εκείνοι που είχαν θυματοποιηθεί (52,5% έναντι 27,2%). Από την άλλη πλευρά, εκείνοι που είχαν βιώσει προηγούμενη εμπειρία έμμεσης θυματοποίησης αισθάνθηκαν πιο ανασφαλείς σε σύγκριση με όσους δεν βίωσαν αντίστοιχη εμπειρία (61,1% έναντι 43,6%) και επομένως, τα επίπεδα ασφάλειας ήταν υψηλότερα μεταξύ των τελευταίων σε σχέση με όσους ανέφεραν έμμεση θυματοποίηση (56,4% έναντι 38,9%). Βέβαια, η επίδραση της έμμεσης θυματοποίησης φάνηκε λιγότερο ισχυρή από εκείνη της άμεσης θυματοποίησης. Τέλος, σύμφωνα με τα ευρήματα της μελέτης, η ποιότητα ζωής αναδείχθηκε ως σημαντικός

26 Όλα τα στοιχεία της έρευνας υπάρχουν στο: Χ. Ζαραφωνίτου, Ν. Κουράκης, (Αν)ασφάλεια, τιμωρητικότητα και αντεγκληματική πολιτική, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009.

27 Όλα τα στοιχεία της έρευνας βρίσκονται αναλυτικά στο: Χ. Ζαραφωνίτου, Ο φόβος του εγκλήματος. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.

28 Τα αποτελέσματα της εν λόγω έρευνας βρίσκονται αναλυτικά στο Ζαραφονίτου, Ch. (2008). Fear of crime and victimisation: The Greek experience. In H. Kury (Ed.), Fear of crime-Punitivity. New developments in theory and research, Universitatsverlag, Dr. N. Brockmeyer, 159-172.

παράγοντας που επηρεάζει το αίσθημα ανασφάλειας, καθώς το 76,8% αυτών που αισθάνονταν ανασφαλείς ήταν επίσης δυσαρεστημένοι από την ποιότητα ζωής στο δήμο τους, ενώ μεταξύ εκείνων που αισθάνονταν ασφαλείς το σχετικό ποσοστό ήταν 58%.

Τέλος, το 2016 διεξήχθη έρευνα, η οποία είχε ως στόχο τη διερεύνηση των χαρακτηριστικών περιβαλλοντικής και κοινωνικής υποβάθμισης σε συνάρτηση με τη θυματοποίηση και το φόβο του εγκλήματος σε πέντε περιοχές του κέντρου της Αθήνας²⁹. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με επιτόπια παρατήρηση και καταγραφή των graffiti και διαφόρων στοιχείων περιβαλλοντικής και κοινωνικής υποβάθμισης ενώ συγχρόνως συμπληρώθηκαν 150 ερωτηματολόγια με προσωπική συνέντευξη σε κατοίκους και καταστηματαρχές ή εργαζόμενους των υπό εξέταση περιοχών (30 σε κάθε περιοχή). Σχετικά με τα στοιχεία κοινωνικής υποβάθμισης, οι ερωτώμενοι ανέφεραν κυρίως δημόσια χρήση ναρκωτικών (96,0%), επαιτεία (94,6%), πρόσφυγες/μετανάστες (94,0%), άστεγους (90,6%) και διακίνηση ναρκωτικών (85,3%). Όσον αφορά τα στοιχεία περιβαλλοντικής υποβάθμισης, οι ερωτώμενοι ανέφεραν κλειστά μαγαζιά (95,3%), εγκαταλελειμμένα κτίρια (90,4%), παραμελημένα κτίρια/δρόμους (86,3%), graffiti (85,3%), θορύβους (82,6%), σκουπίδια στους δρόμους (80,7%) και ελλιπή δημόσιο φωτισμό (56%). Συνοπτικά, στην πλειονότητά τους (54,5%) οι ερωτηθέντες αισθάνονται ανασφαλείς όταν περπατούν μόνοι τους στην περιοχή τους, αφού βραδιάσει και οι σημαντικότεροι παράγοντες που συμβάλλουν στην ανασφάλεια είναι τα ναρκωτικά, η ανεπαρκής αστυνόμευση και ο μεγάλος αριθμός αλλοδαπών, οι οποίοι συγκροτούν το «τρίπτυχο» της ανασφάλειας (Ζαραφωνίτου, 2016:17). Διαπιστώθηκε, επίσης, ότι η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων (80%) χαρακτήρισε την περιοχή τους ως «λίγο ή πολύ ανασφαλής». Επιπλέον, η πλειονότητα των ερωτηθέντων ανέφερε εμπειρία θυματοποίησης τα τελευταία τρία χρόνια (πριν τη διεξαγωγή της έρευνας), ενώ συχνά η θυματοποίηση αυτή ήταν επαναλαμβανόμενη.

Σε γενικές γραμμές, τα στοιχεία, που αναφέρθηκαν για την Ελλάδα, εστίασαν στην πιθανή συσχέτιση του φόβου του εγκλήματος με τη θυματοποίηση και έδειξαν πως η προηγούμενη εμπειρία άμεσης ή και έμμεσης θυματοποίησης σχετίζεται με την ένταση του φόβου του εγκλήματος και του αισθήματος ανασφάλειας των πολιτών. Όπως αναφέρθηκε, στην Ελλάδα τα επίπεδα του φόβου του εγκλήματος είναι δυσανάλογα σε σχέση με τα ποσοστά θυματοποίησης, καθώς ο φόβος του εγκλήματος φαίνεται να είναι υπέρμετρος και να μην αντιστοιχεί στα σχετικά χαμηλά (σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες) ποσοστά θυματοποίησης. Το «παράδοξο» αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί, εάν ληφθούν υπ' όψη παράγοντες όπως είναι η ικανοποίηση από τις προσφερόμενες κρατικές υπηρεσίες σχετικά με τον έλεγχο του εγκληματικού φαινομένου, η ποιότητα ζωής των κατοίκων, η οποία συναρτάται και με τα χαρακτηριστικά του αστακού περιβάλλοντος, οι στάσεις των θυμάτων, τα χαμηλά μέτρα αυτοπροστασίας και η συμβολή των μέσων μαζικής ενημέρωσης (Ζαραφωνίτου, 2009-Zarafonitou, 2011).

29 Όλα τα στοιχεία της έρευνας βρίσκονται αναλυτικά στο Ζαραφωνίτου, Χ. και συν.(2016). Στοιχεία περιβαλλοντικής υποβάθμισης και φόβος του εγκλήματος. Η περίπτωση των graffiti στο κέντρο της Αθήνας. ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ, Τεύχος 1, και στο Ζαραφονίτου, Ch. & Kontopoulou, E. (2020). Environmental Degradation and Fear of Crime. The research evidence in the centre of Athens. Urban Crime - An International Journal Vol. I-No 1, 3-33.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ των ερευνών που μελετήθηκαν και οι τρεις οικονομικοί δείκτες που εξετάστηκαν, δηλαδή η εισοδηματική ανισότητα, η φτώχεια και οι οικονομικές ανασφάλειες, σχετίστηκαν θετικά με το φόβο του εγκλήματος. Η σχέση των δεικτών αυτών με την επιδείνωση της οικονομίας μιας χώρας ενισχύει την υπόθεση ότι ο φόβος του εγκλήματος και η ανασφάλεια εντείνονται σε περιόδους οικονομικής κρίσης.

Τα άτομα που βρίσκονται σε δυσχερέστερη οικονομική θέση είναι εκείνα που παρουσιάζουν τα υψηλότερα επίπεδα φόβου του εγκλήματος. Παρόλα αυτά, η σχέση της φτώχειας με το φόβο του εγκλήματος δεν είναι άμεση, ούτε γραμμική, αλλά διαμεσολαβείται από το ευάλωτο που δημιουργεί και αυτό με τη σειρά του εξηγεί την ανασφάλεια. Τέλος, η περιβαλλοντική και κοινωνική υποβάθμιση του αστακού περιβάλλοντος, η οποία αντανακλά, μεταξύ άλλων, την ποιότητα της καθημερινής ζωής των κατοίκων της πόλης και η οποία δύναται να ενταθεί σε περιόδους οικονομικής κρίσης λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων, μπορεί να ενισχύσει το αίσθημα της ανασφάλειας των πολιτών. Στο πλαίσιο αυτό, ειδικά για την περίπτωση της Ελλάδας η εν λόγω σχέση μεταξύ οικονομικής κρίσης, στοιχείων περιβαλλοντικής υποβάθμισης και φόβου του εγκλήματος απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση του φαινομένου σε εμπειρικό επίπεδο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Ζαραφωνίτου, Χ. και συν. (2016). Στοιχεία περιβαλλοντικής υποβάθμισης και φόβος του εγκλήματος. Η περίπτωση των graffiti στο κέντρο της Αθήνας. *Εγκληματολογία*, Τεύχος 1, 8-20.
- Ζαραφωνίτου, Χ. (2009). Ο φόβος του εγκλήματος: Ένα ελληνικό παράδοξο. *Ποινική Δικαιοσύνη και Εγκληματολογία*, Τεύχος 1, 1-10.
- Ζαραφωνίτου, Χ. (2008). *Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ζαραφωνίτου Χ. (2006). Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας. *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8/9, 1031-1039.
- Ζαραφωνίτου, Χ. (2004). *Εμπειρική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ζαραφωνίτου, Χ. (2002). *Ο φόβος του εγκλήματος. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας (δίγλωσση έκδοση).
- Κουφάρης Γ., (2010). Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές. *Περιοδικό Χρήμα*, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2010.

Ξενόγλωσση

- Amerio, P., & Roccato, M. (2005). A predictive model for psychological reactions to crime in Italy: An analysis of fear of crime and concern about crime as a social problem. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 15, 17-28.
- Borooah, V., & Carcach, C. (1997). Crime and Fear. *The British Journal of Criminology*, 37(4), 635-657.
- Box, S., Hale, C., & Andrews, G. (1988). Explaining fear of crime. *The British Journal of Criminology*, 28(3), 340-356.

- Britto, S. (2013). Diffuse anxiety: The role of economic insecurity in predicting fear of crime. *Journal of Crime and Justice*, 36(1), 18-34.
- Cates, J. A., Dian, D. A., & Schnepf, G. W. (2003). Use of protection motivation theory to assess fear of crime in rural areas. *Psychology, Crime & Law*, 9, 225-236.
- Clarke, A. H., & Lewis, M. (1982). Fear of crime among the elderly. *The British Journal of Criminology*, 22, 41-62.
- Dammert, L., & Malone, M.F., (2006). Does it take a village? Policing strategies and fear of crime in Latin America. *Latin American Politics and Society*, 48(4), 27-51.
- Dammert, L., & Malone, M.F., (2003). Fear of crime or fear of life? Public insecurities in Chile. *Bulletin of Latin American Research*, 22(1), 79-101.
- DuBow, F., McCabe, E., & Kaplan, G. (1979). *Reactions to crime: A critical review of the literature*. Washington D.C.: National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice.
- Eichengreen, B., & Portes, R. (1987). *The anatomy of financial crises*. Massachusetts: National Bureau of economic research.
- Furstenberg, F. (1971). Public reaction to crime in streets. *American Scholar*, 40, 601-610.
- Garofalo, J. (1981). The fear of crime: causes and consequences. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 72, 839-857.
- Gordon, M. T., Riger, S., Lebailey, R. K., & Heath, L. (1980). Crime, women and the quality of urban life. *Signs*, 5, 144-160.
- Hale, C. (1996). Fear of Crime: A Review of the Literature. *International Review of Victimology*, 4(2), 79-150.
- Hipp, J. R. (2010). Resident perceptions of crime and disorder: How much is "bias", and how much is social environment differences? *Criminology*, 48, 475-508.
- Hummelsheim, D., Hirtenehner, H., Jackson, J., & Oberwittler, D. (2011). Social insecurities and fear of crime: A cross-national study on the impact of welfare state policies on crime-related anxieties. *European Sociological Review*, 27, 327-345.
- Jenkins, S. P., & Van Kerm, P. (2009). The measurement of economic inequality. In W. Salverda, B. Nolan, & T. M. Smeeding (Eds.), *The Oxford Handbook of Economic Inequality*. New York, NY: Oxford University Press, 40-67.
- Killias, M. (1990). Vulnerability: Towards a better Understanding of a key variable in the Genesis of Fear of Crime. *Violence and Victims*, 97-108.
- Kujala, P., Kallio, J., & Niemelä, M. (2019). Income Inequality, Poverty, and Fear of Crime in Europe. *Cross-Cultural Research*, 53(2), 163-185.
- Lazaretou, S. (2011). *Financial crises and financial market regulation: the long record of an emerger*. Bank of Greece: Economic Research Department – Special Studies Division.
- Maxfield, M., (1984). *Fear of crime in England and Wales*. London: HMSO.
- Newburn, T. (2017). *Criminology*. Routledge.
- Pantazis, C. (2000). Fear of Crime, Vulnerability and Poverty. Evidence from the British Crime Survey. *The British Journal of Criminology*, 40, 414-436.
- Pantazis, C., & Gordon, D. (1997). Poverty and Crime. In D. Gordon & C. Pantazis (eds.), *Breadline Britain in the 1990s*. Aldershot: Avebury.
- Robert, Ph., & Pottier, M-L., (2004). Les préoccupations sécuritaires : une mutation?. *Revue Française de Sociologie*, 211-242.

- Sampson, R. J., & Wooldredge, J. D. (1986). Evidence that high crime rates encourages migration away from central cities. *Sociology and Social Research*, 70, 310-314.
- Singer, A. J., Chouhy, C., Lehmann, P. S., Stevens J. N., & Gertz, M. (2020). Economic anxieties, fear of crime, and punitive attitudes in Latin America. *Punishment & Society*, 22(2), 181-206.
- Skogan, W. (1990). *Disorder and decline: Crime and the spiral of decay in American neighborhoods*. New York: Free Press.
- Skogan, W.G., (1987). The impact of victimisation on fear. *Crime and Delinquency*, 33, 135-154.
- Skogan, W., & Maxfield, M. (1981). *Coping with crime*. London: Sage.
- Smolej, M., & Kivivuori, J., (2006). The relation between crime news and fear of violence. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 7, 211-227.
- Taylor, I. (1995). Book Review: "Fear of Crime – Interpreting Victimization Risk", by K. F. Ferraro. *Urban Studies*, 32(9), 1567-1568.
- Taylor, R. B., & Hale, M. (1986). Testing alternative models of fear of crime. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 77, 151-189.
- Taylor, R. B., & Shumaker, S. A. (1990). Local crime as natural hazard: Implications for understanding the relationship between disorder and fear of crime. *American Journal of Community Psychology*, 18, 619-641.
- Van Dijk, J. J. M., Manchin, R., Van Kesteren, J. N., & Hideg, G. (2007). *The burden of crime in the EU. A comparative analysis of the European survey of crime and safety (2005 EU ICS)*. Brussels: Gallup Europe.
- Van Dijk, J. J., & Steinmetz, C. H. (1983). Victimization surveys: Beyond measuring the Vol. of crime. *Victimology*, 8(1-2), 291-309.
- Vauclair, C. M., & Bratanova, B. (2017). Income inequality and fear of crime across the European region. *European Journal of Criminology*, 14(2), 221-241.
- Vieno, A., Roccato, M., & Russo, S. (2013). Is Fear of Crime Mainly Social and Economic Insecurity in Disguise? A Multilevel Multinational Analysis. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 23, 519-535.
- Will, J. A., & McGrath, J. H., (1995). Crime, Neighborhood Perceptions, and the Underclass. The Relationship between Fear of Crime and Class Position. *Journal of Criminal Justice*, 23(2), 163-176.
- Wittebrood, K., & Junger, M. (2002). Trends in violent crime: a comparison between police statistics and victimization surveys. *Social Indicators Research*, 59, 153-173.
- Zarafonitou, Ch. (Guest Editor) (2011). Fear of Crime. A Comparative Approach in the European Context. [ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ], *CRIMINOLOGY*, Special Issue, 50-63.
- Zarafonitou, Ch. (2008). Fear of crime and victimisation: The Greek experience. In H. Kury (Ed.), *Fear Of Crime-Punitivity. New Developments In Theory And Research*. Universitätsverlag, Dr. N. Brockmeyer, 159-172.
- Zarafonitou, Ch., & Kontopoulou, E. (2020). Environmental Degradation and Fear of Crime. The research evidence in the centre of Athens. *Urban Crime - An International Journal*, Vol. I-No 1, 3-33.

Διαδικτυακές πηγές

https://www.economicsonline.co.uk/Managing_the_economy/Measuring_performance.html
<https://www.statistics.gr/the-greek-economy>

ΣΥΝΔΕΣΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ & ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Κατερίνα Φιτσιάλου

Κοινωνιολόγος - Υπ. Διδάκτωρ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Γνωρίζω μόνο τρεις τρόπους να ζει κανείς στην κοινωνία: πρέπει να είναι επαίτης, κλέφτης ή μεροκαματιάρης».
HONORÉ de MIRABEAU' (1749-1791)

ΕΙΝΑΙ ΚΟΙΝΗ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ για πολλές χώρες ότι τα ποσοστά ανεργίας και τα ποσοστά εγκληματικότητας συνδέονται θετικά. Ένα πιο αμφιλεγόμενο ζήτημα είναι αν αυτή η συσχέτιση σημαίνει ότι η ανεργία προκαλεί την εγκληματικότητα, η εγκληματικότητα προκαλεί την ανεργία ή τρίτοι παράγοντες προκαλούν και τα δύο. Μόνο η πρώτη από τις τρεις πιθανότητες θα σήμαινε ότι οι επιπτώσεις της ανεργίας στην εγκληματικότητα θα έπρεπε να συγκαταλέγονται στα «μη χρηματικά» απότοκα της πρώτης που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε μια ανάλυση κόστους-οφέλους των πιθανών πολιτικών μείωσης της.

Το θεωρητικό υπόβαθρο της έννοιας της αιτιότητας αναπτύχθηκε πριν από τριάντα περίπου χρόνια από τους Becker (1968), Stigler (1970) και Ehrlich (1973), μεταξύ άλλων. Στο υπόδειγμα του Ehrlich, τα άτομα μοιράζουν το χρόνο τους μεταξύ νόμιμων και επικίνδυνων παράνομων δραστηριοτήτων. Εάν οι νόμιμες ευκαιρίες εισοδήματος γίνουν σπάνιες σε σχέση με τα δυνητικά κέρδη από το έγκλημα, το μοντέλο προβλέπει ότι το έγκλημα θα γίνει πιο συχνό. Η αυξημένη ανεργία θα μπορούσε να είναι ένας τέτοιος παράγοντας. Πολυάριθμες μεταγενέστερες εμπειρικές εργασίες προσπάθησαν να ελέγξουν τις προβλέψεις του υποδείγματος Becker-Ehrlich και να διαπιστώσουν αν το μέγεθος της επίδρασης της ανεργίας είναι ποσοτικά σημαντικό. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτής της βιβλιογραφίας είναι η αποτυχία της να καταλήξει σε συναίνεση ως προς το αν τα υψηλότερα επίπεδα ανεργίας οδηγούν σε μεγαλύτερη συχνότητα εγκληματικότητας. Σε μια επισκόπηση της σχετικής αρθρογραφίας, ο Vox (1987) αναφέρει 35 αξιόπιστες μελέτες για το θέμα, 20 από τις οποίες διαπιστώνουν θετική σχέση μεταξύ ανεργίας και εγκληματικότητας, ενώ οι υπόλοιπες δεν μπορούν να διαπιστώσουν τέτοια συσχέτιση.

Η σύνδεση αυτή θεμελιώνεται πάνω στη βασική αντίληψη ότι τα άτομα ανταποκρίνονται στα κίνητρα. Νοηματοδοτώντας την εγκληματική δραστηριότητα ως μια μορφή απασχόλησης που απαιτεί χρόνο και παράγει εισόδημα (Witte & Tauchen, 1994), ένας «παραβάτης που σκέφτεται ορθολογικά» («rational offender») θα πρέπει να συγκρίνει τις αποδόσεις της χρήσης χρόνου σε νόμιμες και παράνομες δραστηριότητες και να λαμβάνει τις ανάλογες αποφάσεις. Με

1 Ο Ονορέ-Γκαμπριέλ Ρικετί, κόμης ντε Μιραμπώ (Honoré Gabriel Riqueti, Comte de Mirabeau, 1749 - 1791), αποκαλούμενος Μιραμπώ, ήταν Γάλλος συγγραφέας και πολιτικός, από τις σπουδαιότερες μορφές στο πρώτο στάδιο της Γαλλικής επανάστασης του 1789. Πριν από την έναρξη της Γαλλικής επανάστασης είχε εμπλακεί σε πολλά σκάνδαλα και είχε καταστρέψει την υπόληψή του. Παρ'όλα αυτά, ανέβηκε στην κορυφή της γαλλικής πολιτικής ιεραρχίας κατά τα έτη 1789-1791, ονομάστηκε «ρήτορας του λαού» και «πυρσός της Προβηγκίας» και παραμένει το πρώτο σύμβολο της κοινοβουλευτικής ευγλωττίας στη Γαλλία. Η μετάφραση δική μας.

αμετάβλητα τα λοιπά στοιχεία, η μείωση του εισοδήματος και των δυνατικών αποδοχών που συνδέονται με την ανεργία αυξάνει τις σχετικές αποδόσεις της παράνομης δραστηριότητας.

Παρά την ελκυστικότητα του επιχειρήματος της «τροφοδότησης εγκληματιών», η εμπειρική έρευνα μέχρι σήμερα δεν έχει μπορέσει να τεκμηριώσει μια ισχυρή αιτιώδη επίδραση της ανεργίας στην εγκληματικότητα. Οι μελέτες των συνολικών ποσοστών εγκληματικότητας διαπιστώνουν γενικά μικρές και στατιστικά αδύναμες επιδράσεις της ανεργίας, με ισχυρότερες τις επιδράσεις για τα εγκλήματα ιδιοκτησίας παρά για τα βίαια εγκλήματα. Για παράδειγμα, σε μια εμπεριστατωμένη και πλήρη ανάλυση 68 μελετών, ο Theodor Chiricos (1987) δείχνει ότι λιγότερες από τις μισές βρίσκουν θετικές και στατιστικά σημαντικές επιδράσεις των συνολικών ποσοστών ανεργίας στα ποσοστά των περισσότερων κακοουργημάτων². Επιπλέον, η σχέση εγκληματικότητας - ανεργίας είναι σημαντικά ασθενέστερη σε χρονοσειρές (time-series) από ό,τι σε συγκρίσεις με συγχρονικά δεδομένα (cross-sectional comparisons) (Chiricos, 1987 & Freeman, 1995). Επιπροσθέτως, το πρόσημο της επίδρασης της ανεργίας στα βίαια εγκλήματα αποτελεί αντικείμενο συζήτησης και συχνά διαπιστώνεται ότι είναι σημαντικά αρνητικό (Cook και Zarkin 1985) - αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τα ποσοστά δολοφονιών. Υπό το πρίσμα αυτών των αδύναμων αποτελεσμάτων, η πρόσφατη ερευνητική εμπειρία σχετικά με το οικονομικό μοντέλο της εγκληματικότητας, καθώς και η δημόσια πολιτική συζήτηση, τείνει να επικεντρώνεται σε θέματα επιβολής του νόμου, αποτροπής και ανικανότητας³. Αυτός είναι και ο λόγος που η παρούσα συζήτηση και τα επιστημονικά ευρήματα αυτής δεν συνήγαγαν ακριβή συσχέτιση μεταξύ ανεργίας και εγκληματικότητας αλλά κάποιες ενδείξεις και σύντομες αναλύσεις περί της πιθανής αυτής σύνδεσης.

Υπάρχουν διάφοροι λόγοι για να υποπτευθούμε ότι τα διαθέσιμα στοιχεία υποτιμούν την επίδραση της ανεργίας στην εγκληματικότητα. Δεδομένου ότι οι περισσότερες μελέτες της σχέσης εγκληματικότητας-ανεργίας βασίζονται σε παραλλαγή χρονοσειράς σε μακροοικονομικές συνθήκες, η συνήθης παράλειψη από τις παλινδρομήσεις μεταβλητών χρονοσειράς που ασκούν 'προκυκλική πίεση'⁴ στα ποσοστά εγκληματικότητας μπορεί να οδηγήσει σε εκτιμή-

- 2 Η ύπαρξη θετικής σημαντικής επίδρασης της ανεργίας ποικίλλει σημαντικά ανάλογα με το ποινικό αδίκημα, που κυμαίνεται από 12 και 16% των μελετών που συνοψίστηκαν για την επίθεση και τον φόνο έως 47 και 52% για την κλοπή και διάρρηξη. Οι Entorf και Spengler (1998) χρησιμοποιώντας ένα πάνελ κρατιδίων για τη Γερμανία βρίσκουν επίσης διφορούμενες τις επιδράσεις της ανεργίας. Οι μελέτες που χρησιμοποιούν μικροδεδομένα, ωστόσο, βρίσκουν γενικά υψηλή συσχέτιση μεταξύ ανεργίας και εγκληματικής δραστηριότητας (Freeman, 1996). Επιπλέον, η δημογραφική σύνθεση των καταδικασθέντων παραβατών αποτελείται δυσανάλογα από άτομα που θα διεκδικούσαν χαμηλούς νόμιμους μισθούς: για παράδειγμα, οι νέοι και οι σχετικά λιγότερο μορφωμένοι (Grogger, 1997).
- 3 Για μια ανάλυση των επιπτώσεων της ανικανότητας των πληθυσμών των φυλακών και των αποτρεπτικών αποτελεσμάτων της αστυνόμευσης, βλ. Levitt (1996, 1997). Οι Lott και Mustard (1997) εξετάζουν τις επιδράσεις αποτροπής των νόμων που επιτρέπουν πολίτες να οπλοφορούν. Για μια εξέταση του οικονομικού μοντέλου της εγκληματικότητας που βασίζεται στη θεωρία των αντισταθμιστικών μισθολογικών διαφορών και τη διακύμανση της αμοιβής κινδύνου για την εγκληματική δραστηριότητα, βλ. Viscusi (1986). Η θεωρία των αντισταθμιστικών μισθολογικών διαφορών, του Adam Smith, παρέχει ένα θεωρητικό πλαίσιο της ιδεολογίας πίσω από τις μισθολογικές διαφορές. Η θεωρία εξηγεί ότι οι θέσεις εργασίας με ανεπιθύμητα χαρακτηριστικά θα αντισταθμίζονται με υψηλότερους μισθούς σε σύγκριση με τις δημοφιλείς, πιο επιθυμητές θέσεις εργασίας, οι οποίες παρέχουν χαμηλότερους μισθούς στους εργαζομένους τους.
- 4 «Ο Jean-Pierre Landau (2009) ορίζει την προκυκλικότητα, ως την τάση που έχουν οι οικονομικές μεταβλητές να κυμαίνονται γύρω από μία τάση κατά τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου. Ένας ευρύς ορισμός της προκυκλικότητας, περιλαμβάνει τρία στοιχεία. Αρχικά περιλαμβάνει τις διακυμάνσεις γύρω από μία τάση,

Πηγή εικόνας: <https://www.fbi.gov/how-we-can-help-you/more-fbi-services-and-information/ucr>

σεις 'καθοδικής μεροληψίας' για τη μερική επίδραση της ανεργίας στην εγκληματικότητα. Για παράδειγμα, παλαιότερη έρευνα δείχνει ότι η κατανάλωση αλκοόλ μεταβάλλεται προκυκλικά (Ruhm 1995) και τείνει να έχει ανεξάρτητες επιδράσεις στην εγκληματική συμπεριφορά (Boymun και Kleiman 1995). Παρόμοια πρότυπα μπορεί να υπάρχουν για τη χρήση ναρκωτικών και τη διαθεσιμότητα όπλων. Επιπλέον, η μείωση των εισοδημάτων κατά τη διάρκεια περιόδων οικονομικής ύφεσης μπορεί να μειώσει την κατανάλωση διαρκών καταναλωτικών αγαθών και άλλων αγαθών που ενδεχομένως προσφέρονται για κλοπή, παρέχοντας έτσι λιγότερους προσοδοφόρους στόχους για εγκληματική δραστηριότητα και αντισταθμίζοντας εν μέρει οποιαδήποτε θετική επίδραση της ανεργίας στην εγκληματικότητα.

Τα παραδείγματα αυτά παρέχουν απεικονίσεις ανεξάρτητων προκυκλικών κινήσεων στην τροφοδότηση παραβατών και της πιθανότητας εγκληματικών ευκαιριών.

Το πιο σημαντικό είναι ότι αυτά τα απλά παραδείγματα υποδηλώνουν ότι οι προηγούμενες εκτιμήσεις της σχέσης ανεργίας-εγκληματικότητας που δεν ελέγχουν αυτές τις σημαντικές θεμελιώδεις παραμέτρους της τελευταίας μπορεί να υποτιμούν συστηματικά την επίδραση της ανεργίας στην εγκληματικότητα. Ένα πρόσθετο πρόβλημα, ωστόσο, αφορά την κατεύθυνση της αιτιώδους συνάφειας. Στο βαθμό που η εγκληματική δραστηριότητα μειώνει την απασχολησιμότητα των παραβατών, είτε μέσω μιας επιβαρυντικής επίπτωσης της φυλάκισης είτε λόγω μεγαλύτερης απροθυμίας των εγκληματιών να αποδεχθούν νόμιμη απασχόληση, η εγκληματική δραστηριότητα μπορεί με τη σειρά της να συμβάλει στην ανεργία. Επιπλέον, η εγκληματικότητα μπορεί από μόνη της να εμποδίζει την αύξηση της απασχόλησης και να συμβάλλει στα περιφερειακά επίπεδα ανεργίας⁵. Ως εκ τούτου, επιπρόσθετα στα προβλήματα που σχετίζονται με τις μεταβλητές, τα προηγούμενα συμπεράσματα μπορεί επίσης να είναι εσφαλμένα λόγω της μεροληψίας της ταυτόχρονης επίδρασης⁶.

στη συνέχεια τις αλλαγές στην τάση και τέλος πιθανές αθροιστικές αποκλίσεις από την τιμή ισορροπίας». Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ <https://eclass.emt.ihu.gr>

- 5 Οι Bound και Freeman (1992) καθώς και οι Nagin και Waldfogel (1995) διαπιστώνουν ότι η καταδίκη και η φυλάκιση μειώνουν τις μελλοντικές προοπτικές της αγοράς εργασίας, αυξάνοντας την πιθανότητα μελλοντικής ανεργίας. Ο Grogger (1995) βρίσκει μάλλον μικρής και βραχύβιας διάρκειας επιπτώσεις των συλλήψεων στην απασχόληση. Ο Willis (1997) διαπιστώνει ότι ο τρόπος δημιουργίας και εγκατάστασης των επιχειρήσεων είναι ευμετάβλητο στοιχείο στα ποσοστά της τοπικής εγκληματικότητας. Σε ένα εναλλακτικό μοντέλο που υποδηλώνει αντίστροφη αιτιώδη συνάφεια, οι Freeman et. al. (1996) παρουσιάζουν ένα πρότυπο πολλαπλής ισορροπίας όπου μια εξωγενής αύξηση της εγκληματικότητας μειώνει την πιθανότητα να συλληφθεί κανείς, μεταβάλλοντας έτσι τις αποδόσεις της εγκληματικής δραστηριότητας σε σχέση με τις νόμιμες ευκαιρίες.
- 6 Ζητήματα ταυτόχρονης σχέσης μεταξύ εγκληματικότητας και ανεργίας έχουν εξεταστεί σε μελέτες χρονοσειράς από τους Corman et. al. (1987) και Bushway and Engberg (1994). Ενώ οι πρώτοι δεν διαπίστωσαν αιτιότητα κατά Granger [το τεστ αιτιότητας Granger είναι ένα τεστ στατιστικής υπόθεσης για τον προσδιορισμό του εάν μια χρονοσειρά είναι χρήσιμη για την πρόβλεψη μιας άλλης, και προτάθηκε για πρώτη φορά το 1969] και προς τις δύο κατευθύνσεις χρησιμοποιώντας μηνιαία στοιχεία για την πόλη της Νέας Υόρκης, οι δεύτεροι βρίσκουν αμφίδρομη αιτιότητα Granger χρησιμοποιώντας ετήσιες χρονοσειρές για

Η εγκληματικότητα προκαλεί τεράστιο οικονομικό κόστος στην κοινωνία⁷, ενώ η ανεργία θεωρείται επίσης ότι διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον τρόπο που αντιλαμβάνεται κανείς το φαινόμενο της εγκληματικότητας⁸. Η σύμπτωση μεταξύ της μακροβιότερης οικονομικής επέκτασης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και της συνολικής μείωσης των ποσοστών εγκληματικότητας στη δεκαετία του 1990 φαίνεται να επιβεβαιώνει αυτό το επιχείρημα. Μεταξύ 1991 και 2000, σημειώθηκε σημαντική μείωση του ετήσιου ποσοστού ανεργίας στις ΗΠΑ, από 6,8% σε 4,8%. Επιπλέον, όπως σημειώνει ο Levitt (2004), σύμφωνα με υπολογισμούς που βασίζονται στο «Uniform Crime Report»⁹ (UCR), κατά την ίδια περίοδο σημειώθηκε σημαντική μείωση των δολοφονιών (-42,9%), των βίαιων εγκλημάτων (-33,6%) και των εγκλημάτων ιδιοκτησίας (-28,8%). Μια τόσο ισχυρή συσχέτιση παρέχει στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής την επιβεβαίωση ότι η μείωση του επιπέδου της ανεργίας είναι ένας από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους καταπολέμησης της εγκληματικότητας.

Οι οικονομολόγοι καταλήγουν συνήθως στο συμπέρασμα ότι η ανεργία μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της εγκληματικότητας, επειδή οι δυσμενέστερες ευκαιρίες στους νόμιμους τομείς απασχόλησης καθιστούν τη διάπραξη εγκλημάτων πιο ελκυστική (Becker, 1968). Και η εν λόγω προδιάθεση αναμένεται να έχει μεγαλύτερη συνάφεια με το έγκλημα ιδιοκτησίας λόγω της χρηματικής του φύσης (Levitt, 2004). Όσον αφορά τα εμπειρικά στοιχεία, οι πρόσφατες μελέτες καταλήγουν σε ομοφωνία ότι η ανεργία έχει μεν θετική, σημαντική, αλλά μόνο μικρή επίδραση στο έγκλημα ιδιοκτησίας, και καμία σημαντική επίδραση στο βίαιο έγκλημα. Με αριθμητικούς όρους, μια αύξηση κατά μία ποσοστιαία μονάδα στην ανεργία αυξάνει το έγκλημα ιδιοκτησίας κατά 1 με 2% (Freeman 1995, Bushway & Reuter 2002, Levitt 2004). Η τάση αυτή φαίνεται πιο καθαρά όταν, σε αντίθεση με το μέσο όρο του δείκτη ανεργίας, χρησιμοποιούνται καταλληλότερα μεγέθη για τον εντοπισμό εκείνων που βρίσκονται στο περιθώριο της διάπραξης εγκλημάτων¹⁰.

Η σχέση μεταξύ ανεργίας και εγκληματικότητας έχει απασχολήσει πολλές εμπειρικές έρευνες. Ο Freeman (1999) υποστήριξε ότι η συσχέτισή τους είναι μάλλον ασθενής. Αρκετές μελέτες έχουν παρουσιάσει στοιχεία που υποστηρίζουν την ύπαρξη θετικής και στατιστικά σημαντικής σχέσης μεταξύ των δύο μεταβλητών (Carmichael & Ward, 2001,

103 κομητείες στην Πενσυλβάνια και τη Νέα Υόρκη από το 1976 έως το 1986.

- 7 Οι Miller, Cohen και Wiersema (1996), για παράδειγμα, εκτιμούν ότι το ετήσιο κόστος της εγκληματικότητας στις ΗΠΑ είναι περίπου 450 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ ο Anderson (1999) αυξάνει στη συνέχεια την εκτίμηση σε 1.100 δισεκατομμύρια δολάρια- τα αντίστοιχα αυτά ποσά αντιστοιχούν σε 1.800 και 4.000 δολάρια ανά κάτοικο ετησίως.
- 8 Για παράδειγμα, στις κορυφαίες εφημερίδες, η «ισχυρή οικονομία» είναι η υπ' αριθμόν 6 εξήγηση (με βάση τη συχνότητα αναφοράς) μεταξύ 1991 και 2001 (Levitt 2004). Σε μια έκθεση προς την Εθνική Επιτροπή Ποινικής Δικαιοσύνης, ο Donziger (1996) προτείνει να δαπανηθεί 1 δισεκατομμύριο δολάρια για τη δημιουργία θέσεων εργασίας για τους μειονεκτούντες στο εσωτερικό των πόλεων ώστε να μειωθεί η εγκληματικότητα.
- 9 Το πρόγραμμα Uniform Crime Report (UCR) παράγει αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία για χρήση στην επιβολή του νόμου. Παρέχει επίσης πληροφορίες για τους φοιτητές της ποινικής δικαιοσύνης, τους ερευνητές, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και το κοινό. Το πρόγραμμα παρέχει στατιστικά στοιχεία για την εγκληματικότητα από το 1930.
- 10 Βλ., για παράδειγμα, Freeman (1995), Grogger (1998) και Gould, Weinberg και Mustard (2002), όπου οι νέοι, ανειδίκευτοι και χαμηλής εκπαίδευσης άνδρες είναι οι κύριες ομάδες ενδιαφέροντος.

Raphael & Winter-Ebmer, 2001), ενώ άλλες αποτυγχάνουν να το πράξουν μετά τον έλεγχο για σταθερές επιπτώσεις (Machin and Meghir, 2004). Η θεωρητική προσέγγιση των τρόπων με τους οποίους τα οικονομικά κίνητρα επηρεάζουν την εγκληματική συμπεριφορά μπορεί να αναζητηθεί στους Becker (1968), Ehrlich (1973) και σε διάφορα μεταγενέστερα έργα. Όταν υπάρχει ανεργία, το κόστος ευκαιρίας της διάπραξης ενός εγκλήματος αυξάνεται, γεγονός που καθιστά το παράνομο εισόδημα πιο ελκυστικό. Μια γραφική εκδοχή αυτού του επιχειρήματος μπορεί επίσης να μελετήσει κανείς στον Grogger (2000) και στους Raphael και Winter-Ebmer (2001). Αυτή η πρόβλεψη είναι επίσης πιθανό να είναι πιο σχετική για το έγκλημα ιδιοκτησίας που οδηγεί σε άμεσο οικονομικό κέρδος (Levitt 2004).

Επιπλέον, οι εργαζόμενοι που βιώνουν μακροχρόνια ανεργία έχουν λιγότερα να χάσουν σε περίπτωση σύλληψης και φυλάκισης. Ως εκ τούτου, η απλή λογική με οικονομικούς όρους υποδηλώνει ότι η ανεργία είναι ένας σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας της τροφодότησης εγκληματιών και, κατά συνέπεια, του συνολικού ποσοστού εγκληματικότητας.

Σε μια πολύ ενδιαφέρουσα έρευνα οι Povilas Lastauskas και Eirini Tatsi (2017) μελέτησαν πώς τα χωρικά χαρακτηριστικά των αγορών εργασίας διαπλέκονται με κοινωνικοοικονομικές πτυχές όπως οι εγκληματικές δραστηριότητες σε περιόδους κρίσης. Στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν μια αιτιώδη και χωρική σύνδεση μεταξύ της ανεργίας - ή των εισοδηματικών επιδράσεων - και της εγκληματικότητας εκμεταλλεύονται την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 ως παράδειγμα: η κρίση έπληξε τις γερμανικές μεταποιητικές επιχειρήσεις με εξαγωγικό προσανατολισμό κυρίως στα δυτικά καθώς και το σχετικό εργατικό δυναμικό, δηλαδή τους νέους, άνδρες, εργαζόμενους βραχυχρόνιας και μερικής απασχόλησης (BfA, 2009).

Αν και η γερμανική οικονομία επέδειξε ανθεκτικότητα κατά τη διάρκεια της δίνης της οικονομικής κρίσης του 2008 με μια μείωση της απασχόλησης πολύ μικρότερη από την αναμενόμενη («το θαύμα της Γερμανίας για την απασχόληση»/ "Germany's jobs miracle")¹¹ η βραχυχρόνια επιδείνωση της γερμανικής αγοράς εργασίας κατά τη διάρκεια του 2008 - 2009 οφείλεται σε ένα εμπορικό σοκ με προέλευση τον τραπεζικό τομέα των ΗΠΑ. Η συμβολή τους είναι διττή: πρώτον, οικοδομούν μια θεωρία βασισμένη στις μελέτες των Burdett et al. (2003), Boeri (2011) και Patacchini & Zenou (2007). Εισάγουν έναν νέο οικονομικό μηχανισμό ως προς το γιατί το εισόδημα επηρεάζει την εγκληματικότητα: μέσω των κλυδωνισμών στην ανταγωνιστική παραγωγικότητα και των προσαρμογών στη στενότητα της αγοράς εργασίας που προέρχονται τόσο από την Γερμανία όσο και από τις γειτονικές περιοχές. Πιο συγκεκριμένα, υποθέτουν ότι οι εργαζόμενοι που είναι πρόθυμοι να μετακινούνται για να εργαστούν είναι επίσης πρόθυμοι να διαπράξουν έγκλημα σε άλλες περιοχές εκτός του τόπου κατοικίας τους. Η σύνδεση μεταξύ της εγκληματικής δραστηριότητας και των αγορών εργασίας είναι ένα σοκ για την παραγωγικότητα των εργαζομένων. Όταν συμβαίνει ένα σοκ

11 Όντως, όπως υποστηρίζει ο Moeller (2010), ο συγκεκριμένος τύπος γερμανικής ευελιξίας δεν προέρχεται από υψηλά ποσοστά εναλλαγής του εργατικού δυναμικού (προσλήψεις και απολύσεις), αλλά από ένα πρωτοφανές επίπεδο ρυθμιστικής ικανότητας εντός των επιχειρήσεων. Αποφυγή μαζικών απολύσεων κατά τη διάρκεια της κρίσης του 2008 - 2009 μπορεί να αποδοθεί στο λεγόμενο πρόγραμμα μειωμένου ωραρίου εργασίας «Kurzarbeit» στη Γερμανία (OECD, 2010). Μια πιο πρόσφατη προσέγγιση μπορεί να βρεθεί στους Burda και Hunt (2011). Οι Faia et al. (2013) επιβεβαιώνουν ότι σε αντίθεση με τα συνήθη κίνητρα ζήτησης οι πολιτικές «Kurzarbeit» αποδίδουν μεγάλους δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές, καθώς τονώνουν τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την απασχόληση.

η παραγωγικότητα με την οποία οι επιχειρήσεις είναι πρόθυμες να απασχολήσουν ένα άτομο αλλάζει. Οι εργαζόμενοι των οποίων η παραγωγικότητα πέφτει κάτω από το νέο κατώτερο επίπεδο παραγωγικότητας χάνουν τη δουλειά τους.

Ένα κοινωνικό υποκείμενο αποφασίζει να διαπράξει έγκλημα αφού ζυγίσει τα αναμενόμενα κέρδη και τις απώλειες (Lastauskas & Tatsi, 2017). Επιτρέποντας τη μετανάστευση των ατόμων που αναζητούν εργασία από και προς το εξωτερικό, επιτρέπουμε αλλαγές στη στενότητα της εγχώριας αγοράς εργασίας καθώς και στους αποθεματικούς μισθούς. Με τη σειρά τους, αυτές οι αλλαγές διαμορφώνουν σταθερές καταστάσεις εγκληματικότητας και ανεργίας: είναι πάντα οι λιγότερο παραγωγικοί και άνεργοι δρώντες που έχουν το κίνητρο να διαπράξουν εγκλήματα ιδιοκτησίας (Το ίδιο).

Πιο πρόσφατες εργασίες από την κοινωνιολογική βιβλιογραφία έχουν παράσχει εμπειρική υποστήριξη και για τις δύο επιδράσεις (Arvanites & Defina, 2006, Phillips & Land, 2012), ωστόσο, ο διαμεσολαβητικός ρόλος της ευκαιρίας αποτελεί αντικείμενο συνεχιζόμενης έρευνας (Kleck & Chiricos, 2002).

Στο παρόν άρθρο επιχειρείται μια διερεύνηση της σύνδεσης μεταξύ ανεργίας και εγκληματικότητας αντλώντας δεδομένα για την ελληνική πραγματικότητα μέσα από την έρευνα του Ιωάννη Λαλιώτη (Laliotis, 2015) για την περίοδο πριν και κατά τη διάρκεια της συνεχιζόμενης κρίσης δημόσιου χρέους, η οποία συνοδεύεται από μια δραματική αύξηση του ποσοστού ανεργίας. Σε ένα παλαιότερο άρθρο, οι Saridakis και Spengler (2012) ανέφεραν μια θετική σχέση ανεργίας και εγκληματικότητας στην Ελλάδα για την περίοδο 1991-1998, αλλά χωρίς να χρησιμοποιούν επίσημα δημοσιευμένα στοιχεία. Οι συγγραφείς υποστήριξαν ότι τα αποτελέσματά τους θα ήταν διαφωτιστικά όσον αφορά τις συνέπειες της συνεχιζόμενης κρίσης δημόσιου χρέους η οποία συνοδεύεται από την επιδείνωση των συνθηκών της αγοράς εργασίας και τη μείωση των ποσοστών εκκαθάρισης και οδηγείται από τις περικοπές του προϋπολογισμού στον τομέα της επιβολής του νόμου.

Η παρούσα μελέτη παρέχει εμπειρικά στοιχεία που τα αντλεί από την έρευνα του Λαλιώτη για να απαντήσει σε αυτές τις ανησυχίες, εστιάζοντας στο ποσοστό ανεργίας των ανδρών, καθώς έχει υποστηριχθεί ότι η επίδραση των συνεπειών της ανεργίας για την ομάδα αυτή μπορεί να είναι ισχυρότερη (Carmichael and Ward, 2001). Εξετάζεται η επίπτωση της μακροχρόνιας ανεργίας επειδή μπορεί επίσης να συσχετιστεί θετικά με την εγκληματική δραστηριότητα σε επίπεδο περιφέρειας και οι συνέπειές της έχουν τύχει πολύ λιγότερης εμπειρικής διερεύνησης (Maching and Manning, 1999).

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΕΡΓΙΑ

«... πόσοι πόροι και πόση τιμωρία πρέπει να χρησιμοποιούνται για την επιβολή της εφαρμογής διαφορετικών ειδών νομοθεσίας; Αντίθετα, αν και πιο παράξενα, πόσες παραβάσεις θα πρέπει να επιτρέπονται και πόσοι παραβάτες θα πρέπει να μένουν ατιμώρητοι».
Gary Becker (1968).

Ο GARY BECKER (1968), Καθηγητής Οικονομικών και Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Σικάγο, θεωρείται ότι διεξήγαγε την πρώτη έρευνα που αναλύει επίσημα το ζήτημα της εγκληματικότητας χρησιμοποιώντας ένα οικονομικό μοντέλο. Ο Αμερικανός Οικονομολόγος συνδέει το πρόβλημα της εγκληματικότητας με την κοινωνική πρόνοια. Υποθέτει ότι οι εγκληματίες είναι εξίσου ορθολογικοί με οποιοδήποτε άλλο άτομο. Και, επομένως, αν εμπλέκονται σε εγκληματικές δραστηριότητες, αυτό σημαίνει ότι με αυτό τον τρόπο είναι σε καλύτερη θέση.

Το ζήτημα του κόστους των ευκαιριών εμφανίζεται αρκετά συχνά σε αυτές τις συζητήσεις. Αν ένας δυνητικός δράστης, παρά τη γνώση που έχει για την τιμωρία που θα του επιβληθεί αν διαπράξει ένα έγκλημα, εξακολουθεί να το κάνει - αυτό σημαίνει ότι η ανταμοιβή στην οποία στοχεύει δικαιολογεί την πιθανότητα να συλληφθεί και να καταδικαστεί. Όταν εξετάζουμε το έγκλημα, η έννοια του ορθολογισμού εφαρμόζεται όχι μόνο στους εγκληματίες, αλλά σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη -δικαστές, αστυνομικούς, νομοθέτες και πιθανά θύματα. Έτσι, όταν σχεδιάζονται οι θεσμοί που ελέγχουν το έγκλημα, το κύριο μέλημά τους δεν είναι τα εγκλήματα που διαπράττονται και το πόσο «ζυγίζουν», αλλά το κόστος που προκύπτει για την κοινωνία. Για παράδειγμα, αν χρειάζεται ο μισός πληθυσμός να μετατραπεί σε δικαστές, αστυνομικούς κ.λπ. προκειμένου να μειωθεί το ποσοστό εγκληματικότητας κατά 70%, αυτό μάλλον δεν θα συνέβαινε στην πραγματική ζωή, επειδή το κόστος είναι πολύ υψηλό¹². Ο Becker κατασκεύασε ένα μοντέλο, το οποίο προσδιορίζει τα βέλτιστα επίπεδα τιμωρίας ελαχιστοποιώντας το κοινωνικό κόστος που προκαλείται τόσο από την καταπολέμηση του εγκλήματος όσο και από τα ίδια τα εγκλήματα. Το μοντέλο αυτό προβλέπει τη συγκεντρωτική ροή των αδικημάτων. Ο αριθμός των αδικημάτων που θα διέπραττε ένας εγκληματίας, σύμφωνα με τον Becker, θα σχετιζόταν αρνητικά με την πιθανότητα σύλληψης και την αυστηρότητα της τιμωρίας. Περιλαμβάνει επίσης έναν συγκεκριμένο όρο «u», ο οποίος εμπεριέχει όλες τις άλλες μεταβλητές που μπορούν να επηρεάσουν το προβλεπόμενο αποτέλεσμα π.χ. εισόδημα από νόμιμες και παράνομες δραστηριότητες (Becker, 1968).

12 Για τον Becker, το έγκλημα δημιουργεί κόστος για την κοινωνία, αλλά η καταπολέμηση του εγκλήματος είναι επίσης δαπανηρή. Υπάρχει, επομένως, μια βέλτιστη ποσότητα εγκληματικότητας που ελαχιστοποιεί τη συνολική απώλεια της κοινωνίας και η οποία μπορεί να επιτευχθεί με τον καθορισμό των βέλτιστων επιπέδων τιμωρίας και πιθανότητας σύλληψης και καταδίκης. Από την ανάλυση αυτή, ο Becker ισχυρίζεται περαιτέρω ότι ο ρόλος του ποινικού δικαίου και των πολιτικών επιβολής του νόμου θα πρέπει να περιορίζεται στην ελαχιστοποίηση της απώλειας της κοινωνίας. Το έγκλημα διαμορφώνεται, επομένως, ως εξωτερικό αποτέλεσμα και ο σκοπός του ποινικού δικαίου επαναπροσδιορίζεται ως η δραστηριότητα της αξιολόγησης της ζημίας που προκαλείται από το έγκλημα, προκειμένου να επιβληθεί η βέλτιστη αποζημίωση.

Όμως, αυτή η μεταβλητή «u» δεν μελετάται ρητά από τον Becker. Το έργο αυτό συνεχίστηκε αργότερα από τον Isaac Ehrlich (1972, 1973), Αμερικανό Οικονομολόγο. Ο Ehrlich αναφέρει ότι ένα άτομο είναι σε θέση να δαπανά χρόνο τόσο σε νόμιμες όσο και σε παράνομες δραστηριότητες, αλλά η ποσότητα του χρόνου που αφιερώνει κάποιος σε οποιαδήποτε από αυτές τις δραστηριότητες εξαρτάται από το ποσοστό χρησιμότητας (απόδοσης) που λαμβάνει από αυτήν. Μέχρι το 1973, ο Ehrlich σχεδίασε ένα μαθηματικό μοντέλο που περιγράφει αυτή τη σχέση. Ο Αμερικανός Οικονομολόγος βασίζει το μοντέλο του στη θεωρία της «λήψης αποφάσεων υπό αβεβαιότητα». Η υπόθεση που χρησιμοποιεί είναι ότι ένα άτομο μπορεί να εναλλάσσεται μεταξύ νόμιμων και παράνομων δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια της ζωής του, ανάλογα, όπως αναφέραμε προηγουμένως, με το ποσοστό χρησιμότητας που λαμβάνει από αυτές (δραστηριότητες). Δεν υπάρχει καμία εκπαίδευση και κανένα κόστος για την αλλαγή μεταξύ των δύο δραστηριοτήτων.

Έτσι, είναι προφανές, ότι μια αύξηση των ευκαιριών στη νόμιμη αγορά, π.χ. υψηλότερη πιθανότητα απασχόλησης και υψηλότεροι μισθοί, θα αύξανε την αναμενόμενη χρησιμότητα που αποκτάται από τις νόμιμες δραστηριότητες και έτσι και το άτομο, όντας ορθολογικό, θα αφιέρωνε περισσότερο χρόνο σε νόμιμες, παρά σε παράνομες πράξεις. Επομένως, η διατήρηση ενός χαμηλού επιπέδου ανεργίας, θεωρητικά θα μειώσει το επίπεδο εγκληματικότητας.

Εικόνα 1

Θεωρία Δραστηριότητας Ρουτίνας (Routine Activity Theory) των Cohen & Felson

Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://soztheo.de/theories-of-crime/rational-choice/routine-activity-theory-rat/?lang=en>

Οι Lawrence E. Cohen and Marcus Felson (1979)¹³ πρότειναν ότι για να διαπραχθεί ένα έγκλημα, πρέπει να ικανοποιούνται τρεις παράγοντες:

1. Ένας δράστης διατεθειμένος να διαπράξει το αδίκημα
2. Ένας κατάλληλος στόχος, και
3. Η απουσία ενός "φύλακα" ικανού να αποτρέψει το έγκλημα.

Βάσει αυτού, η αύξηση της παραγωγής εγκληματικής δραστηριότητας προκαλείται από την αύξηση των δύο πρώτων παραγόντων υπό την επίδραση του τρίτου - ενός αναποτελεσματικού νομικού συστήματος. Πριν την έλευση της Θεωρίας αυτής, η οποία επικεντρώνεται σε μια σειρά παραγόντων, που διασταυρώνονται στο χώρο και το χρόνο, ώστε να παράγουν εγκληματικές ευκαιρίες κι εν συνεχεία εγκληματικά γεγονότα, σχεδόν όλη η εγκληματολογική επιστήμη είχε επικεντρωθεί αποκλειστικά στην εξέταση εγκληματογόνων παραγόντων (βιολογικών, κοινωνικών, οικονομικών).

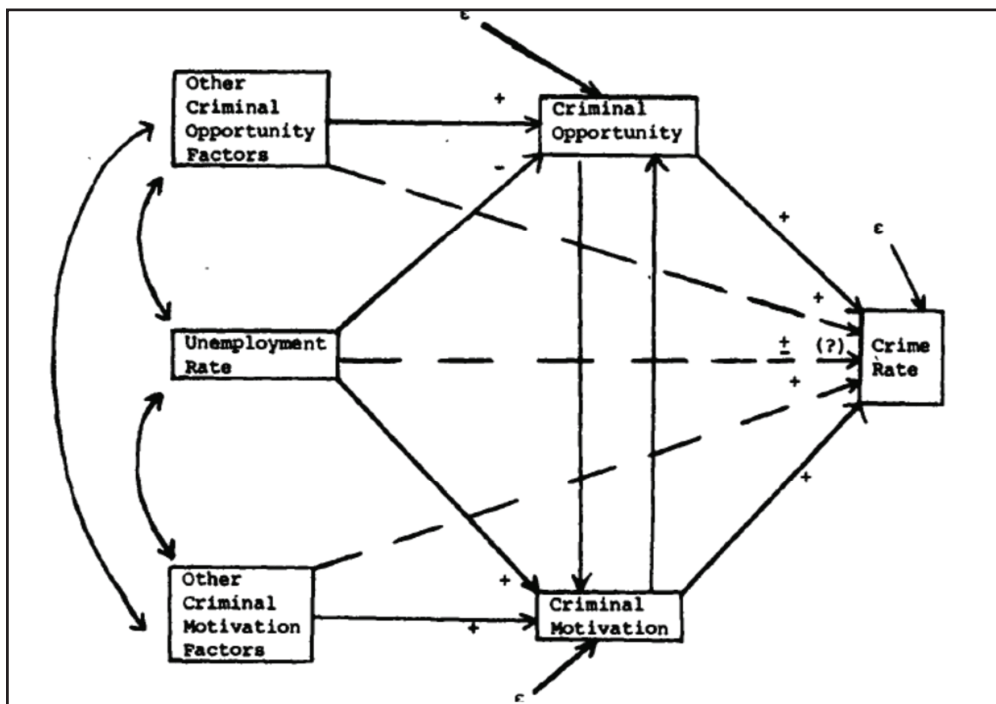
Σύμφωνα με την υπό εξέταση θεωρία, οι άνθρωποι λαμβάνουν αποφάσεις βάσει του πόσο επωφελείς θα είναι αυτές για τους ίδιους, αποφεύγοντας ταυτόχρονα τις αρνητικές επιπτώσεις. Κατά τους Cohen και Felson (1979), το έγκλημα θα πρέπει να θεωρείται ως ένα συμβάν που λαμβάνει χώρα σε συγκεκριμένη τοποθεσία και χρόνο, περιλαμβάνοντας συγκεκριμένους ανθρώπους και/ή αντικείμενα.

Αυτό το επιχείρημα υποστηρίζει την πρόβλεψη που γίνεται στο μοντέλο του Ehrlich. Μπορούμε να συμπεράνουμε μια θετική σχέση μεταξύ του ποσοστού ανεργίας και του ποσοστού εγκληματικότητας.

13 «Η θεωρία των καθημερινών δραστηριοτήτων, η οποία διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τους Lawrence E. Cohen και Marcus Felson (1979) είναι μία από τις πιο ευρέως αναφερόμενες και επιδραστικές θεωρητικές έννοιες στο πεδίο της εγκληματολογίας ευρύτερα. Σε αντίθεση με τις θεωρίες της εγκληματικότητας, οι οποίες επικεντρώνονται στη μορφή του εγκληματία και στους ψυχολογικούς, βιολογικούς ή κοινωνικούς παράγοντες που παρακίνησαν την εγκληματική πράξη, το επίκεντρο της καθημερινής δραστηριότητας είναι η μελέτη του εγκλήματος ως γεγονότος, τονίζοντας τη σχέση του με το χώρο και το χρόνο και δίνοντας έμφαση στις επιπτώσεις του.» Βλ. Fernando Miro, Routine Activity Theory, The Encyclopedia of Theoretical Criminology, First Edition. Edited by J. Mitchell Miller © 2014 Blackwell Publishing Ltd. Published 2014 by Blackwell Publishing Ltd. DOI: 10.1002/9781118517390/wbetc198. (Μετάφραση δική μας).

Εικόνα 2

Επίδραση της ανεργίας στην εγκληματικότητα

Πηγή: Cantor & Land (1985).

Από την άλλη πλευρά του επιχειρήματος, οι Cantor και Land (1985) έχουν προβλέψει μια αρνητική σχέση μεταξύ του ποσοστού ανεργίας και της εγκληματικότητας με βάση τις μελέτες των Cohen και Felson. Πρότειναν ότι όσο υψηλότερη είναι η ανεργία, τόσο λιγότερα άτομα υπάρχουν στη δεύτερη κατηγορία (κατάλληλα θύματα). Εάν υπάρχουν περισσότεροι άνεργοι, όσοι έχασαν τη δουλειά τους μένουν στο σπίτι και επομένως αποφεύγουν τον κίνδυνο να ληστέψουν το σπίτι τους, για παράδειγμα. Επίσης, ένα υψηλότερο ποσοστό ανεργίας είναι ένδειξη ύφεσης, πράγμα που σημαίνει ότι υπάρχουν λιγότερα για τους δράστες για να κλέψουν. Έτσι, η υψηλότερη ανεργία μπορεί να μειώσει τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας. Επίσης, χρησιμοποιώντας την ίδια λογική, μπορούμε να συμπεράνουμε μείωση των βίαιων εγκλημάτων πάλι μέσω της μείωσης αυτού του δεύτερου παράγοντα - των κατάλληλων θυμάτων. Στατιστικά, τα περισσότερα βίαια εγκλήματα διαπράττονται από αγνώστους, οπότε αν μένουμε στο σπίτι, αποφεύγουμε αυτόν τον κίνδυνο.

Οι Cantor και Land σχεδίασαν ένα εμπειρικό μοντέλο το οποίο ελέγχει τα κίνητρα και τις ευκαιρίες του ποσοστού ανεργίας στην εγκληματικότητα. Υπάρχουν διάφορες εξισώσεις υπό εκτίμηση. Οι εξαρτημένες μεταβλητές περιλαμβάνουν τα διαφοροποιημένα επίπεδα εγκλη-

μάτων όπως ανθρωποκτονία, βιασμός, επίθεση, ληστεία, κλοπή, διάρρηξη κ.λπ. Ανεξάρτητες μεταβλητές είναι είτε σύγχρονα είτε διαφοροποιημένα ποσοστά ανεργίας. Το επιχείρημα σε αυτό το μοντέλο είναι πως σε περίπτωση οικονομικής κρίσης όσοι μείνουν άνεργοι θα λάβουν κάποια επιδόματα ανεργίας κ.λπ. Και ως εκ τούτου μπορεί να μην στραφούν αμέσως σε εγκληματικές δραστηριότητες, αλλά αφού βρεθούν υπό οικονομική πίεση σε περίπτωση που λήξει το επίδομα ανεργίας ή μια εναλλακτική πηγή εισοδήματος.

Το μοντέλο αυτό έχει επικριθεί από αρκετούς ερευνητές στον τομέα αυτό. Για παράδειγμα, ο Greenberg το 2001 υποστήριξε ότι όσοι μένουν άνεργοι μπορεί να μην έχουν επαρκείς πόρους για να συντηρήσουν τον εαυτό τους. Αυτός ο παράγοντας μπορεί να τους κάνει να εμπλακούν σε παράνομες δραστηριότητες, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τα αποτελέσματα του μοντέλου των Cantor και Land. Αμφισβήτησε επίσης τη μαθηματική προσέγγιση του μοντέλου. Ο Greenberg (2001) υποστήριξε ότι είναι μαθηματικά μη αποδεκτό εάν η διαδικασία διαφοροποίησης πραγματοποιείται μόνο στα ποσοστά εγκληματικότητας αλλά όχι στις εξηγητικές μεταβλητές.

Επίσης, οι Hale και Sabbagh (1991) αμφισβήτησαν κυρίως την εμπειρική εργασία των Cantor και Land. Εισήγαγαν τις ιδέες της ενσωμάτωσης και της συνενσωμάτωσης για να δείξουν ότι τα μοντέλα τους είναι λάθος προσδιορισμένα. Με αφετηρία αυτό, υποστηρίζεται ότι τα όποια συμπεράσματα εξάγονται από την εργασία τους είναι πιθανώς αναξιόπιστα.

Υπάρχουν και άλλες έρευνες που προσπαθούν να εξάγουν μόνο την καθαρή επίδραση της ανεργίας στην εγκληματικότητα, αντί να λαμβάνουν υπόψη τα κίνητρα και το κόστος ευκαιρίας. Ένα καλό παράδειγμα είναι μια μελέτη που πραγματοποιήθηκε από τον Fleisher (1963). Σε αυτήν, ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της ανεργίας των γονέων και της νεανικής εγκληματικότητας. Εάν υπάρχει υψηλό επίπεδο ανεργίας στη χώρα, οι ενήλικες μένουν άνεργοι και γίνεται πολύ δύσκολο για αυτούς να προσφέρουν στα παιδιά τους, τα οποία, ως εκ τούτου, μπορεί να στραφούν σε παράνομες δραστηριότητες. Ο Fleisher χρησιμοποιεί δεδομένα χρονοσειράς για να ελέγξει αυτή τη συσχέτιση, επειδή δίνει μια πιο εμπειριστατωμένη εικόνα της σχέσης των διαφόρων μεταβλητών σε μια μεγάλη χρονική περίοδο. Η πρόβλεψη του μοντέλου επαληθεύεται χρησιμοποιώντας μια εκτίμηση OLS ("Ordinary Least Squares" Μέθοδος Ελάχιστων Τετραγώνων¹⁴) και δείχνει μια θετική και σημαντική συσχέτιση μεταξύ του ποσοστού ανεργίας και της νεανικής εγκληματικότητας.

Ορισμένοι ερευνητές προτίμησαν να χρησιμοποιήσουν δεδομένα πίνακα για να διερευνήσουν αυτόν τον τομέα. Για παράδειγμα, μια μελέτη των Raphael και Winter-Ebmer (2001) χρησιμοποιεί αυτή την προσέγγιση. Το επιχείρημα στην εν λόγω μελέτη είναι ότι υπάρχει εξαρτημένη σχέση μεταξύ εγκληματικότητας και ανεργίας. Το ένα ενδεχομένως να είναι η αιτία του άλλου. Π.χ. τα υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας στη χώρα θα αποτρέψουν τις επενδύσεις και έτσι θα συμβάλουν στην αύξηση της ανεργίας. Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων του μοντέλου OLS είναι τα εξής: υπάρχει θετική σχέση μεταξύ της ανεργίας και των εγκλημάτων ιδιοκτησίας, αλλά, από την άλλη πλευρά, υπάρχουν ασήμαντα αποτελέσματα

14 Η παλινδρόμηση των ελάχιστων τετραγώνων (OLS) είναι μια κοινή τεχνική για την εκτίμηση των συντελεστών των εξισώσεων γραμμικής παλινδρόμησης που περιγράφουν τη σχέση μεταξύ μιας ή περισσότερων ανεξάρτητων ποσοτικών μεταβλητών και μιας εξαρτημένης μεταβλητής (απλή ή πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση).

όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της ανεργίας και των πιο σοβαρών εγκλημάτων όπως ο βιασμός και ο φόνος. Αν και ένα πολύ ενδιαφέρον σημείο των ευρημάτων της εργασίας είναι η αρνητική σχέση μεταξύ ανεργίας και δολοφονίας. Η εξήγηση γι' αυτό μπορεί ενδεχομένως να βρεθεί στο μοντέλο τριών παραγόντων (IPAT) του Ehrlich¹⁵. Η ανεργία θα μπορούσε να μειώσει την πιθανή αλληλεπίδραση μεταξύ ενός εγκληματία και ενός θύματος.

3. ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΓΙΑ ΝΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΘΕΙ Η ΠΙΘΑΝΗ συσχέτιση μεταξύ ανεργίας και εγκληματικότητας, συνδέονται μεταξύ τους τρία σύνολα δεδομένων: το πρώτο παρέχεται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) με στοιχεία για την εγκληματική δραστηριότητα διαχωρίζοντας είδη κατηγοριών ανά περιοχή και έτος για την χρονική περίοδο 1999-2013. Ακολουθείται η ταξινόμηση NUTS-216 για να διερευνηθούν οι περιφερειακές ενότητες που απαρτίζονται από δέκα συγκεντρωτικές περιοχές (Laliotis, 2015). Εδώ εξετάζονται πέντε κατηγορίες εγκλημάτων. Η πρώτη είναι το ποσοστό της συνολικής εγκληματικής δραστηριότητας. Οι υπόλοιπες αφορούν τα ποσοστά των εγκλημάτων κατά ζωής, κατά ιδιοκτησίας, κατά προσωπικής ελευθερίας¹⁷ και των εγκλημάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Επίσης, μπορούμε να δούμε στοιχεία σχετικά με ποσοστά ανεργίας των ανδρών ανά περιφέρεια. Τα στοιχεία σχετικά με τη μακροχρόνια ανεργία και τα διάφορα οικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά (πληθυσμιακή πυκνότητα, ποσοστό ανδρών, ποσοστό ατόμων ηλικίας 15-39 ετών, ποσοστό των αλλοδαπών, το ποσοστό εκείνων που έχουν παρακολουθήσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και το 90/10 της αναλογίας της σύνθεσης των περιφερειών που έχει τροποποιηθεί η κατανομή των ατομικών ακαθάριστων ωρομισθίων) έχουν συλλεχθεί από την Ελληνική και την Ευρωπαϊκή Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Οι πληροφορίες που περιέχονται σε αυτά τα σύνολα δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή ενός πίνακα δεδομένων περιφερειακής κλίμακας που αποτελείται από 10 συγκεντρωτικές περιφέρειες που μελετήθηκαν κατά την περίοδο 1999-2013. Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει ορισμένα βασικά περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για τις μεταβλητές που χρησιμοποιούνται στην εμπειρική ανάλυση.

15 Η εξίσωση IPAT υπολογίζει τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο (environmental impact) (I) των ανθρώπων στο περιβάλλον ως προϊόν τριών παραγόντων: του πληθυσμού (population) (P), της ευημερίας (affluence) (A) και της τεχνολογίας (technology) (T). $P = \text{ο πληθυσμός και αναφέρεται στον συνολικό αριθμό των ανθρώπων σε μια δεδομένη περιοχή. Καθώς αυξάνεται ο ανθρώπινος πληθυσμός, αυξάνονται και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις}$

16 Η ταξινόμηση NUTS (Nomenclature of territorial units for statistics) είναι η κοινή ονοματολογία των εδαφικών στατιστικών μονάδων και το πρότυπο γεωκωδικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κωδικοποίηση της διοικητικής διαίρεσης για στατιστικούς λόγους. Συγκεκριμένα για την ταξινόμηση NUTS-2, πρόκειται για την Αττική, τη Στερεά Ελλάδα, την Πελοπόννησο, τα Ιόνια Νησιά, την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, τα νησιά του Αιγαίου, Κρήτη, Μακεδονία και Θράκη.

17 Τα εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας είναι ένας τύπος που δεν εξετάζεται συχνά στη βιβλιογραφία και περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως απαγωγή, αυτοδικία, απειλή, εμπορία ανθρώπων κ.λπ.

Πίνακας 1

Βασικά περιγραφικά Στατιστικά

Μεταβλητή	Μ.Ο.	Τυπ. Απόκλιση	Ελάχιστη Τιμή	Μέγιστη Τιμή	Σύνολο Παρατηρήσεων (n)
Ποσοστό ανεργίας ανδρών	12.70	5.37	5.27	30.90	150
Ποσοστό μακροχρόνια ανέργων	6.61	4.04	1.5	20.7	150
Σύνολο εγκληματικής δραστηριότητας	3364.8	1711.6	642.5	8898.5	150
Εγκλήματα κατά της ζωής	13.23	6.84	2.42	40.97	150
Εγκλήματα κατά της περιουσίας	503.14	366.78	60.20	1760.15	150
Εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας	65.93	43.39	15.45	224.59	150
Εγκλήματα σχετικά με την παραβίαση του νόμου περί ναρκωτικών	81.54	31.77	0	190.09	150
Πληθυσμιακή πυκνότητα	156.44	297.58	35.65	1080.35	150
Ποσοστό ανδρών (στο σύνολο το πληθυσμού)	49.91	0.87	48.20	51.74	150
Ποσοστό ηλικιών 15-39 ετών (στο σύνολο του πληθυσμού)	34.45	2.07	29.78	39.03	150
Ποσοστό μεταναστών	4.66	2.07	1.24	11.03	150
Ποσοστό όσων ολοκλήρωσαν μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση	83.33	5.95	63.73	92.95	150
Αναλογία (ποσοστιαίο 90%/ποσοστιαίο 10%) των απασχολούμενων με ωρομίσθιο	1.69	0.12	1.46	2.01	150

Πηγή: Laliotis, Ioannis (2015), Crime and Unemployment in Greece: Evidence Before and During the Crisis. Economics and Business Letters, Vol. 5, No. 1. Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), Ελληνική Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ), European Labour Force Survey (ELFS). Η μετάφραση δική μας.

Σημείωση: Τα ποσοστά εγκληματικής δραστηριότητας έχουν υπολογιστεί ως ο αριθμός των καταγεγραμμένων εγκλημάτων ανά 100.000 κατοίκους.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ, η επίδραση της ανεργίας των ανδρών είναι θετική και στατιστικά σημαντική μόνο μετά το 2009 για τη συνολική εγκληματική δραστηριότητα καθώς και για τα εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας και τα εγκλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Η μακροχρόνια ανεργία ασκεί μικρότερη επίδραση μόνο στη συνολική εγκληματική δραστηριότητα μετά το 2009. Αυτό μπορεί να αποτελεί ένδειξη της λειτουργίας μιας ασθενέστερης επίδρασης κινήτρων για τους μακροχρόνια ανέργους, οι οποίοι είναι επίσης πιο πιθανό να εισπράττουν κρατικά επιδόματα ανεργίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία που αναφέρθηκαν σε προηγούμενες έρευνες (Cook & Zarkin, 1985, Raphael & Winter-Ember, 2001) τα εγκλήματα κατά της ζωής σχετίζονται αρνητικά με το ποσοστό ανεργίας των ανδρών μετά το 2009 και φαίνεται να είναι ασθενώς ανθεκτικά με την πάροδο του χρόνου.

Η απουσία σημαντικής σχέσης μεταξύ της ανεργίας και των εγκλημάτων που σχετίζονται με την ιδιοκτησία ακόμη και μετά το 2009 φαίνεται εντυπωσιακή, ωστόσο, εμφανίζει το μεγαλύτερο βαθμό ανθεκτικότητας, γεγονός που ίσως αντανάκλα την ύπαρξη ισχυρών επιδράσεων της ίδιας ομάδας σε περιφερειακό επίπεδο. Η δυναμική είναι επίσης σημαντική για τη συνολική εγκληματική δραστηριότητα, τα εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας και τα εγκλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Αν και δεν αναφέρεται εδώ, η συμπερίληψη της εξαρτημένης μεταβλητής με χρονική υστέρηση στο ερμηνευτικό διάνυσμα πάντα μείωνε το μέγεθος των εκτιμώμενων συντελεστών του όρου αλληλεπίδρασης. Οι υπόλοιπες επεξηγηματικές μεταβλητές έχουν τη δική τους ερμηνεία αν και δεν εξετάζονται λεπτομερώς εδώ λόγω χώρου περιορισμών. Θα πρέπει ωστόσο να αναφερθεί ότι το ποσοστό των αλλοδαπών εισερχόταν πάντα με ένα αρνητικό πρόσημο η επίδραση του μέτρου της μισθολογικής ανισότητας δεν βρέθηκε να είναι στατιστικά σημαντική. Τα περιφερειακά ποσοστά του ανδρικού πληθυσμού και των ατόμων με πρωτοβάθμια εκπαίδευση εισέρχονται με θετικό πρόσημο και είναι στατιστικά σημαντικά. Εναλλακτικές περιφερειακές εισοδηματικές μεταβλητές (δηλαδή το περιφερειακό ΑΕΠ, το 10ο και το 25ο εκατοστημόριο της διορθωμένης σύνθεσης κατανομής των ωρομισθίων) και οι υστερήσεις τους χρησιμοποιήθηκαν επίσης προκειμένου να ελεγχθεί η ευρωστία των αποτελεσμάτων, ωστόσο, τα αποτελέσματα παρέμειναν αμετάβλητα. Η υστέρηση ενός έτους του ποσοστού ανεργίας βρέθηκε επίσης ότι δεν ασκεί σημαντική επίδραση στην εγκληματική δραστηριότητα.

Συνολικά, τα αποτελέσματα δεν υποστηρίζουν την ύπαρξη μιας συνολικά ισχυρής σχέσης μεταξύ της εγκληματικής δραστηριότητας και των επικρατούντων εργασιακών συνθηκών της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Ωστόσο, μια συσχέτιση ανεργίας-εγκληματικότητας φαίνεται να αποκαλύπτεται για την περίοδο κατά τη διάρκεια της κοινωνικοοικονομικής κρίσης. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι τα αναφερόμενα αποτελέσματα θα πρέπει να ερμηνεύονται με κάποια προσοχή, δεδομένης της μικρής χρονικής διάστασης του συνόλου των δεδομένων, το επίπεδο συνάθροισης και τους περιορισμούς όσον αφορά τη διαθεσιμότητα ορισμένων μεταβλητών που θα μπορούσαν επίσης να είχαν χρησιμοποιηθεί στην ανάλυση.

Η μελέτη αυτή έτσι όπως διεξήχθη για το συνδυασμό των δύο υποδειγμάτων θεώρησης (ανεργίας και εγκληματικότητας) μάς υπέδειξε ότι δεν υπάρχει ακριβής συσχέτιση ανάμεσα στα δύο αυτά ζητούμενα. Ενδεχομένως η ασθενής σύνδεση να μην οφείλεται στο ότι

παρουσιάζουν μια μικρή πιθανότητα σχέσης μεταξύ τους αλλά στο ότι οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις αφενός της μελέτης της εγκληματικότητας (της διαχείρισης του προβλήματος της εγκληματικότητας) και αφετέρου του φαινομένου της ανεργίας να μην μπορούν να συγκλίνουν στην ανάλυση του συσχετισμού τους. Ίσως η πιο κρίσιμη αξία της παρέμβασης είναι να προκαλέσει αμφότερες τις επιστημονικές προσεγγίσεις να συνεργαστούν εκ νέου προκειμένου να εκπονήσουν ένα σχέδιο μεθοδολογικής προσέγγισης για τη διεξοδική και τελεσφόρο ανάλυση της πιθανής σύνδεσης ανεργίας και εγκληματικότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Arvanites, T.M., & Defina, R. (2006), "Business Cycles and Street Crime." *Criminology*, 44, 139-164.
- Becker, Gary (1968), "Crime and Punishment: An Economic Approach." *Journal of Political Economy* 76(2): 169–217.
- BfA, 2009. Bundesagentur fuer Arbeit: Report on the Labour Market: The Labour Market in Germany - a Year of Crisis for the German Labour Market. Nuremberg 2009.
- Boeri, T., (2011), "Institutional Reforms and Dualism in European Labor Markets", Vol. 4, Handbook of Labor Economics, Elsevier, Ch. 13, pp. 1173–1236.
- Boyum, D., & Kleiman M.A.R., (1994), "Alcohol and other drugs", In *Crime*, edited by J. Q. Wilson and J. Petersilia. San Francisco, CA: ICS.
- Box, S. (1987). *Recession, crime and punishment*. London: Macmillan.
- Burda, Michael and Hunt, Jennifer, (2011), "What Explains the German Labor Market Miracle in the Great Recession?", No 17187, NBER Working Papers, National Bureau of Economic Research, Inc, <https://EconPapers.repec.org/RePEc:nbr:nberwo:17187>.
- Burdett, K., Lagos, R., Wright, R., 2003. Crime, Inequality, and Unemployment. *American Economic Review* 93 (5), 1764–1777.
- Bushway, Shawn, and Peter Reuter (2002), "Labor Market and Crime." In *Crime: Public Policies for Crime Control*, James Wilson, and Joan Petersilia, eds. San Francisco, CA: ICS Press.
- Cantor, D. and Land, K.C. (1985), "Unemployment and crime rates in the Post-World War II in the United States: A theoretical and empirical analysis", *American Sociological Review*, 50, 317-322.
- Chiricos, Theodor (1987), «Rates of Crime and Unemployment: An Analysis of Aggregate Research Evidence,» *Social Problems* 34(2): 187-211.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979), Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588–608. <https://doi.org/10.2307/2094589>.
- Cook, Philip J. and Gary A. Zarkin (1985), «Crime and the Business Cycle,» *Journal of Legal Studies* 14(1): 115-128.
- Ehrlich, Isaac (1973), "Participation in Illegitimate Activities: A Theoretical and Empirical Investigation." *Journal of Political Economy* 81(3): 521-65.
- Entorf, Horst & Spengler, Hannes, (1998), Socio-Economic and Demographic Factors of Crime in Germany: Evidence from Panel Data of the German States. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=155274> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.155274>
- Faia Ester, Angeloni Ignazio, (2013), Capital regulation and monetary policy with fragile banks, *Journal of Monetary Economics*, Volume 60, Issue 3, Pages 311-324, ISSN 0304-3932, <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2013.01.003>.

- Freeman, Richard B. (1995), «The Labor Market,» in James Q. Wilson and Joan Petersilia (eds.) *Crime*, ICS Press, San Francisco, pp. 171-191.
- Fleisher, Belton, M., (1963), «The Effect of Unemployment on Juvenile Delinquency,» *Journal of Political Economy*, University of Chicago Press, vol. 71, pages 543-543.
- Greenberg, Jerald (2001), Studying organizational justice cross-culturally: Fundamental challenges. *International Journal of Conflict Management*. 12. 365-375. 10.1108/eb022864.
- Grogger, Jeff (2000), "An Economic Model of Recent Trends in Violent Crime." In *The Crime Drop in America*, Alfred Blumstein, and Joel Wallman, eds. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 266-87.
- Hale, C., & Sabbagh, D. (1991). Testing the relationship between unemployment and crime: A methodological comment and empirical analysis using time series data from England and Wales. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 28(4), 400–417. <https://doi.org/10.1177/0022427891028004002>
- Kleck, Gary & Chiricos, Ted. (2002), Unemployment and Property Crime: A Target-specific Assessment of Opportunity and Motivation as Mediating Factors. *Criminology*. 40. 649 - 680. 10.1111/j.1745-9125.2002.tb00969.x.
- Laliotis, Ioannis (2015), Crime and Unemployment in Greece: Evidence Before and During the Crisis. *Economics and Business Letters*, Vol. 5, No. 1. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο στο: <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/69143/> (Ημερομηνία ανάκτησης: Νοέμβριος 2022).
- Lastauskas, Povilas & Tatsi, Eirini (2017). Spatial Nexus in Crime and Unemployment in Times of Crises. *SSRN Electronic Journal*. 10.2139/ssrn.2922259.
- Levitt, Steven (2004), "Understanding Why Crime Fell in the 1990s: Four Factors that Explain the Decline and Six that Do Not." *Journal of Economic Perspective* 18(1): 163-90.
- Machin, Stephen & Meghir, Costas (2004), "Crime and Economic Incentives", *Journal of Human Resources*, 39, 10.2307/3559034.
- Moeller, S. (2010), «Characteristics of services – a new approach uncovers their value», *Journal of Services Marketing*, Vol. 24 No. 5, pp. 359-368. <https://doi.org/10.1108/08876041011060468>
- Patacchini, E., Zenou, Y., (2007), "Spatial Dependence in Local Unemployment Rates" *Journal of Economic Geography*, 7 (2), 169–191.
- Raphael, Steven, and Rudolf Winter-Ember (2001), "Identifying the Effect of Unemployment on Crime." *Journal of Law and Economics* 44(1): 259-83.
- Ruhm, C. (1995), "Economic Conditions and Alcohol Problems.", *Journal of Health Economics*, Vol. 14 (5): 583-603.
- Saridakis, George & Spengler, Hannes (2009), "Crime, Deterrence and Unemployment in Greece: A Panel Data Approach." DIW Berlin, *German Institute for Economic Research*, Discussion Papers of DIW Berlin, 49. 10.2139/ssrn.1430906.
- Stigler, G.J. (1970), "The optimum enforcement of laws", *Journal of Political Economy*, 78, 526-536.
- Viscusi, W, (1986), "The Risks and Rewards of Criminal Activity: A Comprehensive Test of Criminal Deterrence", *Journal of Labor Economics*, 4, issue 3, p. 317-40.
- Witte, Ann D. & Tauchen, H., (1994), "Work and Crime: An Exploration Using Panel Data," *NBER Working Paper*, # 4794.
- Εικόνα 1 διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <https://soztheo.de/theories-of-crime/rational-choice/routine-activity-theory-rat/?lang=en>

Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ

Αντώνης Ροβολής

Καθηγητής του Τμήματος Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

ΣΤΗ ΑΚΟΛΟΥΘΗ ΑΝΑΛΥΣΗ παρουσιάζονται κάποιες από τις κύριες ιδέες και μεθόδους που υπάρχουν στην οικονομική ανάλυση του εγκλήματος. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται, ως εισαγωγή, το πως βασικά οικονομικά εγχειρίδια αναλύουν την εγκληματική δραστηριότητα. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται διάφορες εμπειρικές μελέτες οι οποίες έχουν χρησιμοποιήσει ιδέες και τεχνικές από τα οικονομικά, αλλά ταυτόχρονα εισάγουν την διάσταση του χώρου στην σχετικά ανάλυση. Το κύριο κριτήριο με το οποίο έχουν επιλεγεί αυτές οι εμπειρικές μελέτες είναι να δείξουν το μεγάλο εύρος δυνατοτήτων «ένταξης» της διάστασης του χώρου στην ανάλυση του εγκλήματος.

1. ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΖΗΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

ΤΑ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ» ή η «Αστική Οικονομική» είναι δύο μεταφράσεις του κλάδου των Οικονομικών, ο οποίος στα αγγλικά είναι Urban Economics και ο οποίος ασχολείται με την ανάλυση των οικονομικών των πόλεων και των προβλημάτων στα αστικά κέντρα. Σύμφωνα με τον O'Sullivan (2011, σελ. 38) η Αστική Οικονομική είναι η τομή της γεωγραφίας και των οικονομικών. Στο εγχειρίδιο του O'Sullivan, όπως και σε άλλα αντίστοιχα βιβλία (βλέπε για παράδειγμα το εγχειρίδιο των McDonald και McMillen 2006), αναγνωρίζεται ότι η εγκληματικότητα συγκαταλέγεται στα σημαντικά προβλήματα που υπάρχουν στις πόλεις και για αυτόν τον λόγο υπάρχει συνήθως ξεχωριστό μέρος ανάλυσης για το έγκλημα σε αυτά τα εγχειρίδια. Ένας από τους σημαντικότερους λόγους για τους οποίους η Αστική Οικονομική ασχολείται με την εγκληματικότητα είναι το ότι έχει διαπιστωθεί εμπειρικά σε πολλές χώρες ότι, τουλάχιστον στην μακροχρόνια περίοδο, η ύπαρξη αυξημένων πχ. ποσοστών εγκλήματος σε κάποια σημεία του χώρου σε σχέση με άλλα, γεγονός το οποίο επηρεάζει τις αποφάσεις χωροθέτησης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων.

Στην οικονομική ανάλυση για το έγκλημα η βασική ιδέα είναι «ότι οι εγκληματίες στηρίζουν τις αποφάσεις τους στις ζημιές και στα οφέλη του εγκλήματος και ότι ανταποκρίνονται σε κίνητρα» (O'Sullivan 2011, σελ. 489). Συνήθως στην οικονομική ανάλυση του εγκλήματος, τα εγκλήματα διακρίνονται σε δύο γενικές κατηγορίες, τα εγκλήματα κατά της ζωής και τα εγκλήματα κατά της περιουσίας. Τα εγκλήματα κατά της ζωής περιλαμβάνουν εγκλήματα όπως την δολοφονία, τον βιασμό, την διακεκριμένη μορφή επίθεσης (aggravated assault), την ληστεία, ενώ τα εγκλήματα κατά της περιουσίας περιλαμβάνουν εγκλήματα όπως την κλοπή αυτοκινήτου, την μικροκλοπή (larceny) και την διάρρηξη.

Τα στατιστικά στοιχεία για το έγκλημα στις ΗΠΑ (U.S. Federal Bureau of Investigation, διάφορα έτη, βλέπε O'Sullivan 2011) δείχνουν ότι τα ποσοστά θυματοποίησης διαφέρουν ανάλογα με το εισόδημα, τον τόπο διαμονής και την φυλή. Όσον αφορά τα βίαια εγκλήματα, φαίνεται ότι όσο αυξάνει το εισόδημα μειώνεται το ποσοστό θυματοποίησης. Επίσης, τα κέντρα των πόλεων εμφανίζονται να έχουν υψηλότερα ποσοστά θυματοποίησης σε σχέση με τις αγροτικές περιοχές. Ο έγχρωμος πληθυσμός παρουσιάζει υψηλότερα ποσοστά θυματοποίησης σε σχέση με τον λευκό πληθυσμό (για μια εκτενέστερη ανάλυση βλέπε O'Sullivan 2011, κεφάλαιο 12). Το κόστος της εγκληματικότητας σύμφωνα με την ίδια ανάλυση περιλαμβάνει την αξία των περιουσιών που χάθηκαν, τις ιατρικές δαπάνες που καταβλήθηκαν, το κόστος ευκαιρίας του χρόνου εργασίας που χάθηκε, καθώς και τον πόνο και την αξία των ζωών που χάθηκαν (βλέπε ανωτέρω).

Ένα από τα ευρύτερα χρησιμοποιούμενα υποδείγματα στην οικονομική ανάλυση, ειδικά για εκπαιδευτικούς σκοπούς, είναι αυτό της προσφοράς και ζήτησης. Στην οικονομική ανάλυση του εγκλήματος το υπόδειγμα προσφοράς και ζήτησης θα έχει (τυπικά) τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: η καμπύλη προσφοράς θα δείχνει την σχέση της τιμής του εγκλήματος και την ποσότητα (δηλαδή τον αριθμό) των εγκληματικών πράξεων. Χωρίς να αναπτυχθούν εδώ λεπτομέρειες για την καμπύλη προσφοράς, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η καμπύλη προσφοράς είναι και καμπύλη οριακού κόστους (στα πλαίσια ενός τελείως ανταγωνιστικού υποδείματος προσφοράς και ζήτησης, βλέπε την σχετική ενότητα στο παράρτημα του βιβλίου του O'Sullivan 2011).

Στα πλαίσια του υποδείματος αυτού ο ορθολογικός εγκληματίας υπολογίζει τέσσερις παραμέτρους (μεταβλητές), οι οποίες καθορίζουν το δυνητικό κόστος (για αυτόν) της διάπραξης μίας εγκληματικής πράξης. Μια τέτοια μεταβλητή είναι η πιθανότητα για τον εγκληματία να συλληφθεί και να φυλακιστεί. Υπολογίζει, επίσης, τη διάρκεια της ποινής φυλάκισης, όπως επίσης, το κόστος ευκαιρίας του χρόνου που θα περάσει στην φυλακή (να σημειωθεί ότι αυτό το κόστος διαφοροποιείται ανάλογα με το εισόδημα που έχει ο δυνητικός εγκληματίας). Η τελευταία μεταβλητή είναι το «κόστος αγωνίας» του εγκλήματος. Αυτή η μεταβλητή είναι ένας τρόπος να εισαχθεί στο υπόδειγμα η «ηθική» διάσταση των ανθρώπων απέναντι στο έγκλημα και όπως σημειώνει ο O'Sullivan (2011, σελ. 500) ορίζεται ως «το κόστος τέλεσης μιας αντικοινωνικής πράξης». Αυτή η ηθική διάσταση και το κόστος αγωνίας είναι που διαφοροποιούν τις αποφάσεις διαφορετικών ατόμων, τα οποία, ενώ μπορεί να έχουν όλα τα άλλα στοιχεία κόστους και ωφέλειας ίδια, μπορεί να πάρουν τελικά διαφορετικές αποφάσεις σχετικά με την τέλεση εγκλήματος, λόγω της διαφορετικής δηλαδή βαρύτητας που έχει το κόστος αγωνίας και η ηθική διάσταση για τον καθένα.

Η καμπύλη οριακής ωφέλειας για τον εγκληματία σχετίζεται με αυτό που αποκομίζει από την εγκληματική του δραστηριότητα, δηλαδή την «λεία» του. Η καμπύλη αυτή έχει τυπικά αρνητική κλίση, χαρακτηριστικό το οποίο παριστά γραφικά το ότι το καθοδικό μέρος της καμπύλης, δηλαδή καθώς κινούμαστε προς τα δεξιά στο σχετικό διάγραμμα, αναπαριστά την μεγαλύτερη δυσκολία απόκτησης της λείας, όπως και το ότι τα θύματα διαθέτουν διαφορετικό πλούτο (O'Sullivan 2011, σελ. 503). Όπως σε όλα τα διαγράμματα προσφοράς και ζήτησης, το σημείο ισορροπίας βρίσκεται στην τομή των δύο καμπυλών (η λέξη «καμπύλη» στα υποδείγματα αυτά συμπεριλαμβάνει και την ειδική περίπτωση των ευθειών γραμμών, στην συνέχεια του κειμένου η λέξη «καμπύλη» εννοεί κάθε γραφική

παράσταση της συνάρτησης ζήτησης ή προσφοράς). Στα πλαίσια αυτού του υποδείγματος προκύπτει το ερώτημα πως θα μπορούσε να μειωθεί η «ποσότητα» της εγκληματικότητας, πρακτικά ο αριθμός των εγκλημάτων. Αυτό θα μπορούσε να γίνει «τεχνικά», δηλαδή στα πλαίσια του διαγράμματος, με την μετατόπιση της καμπύλης προσφοράς προς τα πάνω. Εφόσον οι καμπύλες στα διαγράμματα προσφοράς και ζήτησης δείχνουν την σχέση τιμής και ποσότητας, όλοι οι άλλοι παράγοντες (οι οποίοι βρίσκονται ουσιαστικά «κρυμμένοι») θα παρασταθούν με την κατάλληλη μετακίνηση των καμπυλών του διαγράμματος. Ένας τέτοιος παράγοντας, ο οποίος θα παρασταθεί με μετακίνηση της καμπύλης προσφοράς εγκλήματος προς τα πάνω (και αριστερά), είναι η αύξηση της πιθανότητας φυλάκισης του δυνητικού εγκληματία. Ακριβώς με την ίδια μετακίνηση της καμπύλης προσφοράς εγκλήματος μπορούμε να παραστήσουμε την μεγαλύτερη διάρκεια φυλάκισης, η οποία θα συνεπάγεται υψηλότερο οριακό κόστος εγκλήματος (εάν όλοι οι άλλοι παράγοντες παραμείνουν σταθεροί, για αυτή την υπόθεση στα οικονομικά χρησιμοποιείται ο όρος *ceteris paribus*). Βέβαια, μια αύξηση της διάρκειας φυλάκισης έχει αποδειχθεί από εμπειρικές μελέτες ότι δεν θα μειώσει σημαντικά την εγκληματικότητα. Ο τεχνικός όρος στα οικονομικά είναι ότι «η εκτιμώμενη ελαστικότητα του εγκλήματος ως προς τη διάρκεια της ποινής φυλάκισης είναι κοντά στο μηδέν» O'Sullivan (2011, σελ. 505). Αυτό που έχει διαπιστωθεί είναι ότι μια αύξηση των ποινών οδηγεί τους εγκληματίες να γίνονται περισσότερο «αδίστακτοι» και να «εκπαιδούνται» στην εγκληματικότητα μέσω της μεγαλύτερης περιόδου φυλάκισης. Αυτές οι αρνητικές αλλαγές υπερβαίνουν την όποια αποτρεπτικότητα από την αύξηση των ποινών.

Στο υπόδειγμα αυτό αναλύονται και οι επιδράσεις που μπορεί να υπάρξουν στην αγορά εργασίας, όπως για παράδειγμα από μια αύξηση του μισθού από νόμιμες δραστηριότητες. Κάτι τέτοιο θα είχε ως επακόλουθο την μετατόπιση της καμπύλης προσφοράς εγκληματικής δραστηριότητας προς τα πάνω με τελικό αποτέλεσμα ένα νέο σημείο ισορροπίας με μικρότερο επίπεδο εγκληματικότητας. Μελέτες στις ΗΠΑ έχουν δείξει ανάλογη μείωση της εγκληματικότητας μπορεί να προκύψει από την βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης. Για παράδειγμα η έρευνα των Lochner και Moretti (2004) είχε καταλήξει στο ότι αύξηση των επενδύσεων στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση μειώνει το έγκλημα, καθώς ένας επιπλέον χρόνος παραμονής στο λύκειο το μειώνει 0,10 εκατοστιαίες μονάδες για τον λευκό πληθυσμό και 0,40 για τους έγχρωμους και η ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μειώνει κατά 9% τα βίαια εγκλήματα, 5% τα εγκλήματα που συνδέονται με τα ναρκωτικά και 10% τα εγκλήματα κατά της περιουσίας για τους λευκούς.

Ένα από τα κύρια ερωτήματα, που απασχολούν την αστική οικονομική σε σχέση με την εγκληματικότητα, είναι το γιατί υπάρχει υψηλότερη εγκληματικότητα στα μεγάλα αστικά κέντρα. Σύμφωνα με τους Glaeser και Sacerdote (1996), μια αύξηση του πληθυσμού μιας πόλης κατά 10% αναμένεται να αυξήσει την εγκληματικότητα κατά 1,5%. Στην ανάλυση τους οι συγγραφείς αυτοί βρήκαν ότι μια μεγάλη αστική περιοχή αναμένεται να έχει μεγαλύτερη λεία για τους εγκληματίες (στην ανάλυση τους αναφέρουν ότι η μέση αξία του εγκλήματος είναι περίπου \$900 σε μια πόλη του ενός εκατομμυρίου κατοίκων, έναντι \$550 σε μια πόλη με μικρό πληθυσμό). Επίσης, στις μεγάλες πόλεις τα ποσοστά συλληψεων είναι χαμηλότερα γιατί υπάρχουν πολλοί ύποπτοι (για ένα έγκλημα το οποίο διαπράττεται) ενώ ταυτόχρονα υπάρχει μικρότερη βοήθεια στην αστυνομία από το κοινό σε σχέση με τις μικρές πόλεις (καθώς οι σχέσεις είναι περισσότερο απρόσωπες). Ένα ακόμα στοιχείο της έρευνας αυτής

έδειξε ότι στις μεγαλύτερες πόλεις υπάρχουν περισσότερες μονογονεϊκές οικογένειες και το γεγονός αυτό φαίνεται να έχει μεγάλη επίδραση στην εγκληματικότητα, χωρίς όμως να είναι σαφείς οι λόγοι (οι συγγραφείς υποθέτουν ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν σε μονογονεϊκές οικογένειες «μπορεί να έχουν λιγότερα προσόντα για να βρουν δουλειά και λιγότερους ηθικούς φραγμούς» όπως αναφέρεται στον O'Sullivan 2011, σελ. 509).

Πάντως, υπάρχει μια τάση μείωσης της εγκληματικότητας στις μεγάλες αστικές περιοχές, τουλάχιστον στις ΗΠΑ, τις τελευταίες δεκαετίες. Στους λόγους για αυτή την μείωση περιλαμβάνονται η βελτίωση της οικονομίας, η μείωση του ποσοστού των νέων στον συνολικό πληθυσμό (οι ηλικίες μεταξύ 16 και 24 θεωρούνται ότι είναι περισσότερο επιρρεπείς στο έγκλημα, βλέπε O'Sullivan 2011), η αύξηση του επιπέδου αστυνόμευσης, η αύξηση του αριθμού των έγκλειστων στις φυλακές, η μείωση στις πωλήσεις ναρκωτικών ουσιών και ιδιαίτερα του κρακ κοκαΐνης. Στους παράγοντες αυτούς κάποιες μελέτες προσθέτουν και την νομιμοποίηση των αμβλώσεων, αλλά υπάρχουν και μελέτες που θεωρούν ότι αυτός ο παράγοντας δεν έχει ή έχει πολύ μικρή συμβολή στην μείωση της εγκληματικότητας (βλέπε, για παράδειγμα, Sen 2007).

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΡΗΤΗ ΤΗΝ ΧΩΡΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ του χώρου στην οικονομική ανάλυση του εγκλήματος προκύπτει από την εμπειρική διαπίστωση ότι μεγάλος αριθμός εγκληματικών πράξεων τείνει να συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένα σημεία στον χώρο (βλέπε, για παράδειγμα, τις αναλύσεις των Boivin και D'Elia 2017, Nelson, Bromley και Thomas 2001, Wang και Arnold 2008).

Η ένταξη του χώρου στην εμπειρική ανάλυση του εγκλήματος δημιουργεί μια σειρά ερωτημάτων-προβλημάτων, τα οποία οι ερευνητές ρητά ή άρητα θα πρέπει να απαντήσουν. Ένα από τα σημαντικότερα ερωτήματα, ερώτημα το οποίο ουσιαστικά υπάρχει σε κάθε ανάλυση, η οποία περιέχει την διάσταση του χώρου, είναι το ποια είναι η κατάλληλη χωρική κλίμακα για το υπό εξέταση πρόβλημα. Το ερώτημα αυτό σχετίζεται άμεσα με αυτό που ονομάζεται στην γεωγραφική ανάλυση ως *modifiable areal unit problem* (MAUP). Με το MAUP εννοούμε την παρατήρηση που προέκυψε από πολλές μελέτες πως εάν αλλάξει το μέγεθος ή το σχήμα της χωρικής μονάδας που χρησιμοποιείται στην ανάλυση, τότε σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να αλλάξουν σημαντικά και τα αποτελέσματα (για μια εκτενέστερη ανάλυση του όρου βλέπε Andresen και Malleon 2013, Blalock 1964, Clark και Avery 1976, Fotheringham και Wong 1991, Openshaw 1984). Σε σχέση με το πρόβλημα αυτό υπάρχουν τρεις δυνητικές περιπτώσεις. Η πρώτη είναι η (ιδανική) περίπτωση κατά την οποία τα εμπειρικά αποτελέσματα είναι τα ίδια για όλες τις χωρικές κλίμακες που μπορεί να υπάρξουν. Μια δεύτερη περίπτωση είναι αυτή στην οποία τα ποιοτικά αποτελέσματα παραμένουν τα ίδια, αλλά η ποσοτική τους «έκφραση» διαφέρει ανάλογα το μέγεθος της χωρικής μονάδας. Δηλαδή, αυτή είναι η περίπτωση στην οποία οι εκτιμώμενες παράμετροι, πχ. μιας ανάλυσης παλινδρόμησης, θα διαφέρουν, αλλά δεν αλλάζουν τα πρόσημα, δηλαδή η «κατεύθυνση» της σχέσης των μεταβλητών. Άρα, στην δεύτερη περίπτωση η «ποιοτική» εξήγηση των αποτελεσμάτων παραμένει σταθερή.

Προφανώς, η τρίτη περίπτωση αφορά καταστάσεις στις οποίες αλλάζει και αυτή η ποιοτική σχέση των μεταβλητών. Οι Andresen και Malleson (2013) σχετίζουν τέτοιου είδους προβλήματα με αυτό που ονομάζεται «οικολογικό σφάλμα» (ecological fallacy), δηλαδή το να θεωρεί κάποιος ότι αποτελέσματα τα οποία αφορούν μεγαλύτερες χωρικές μονάδες, ισχύουν και στις μικρότερες χωρικές μονάδες και με αυτό που ονομάζεται «ατομικιστικό σφάλμα» (atomistic fallacy), δηλαδή κάτι το οποίο ισχύει για τα μέρη μιας ανάλυσης να μην ισχύει σε συνολικό επίπεδο. Τέτοιου είδους «σφάλματα» είναι πιθανόν να δίνουν διαφορετικά αποτελέσματα στα διαφορετικά επίπεδα διαμέρισης του χώρου.

Παρότι τα προβλήματα που αναφέρθηκαν είναι πολύ σημαντικά, πολλές φορές οι ερευνητές είναι αναγκασμένοι να χρησιμοποιήσουν μια συγκεκριμένη χωρική μονάδα-κλίμακα εξαιτίας της απουσίας εμπειρικών δεδομένων σε άλλες κλίμακες. Να σημειωθεί ότι οι Andresen και Malleson (2013, σελ. 6) αναφέρουν ότι αυτό το πρόβλημα είναι συχνό στην χωρική ανάλυση του εγκλήματος καθώς τα στοιχεία προέρχονται συνήθως από την αστυνομία, η οποία δίνει τα δεδομένα αυτά σε συγκεκριμένη χωρική κλίμακα (το πρόβλημα αυτό εμφανίζεται σε πολλές χώρες). Επίσης, υπάρχει η περίπτωση οι ερευνητές να ενδιαφέρονται για μια συγκεκριμένη χωρική κλίμακα και όχι άλλες. Τέλος, υπάρχει το ενδεχόμενο οι ερευνητές να θέλουν να αναπαράγουν μια προηγούμενη έρευνα, ώστε να συγκρίνουν τα δικά τους ευρήματα με τα προηγούμενα, γεγονός που τους υποχρεώνει να ακολουθήσουν την χωρική κλίμακα της προηγούμενης έρευνας.

Οι Boivin και D'Elia (2017) προσπάθησαν να αναλύσουν την επιλογή περιοχής από τους εγκληματίες σε μία πόλη του ανατολικού Καναδά. Τα δεδομένα προέρχονταν από την αστυνομία και το κύριο ερευνητικό ερώτημα βασιζόταν στην εμπειρική παρατήρηση ότι ένας αριθμός εγκληματικών πράξεων σε μια περιοχή μπορεί να διαπράττεται από τους κατοίκους της περιοχής, αλλά υπάρχει και ένας αριθμός, ο οποίος διαπράττεται από κατοίκους που επισκέπτονται την περιοχή αυτή ή είναι διερχόμενοι. Στην ανάλυση τους οι συγγραφείς αυτοί χρησιμοποίησαν πολυεπίπεδη αρνητική διωνυμική παλινδρόμηση (multilevel negative binomial regression) και τα αποτελέσματα τους ανέδειξαν ως σημαντικότερους παράγοντες της εγκληματικής δραστηριότητας, η οποία διαπράττεται κατά την διάρκεια ταξιδιού ή μετακίνησης του εγκληματία σε άλλη περιοχή, διαφορές στην δυνητική λεία, μεγαλύτερη «ευκολία» για την διάπραξη του εγκλήματος και διαφορές στο «ρίσκο» το οποίο θα έχουν οι εγκληματικές πράξεις ανά περιοχή.

Ενδιαφέροντα ερωτήματα σχετικά με την χωρική διάσταση της εγκληματικότητας είναι επίσης, το κατά πόσο υπάρχουν αποτελέσματα χωρικής διάχυσης του εγκλήματος από την μια περιοχή στην άλλη, καθώς και το εάν οι σχέσεις μεταξύ των κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών μιας περιοχής και του επιπέδου εγκληματικότητας στον χώρο εμφανίζουν μη-στασιμότητα (είναι non-stationary). Τα ερωτήματα αυτά έχουν προσπαθήσει να απαντήσουν οι Zhang και Song (2014) με στοιχεία για διαρρήξεις στο Louisville, KY στις ΗΠΑ (και εδώ τα δεδομένα προέρχονται από την τοπική αστυνομία). Η εμπειρική αυτή ανάλυση χρησιμοποίησε Γεωγραφικά Σταθμισμένη Παλινδρόμηση (Geographically Weighted Regression), αναλυτικό πλαίσιο το οποίο λαμβάνει υπόψη τις τυχόν χωρικές διακυμάνσεις των κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών (όπως για παράδειγμα, τις κατασχέσεις ακινήτων με την θέση τους στον χώρο ή τα κενά ακίνητα).

Οι Mason και Mennis (2010) μελέτησαν την χρήση απαγορευμένων ναρκωτικών ουσιών στην Washington DC. Ένα κρίσιμο στοιχείο στην ανάλυση τους είναι το ότι μετέτρεψαν με κατάλληλο τρόπο τις χωρικές μεταβλητές τους, οι οποίες ήταν σε επίπεδο γειτονιάς, ώστε να μπορέσουν να λάβουν υπόψη πιθανές χωρικές επιδράσεις, οι οποίες δεν θα ήταν γραμμικού χαρακτήρα (nonlinear influences). Αυτό κρίθηκε σκόπιμο γιατί, για παράδειγμα, η επίδραση του ποσοστού φτώχειας μπορεί να υπάρχει μόνο σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από «ακραία φτώχεια» και αυτή η επίδραση να μην υπάρχει σε περιοχές με μικρά ή μεσαία εισοδήματα (για μια εκτενέστερη ανάλυση βλέπε Mason και Mennis 2010, σελ. 41). Συνδεόμενη με αυτό το επιχείρημα είναι και η άποψη ότι, όταν στην ανάλυση χρησιμοποιείται η απόσταση (σε αντίθεση με χωρικά όρια όπως είναι το με ποιες χωρικές μονάδες «γειτονεύει» μία συγκεκριμένη χωρική μονάδα), θα υπάρχει ένα «κατώφλι»-όριο πέρα από το οποίο ένας συγκεκριμένος χωρικός παράγοντας (μεταβλητή) παύει να επηρεάζει την μεταβλητή την οποία προσπαθούμε να ερμηνεύσουμε. Οι Mason και Mennis χρησιμοποίησαν λογιστική παλινδρόμηση (συγκεκριμένα forward stepwise binary logistic regression) στην ανάλυση τους για την χρήση αλκοόλ και μαριχουάνας από εφήβους, καταλήγοντας ότι τα χαρακτηριστικά των περιοχών, δηλαδή των γειτονιών, σχετίζονται με την χρήση ουσιών, όπως, επίσης, ότι η αλληλεπίδραση ατομικών χαρακτηριστικών και χαρακτηριστικών γειτονιάς μπορεί να έχει πολύ ισχυρή σχέση στον χώρο.

Υπάρχουν μελέτες, όπως για παράδειγμα αυτή των de Maria Andre και Carvalho (2019), για την διάθεση των πολιτών να πληρώσουν ώστε να μειωθεί η εγκληματικότητα. Η μελέτη των de Maria Andre και Carvalho αφορούσε τις ληστείες στην πόλη Fortaleza της Βραζιλίας και στην ανάλυση τους για την διάθεση των πολιτών να πληρώσουν υπήρχε ρητά και η διάσταση του χώρου. Το εμπειρικό μέρος της έρευνας τους συμπεριελάμβανε ανάλυση Μέγιστης Πιθανοφάνειας (maximum likelihood) και Γεωγραφικά Σταθμισμένη Παλινδρόμηση (Geographically Weighted Regression). Σύμφωνα με την έρευνα τους υπήρχε σημαντική χωρική ετερογένεια ανάλογη με την χωρική διαφοροποίηση των κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών στην πόλη.

Ένα ειδικό θέμα διαπραγματεύεται η μελέτη των Breetzke και Cohn (2013), το πως επηρεάζει την εγκληματικότητα στην μορφή των διαρρήξεων η ύπαρξη «περίφρακτων κοινοτήτων» (gated communities). Τέτοιου τύπου κοινότητες έχουν δημιουργηθεί σε πολλές χώρες, ιδιαίτερα αυτές με αυξημένη εγκληματικότητα. Οι Breetzke και Cohn μελέτησαν περίφρακτες κοινότητες σε μια πόλη την Νότιας Αφρικής, χώρα η οποία έχει πάνω από 26.000 τέτοιες καταγεγραμμένες κοινότητες, για τρία χρόνια, περίοδο κατά την οποία υπήρξαν 57.276 διαρρήξεις στην πόλη. Μία από τις ερμηνευτικές μεταβλητές ήταν και η εγγύτητα σε δυνητικές διαρρήξεις.

Οι Johnson και Ratcliffe (2013) στην ανάλυση τους για τις τοπικές αγορές ναρκωτικών ουσιών θεωρούν ότι τέτοιου είδους δραστηριότητες πρέπει να εξετάζονται ως τυπικού είδους «επιχειρήσεις» οι οποίες δημιουργούν συστάδες (clusters) στον χώρο. Αυτή η προσέγγιση είναι τυπική στην αστική οικονομική για τις συστάδες επιχειρήσεων, οι οποίες προσπαθούν να αποκτήσουν οικονομικά οφέλη από την προσέγγιση τους με τους ανταγωνιστές τους (είτε αυτό γίνεται σκόπιμα, είτε χωρίς να το συνειδητοποιούν), σε σχέση πάντα με την περίπτωση που οι επιχειρήσεις αυτές θα ήταν χωρικά «διεσπαρμένες» (στην συγκεκριμένη ανάλυση

οι έμποροι ναρκωτικών ουσιών). Η μεθοδολογία των Johnson και Ratcliffe ήταν Ιεραρχική Ανάλυση Συστάδων (hierarchical clustering) και τα δεδομένα τους προέρχονταν από την αστυνομία της Φιλαδέλφειας (ΗΠΑ). Στον ακόλουθο χάρτη φαίνεται η χωρική αποτύπωση των τοπικών αγορών ναρκωτικών ουσιών.

Fig. 2.4 Drug markets with 200 ft buffer

Πηγή: Johnson και Ratcliffe 2013, σελ. 40

Στην περιγραφή χωρικών προτύπων χρησιμοποιείται συχνότατα η Διερευνητική Χωρική Ανάλυση Δεδομένων (Exploratory Spatial Data Analysis, ESDA). Με αυτή την ανάλυση δεδομένων εντοπίζονται συστάδες του εξεταζόμενου χαρακτηριστικού (τα αποκαλούμενα hot spots), στην βιβλιογραφία που εξετάζουμε έχει προφανώς χρησιμοποιηθεί για τον εντοπισμό στον χώρο συστάδων εγκληματικότητας. Αυτό γίνεται με την χρήση tests χωρικής αυτοσυσχέτισης (spatial autocorrelation) και εκτιμήσεων πυκνότητας πυρήνα (kernel density). Οι Murray και Grubestic (2013) έχουν προτείνει ως εναλλακτική εμπειρική προσέγγιση για τον εντοπισμό hot spots την χρήση Μη-ιεραρχικής Ανάλυσης Συστάδων (non-hierarchical cluster analysis). Στην έρευνα τους χρησιμοποίησαν στοιχεία για την πόλη της Lima στο Ohio των ΗΠΑ. Στον ακόλουθο χάρτη φαίνεται μέρος της μελέτης αυτής.

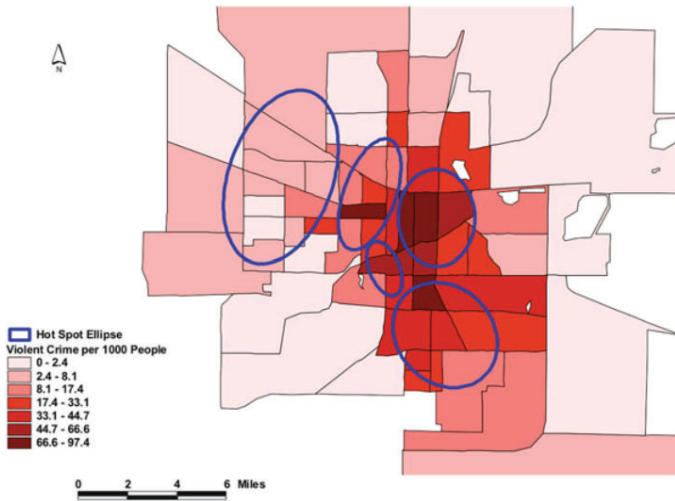
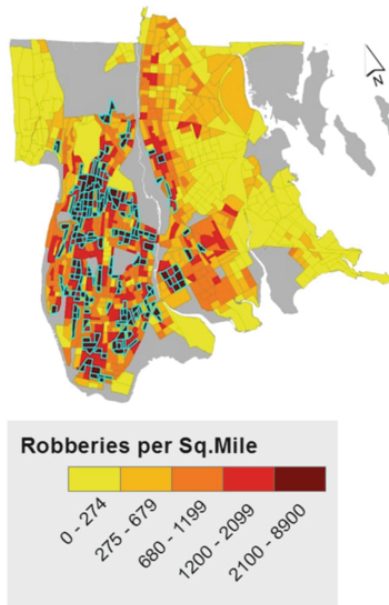

Fig. 5.2 Crime rates by block group in Lima

Πηγή: Murray και Grubestic 2013, σελ. 109

Στην βιβλιογραφία της χωρικής ανάλυσης της εγκληματικότητας υπάρχουν και μελέτες, στις οποίες έχει γίνει προσπάθεια να συνδυαστεί ο χώρος και ο χρόνος τέλεσης του εγκλήματος. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η μελέτη του Herrmann (2013), στην οποία αναλύθηκαν στοιχεία για βίαια εγκλήματα στο Bronx county της Νέας Υόρκης. Στον ακόλουθο χάρτη φαίνονται π.χ. οι πυροβολισμοί ανά τετραγωνικό μίλι.

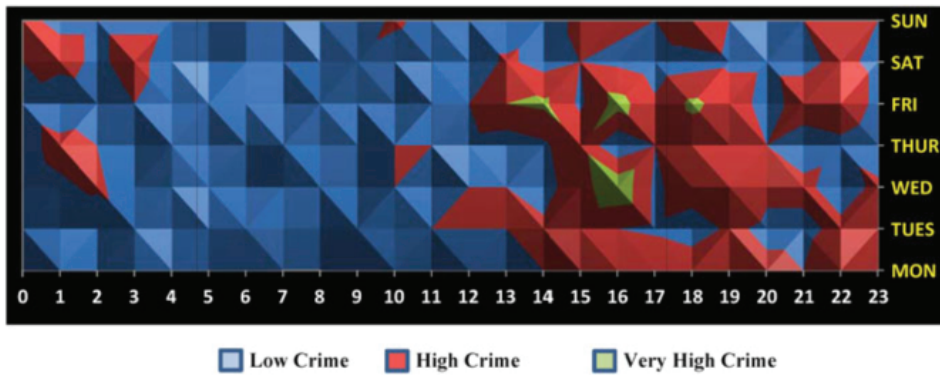
Fig. 4.12 Robbery by census block group

Πηγή: Herrmann 2013, σελ. 90

Υπάρχουν, όμως, στην έρευνα και διαγράμματα στα οποία αναλύονται και τα χρονικά χαρακτηριστικά των δεδομένων. Στο ακόλουθο διάγραμμα φαίνεται η «πυκνότητα» των εγκληματικών πράξεων ανά ημέρα και ώρα.

Table 4.8 Robbery cluster #3 – day of week and hour of day temporal variations

Πηγή: Herrmann 2013, σελ. 97

Μια μελέτη με την χωρική «διάχυση» του εγκλήματος ήταν αυτή των Mennis και Harris (2013), έρευνα κατά την οποία εξετάστηκε το πως άρρενες έφηβοι καταδικασμένοι από δικαστήριο υποτροπιάζουν και ποιος είναι ο ρόλος του κοινωνικού και οικονομικού περιβάλλοντος τους. Τα δεδομένα προέρχονταν από την πόλη της Φιλαδέλφειας των ΗΠΑ και κάλυπταν μια εξαετή περίοδο. Χρησιμοποιήθηκε ένας ειδικός αλγόριθμος, ώστε να γίνει η διαμέριση του χώρου και να δημιουργηθούν τα όρια των «γειτονιών» (μονάδων στην χωρική αυτή ανάλυση) και στην συνέχεια ανάλυση Ελαχίστων Τετραγώνων (OLS) και Χωρική Οικονομετρία. Το κύριο συμπέρασμα των Mennis και Harris ήταν ότι οι χωρικές συγκεντρώσεις «αρνητικών» κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών αυξάνουν τόσο γενικά την παραβατικότητα, αλλά και ειδικά την παραβατικότητα σε σχέση με την χρήση ναρκωτικών, καθώς και την υποτροπή ατόμων τα οποία έχουν ήδη καταδικαστεί. Στο ακόλουθο διάγραμμα φαίνονται οι τεταρτημοριακοί χωροπληθικοί χάρτες (quantile-classified choropleth maps) ανά γειτονιά της Φιλαδέλφειας (ΗΠΑ) σε σχέση με το κάθε εξεταζόμενο (παραβατικό) χαρακτηριστικό.

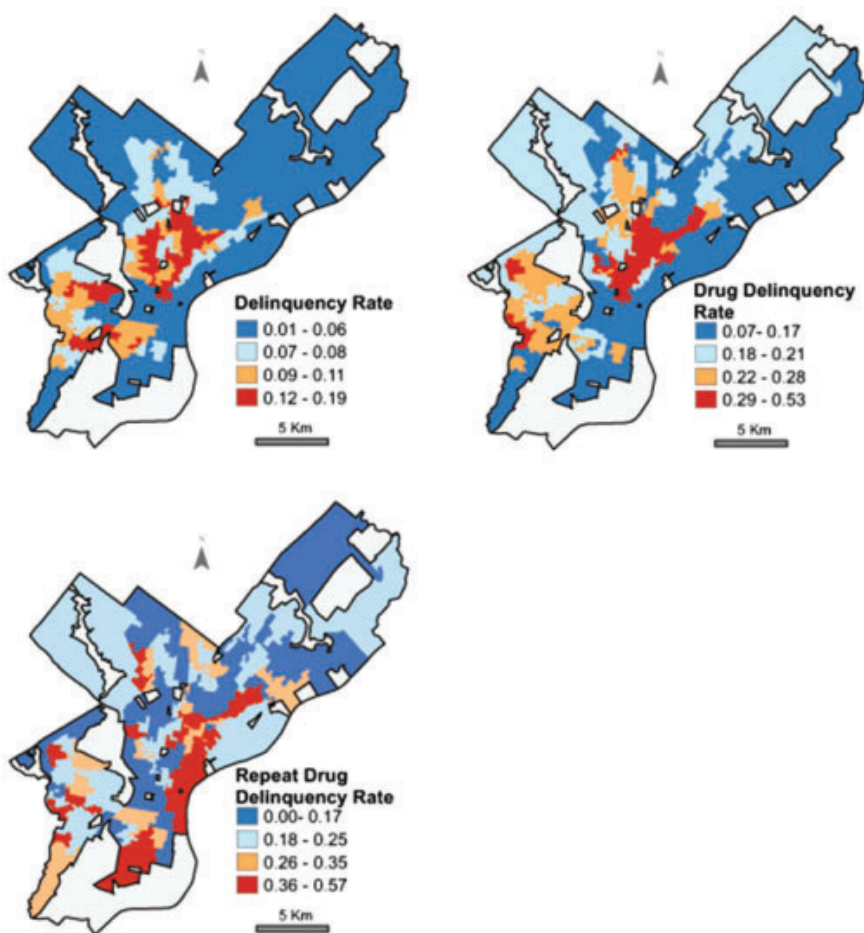

Fig. 10.1 Quantile-classified choropleth maps of outcome variables by neighborhood ($N=107$), where each variable mapped is expressed as a percentage (see text for definitions of variables): delinquency rate (*top left*), drug delinquency rate (*top right*), and repeat drug delinquency rate (*bottom left*)

Πηγή: Mennis και Harris 2013, σελ. 238

Μια ειδικού τύπου έρευνα ήταν αυτή των Fuhrmann et al. (2013), οι οποίοι ανέλυσαν τον φόβο για την εγκληματικότητα και ανέλυσαν στατιστικά δεδομένα για εγκληματικότητα σε μια αμερικανική πανεπιστημιούπολη. Το πανεπιστήμιο αυτό ήταν «μετρίου» μεγέθους για τα Αμερικανικά δεδομένα και οι χάρτες που δημιουργήθηκαν σε σχέση με την εγκληματικότητα αφορούσαν τέσσερις γενικές κατηγορίες, τις διαρρήξεις, τις κλοπές, τις παρενοχλήσεις και τις σεξουαλικές επιθέσεις. Στα δύο ακόλουθα διαγράμματα παρουσιάζονται οι σχετικές αναφορές για εγκλήματα σε δύο χρονιές και οι απαντήσεις των φοιτητών-τριών σε σχέση με τον φόβο που είχαν σχετικά με την εκδήλωση εγκληματικών πράξεων.

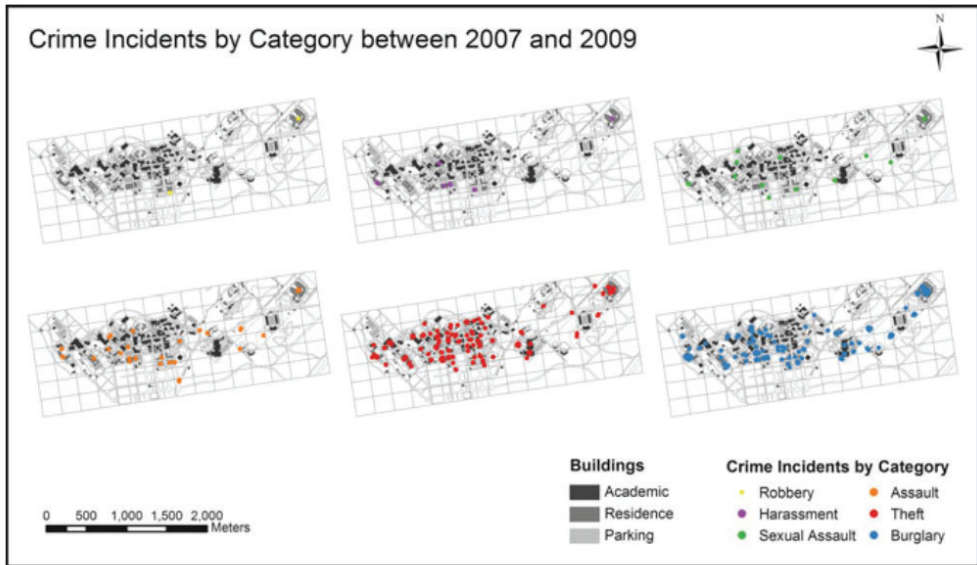

Fig. 14.1 Reported crime incidents between 2007 and 2009 (University Crime Statistics)

Πηγή: Fuhrmann et al. 2013, σελ. 328

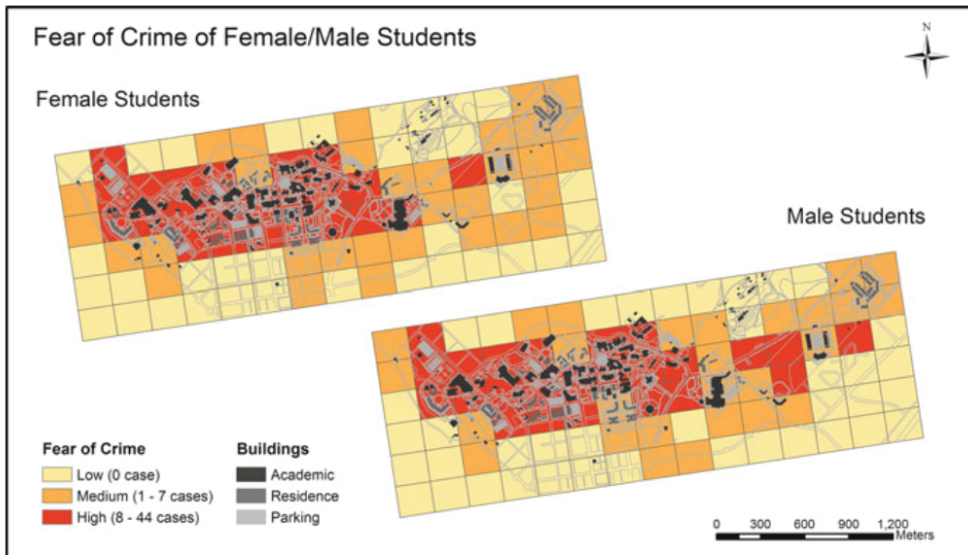

Fig. 14.2 Female and male students' fear of crime

Πηγή: Fuhrmann et al. 2013, σελ. 329

Σε ένα άλλο είδος χωρο-χρονικής ανάλυσης οι Chen και Rafail (2020) ερεύνησαν την σχέση μεταξύ κενών κατοικιών, κοινωνικής αναταραχής σε επίπεδο γειτονιάς και της εγκληματικότητας στην Νέα Ορλεάνη των ΗΠΑ. Αυτή η ανάλυση είχε ως βασικά συμπεράσματα το ότι η ύπαρξη κενών κατοικιών μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της εγκληματικότητας σε επίπεδο γειτονιάς, καθώς και ότι το επίπεδο της εγκληματικότητας σε μια περιοχή επηρεάζεται από το τι συμβαίνει στις γειτονικές περιοχές.

Άλλη μια μελέτη, η οποία εξετάζει το περιβάλλον μιας περιοχής και συγκεκριμένα την βλάστηση και το εάν συνδέεται με το επίπεδο της εγκληματικότητας, ήταν αυτή των Wolfe και Mennis (2012). Οι συγγραφείς αυτοί με την χρήση κλασσικής (OLS) και χωρικής οικονομετρίας και εξετάζοντας την πόλη της Φιλαδέλφειας ΗΠΑ κατέληξαν ότι, αντίθετα με ότι γενικά πιστεύουν οι περισσότεροι, δηλαδή ότι η βλάστηση ενθαρρύνει την εγκληματική δραστηριότητα καθώς την «κρύβει», στην περίπτωση που μελέτησαν φάνηκε ότι η πυκνή βλάστηση σχετιζόταν με χαμηλότερα επίπεδα επιθέσεων, ληστειών και διαρρήξεων.

Παρόμοιου τύπου μελέτη ήταν αυτή των Kimpton et al. (2017) σχετικά με την σχέση πράσινων χώρων και εγκληματικής δραστηριότητας. Εξέτασαν 4.265 πράσινους χώρους στο Brisbane της Αυστραλίας χρησιμοποιώντας ανάλυση συστάδων (cluster analysis) και αρνητική διωνυμική παλινδρόμηση (negative binomial regression). Η ανάλυση τους έδειξε ότι κάποιοι χώροι πρασίνου παρουσιάζουν μεγαλύτερη εγκληματική δραστηριότητα σε σχέση με άλλους. Η άποψη των συγγραφέων αυτών είναι ότι οι υποδομές που υπάρχουν σε ένα συγκεκριμένο πράσινο χώρο σε συνδυασμό με το κοινωνικό και οικονομικό προφίλ των γειτονιών που περιβάλλουν τον πράσινο χώρο είναι που καθορίζουν το επίπεδο της εγκληματικής δραστηριότητας στον χώρο αυτόν.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ οι οποίες προσπαθούν να μελετήσουν την εγκληματικότητα. Η οικονομική επιστήμη έχει «εσωτερικά» διάφορους κλάδους της, οι οποίοι έχουν προσπαθήσει να συμβάλουν σε μια τέτοια ανάλυση. Η Αστική Οικονομική (urban economics) είναι ο κλάδος αυτός που μελετά την εγκληματικότητα στις πόλεις, καθώς το έγκλημα σε μια αστική περιοχή θεωρείται ως ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα των πόλεων. Οι μεγάλες πόλεις κατά την βιβλιογραφία εμφανίζουν υψηλότερη εγκληματικότητα σε σχέση με άλλες περιοχές γιατί υπάρχει «περισσότερη λεία», περισσότεροι ύποπτοι, υπάρχει μικρότερη βοήθεια στην αστυνομία λόγω των απρόσωπων σχέσεων στις πόλεις, αλλά και μεγαλύτερος αριθμός μονογονεϊκών οικογενειών (τα παιδιά των οποίων κατά κάποιους ερευνητές έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να έχουν παραβατική συμπεριφορά).

Σε «θεωρητικό» επίπεδο οι οικονομολόγοι εφαρμόζουν τα βασικά εργαλεία της οικονομικής ανάλυσης. Για παράδειγμα, τα χειρίδια Αστικής Οικονομικής χρησιμοποιούν ως κύριο διδακτικό εργαλείο την χρήση του υποδείγματος προσφοράς και ζήτησης. Με το υπόδειγμα αυτό μπορούν να παρουσιαστούν διαγραμματικά τα σημαντικότερα θέματα στην οικονομική ανάλυση του εγκλήματος, όπως δηλαδή το δυνητικό κόστος για έναν εγκληματία το οποίο εξαρτάται από παράγοντες όπως ο ρόλος που παίζει η πιθανότητα να συλληφθεί και να φυλακιστεί, το κόστος που θα έχει η διάρκεια φυλάκισης ή ακόμα η «ηθική» στάση των

ατόμων σε σχέση με τις εγκληματικές πράξεις. Ταυτόχρονα στην ανάλυση περιλαμβάνονται και τα δυνητικά οφέλη ενός εγκληματία.

Η εμπειρική ανάλυση της εγκληματικής δραστηριότητας έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον όταν οικονομικά στοιχεία συνδυάζονται με εργαλεία χωρικής-γεωγραφικής ανάλυσης. Συνήθως, τέτοιου τύπου έρευνες χρησιμοποιούν διαστρωματικά δεδομένα με σαφή την διάσταση του χώρου, αλλά υπάρχουν και παραδείγματα έρευνας στα οποία προστίθεται και η διάσταση του χρόνου. Η ενσωμάτωση της διάστασης του χώρου στην ανάλυση εκτός από τα προφανή πλεονεκτήματα που έχει για τους ερευνητές, παρουσιάζει και μια σειρά προβλημάτων-ερωτημάτων, όπως για παράδειγμα το ποια είναι η κατάλληλη χωρική κλίμακα (διαμέριση του χώρου) για κάποιον συγκεκριμένο τύπο ανάλυσης. Στο κείμενο αυτό έχουν παρουσιαστεί διάφορες σχετικές μελέτες και ο τρόπος που αξιοποίησαν την γεωγραφική διάσταση με διαφορετικούς τρόπους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Andresen, M.A., Malleson, N. (2013) "Spatial Heterogeneity in Crime Analysis", in *Crime Modeling and Mapping Using Geospatial Technologies*, Leitner, M. (ed.), Springer, New York.
- Blalock, H.M. (1964) *Causal Inferences in Nonexperimental Research*, University of North Carolina, Press, Chapel Hill.
- Boivin, R., D'Elia, M. (2017) "A Network of Neighborhoods: Predicting Crime Trips in a Large Canadian City", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 54(6), pp. 824-846.
- Breetzke, G.D., Cohn, E.G. (2013) "Burglary in Gated Communities: An Empirical Analysis Using Routine Activities Theory", *International Criminal Justice Review*, Vol. 23(1), pp. 56-74.
- Chen, X., Rafail, P. (2020) "Do Housing Vacancies Induce More Crime? A Spatiotemporal Regression Analysis", *Crime & Delinquency*, Vol. 66(11), pp. 1579-1605.
- Clark, W.A.V., Avery K.L. (1976) "The effects of data aggregation in statistical analysis", *Geographical Analysis*, Vol. 8(4), pp. 428-438.
- de Maria Andre, D., Carvalho, J.R. (2019) "Assessing the benefits of robbery reduction", *Economia*, Vol. 20, pp. 44-72.
- Fotheringham, A.S., Wong, D.W. (1991) "The modifiable areal unit problem in multivariate statistical analysis" *Environment and Planning A*, Vol. 23(7), pp. 1025-1044.
- Fuhrmann, S., Huynh, N.T., Scholz, R. (2013) "Comparing Fear of Crime and Crime Statistics on a University Campus", in *Crime Modeling and Mapping Using Geospatial Technologies*, Leitner, M. (ed.), Springer, New York.
- Glaeser, E.L., Sacerdote, B. (1996) "Why is there More Crime in Cities?" NBER Working Paper no. 5430.
- Herrmann, C.R. (2013) "Street-Level Spatiotemporal Crime Analysis: Examples from Bronx County, NY (2006–2010)", in *Crime Modeling and Mapping Using Geospatial Technologies*, Leitner, M. (ed.), Springer, New York.
- Johnson, L., Ratcliffe, J.H. (2013) "When Does a Drug Market Become a Drug Market? Finding the Boundaries of Illicit Event Concentrations", in *Crime Modeling and Mapping Using Geospatial Technologies*, Leitner, M. (ed.), Springer, New York.

- Kimpton, A., Corcoran, J., Wickes, R. (2017) "Greenspace and Crime: An Analysis of Greenspace Types, Neighboring Composition, and the Temporal Dimensions of Crime", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 54(3), pp. 303-337.
- Lochner, L., Moretti, E. (2004) "The effect of education on crime: Evidence from prison inmates, arrests, and self-reports", *American Economic Review*, 94, pp. 155-89.
- Mason, J.M., Mennis, J. (2010) "An exploratory study of the effects of neighborhood characteristics on adolescent substance use", *Addiction Research and Theory*, Vol. 18(1), pp. 33-50.
- McDonald, J.F., McMillen, D.P. (2006) *Urban Economics and Real Estate*, Blackwell, MA.
- Mennis, J., Harris, P. (2013) "Spatial Contagion of Male Juvenile Drug Offending Across Socioeconomically Homogeneous Neighborhoods", in *Crime Modeling and Mapping Using Geospatial Technologies*, Leitner, M. (ed.), Springer, New York.
- Murray, A.T., Grubestic, T.H. (2013) "Exploring Spatial Patterns of Crime Using Non-hierarchical Cluster Analysis", in *Crime Modeling and Mapping Using Geospatial Technologies*, Leitner, M. (ed.), Springer, New York.
- Nelson, A. L., R. D. F. Bromley, Thomas, C. J. (2001) "Identifying Micro-spatial and Temporal Patterns of Violent Crime and Disorder in the British City Centre", *Applied Geography* Vol 21, pp. 249-74.
- O'Sullivan, A. (2011) *Αστική Οικονομική, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα*.
- Openshaw, S. (1984) "Ecological fallacies and the analysis of areal census data", *Environment and Planning A*, Vol. 16(1), pp. 17-31.
- Sen, A. (2007) "Does Abortion Lead to Lower Crime? Evaluating the Relationship between Crime, Abortion, and Fertility", *The B.E. Journal of Economic Analysis and Policy*, 7, no. 1, Article 48.
- U.S. Federal Bureau of Investigation (Various Years) *Crime in the United States*, Washington D.C., US Government Printing Office.
- Wang, F., Arnold, M.T. (2008) "Localized Income Inequality, Concentrated Disadvantage and Homicide." *Applied Geography*, Vol. 28, pp. 259-70.
- Wolfe, M.K., Mennis, J. (2012) "Does vegetation encourage or suppress urban crime? Evidence from Philadelphia, PA", *Landscape and Urban Planning*, Vol. 108, pp. 112-122.
- Zhang, H., Song, W. (2014) "Addressing issues of spatial spillover effects and non-stationarity in analysis of residential burglary crime", *GeoJournal*, Vol. 79, pp. 89-102.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ¹

Μπάθας Γιώργος

Οικονομολόγος, ΜΔΕ Εγκληματολογίας, Παντείου Πανεπιστημίου

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ είναι μια οικογένεια θεωριών που μοιράζονται το κοινό ενδιαφέρον για εγκληματικά γεγονότα και τις άμεσες συνθήκες στις οποίες αυτά σημειώνονται. Κατά τους Brantingham και Brantingham, η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία υποστηρίζει ότι «τα εγκλήματα πρέπει να νοούνται ως συμβολές παραβατών, θυμάτων ή εγκληματικών στόχων και νόμων, με συγκεκριμένες συνθέσεις σε ιδιαίτερους χρόνους και τόπους». Οι εγκληματολόγοι αναζητούν χαρακτηριστικά του εγκλήματος και επιδιώκουν να τα ερμηνεύσουν μέσα από το πλαίσιο της επιρροής του περιβάλλοντος. Από αυτές τις ερμηνείες προκύπτουν κανόνες, οι οποίοι επιτρέπουν την εξήγηση των ανακυπτόντων εγκληματολογικών προβλημάτων και προωθούν την ανάπτυξη στρατηγικών, οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την πρόληψη του εγκλήματος (Wortley & Townsley, 2017: 1). Η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία, ιδιαίτερα δημοφιλής τις τελευταίες δεκαετίες, φαίνεται να έχει τις ρίζες της στις αρχές του 19ου αιώνα, όταν οι ιδρυτές της Γαλλο-βελγικής Χαρτογραφικής Σχολής προέβησαν σε ένα τύπο χαρτογράφησης της εγκληματικότητας διά της κατανομής της στο γεωγραφικό χώρο, αξιολογώντας την ανάπτυξη των επίσημων στατιστικών στη Γαλλία (Ζαραφωνίτου, 2004: 48, 54).

Από την εκτεταμένη ανασκόπηση της βιβλιογραφίας προκύπτει πως μπορούν να εντοπιστούν τρεις σημαντικές περίοδοι της χαρτογράφησης του εγκλήματος. Πιο αναλυτικά, εμφανίζονται τρεις περίοδοι που συνέβαλαν στην ανάπτυξη της χαρτογράφησης του εγκλήματος. Παρουσιάζονται κατά σειρά:

- Η Γαλλοβελγική Χαρτογραφική Σχολή.
- Η Οικολογική Σχολή του Σικάγου.
- Η ανάπτυξη των Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφόρησης και της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας.

Στην Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα στην Γαλλία, στα τέλη της τρίτης δεκαετίας του 19ου αιώνα, με τη συνεργασία του Βενετού Adriano Balbi και του Γάλλου Andre-Michel Guerry, σημειώνεται η πρώτη περίοδος χαρτογράφησης του εγκλήματος. Ο πρώτος, έχοντας γνώσεις

¹ Το Ερευνητικό Έργο “UrbanCrime: Spatial aspects of crime and insecurity in the era of economic crisis: Trends, dimensions and correlations – Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχέτιση” υποστηρίχθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «1η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» (Αριθμός Έργου: HFRI-FM17-3898) [ΕΛΙΔΕΚ, Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας \(elidek.gr\)](http://www.elidek.gr)

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας

στον τομέα της γεωγραφίας με ειδίκευση στην εθνογραφία και τις τεχνικές χαρτογράφησης, αξιοποίησε το νομικό υπόβαθρο του Guerry αλλά και την επιστημονική του ενασχόληση με τα «μοτίβα εγκληματικότητας», και προχώρησαν σε έναν τύπο χαρτογράφησης που αφορούσε τα ποινικά αδικήματα, που είχαν λάβει χώρα κατά τα έτη 1825-1827. Κατά την δημιουργία των χαρτών, αποτύπωναν με πιο έντονο χρώμα και σκούρες αποχρώσεις τις περιοχές που αντιμετώπιζαν μεγαλύτερα προβλήματα εγκληματικότητας, σε μια προσπάθειά τους να προκύψουν συμπεράσματα ανάμεσα στο μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της γαλλικής επικράτειας αλλά και των ποσοστών εγκλημάτων. Να σημειωθεί πως οι εν λόγω χάρτες αποτελούν το πρώτο δείγμα χαρτογράφησης της εγκληματικότητας (Weisburd & McEwen, 1997: 5).

Οι βάσεις, πάντως, της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας φαίνεται να τίθενται με τις οικολογικές μελέτες της εγκληματικότητας, οι οποίες στηρίχθηκαν σε ιδέες της Οικολογικής Σχολής του Σικάγου. Ειδικότερα, στο Σικάγο την δεκαετία του 1920 συντελείται η πρώτη συστηματική στροφή της Κοινωνιολογίας προς τα φαινόμενα του χώρου και σχεδόν συγχρόνως ξεκινά η λεγόμενη “οικολογική” προσέγγιση της εγκληματικότητας. Καθοριστικός ήταν ο ρόλος μιας ομάδας κοινωνιολόγων με επικεφαλής τον Robert Park, οι οποίοι υιοθέτησαν την προσέγγιση πως η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι προϊόν περισσότερο κοινωνικών και λιγότερο ατομικών, ψυχολογικών ή βιολογικών παραγόντων. Με την στροφή της Κοινωνιολογίας, γνωστής ως “ανθρώπινης οικολογίας”, επιχειρείται, υπό το πρίσμα της δαρβινικής θεωρίας, η ερμηνεία των κοινωνικών μηχανισμών ως αποτέλεσμα ανταγωνισμού και επιβίωσης ανάμεσα στη φύση, τους ανθρώπους και τα άλλα έμβια όντα. Επομένως, η οργάνωση της ζωής σε μια ανθρώπινη κοινωνία προσομοιάζει με αυτήν ενός οικοσυστήματος ενώ ο άνθρωπος μελετάται πάντα ενταγμένος μέσα στο περιβάλλον του και σε σχέση με αυτό (Γεωργίου, 1996:27-28). Στην προσπάθεια αυτή, θεώρησαν χρήσιμο να προβούν σε εξέταση των χαρακτηριστικών του αστακού περιβάλλοντος για να εξηγήσουν το πρόβλημα της εγκληματικότητας, αναπτύσσοντας σύνθετους χάρτες, στους οποίους χαρτογραφήθηκε τόσο το έγκλημα όσο και άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά σε γειτονίες της πόλης του Σικάγου (Santos, 2017: 13- 14).

Ο Shaw «δανείστηκε» από την κλασική οικολογία το ανωτέρω μοντέλο και το χρησιμοποίησε προκειμένου, κατά τη δεκαετία του 1930, να μελετήσει την εγκληματικότητα στην πόλη του Σικάγου. Κατέληξε δε, στις εξής διαπιστώσεις:

- Ο δείκτης εγκληματικότητας μεταξύ των συνοικιών διέφερε σημαντικά.
- Οι συνοικίες με τους περισσότερους εγκληματίες ανήκαν στη δεύτερη ζώνη, η οποία βρισκόταν στο εμπορικό κέντρο της πόλης. Η νεανική παραβατικότητα, η εγκληματικότητα ενηλίκων, η πορνεία, αλλά και το ποσοστό ατόμων με προβλήματα σωματικής και ψυχολογικής υγείας κυριαρχούσαν στην εν λόγω ζώνη.
- Στις γειτονίες των άλλων ζωνών ο δείκτης εγκληματικότητας ήταν αισθητά μειωμένος.
- Οι ζώνες διατηρούσαν υψηλά επίπεδα εγκληματικότητας στην πάροδο του χρόνου, παρά τη μεγάλη κινητικότητα του πληθυσμού.

Η τελευταία διαπίστωση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κάποιες περιοχές είναι εγκληματογόνες. Οι άνθρωποι που μετοικούν σε αυτές τις περιοχές έχουν περισσότερες πιθανότητες να αναπτύξουν παραβατική συμπεριφορά. Οι κάτοικοι που εγκαταλείπουν αυτές τις περιοχές και μετοικούν σε άλλες, με χαμηλή εγκληματικότητα, «αφήνουν» πίσω και ένα τμήμα της παραβατικότητάς τους (Φουστέρης, 1996: 78-80).

Στην κατεύθυνση της κλασικής οικολογίας εντάσσεται το περίφημο “ομόκεντρο μοντέλο” του Burgess. Σύμφωνα με αυτό, οι περισσότερες αμερικανικές πόλεις θα μπορούσαν να διαιρεθούν σε 5 ομόκεντρες ζώνες: Η *πρώτη ζώνη* είναι το εμπορικό κέντρο, η κεντρική περιοχή. Γύρω από το κέντρο είναι η *δεύτερη ζώνη*, που χαρακτηρίζεται από ελαφριά βιομηχανική και εμπορική κίνηση, ενώ οι κατοικίες στη ζώνη αυτή, στις οποίες διαμένουν οι πιο φτωχοί πολίτες, είναι παλιές και υποβαθμισμένες. Ακολουθεί η *τρίτη ζώνη*, αυτή των εργατικών κατοικιών, στην οποία κατοικούν οι εργάτες της βιομηχανίας που κατάφεραν να εγκατασταθούν έξω από την προηγούμενη ζώνη. Η *τέταρτη ζώνη* περιλαμβάνει ακριβά διαμερίσματα και κατοικίες και, επομένως, σε αυτή διαμένουν οικονομικά εύρωστοι πολίτες. Τέλος, την *πέμπτη ζώνη* αποτελούν τα προάστια και οι δορυφορικοί οικισμοί. Πρόκειται για μια ζώνη που μπορεί να υποδεχθεί αυτούς που έχουν την ευχέρεια να διαφοροποιήσουν εντελώς τον τόπο διαμονής τους από τον τόπο εργασίας τους (Ζαραφωνίτου, 2004).

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 εισάγεται η αυτοματοποιημένη χαρτογράφηση, η οποία συμπίπτει με την νηπιακή ηλικία των υπολογιστικών συστημάτων, καθώς εμφανίζονται τα πρώιμα προγράμματα λογισμικού και χωρικής ανάλυσης, με το πιο δημοφιλές να αποτελείται από τα «Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφόρησης» (Geographic Information Systems, GIS).

Αρχικά, τα GIS δημιουργήθηκαν προκειμένου να υποστηρίξουν τις εφαρμογές χρήσης γης στην περιοχή του Καναδά και εν συνεχεία καθιερώθηκαν ως αυτόνομος κλάδος εφαρμογής από τον στρατό των ΗΠΑ, όπως και εθνικούς οργανισμούς χαρτογράφησης χωρών, που στόχευαν στην ιδέα της αυτοματοποιημένης χαρτογραφικής σχεδίασης (Chainey & Ratcliffe, 2005: 2). Λίγο πριν το 1970, η έννοια της αυτοματοποιημένης χαρτογράφησης εμφανίζεται και στην παραγωγή των χαρτών εγκληματικότητας σε μια καινοτομία, η οποία αντικατέστησε τους στατικούς επιτραπέζιους χάρτες. Εξαιτίας και της σταδιακής ψηφιοποίησης των αρχείων της αστυνομίας, η δημιουργία ενός χάρτη, αποτύπωνε κι ένα ορισμένο έγκλημα σε μια συγκεκριμένη περιοχή μιας πόλης και για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι ο πρώτος χάρτης που δημιουργήθηκε με βάση τα παραπάνω πρότυπα αφορούσε την ένατη συνοικία του St. Louis, μιας πόλης του Μιζούρι το 1967, καταγράφοντας τις κλοπές των αυτοκινήτων (Weisburd & McEwen, 1997: 8, 11).

Ταυτόχρονα, την περίοδο αυτή και λίγο πριν τις αρχές της δεκαετίας του 1980, η σύμπραξη επιστημόνων από την Αγγλία, τον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες επικεντρώνεται στη μελέτη του εγκληματικού γεγονότος και του πλαισίου του, το οποίο περιελάμβανε φυσικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος που δημιουργούσε ευκαιρίες για την διάπραξη του εγκλήματος (Santos, 2017: 14).

Στο πλαίσιο αυτό, η θεωρία του εγκληματικού μοτίβου (Crime Pattern Theory, CPT), που ανέπτυξαν οι Brantingham & Brantingham (1981), εστιάζει στο χώρο τέλεσης της παραβατικής πράξης. Για την CPT υπάρχει διάκριση μεταξύ των εγκληματικών συμβάντων και της εγκληματικότητας (δηλαδή της τάσης διάπραξης εγκλήματος). Κάθε έγκλημα συμβαίνει σε συγκεκριμένο χώρο και αυτός ο χώρος μπορεί να χαρτογραφηθεί και να αναλυθεί. Η θεωρία

εγκληματικού μοτίβου αποδέχεται το γεγονός πως ο επίδοξος δράστης επηρεάζεται από τις καθημερινές του συνθήκες και δραστηριότητες, αναζητώντας συνεχώς κάποια ευκαιρία προκειμένου να διαπράξει ένα έγκλημα, με αποτέλεσμα να στρέφεται σε περιοχές που είναι γνωστές για αυτόν.

Στην ίδια κατεύθυνση και η θεωρία των Αμερικάνων εγκληματολόγων Lawrence Cohen και Marcus Felson περί καθημερινών δραστηριοτήτων (Routine Activities Theory, RAT) ανέδειξε τη σπουδαιότητα του τόπου του εγκλήματος. Η θεωρία αυτή, που αναπτύχθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1970, περιγράφει το πως οι καθημερινές δραστηριότητες επηρεάζουν το έγκλημα, αποσκοπώντας στη δημιουργία ενός μοντέλου πρόβλεψης εγκλημάτων. Σύμφωνα με αυτήν, για να συμβεί ένα έγκλημα, τρία πράγματα πρέπει να συμπίπτουν στον ίδιο τόπο και χρόνο: Να υπάρχει κάποιος δράστης με κίνητρο, ένας κατάλληλος στόχος και η απουσία ενός κατάλληλου φύλακα.

Σημαντική χαρακτηρίζεται και η θεωρία της ορθολογικής επιλογής (Rational Choice Theory, RCT), η οποία εισήχθη από τους Βρετανούς Ronald Clarke και Derek Cornish, εμπλουτίζοντας τις περιβαλλοντικές θεωρίες του εγκλήματος. Η βασική ιδέα της RCT είναι πως κάθε επίδοξος δράστης λειτουργεί ορθολογικά, επιδιώκοντας την καλύτερη δυνατή λύση, αυτή που θα του αποφέρει το μέγιστο δυνατό όφελος. Η συγκεκριμένη θεωρία, όπως αναφέρει η Ζαραφωνίτου, αποτυπώνει τέσσερα βασικά κριτήρια, τα οποία συμβάλλουν στην υποκειμενική λογική απόφαση ενός επίδοξου δράστη για την διάπραξη του εγκλήματος (Ζαραφωνίτου, 2015: 19):

- αν θα διαπράξει κάποια φορά ή δεν θα διαπράξει ποτέ έγκλημα,
- αν θα επιλέξει ένα συγκεκριμένο στόχο ή όχι,
- πόσο συχνά θα εγκληματεί και
- αν θα αποστασιοποιηθεί και τότε από το έγκλημα.

Όπως αποτυπώνεται χαρακτηριστικά από την Ζαραφωνίτου (2015: 21), όσον αφορά στην προσέγγιση του βασικού πλαισίου μελέτης της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας, «η σύγχρονη προσέγγιση της αστακτικής Εγκληματολογίας αξιοποιεί σε σημαντικό βαθμό τις περιβαλλοντικές διαστάσεις του φαινομένου (...) Η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία θέτει το πλαίσιο μελέτης σύμφωνα με το οποίο "τα εγκληματικά περιστατικά πρέπει να γίνονται κατανοητά ως η συνισταμένη των δραστηριών, θυμάτων ή εγκληματικών στόχων και νόμων σε ειδικά περιβάλλοντα και σε ιδιαίτερους τόπους και χρόνους"» (Wortley & Mazerolle, 2008:1 όπως παραπέμπεται σε Ζαραφωνίτου, 2015:21).

Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό πως η τεχνική της χαρτογράφησης του εγκλήματος συντέλεσε στην αναβάθμιση τόσο σε επίπεδο θεωριών στο πεδίο της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας όσο και σε επίπεδο αξιοποίησής της, ως ένα χρήσιμο και απαραίτητο εργαλείο για την μελέτη του εγκλήματος. Παρατηρήθηκε πως οι εγκληματολόγοι, παρουσίαζαν ανέκαθεν ένα ενδιαφέρον για την χαρτογράφηση του εγκλήματος και σήμερα, αξιοποιώντας την ως ένα μεθοδολογικό εργαλείο μέσα από πρακτικές εφαρμογές, καλούνται να εντάξουν καινοτόμες μεθοδολογίες, εκμεταλλευόμενοι παράλληλα την επικοινωνιακή δύναμη των χαρτών .

2. Η ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

ΟΙ CHAINEY & RATCLIFFE (2005) επισημαίνουν πως το έγκλημα έχει εγγενώς γεωγραφική ποιότητα. Αυτό μεταφράζεται από το γεγονός πως μια παραβατική πράξη εμφανίζεται σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο και διαπράττεται πιθανότατα από έναν δράστη που ζει σε ένα περιβάλλον διαφορετικό από την τοποθεσία του εγκλήματος. Στο πλαίσιο αυτό, η ανάλυση του εγκλήματος επωφελήθηκε στο μέγιστο δυνατό από τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η τεχνολογία μέσω της τεχνικής της χαρτογράφησης και πιο συγκεκριμένα αξιοποιώντας την χρησιμοποίηση των Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφόρησης σε συνδυασμό με την Γεωγραφία του εγκλήματος.

Αναλύθηκε προηγουμένως ο καθοριστικός ρόλος της θεωρίας των καθημερινών δραστηριοτήτων όπως και της θεωρίας των εγκληματικών προτύπων, αναφορικά με το πως τα εγκληματικά περιστατικά συμβαίνουν εκεί όπου παρουσιάζεται η ευκαιρία διάπραξης ενός εγκλήματος, καθώς υπάρχει ένας κατάλληλος και διαθέσιμος στόχος στις τοποθεσίες που είναι γνωστές στους παραβάτες εξαιτίας των καθημερινών τους δραστηριοτήτων, καθώς μπορεί να εργάζονται και να κατοικούν ή να συναναστρέφονται σε συγκεκριμένα μέρη που δρουν. Η μελέτη του τόπου, όπου δραστηριοποιούνται τα άτομα, είτε δράστες είτε θύματα, μπορεί να συμβάλει στην πληρέστερη κατανόηση του πλαισίου τέλεσης των εγκλημάτων και ως εκ τούτου στην αποτελεσματικότερη πρόληψή τους. (Hirschfield & Bowers, 2001).

Έναν σημαντικό παράγοντα για την πρόληψη του εγκλήματος αποτελεί η κατανόηση του τρόπου δράσης του εγκληματία (*modus operandi*, MO). Σύμφωνα με τους Douglas & Munn (1992) αποτελεί ένα ιδιαίτερο γνώρισμα ή και ένα μοτίβο συμπεριφοράς, το οποίο αναγνωρίζει συγκεκριμένες τεχνικές που χρησιμοποιεί ο δράστης προκειμένου να διαπράξει ένα έγκλημα. Δηλαδή, συμπεριφορές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν από έναν παραβάτη είναι πολύ πιθανόν να επαναληφθούν και σε μελλοντικές του πράξεις. Εμβαθύνοντας στην έννοια του τρόπου δράσης, δίνεται η δυνατότητα στις δικτυικές αρχές να αναγνωρίσουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, οι οποίες τείνουν να δημιουργούν ένα μοτίβο συμπεριφοράς.

Υπό το πρίσμα αυτό, έχει παρατηρηθεί πως ο τρόπος δράσης δίνει πολλές φορές εξηγήσεις και προσδιορίζει τους λόγους που το έγκλημα και οι αντικοινωνικότητες (*incivilities*)², παρουσιάζουν εντονότερα χαρακτηριστικά σε ορισμένες περιοχές. Έχει εντοπιστεί πως ορισμένες αντικοινωνικές συμπεριφορές και στοιχεία περιβαλλοντικής υποβάθμισης, όπως η δημόσια κατανάλωση αλκοόλ, σημάδια φθοράς σε κατοικίες, η αναγραφή κειμένων και συνθημάτων σε τοίχους και επιφάνειες δημόσιων χώρων, όπως και η αδιαφορία των κατοίκων μιας γειτονιάς για τα προβλήματα που παρουσιάζονται στην περιοχή τους, προσδίδουν σε αυτήν τον χαρακτήρα της υποβαθμισμένης περιοχής, ανεξάρτητα από τις διαστάσεις της εγκληματικότητας που επικρατούν (Ζαραφωνίτου, 2016)³. Επισημαίνεται ότι ως *αταξία*

2 Σε γενικές γραμμές, με τον εν λόγω όρο περιγράφονται διάφορες αποκλίνουσες κοινωνικές συμπεριφορές, οι οποίες μπορούν να ξεκινούν από την απουσία καλών τρόπων, την αγένεια και την έλλειψη σεβασμού προς τους ηλικιωμένους και να καταλήγουν στο βανδαλισμό και την απειλητική συμπεριφορά. Για τον Hale (1996), οι αντικοινωνικότητες μαρτυρούν την αποσάθρωση της κοινότητας και μπορεί να προκαλέσουν το φόβο του εγκλήματος ακόμα και σε περιπτώσεις που τα ποσοστά εγκληματικότητας θεωρούνται ως χαμηλά.

3 Στην έρευνα της Ζαραφωνίτου (2016) μελετάται η «σύνδεση των περιοχών με σημάδια περιβαλλοντικής και κοινωνικής υποβάθμισης ή αταξίας με το φόβο και την ανασφάλεια κατοίκων και περαστικών». Η έρευνα εκπονήθηκε έχοντας ως περιοχή μελέτης το κέντρο της Αθήνας, διερευνώντας τα στοιχεία της περιβαλ-

μιας περιοχής νοείται η αισθητή υποβάθμιση είτε της φυσικής της κατάστασης είτε των κοινωνικών συμπεριφορών εντός αυτής καθώς και ότι σε περιοχές όπου υπάρχει *αταξία* συνήθως απουσιάζει ο έλεγχος και επομένως το έδαφος είναι πρόσφορο για την ανάπτυξη της εγκληματικότητας (Ζαραφώνιου, 2016:8-9-Sampson & Raudenbush, 1999:604).

Ένα από τα πλεονεκτήματα της χαρτογράφησης του εγκλήματος είναι η ικανότητα να πληροφορήσει τόσο τα αστυνομικά τμήματα όσο και το ευρύ κοινό για την πυκνότητα συγκέντρωσης του εγκλήματος σε μια περιοχή. Οι εστίες εγκληματικότητας, τα λεγόμενα *hot spots* στην διεθνή ορολογία, αποτελούν περιοχές υψηλής εγκληματικότητας και περιγράφονται ως μια ομάδα εγκλημάτων με παρόμοια χαρακτηριστικά και σχηματίζονται από την συλλογή των μοτίβων του εγκλήματος (Santos, 2017: 84). Το όφελος της παραπάνω προσέγγισης είναι, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, πως μπορούν να αναπτυχθούν στοχευμένες περιπολίες από την πλευρά της αστυνομίας -ειδικότερα, από αστυνομικά τμήματα που χαρακτηρίζονται ως υποστελεχωμένα- σε συγκεκριμένες ώρες και ημέρες της εβδομάδας. Οι πληροφορίες, που παρέχονται, θα καταδείξουν σε ποιες γειτονίες εμφανίζονται περισσότερα προβλήματα, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο οι δράστες επιλέγουν να μετακινηθούν από μια τοποθεσία σε κάποια άλλη. Τελικό στόχο κάθε υπηρεσίας επιβολής του νόμου αποτελεί η πρόληψη του εγκλήματος. Στο μοτίβο αυτό, η χαρτογράφηση του εγκλήματος είναι ένα χρήσιμο εργαλείο που μπορεί να εντοπίσει τις τοποθεσίες των θυμάτων και των δραστών προκειμένου να αποτραπεί μελλοντικά η τέλεση παραβατικών πράξεων (Hirschfield & Bowers, 2001).

Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται και η πρωτοβουλία της κεντρικής κυβέρνησης των ΗΠΑ, στην Αμερική της δεκαετία του 1990, να παράσχει αυξημένη υποστήριξη για την ανάπτυξη της τεχνολογίας και των μεθόδων χαρτογράφησης εγκλημάτων διά της απευθείας χρηματοδότησης με ομοσπονδιακά κεφάλαια των αστυνομικών υπηρεσιών, ώστε μέσα από συνεργασίες με Πανεπιστήμια και άλλους φορείς να αποκτήσουν νέα τεχνολογία χαρτογράφησης εγκλημάτων και να αναπτύξουν ικανά ειδικά προγράμματα που θα τις βοηθούσαν στην εφαρμογή της παραπάνω χαρτογράφησης (Santos, 2017: 15-16).

Σε αυτό το πλαίσιο αναφοράς, για παράδειγμα το 1997 δημιουργήθηκε στο NIJ το Κέντρο Έρευνας Χαρτογράφησης του Εγκλήματος (Crime Mapping Research Center, CMRC). Σκοπός του CMRC, που λίγο αργότερα μετονομάστηκε σε MAPS (Mapping and Analysis for Public Safety), ήταν να βοηθήσει στη χρήση του GIS και στην ανάλυση χωρικών δεδομένων για τη μελέτη του εγκλήματος σε τέσσερις τομείς: την έρευνα, την πρακτική, την ανάπτυξη και τη διάδοση. Το πρόγραμμα MAPS συμμετείχε στην ανάπτυξη πολλών πρωτοτύπων προγραμμάτων λογισμικού, τα οποία συνένωσαν τις εγκληματολογικές με τις γεωγραφικές θεωρίες, ενώ στην ανάπτυξη μεθοδολογιών ανάλυσης χωρικών δεδομένων δεν περιορίστηκε στην απλή εφαρμογή του GIS, αλλά εκμεταλλεύτηκε βασικές και προηγμένες τεχνικές μελέτης του εγκλήματος (Wilson, 2007).

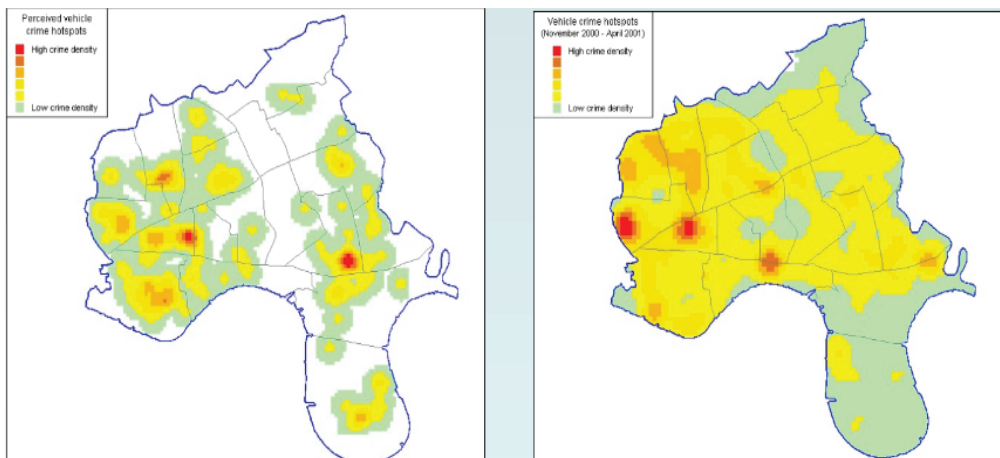
Γίνεται κατανοητό πως η έννοια της χαρτογράφησης είναι αλληλένδετη με αυτή των Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών. Στην ουσία, η πρώτη αφορά την άμεση εφαρμογή που προέρχεται από την εξέταση της εγγενούς γεωγραφικής πληροφορίας μέσω της καταγραφής, αποθήκευσης, ενσωμάτωσης, ανάλυσης αλλά και οπτικής απεικόνισης των γεωγραφικών δεδομένων, όπως προσφέρονται από τα GIS (Chainey & Ratcliffe, 2005). Τα λογισμικά αυτά συνδυάζουν δεδομένα με χάρτες για να παράγονται οι πληροφορίες. Απεικονίζονται γεωγρα-

φικά χαρακτηριστικά και όρια μιας περιοχής, το σύνολο των χωρικών δεδομένων, όπως και οι ιδιαιτερότητες και οι σχετικές ιδιότητες κάθε τοποθεσίας. Ειδικότερα, οι χάρτες δύναται να αποτυπώνουν ορισμένα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά, όπως το εισόδημα, η ηλικία κλπ., ακόμα και το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων. Για τον λόγο αυτό, το λογισμικό των GIS συνήθως συναντάται σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές, σε εσωτερικά προσαρμοσμένα συστήματα όπως και συστήματα που έχουν ως βάση το διαδίκτυο, αλλά και σε τεχνολογίες που σχετίζονται με τις φορητές κινητές συσκευές (Chainey & Ratcliffe, 2005).

Ένας άλλος τομέας, που έχει συνεισφέρει η χαρτογράφηση του εγκλήματος, αφορά στην εσφαλμένη αντίληψη τόσο των κατοίκων όσο και της αστυνομίας για τις πραγματικές εστίες του εγκλήματος, η οποία μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο ζωής των ατόμων και να έχει συνέπειες στην κοινωνική συμπεριφορά αλλά και την χωροταξική και οικονομική δυναμική μιας περιοχής. Ενδεικτική είναι η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην βρετανική αστυνομία σε ένα τμήμα της, που αναφέρεται ως Basic Command Unit (BCU), ζητώντας από τους αστυνομικούς, που έλαβαν μέρος, να προσδιορίζουν τις τοποθεσίες που θεωρούσαν πως διαπράττονται οι περισσότερες κλοπές οχημάτων. Το άσπρο χρώμα υποδήλωνε πως οι περιοχές δεν παρουσίαζαν εγκληματικότητα ενώ σταδιακά όσο αυξανόταν η χρωματική απόχρωση, έχοντας ως όριο το κόκκινο, αποτύπωναν τις περιοχές με την υψηλότερη εγκληματικότητα που αφορούσαν τις κλοπές των οχημάτων. Στην Εικόνα 1, ο χάρτης στα αριστερά εμφανίζει τις πεποιθήσεις των αστυνομικών σύμφωνα με την εμπειρία τους αλλά και τις προσωπικές τους αντιλήψεις. Ο χάρτης δεξιά εμφανίζει τις πραγματικές τοποθεσίες όπου διαπράχθηκαν τα εγκληματικά συμβάντα. Παρατηρείται ότι σε ελάχιστα σημεία υπάρχει ταύτιση αναφορικά με τις ορθές περιοχές, όπου διαπράττονταν οι κλοπές οχημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, κρίνεται αναγκαία η ανάπτυξη στρατηγικών από τις αστυνομικές υπηρεσίες για τη μείωση αυτού του χάσματος αντίληψης με την υιοθέτηση της τεχνικής της χαρτογράφησης του εγκλήματος να θεωρείται επιβεβλημένη(Chainey & Ratcliffe, 2005).

Εικόνα 1

Χάρτες σχετικά με την αντίληψη και την πραγματική τοποθεσία του εγκλήματος
Πηγή : Chainey & Ratcliffe, 2005).

Θα ήταν παράλειψη να μην γίνει αναφορά και σε ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της χαρτογράφησης του εγκλήματος, το οποίο παρουσιάζει ολοένα και περισσότερο αυξανόμενο ενδιαφέρον. Η τεχνική του Geographical Profiling, δηλαδή της γεωγραφικής σκιαγράφησης του εγκλήματος, η οποία εφαρμόστηκε αρχικά για την αντιμετώπιση των υπότροπων δραστών. Το πεδίο εφαρμογής αφορούσε περιπτώσεις κατ' εξακολούθηση δολοφονιών, βιασμών και βομβιστικών επιθέσεων και αργότερα χρησιμοποιήθηκε – σταδιακά – στη διερεύνηση ληστειών διαρρήξεων, εμπρησμών και απατών (Rossmo & Velarde, 2008). Σημαντικό ρόλο στην εν λόγω τεχνική είχαν βασικές εγκληματολογικές θεωρίες, όπως της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας, της ορθολογικής επιλογής αλλά και της θεωρίας των καθημερινών δραστηριοτήτων. Στηρίζεται στην ιδέα πως η τοποθεσία, όπου λαμβάνει χώρα ένα εγκληματικό περιστατικό, δεν κατανέμεται τυχαία στον χώρο, αλλά αποτελεί συνάρτηση των χαρακτηριστικών του φυσικού αλλά και τεχνητού περιβάλλοντος μιας περιοχής. Ζωτικής σημασίας για την αξιοποίηση του Geographical Profiling αποτελεί η κατοικία του δράστη, η οποία αναφέρεται σε πολλές μελέτες ως «σημείο αγκύρωσης» (anchor point), ώστε να της αποδοθεί η διευρυμένη έννοια του «ορμητηρίου» του δράστη, της βάσης των εγκληματικών του εξορμήσεων. Ορμητήριο μπορεί να αποτελέσει, εκτός της κατοικίας του, ο χώρος εργασίας του, ο χώρος που επικεντρώνει τις δραστηριότητές του και γενικά ο οποιοσδήποτε πολύ οικείος σε αυτόν χώρος. Ο Rossmo (2000: 94), ισχυρίζεται πως «τα περισσότερα (αλλά όχι όλα) εγκλήματα συμβαίνουν λιγότερο από δύο μίλια από την κατοικία του δράστη».

Υπό αυτήν την οπτική, ο Block (1993: 4) αναφέρει πως η σπουδαιότητα της χαρτογράφησης του εγκλήματος έγκειται στο γεγονός πως είναι σε θέση να συνδέσει τον τόπο με το έγκλημα, να ξεδιαλύνει τα χωρικά χαρακτηριστικά των διαφορετικών τύπων της εγκληματικότητας αλλά και να δώσει απαντήσεις γιατί ορισμένες περιοχές, παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευπάθεια συγκριτικά με άλλες.

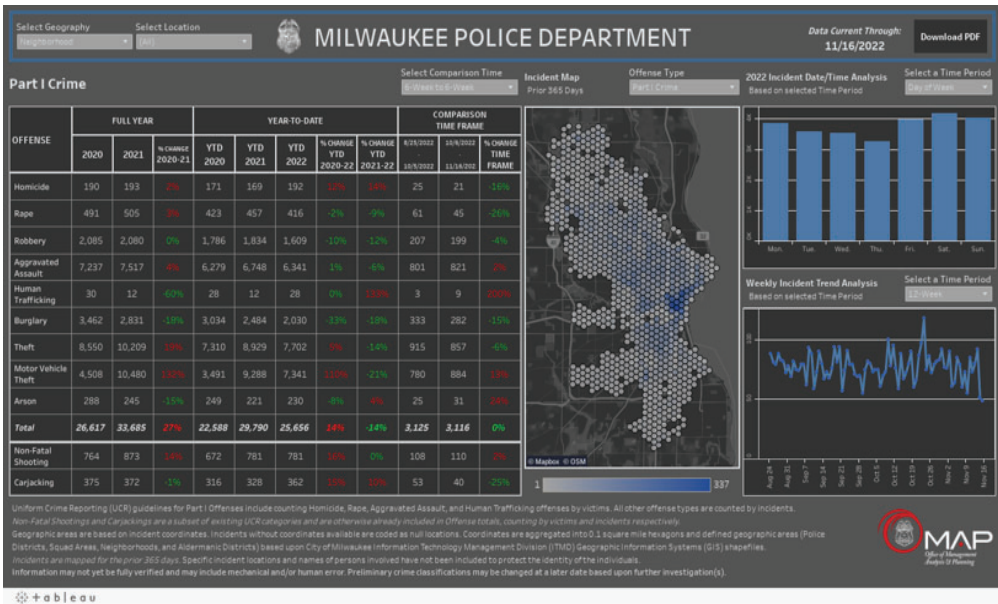
2.1. Επιλεγμένα παραδείγματα πρακτικής εφαρμογής της χαρτογράφησης του εγκλήματος-Case studies

Milwaukee Compass

Το Milwaukee Compass (<https://city.milwaukee.gov/>) είναι ένα έργο, το οποίο χρηματοδοτήθηκε το 2001 από το Εθνικό Ινστιτούτο της Δικαιοσύνης(NIJ) για την πόλη του Milwaukee της Αμερικής. Αναπτύσσεται στην βάση της ανταλλαγής δεδομένων, της πρόσβασης του κοινού σε πληροφορίες και παρουσιάζει μεγάλη εξάρτηση από τα δεδομένα που λαμβάνει, στην λήψη δημόσιων αποφάσεων. Στηρίζεται στην επικοινωνία μεταξύ της πόλης και του πολίτη, του εξειδικευμένου τεχνικού προσωπικού και των οργανώσεων της γειτονίας, αξιοποιώντας παράλληλα και τον ρόλο της ακαδημαϊκής ερευνητικής κοινότητας. Σημαντικότερα συστατικά στοιχεία αποτελούν η διαφάνεια και η συνεργασία για την χάραξη ορθότερης διαδικασίας αντεγκληματικής πολιτικής (Albrecht & Pingel, 2005).

Εικόνα 2

Το πρόγραμμα Milwaukee Compass

Πηγή: <https://city.milwaukee.gov/police/Information-Services/Crime-Maps-and-Statistics>

Η πρόσβαση στον ιστότοπο της σελίδας του προγράμματος για το Milwaukee (Εικόνα 2), είναι ελεύθερη προς τους πολίτες. Στην σελίδα εμφανίζονται αναλυτικά πληροφορίες για τα περιστατικά που σημειώνονται στην πόλη, χάρτες πυκνότητας, στατιστικά στοιχεία και πίνακες, όπως και διακυμάνσεις πληθώρας παραβάσεων που καταχωρούνται στον ιστότοπο. Ο χρήστης έχει την δυνατότητα να συγκρίνει στοιχεία για διαφορετικές χρονικές περιόδους και να εμφανίσει αναλυτικές πληροφορίες τόσο σε επίπεδα γειτονιάς και οικοδομικών τετραγώνων όσο και για ολόκληρη την πόλη του Milwaukee. Μάλιστα, οι ενδιαφερόμενοι, μπορούν να προβούν σε λήψη και αποθήκευση των εν λόγω χαρτών και στοιχείων.

Για να λειτουργήσει η επικοινωνία μεταξύ των φορέων, είναι σημαντική όχι μόνο η χρήση ενός κοινού κώδικά, αλλά και η βούληση για συνεργασία, γνωρίζοντας και κατανοώντας τις αξίες των διαφορετικών φορέων. Στην Εικόνα 3, αποτυπώνεται η μεγάλη συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων, καθιστώντας ιδιαίτερα εντυπωσιακό τον ρόλο και το εύρος στο οποίο επεκτείνεται το Milwaukee Compass. Η καινοτομία του προγράμματος έγκειται στο γεγονός πως έχει σαφή εξάρτηση από τα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών, διευρύνοντας το φάσμα των συνεργασιών σε φορείς εκτός της ποινικής δικαιοσύνης. Η χρησιμότητα του GIS στο πρόγραμμα είναι πως ενθαρρύνει την συνεργασία και την στρατηγική σκέψη (Albrecht & Pingel, 2005).

Εικόνα 3

Συεργαζόμενοι φορείς στο Milwaukee Compass

<i>Data Collection</i>	
Police Department Assessor's Office Department of Neighborhood Services Fire Department Health Department Municipal Court Public Library Citywide Housing Coalition Milwaukee Public Schools Milwaukee County Children's Court Milwaukee County Sheriff's Office District Attorney's Office	Judicial Oversight Demonstration Project Safe & Sound, Inc. Community Partners Department of City Development Department of Corrections UWM - EPIC Northwest Side Community Development Corp. Project UJIMA – Children's Hospital YMCA of Metro Milwaukee Boys & Girls Clubs of Greater Milwaukee Police Athletic League (forthcoming)
<i>Data Entry and Management for Community Groups</i>	
Citywide Housing Coalition <ul style="list-style-type: none"> • LAND • Sherman Park • Westside Neighbors • ACTS • Harambee • Neighborhood Housing Services • Metcalfe Park • St. Martin DePorres 	Community Prosecutors <ul style="list-style-type: none"> • District Attorney • Milwaukee Alliance • Harambee Ombudsman • Drug Abatement Hotline (pending)

<i>Policy/Research Projects</i>	
<ul style="list-style-type: none"> •Urban League of Milwaukee •Milwaukee County Sheriff's Department •Weed & Seed / Community Partners •City Attorney •Department of Neighborhood Services •Milwaukee Public Schools – School Safety (NIJ project) •Department of City Development – Planning Division •Judicial Enforcement Demonstration Initiative •Task Force on Family Violence •Safe & Sound, Inc. •The Mayor's Commission on Crime •Boys & Girls Clubs •YMCA of Greater Milwaukee •County Department on Aging •U.S. Attorney, district office •Firearm Injury Center 	<ul style="list-style-type: none"> Judicial Oversight Demonstration Project Safe & Sound, Inc. Community Partners Department of City Development Department of Corrections UWM - EPIC Northwest Side Community Development Corp. Project UJIMA – Children's Hospital YMCA of Metro Milwaukee Boys & Girls Clubs of Greater Milwaukee Police Athletic League (forthcoming)

Πηγή : (Albrecht & Pingel, 2005: 3)

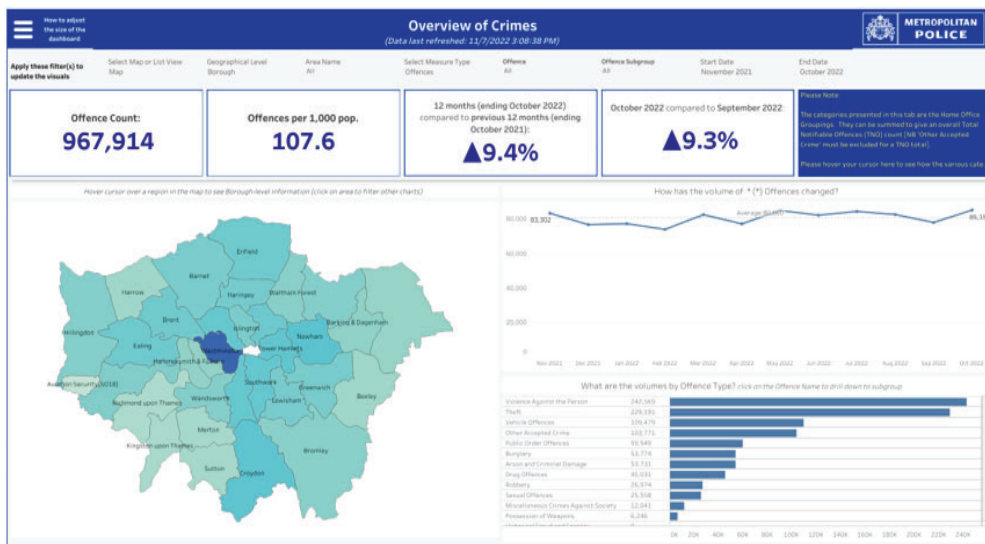
Λονδίνο

Στην Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα στο Λονδίνο, ιδιαίτερης αναφοράς χρήζει το πρόγραμμα που χρησιμοποιείται από την Μητροπολιτική Αστυνομική Υπηρεσία (Metropolitan Police), η οποία έχει επιφορτιστεί με την επιβολή του νόμου στην ευρύτερη περιοχή του Λονδίνου.

Έχει προχωρήσει στην οργάνωση ενός διαδικτυακού ιστότοπου (<https://www.met.police.uk/>), όπου δίνεται η δυνατότητα στους πολίτες να προβούν οι ίδιοι σε καταγγελίες, τόσο επώνυμα όσο και ανώνυμα, να αναφέρουν περιστατικά που αφορούν εγκληματικές ενέργειες, απάτες, κλοπές οχημάτων, αστικές διαφορές μεταξύ πολιτών κλπ. Ωστόσο, οι δυνατότητες που έχουν οι επισκέπτες στην εν λόγω πλατφόρμα δεν περιορίζονται μόνο σε αυτό το πλαίσιο. Τους παρέχεται η δυνατότητα να διερευνήσουν τα επίπεδα της εγκληματικότητας στην περιοχή τους. Μπορούν, χρησιμοποιώντας τον ταχυδρομικό τους κωδικό, να εντοπίσουν τον τόπο κατοικίας τους, καθώς και να ελέγξουν γειτονικές περιοχές. Το συγκεκριμένο είδος οπτικοποίησης της πληροφορίας χάρις στις δυνατότητες του GIS (Εικόνα 4) αποτελεί μια εξαιρετική μορφή χαρτογράφησης του εγκλήματος σε επίπεδο γειτονιάς. Οι πολίτες δύνανται να ενημερωθούν αναλυτικά, ακόμα και για τους επίσημους ορισμούς των παραβάσεων που καταχωρούνται στους παραγόμενους χάρτες, όπως και να συγκρίνουν στοιχεία μέσω διαγραμμάτων, να ενημερωθούν για τις διακυμάνσεις αλλά και τους ρυθμούς του εγκλήματος, όπως καταγράφονται από τα επίσημα στοιχεία της αστυνομίας και του δήμου. Μέσω του κέρσορα και επιλέγοντας την περιοχή ενδιαφέροντος, εμφανίζεται η καρτέλα με τα ανάλογα στοιχεία που ενδιαφέρουν.

Εικόνα 4

Παράδειγμα εφαρμογής στο Λονδίνο

Πηγή: <https://public.tableau.com/app/profile/metropolitan.police.service/viz/MonthlyCrimeDataNewCats/Coversheet>

Ολοκληρώνοντας με τις επιλεγμένες πρακτικές εφαρμογές, στις οποίες διερευνήθηκαν και παρουσιάστηκαν υφιστάμενες πρακτικές, παρατηρήθηκε πως αξιοποιήθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό η χαρτογράφηση του εγκλήματος. Είναι χρήσιμο να τονιστεί πως η περίπτωση του Milwaukee COMPASS Project είναι ένα από τα σημαντικότερα παραδείγματα στο οποίο γίνεται εκτεταμένη χρήση της εφαρμογής των γεωγραφικών συστημάτων πληροφόρησης με την ταυτόχρονη και ισχυρή συμμετοχή πληθώρας φορέων, έχοντας ως κοινή συνισταμένη την πρόληψη του εγκλήματος, δίνοντας, όπως και στην περίπτωση του Λονδίνου, στο ευρύ κοινό αλλά και τους κατοίκους της περιοχής μια συνολικότερη εικόνα των στοιχείων για την εγκληματικότητα της εκάστοτε τοποθεσίας.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΚΛΕΙΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΙΣΗΓΗΣΗ, μπορούμε να διακρίνουμε ορισμένα σημαντικά χαρακτηριστικά τα οποία συνέβαλαν στην πορεία και εξέλιξη της χαρτογράφησης του εγκλήματος. Πιο συγκεκριμένα, μπορούμε να διατυπώσουμε πως:

- Η χαρτογράφηση του εγκλήματος μπορεί να θεωρηθεί ως γεωγραφική εξερεύνηση και απεικόνιση του εγκλήματος.
- Τρεις σημαντικές περίοδοι άνθησης της χαρτογράφησης συντέλεσαν στην πορεία και την εξέλιξη της.
- Η μετατόπιση της εγκληματολογικής έρευνας από το δράστη στο περιβάλλον στο οποίο συμβαίνει το έγκλημα, καθώς το έγκλημα έχει εγγενή γεωγραφική ποιότητα.

- Κρίνεται επιβεβλημένη η συνεργασία μεταξύ φορέων και επιστημών διότι συνδυάζονται οι ικανότητες των επιστημόνων, η πρακτική χρήση των δεδομένων και πληροφοριών και η εφαρμογή της τεχνολογίας με σκοπό την παροχή της πληροφορίας σε ένα ευρύ κοινό αλλά και την δημιουργία μιας ενιαίας βάσης και λογικής στην διαδικασία λήψης αποφάσεων.
- Η χαρτογράφηση του εγκλήματος αυξάνει την κατανόησή μας για τα προβλήματα και τις βαθύτερες αιτίες του εγκλήματος.
- Τέλος, δύναται να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στους οργανισμούς της ποινικής δικαιοσύνης και κατ' επέκταση στην πρόληψη του εγκλήματος με την ανάπτυξη παρεμβάσεων και την αξιολόγηση αυτών.

Ιδανικό επίλογο για την παρούσα μελέτη αποτελεί η παράθεση των ιστότοπων του Εργαστηρίου της Αστυνομικής Εγκληματολογίας (<https://easte.panteion.gr/index.php/el-gr/>), του διεθνούς περιοδικού Urban Crime. An International Journal (<https://ojs.panteion.gr/?journal=uc>), το οποίο εμπεριέχει μελέτες τόσο από τον ελληνικό χώρο όσο και σε διεθνές επίπεδο, αλλά και του ιστότοπου του έργου Urban Crime (<https://urbancrime.gr/>), για περαιτέρω μελέτη του αντικείμενου και εμβάθυνση στις μελέτες της χαρτογράφησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Γεωργίου Α. (1996). «Φυσικό και Κοινωνικό Περιβάλλον, Συσχετισμοί και Αλληλόδραση», στο Ζαραφωνίτου Χ. (επιμ.), 1996, *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά, Τετράδια Εγκληματολογίας 1*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 25-49.
- Ζαραφωνίτου, Χ. & Χρυσόχοου Ε. (2015). Υπάρχουν ghettos στο κέντρο της Αθήνας; Εγκληματολογική διερεύνηση των κοινωνικών στάσεων και αναπαραστάσεων. *Εγκληματολογικές μελέτες*. Τεύχος 1, ΠΜΣ Εγκληματολογία Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα: Διόνικος (ελληνικά/αγγλικά).
- Ζαραφωνίτου, Χ. και συν. (2016). «Στοιχεία περιβαλλοντικής υποβάθμισης και φόβος του εγκλήματος. Η περίπτωση των graffiti στο κέντρο της Αθήνας», *Εγκληματολογία*, 1, 8-20.
- Φουστέρης, Ε. (1996). «Περιβάλλον και εγκληματογένεση: Η οικολογική προσέγγιση της εγκληματικότητας από τη Σχολή του Σικάγου». Στο Ζαραφωνίτου Χ. (επιμ.). (1996). *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά, Τετράδια Εγκληματολογίας 1*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 77-83.

Ξενόγλωσση

- Albrecht, J., & Pingel, J. (n.d.). GIS as a Communication Process 1 GIS as a Communication Process: Experience from the Milwaukee COMPASS Project. Διαθέσιμο στο: http://www.geo.hunter.cuny.edu/courses/geog702_ibrahim/articles/compass_chapter01.pdf
- Block, C.R. (1993). STAC Hot Spot Areas: A Statistical Tool for Law Enforcement Decisions. Workshop on Crime Analysis Through Computer Mapping Proceedings. Chicago, IL: Illinois Criminal Justice Information Authority and Loyola University Chicago.
- Brantingham, P., & Brantingham P. (1981). *Environmental Criminology*. Sage, B.Hills, California.

- Brantingham, P.J., and Brantingham, P.L. (1991). "Introduction: The Dimensions of Crime". In P. Brantingham and P. Brantingham (eds), *Environmental Criminology* (2nd ed.) (pp. 7-26). Prospect Heights, IL: Waveland Press.
- Chainey, S., & Ratcliffe, J. (2005). *GIS and crime mapping*. John Wiley & Sons.
- Clarke, R. V., & Cornish, D. B. (1985). "Modeling offenders' decisions: A framework for research and policy". *Crime and justice*, 6, 147-185.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). "Social change and crime rate trends: A routine activity approach". *American sociological review* 44 no 4, 588-608.
- Douglas, J. E., & Munn, C. (1992, February). "Violent Crime Scene Analysis: Modus Operandi, Signature, and Staging". *FBI Law Enforcement Bulletin*, 61(2), pp. 1-10.
- Hagan, F. E. (2008). *Introduction to criminology: Theories, methods, and criminal behavior*. 6th ed. Sage Publications.
- Hale, C. (1996). "Fear of crime: A review of the literature". *International review of Victimology*, 4(2), 79-150
- Hirschfield A. & Bowers K., (2001). *Mapping and Analysing Crime Data Lessons from research and practice*. Taylor & Francis, London.
- Rossmo, K., (2000). *Geographic Profiling*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Rossmo, D. K., & Velarde, L. (2008). Geographic profiling analysis: principles, methods and applications. In Chainey, S., & Tompson, L. (Eds.). *Crime mapping case studies: Practice and research*. John Wiley & Sons, 35-43.
- Santos, R. B. (2017). *Crime analysis with crime mapping*. Sage publications.
- Sampson, R.J., & Raudenbush, S.W. (1999). "Systematic social observation of public spaces: A new look at disorder in urban neighborhoods". *American Journal of Sociology*, 105 (3), 603-651.
- Shaw, C.R., & Myers, E.D. (1929). The juvenile delinquent. In Illinois Association for Criminal Justice, 642-732: Διαθέσιμο στο: <https://homicide.northwestern.edu/pubs/icc/>.
- Weisburd, D., & McEwen, T. (1997). *Crime mapping and crime prevention*. Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- Wilson, R. E. (2007). "The impact of software on crime mapping: An introduction to a special journal issue of Social Science Computing Review on crime mapping". *Social Science Computer Review*, 25(2), 135-142.
- Wortley, R., & Mazerolle, L. (2008). "Environmental Criminology and crime analysis: Situating the theory, analytic approach and application". In R. Wortley & L. Mazerolle (eds.), *Environmental Criminology and Crime Analysis*. Willan Publ., USA, 1-18.
- Wortley, R., & Townsley, M. (Eds.). (2017). *Environmental criminology and crime analysis*. Routledge.

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΑΘΗΝΑΣ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ-ΨΥΧΙΚΟΥ, ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ¹

Δημήτριος Καλαμάρας

Δρ. Κοινωνικής Στατιστικής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Μεταδιδάκτορας Εφαρμοσμένης Στατιστικής,
Τμήμα Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «UrbanCrime: Spatial aspects of crime and insecurity in the era of economic crisis: Trends, dimensions and correlations – Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί» (Αρ. Έργου ΗΦΡΙ-FM17-3898) σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε η συγκεκριμένη διαγνωστική έρευνα, προκειμένου να εξεταστεί η εξέλιξη της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και μετά. Το συγκεκριμένο ερευνητικό έργο, με Επιστημονικά Υπεύθυνη την Καθηγήτρια Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και Διευθύντρια του Εργαστηρίου Ασθεακής Εγκληματολογίας Χριστίνα Ζαραφώνιτου, αποσκοπεί στο να δοθούν επιστημονικές απαντήσεις σε βασικά ερωτήματα και να ανασκοπηθούν κρίσιμες παράμετροι, για τα ζητήματα εγκληματικότητας και ανασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, όπως:

- Κλιμακώνεται το έγκλημα σε περιόδους οικονομικής κρίσης;
- Η σχέση μεταξύ οικονομικής κρίσης και εγκληματικότητας διαφοροποιείται ανάλογα με τη μορφή του εγκλήματος (εγκλήματα ιδιοκτησίας, βίαια εγκλήματα);
- Είναι η χωρική κατανομή του εγκλήματος ανάλογη του μεγέθους της υποβάθμισης των γειτονιών λόγω οικονομικής κρίσης;
- Ο φόβος του εγκλήματος και η ανασφάλεια εντείνεται σε περιόδους οικονομικής κρίσης;
- Εντείνεται ο φόβος του εγκλήματος και ανασφάλειας σε περιοχές με εντονότερα οικονομικά προβλήματα;

Η ως άνω αναφερόμενη διαγνωστική έρευνα, σχεδιάστηκε ώστε να υλοποιηθεί σε επίπεδο Δημοτικών Διαμερισμάτων (Δ.Δ.), με κέντρο τα 7 Δ.Δ. του Δήμου Αθηναίων καθώς και σε δύο ακόμα γεωγραφικά και κοινωνικοοικονομικά αντίθετους δήμους της ευρύτερης μητροπολιτικής Αθήνας. Για τον σκοπό αυτό επιλέχθηκε το Δ.Δ. Κορυδαλλού (Δήμος Κορυ-

1 Το Ερευνητικό Έργο «UrbanCrime: Spatial aspects of crime and insecurity in the era of economic crisis: Trends, dimensions and correlations – Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί» υποστηρίχθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «1η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» (Αριθμός Έργου: ΗΦΡΙ-FM17-3898) [ΕΛΙΔΕΚ, Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας \(elidek.gr\)](http://elidek.gr)

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας

δαλλού) και τα Δ.Δ. Φιλοθέης και Ψυχικού (καθώς αποτελούσαν Δήμους πριν το Πρόγραμμα Καλλικράτης - ν.3852/2010), που ανήκουν αλλά δεν εξαντλούν το Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού. Την ομάδα εργασίας της έρευνας αποτελούν ο Άγγελος Μιμής, Αναπληρωτής Καθηγητής Εφαρμοσμένης Πληροφορικής με έμφαση στην χωρική ανάλυση στο Τμήμα Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου, ο γράφων, Μεταδιδάκτορας Εφαρμοσμένης Στατιστικής στο Εργαστήριο Κοινωνικής Ψυχολογίας Τμήματος Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και ο Θάνος Συνολάκης, Υποψήφιος Διδάκτορας του Τμήματος Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου.

Στη συνέχεια του κειμένου περιγράφεται η φυσιογνωμία της έρευνας και το δειγματοληπτικό πλαίσιο που εφαρμόστηκε, ενώ, ακολούθως, παρουσιάζονται τα κύρια πορίσματα που προέκυψαν από τη στατιστική επεξεργασία των απαντήσεων των ερωτώμενων, συνολικά και εντός των τριών Δήμων υλοποίησης.

2. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1. Τύπος και μέθοδος

Ποσοτική έρευνα, με τηλεφωνικές συνεντεύξεις σε νοικοκυριά της υπό διερεύνηση περιοχής, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν με τη μέθοδο CATI (Computer Assisted Telephone Interview) και τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου, αποτελούμενου από τέσσερις ενότητες ερωτήσεων. Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει ερωτήσεις αναφορικά με τα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Η δεύτερη ενότητα εξετάζει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης τόσο στην Ελλάδα όσο και σε επίπεδο Δήμου, νοικοκυριού αλλά και σε ατομικό επίπεδο. Η τρίτη ενότητα αναφέρεται στο εγκληματικό φαινόμενο την περίοδο της οικονομικής κρίσης (δεκαετία 2009-2019), όσο και λίγο μετά (2020-2021), περιλαμβάνοντας ερωτήσεις που αφορούν το φόβο του εγκλήματος, το αίσθημα ανασφάλειας και τη θυματοποίηση. Η τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου αφορά τις στάσεις των ερωτώμενων απέναντι στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο, και δη στην αξιολόγηση του έργου του αστυνομικού τμήματος της περιοχής κατοικίας τους.

Χρόνος διεξαγωγής: Ιούνιος 2021.

Δειγματοληπτικό σχέδιο: Στρωματοποιημένη απλή τυχαία δειγματοληψία (χωρίς επανάθεση).

Δειγματοληπτική μονάδα: τα νοικοκυριά των Δήμων Φιλοθέης-Ψυχικού, Κορυδαλλού και Αθήνας, στρωματοποιημένα σε επίπεδο Δημοτικών Διαμερισμάτων.

Μέγεθος δείγματος: Το ελάχιστο απαιτούμενο μέγεθος δείγματος, μετά την εφαρμογή του παραπάνω δειγματοληπτικού σχεδιασμού, εκτιμήθηκε σε 730 νοικοκυριά (δειγματοληπτικό σφάλμα 5%).

Κατά τη διαδικασία συλλογής των δεδομένων, η οποία πραγματοποιήθηκε από την ανάδοχο εταιρεία RASS S.A., το χρονικό διάστημα από τις 2/6/2021 έως τις 23/6/2021, συλλέχθηκαν 736 ερωτηματολόγια, όπως κατανέμονται παρακάτω ακολούθως:

- 510 από τον Δήμο Αθηναίων
- 149 από τον Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού
- 71 από τον Δήμο Κορυδαλλού

2.2. Δείγμα

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του δείγματος είναι σταθμισμένο ως προς το φύλο και την ηλικία (βάσει της απογραφής του 2011), δηλαδή υπερεκπροσωπούνται οι γυναίκες και οι ηλικίες 45 ετών και άνω. Η πλειονότητα του δείγματος είναι παλαιοί κάτοικοι της περιοχής, παντρεμένοι ή σε σύμφωνο συμβίωσης ενώ στην πλειονότητα των περιπτώσεων τα νοικοκυριά είχαν από μηδέν έως δύο παιδιά. Όσον αφορά την επαγγελματική κατάσταση, κυριαρχούν συνταξιούχοι και οι δημόσιοι - ιδιωτικοί υπάλληλοι ενώ το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων είναι υψηλό, καθώς το δείγμα αποτελείται κυρίως από πτυχιούχους Πανεπιστημίου – ΤΕΙ, καθώς και κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού διπλώματος. Τέλος, όσον αφορά την οικονομική κατάσταση, η συνολική εικόνα αντανακλά μια μέτρια έως καλή οικονομική κατάσταση.

3. ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

3.1 Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης

Στην πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να προσδιορίσουν τους τομείς, οι οποίοι επηρεάστηκαν στην Ελλάδα από την οικονομική κρίση. Κρίση της οποίας η θεωρητική αρχή της τοποθετείται το έτος 2009 και η θεωρητική λήξη της το έτος 2019. Η αξιολόγηση της αποδιδόμενης, από τους ερωτώμενους, επίπτωσης της κρίσης σε δέκα τομείς συναρτήθηκε με βάση τη συχνότητα αναφοράς τους, όπως φαίνεται στο διάγραμμα που ακολουθεί (Διάγραμμα 1) και από το οποίο προκύπτει η επικέντρωση των απαντήσεων σε τρεις κατηγορίες με υψηλή (>90%), μέση (>80%) και χαμηλή επίπτωση (<80%) ως εξής:

- Πρωτίστως θεωρήθηκε ότι επηρεάστηκαν οι τομείς: της **ανεργίας** (97,6%), της **φτώχειας** (96,2%), του **εμπορίου** (94,7%), της **ποιότητας ζωής** (94,5%) και **εγκληματικότητας** (91,6%).

- Ακολουθούν οι τομείς: της **υγείας** (86,7%), της **κοινωνικής συνοχής** (86,0%) και της **παιδείας** (84,0%).

- Χαμηλότερα ποσοστά κατέγραψαν απαντήσεις οι οποίες αναφέρονται στους τομείς: των **ηθικών αξιών** (78,1%) και του **τουρισμού**, τομέας ο οποίος εμφανίζει τη μικρότερη επίπτωση σε σχέση με τους υπόλοιπους (58,2%).

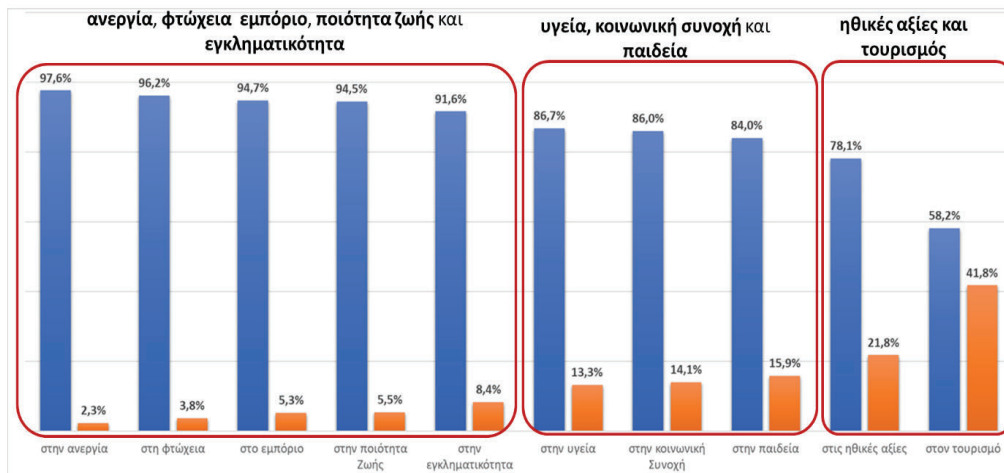
Όσον αφορά τα εγκλήματα που αναφέρονται (από τους ερωτηθέντες κατοίκους των τριών Δήμων της έρευνας) ως αυτά που αυξήθηκαν κατά την περίοδο της κρίσης, έχουν να κάνουν πρωτίστως με εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και αφορούν την προσωπική σφαίρα και την καθημερινή ζωή, όπως:

- **κλοπές και διαρρήξεις** (15,6%), με στοιχεία ενίοτε και βίας κατά των προσώπων όπως **ληστείες** (15,1%) και ακολουθούν

- **οι απάτες** (13,6%) και οι **σωματικές βλάβες** (12,2%).

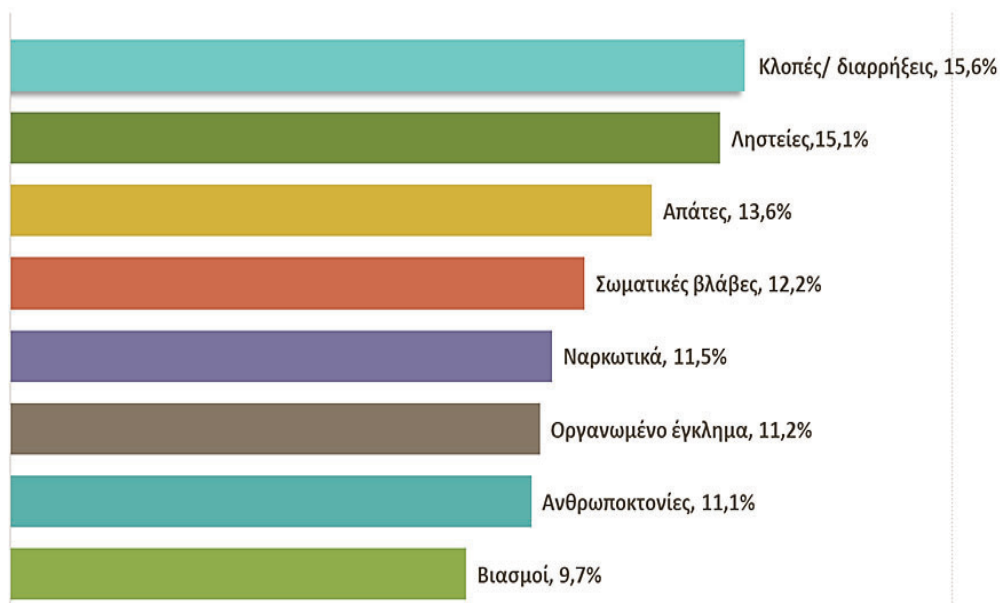
Εγκλήματα τα οποία αφορούν τη σφαίρα της κοινωνίας, όπως **ναρκωτικά** και **οργανωμένο έγκλημα**, καθώς και εγκλήματα που εντάσσονται στην κατηγορία της αποκαλούμενης «βαριάς» εγκληματικότητας, ήτοι **ανθρωποκτονίες** και οι **βιασμοί**, ταξινομούνται χαμηλότερα στην κατάταξη (Διάγραμμα 2.α).

Διάγραμμα 1

Ταξινόμηση των συνεπειών της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα
τη δεκαετία 2009-2019

Διάγραμμα 2.α

Ιεράρχηση των εγκληματικών συμπεριφορών που σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων αυξήθηκαν κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα τη δεκαετία 2009-2019

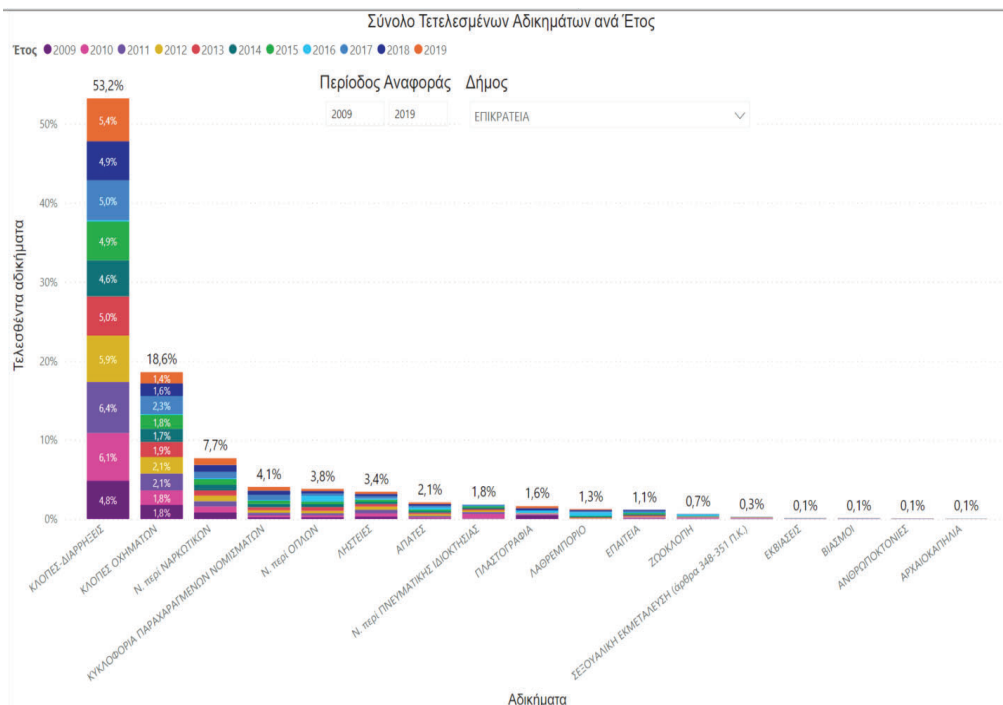

Από την επιμέρους χωροχρονική ανάλυση των επίσημων στατιστικών εγκληματικότητας της Ελληνικής Αστυνομίας για έξι κατηγορίες ποινικών αδικημάτων (ανθρωποκτονίες, εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσίας, εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθέριας, πλαστογραφίες - παραχαράξεις - λαθρεμπόριο, παραβάσεις του Ν. περί Όπλων, παραβάσεις του Ν. περί Ναρκωτικών) προέκυψαν τα παρακάτω ευρήματα για την περίοδο της οικονομικής κρίσης.

Για το σύνολο της Ελληνικής Επικράτειας (Διάγραμμα 2.β), τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, αν εξαιρεθούν τα αδικήματα που αφορούν το Νόμο περί Ναρκωτικών, είναι τα πιο συχνά εμφανιζόμενα ποινικά αδικήματα την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009 – 2019). Συγκεκριμένα, οι κλοπές-διαρρήξεις εμφανίζονται με μεγαλύτερη συχνότητα συγκριτικά με τα υπόλοιπα ποινικά αδικήματα. Ακολουθούν οι κλοπές των οχημάτων και η παραβίαση του Νόμου περί Ναρκωτικών και η κυκλοφορία παραχαραγμένων νομισμάτων. Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι οι κλοπές-διαρρήξεις παρουσιάζουν ποσοστιαία αύξηση της τάξης του 0,6% μεταξύ 2009 και 2019. Αντίθετα, στα υπόλοιπα ποινικά αδικήματα παρουσιάζουν πτωτική τάση ή σταθεροποίηση των ποσοστών κατά την προαναφερόμενη περίοδο.

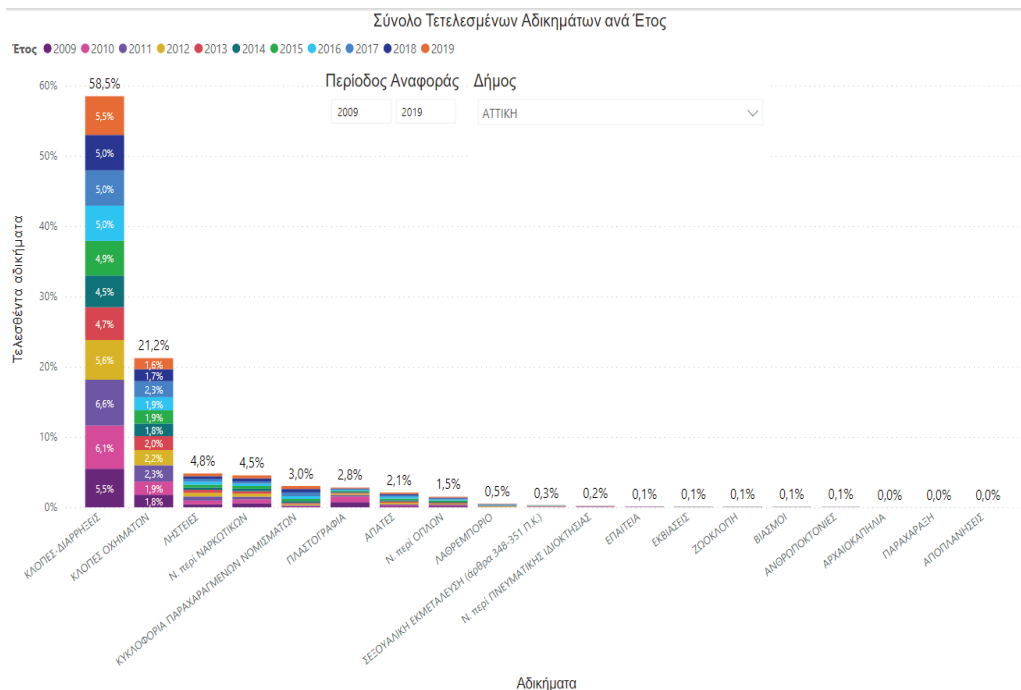
Διάγραμμα 2.β

Ταξινόμηση τελεσθέντων αδικημάτων στην Ελληνική Επικράτεια κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019)

Διάγραμμα 2.γ

Ταξινόμηση τελεσθέντων αδικημάτων στην Περιφέρεια Αττικής κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019)

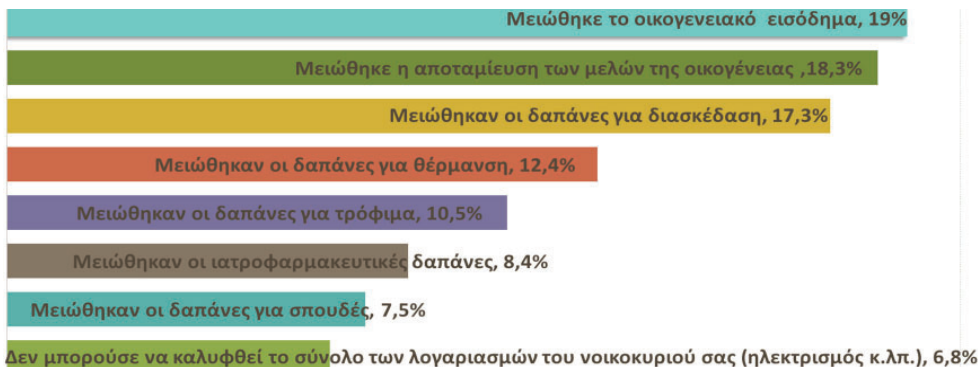
Στην περίπτωση της Περιφέρειας Αττικής (Διάγραμμα 2.γ) το προαναφερόμενο μοτίβο (επικράτηση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας) επαναλαμβάνεται με τη διαφορά ότι οι ληστείες προηγούνται ελαφρά των αδικημάτων που σχετίζονται με ναρκωτικά (4,8% έναντι 4,5%). Συγκρίνοντας την εξέλιξη των ποσοστών των δύο συχνότερα εμφανιζόμενων αδικημάτων κατά τη δεκαετία αναφοράς, διακρίνεται μια σταθερότητα των ποσοστών τους.

Όσον αφορά τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα νοικοκυριά (Διάγραμμα 3), το **εισόδημα** και η **αποταμιευτική δυνατότητα** φαίνεται να έχουν υποστεί τη σημαντικότερη αρνητική επίπτωση (18,9% και 18,3% αντίστοιχα) από την οικονομική κρίση. Ακολουθούν οι δαπάνες για **διασκέδαση** (17,3%) αλλά και οι **δαπάνες για θέρμανση** (12,4%). Χαμηλότερα εμφανίζονται περικοπές που έχουν να κάνουν με τις **δαπάνες των νοικοκυριών για τρόφιμα** καθώς και οι **ιατροφαρμακευτικές δαπάνες** (10,5% και 8,4% αντίστοιχα).

Αντίθετα, οι δαπάνες των νοικοκυριών που φαίνεται να επηρεάστηκαν λιγότερο από την κρίση είναι αυτές που σχετίζονται με τις σπουδές καθώς και με την κάλυψη των λογαριασμών του νοικοκυριού (7,5% και 6,8% αντίστοιχα).

Διάγραμμα 3

Ιεράρχηση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στα νοικοκυριά

Σε ατομικό επίπεδο, οι επιπτώσεις της οικονομικής καταγράφονται σε ηθικά και κοινωνικά προβλήματα, όπως είναι η μείωση της εμπιστοσύνης στους κρατικούς φορείς και η μειωμένη εμπιστοσύνη στους ανθρώπους, καθώς και σε εν γένει ψυχολογικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν αλλά και σε εντάσεις στο οικογενειακό περιβάλλον. Τέλος, οι επιπτώσεις της κρίσης φαίνεται να αφορούν λιγότερο θέματα εργασιακά και ατομικής ασφάλειας (Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4

Ιεράρχηση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης σε ατομικό επίπεδο

Όσον αφορά τώρα την επίδραση της οικονομικής κρίσης στο Δήμο, από τις σχετικές απαντήσεις, οι οποίες ταξινομούνται στο παρακάτω Διάγραμμα 5, προκύπτει ότι οι επιπτώσεις της κρίσης επικεντρώνονται:

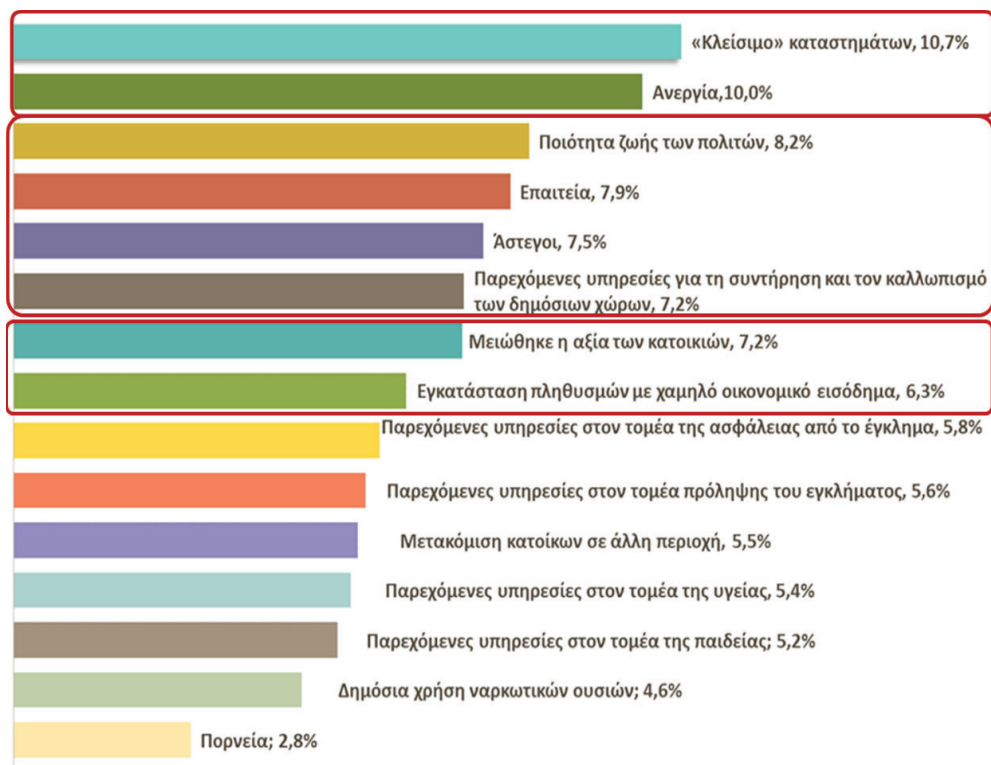
- στο **κλείσιμο των καταστημάτων**, στην **ανεργία** και στην **ποιότητα ζωής**, καθώς επίσης στην **επαιτεία** και στην παρουσία **αστέγων**.
- Ακολουθούν:
- η **μείωση της αξίας των ακινήτων**
- η μείωση των παρεχόμενων υπηρεσιών για τη συντήρηση και τον **καλλωπισμό δημόσιων χώρων** αλλά και

- η **εγκατάσταση πληθυσμών με χαμηλό εισόδημα** στην περιοχή του Δήμου κατοικίας των ερωτώμενων.

Οι επόμενοι τομείς που επηρεάστηκαν είναι οι παρεχόμενες υπηρεσίες πρόληψης του εγκλήματος καθώς και οι υπηρεσίες που σχετίζονται με την ασφάλεια από το έγκλημα. Ακολουθούν οι παρεχόμενες υπηρεσίες του Δήμου στους τομείς υγείας και παιδείας και στο τέλος κατατάσσονται η δημόσια χρήση ναρκωτικών και κυρίως η πορνεία.

Διάγραμμα 5

Ιεράρχηση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στο Δήμο

3.2. Το εγκληματικό φαινόμενο

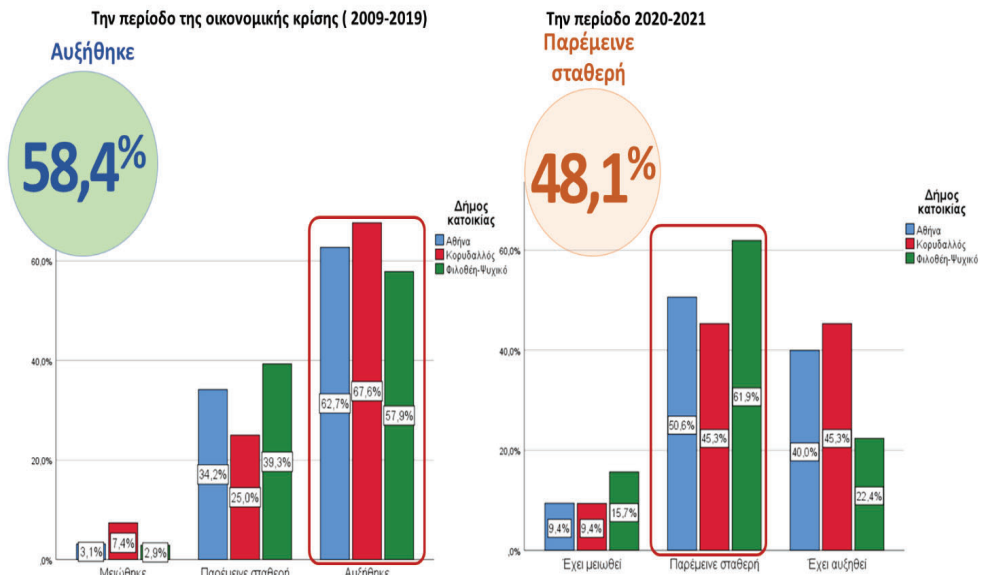
3.2.1. Η εικόνα της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην περιοχή του τόπου κατοικίας

Προχωρώντας στην ερώτηση αναφορικά με την εξέλιξη της εγκληματικότητας στην περιοχή του τόπου κατοικίας, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, είναι σαφής η αντίληψη της πλειοψηφίας των ερωτώμενων (ποσοστό 58,4%) ότι αυτή αυξήθηκε τόσο συνολικά όσο και ανά Δήμο κατοικίας. (Διάγραμμα 6). Η αντίληψη αυτή περί αύξησης της εγκληματικότητας προέρχεται πρωτίστως από τους κατοίκους του Δήμου Κορυδαλλού (67,6%) και του Δήμου Αθήνας (62,7%) και λιγότερο από τους κατοίκους του Δήμου Φιλοθέης – Ψυχικού (57,9%).

Στην ερώτηση αναφορικά με την εξέλιξη της εγκληματικότητας στην περιοχή του τόπου κατοικίας κατά την περίοδο 2020-2021 (Διάγραμμα 6), είναι σαφές ότι οι απαντήσεις των ερωτώμενων περιγράφουν μια σταθεροποιητική τάση, αφού κατά πλειοψηφία (48,1%) πιστεύουν ότι η εγκληματικότητα στην περιοχή τους παρέμεινε σταθερή. Η αντίληψη αυτή περί σταθεροποίησης της εγκληματικότητας εκφράζεται κυρίως από τους ερωτώμενους που κατοικούν στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού (61,9%) και στο Δήμο Αθήνας (50,6%), ενώ έπονται οι κάτοικοι του Δήμου Κορυδαλλού (45,3%).

Διάγραμμα 6

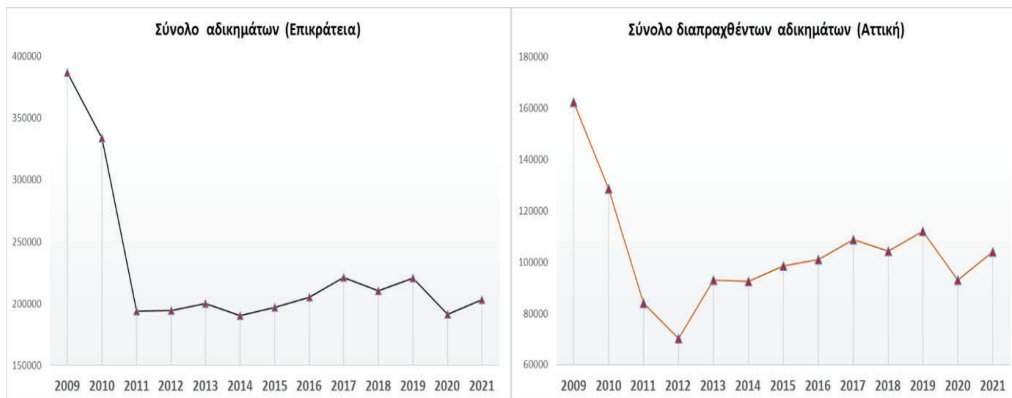
Κατανομή των απαντήσεων αναφορικά με την εξέλιξη της εγκληματικότητας στην περιοχή κατοικίας

Η εντύπωση των ερωτώμενων περί **αύξησης της συνολικής εγκληματικότητας** φαίνεται να επιβεβαιώνεται και από τα επίσημα στατιστικά της Ελληνικής Αστυνομίας (Διάγραμμα 7) όπου, αν εξαιρεθεί η μείωση μεταξύ των ετών 2010-2011 στον αριθμό των διαπραχθέντων ποινικών αδικημάτων και η οποία οφείλεται στην μετατροπή ποινών πλημμεληματικού χαρακτήρα σε πταισματικού, παρατηρείται άνοδος της συνολικής εγκληματικότητας. Ειδικά στην Αττική η άνοδος της συνολικής εγκληματικότητας είναι εντονότερη σε σχέση με την Ελληνική Επικράτεια, όπου η εγκληματικότητα παρουσιάζει μια μάλλον σταθεροποιητική πορεία με μικρές διακυμάνσεις κατά την περίοδο 2009-2019.

Διάγραμμα 7

Η εξέλιξη της εγκληματικότητας (2009-2021) στην Ελλάδα και στην Απτική σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά εγκληματικότητας της Ελληνικής Αστυνομίας²

3.2.2. Εμπειρία άμεσης θυματοποίησης

Προκειμένου να διαγνωστεί ενδελεχέστερα η προέλευση των στάσεων των κατοίκων σχετικά με την εγκληματικότητα, εξετάστηκε η προηγούμενη εμπειρία θυματοποίησής τους μέσα από την ερώτηση «Κατά τη δεκαετία 2009 – 2019, εσείς ή κάποιο μέλος της οικογένειάς σας, γίνατε θύμα ενός ή περισσότερων ποινικών αδικημάτων;»

Τα ποσοστά άμεσης θυματοποίησης που αναφέρθηκαν, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019), ανέρχονται σε 33,3%. Ωστόσο, σε αντίστοιχη ερώτηση που τέθηκε για την περίοδο 2020-2021, τα ποσοστά θυματοποίησης που αναφέρθηκαν υπολείπονται σημαντικά (14,9%). Μάλιστα αυτή η διαφοροποίηση στην αυτοαναφερόμενη θυματοποίηση μεταφέρεται και σε επίπεδο Δήμων, καθώς οι Δήμοι Αθηναίων και Φιλοθέης – Ψυχικού εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά θυματοποίησης και στις δύο περιόδους (Διάγραμμα 8). Τέλος, τα εγκλήματα, στα οποία αναφέρθηκαν όσοι βίωσαν εμπειρία άμεσης θυματοποίησης, είναι οι κλοπές, διαρρήξεις, ληστείες, απάτες καθώς και απόπειρες αυτών (Διάγραμμα 9).

2 Περιλαμβάνονται κακουργήματα και πλημμελήματα, τετελεσμένα και απόπειρες, Πηγές: Δημοσιευμένα στατιστικά δεδομένα εγκληματικότητας της Ελληνικής Αστυνομίας (για τα έτη 2008-2019), Στατιστικές επετηρίδες έτους 2020, 2021.

Διάγραμμα 8

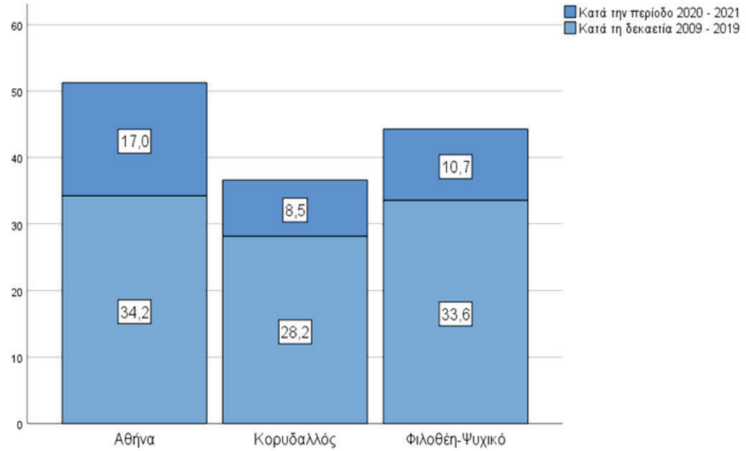
Εμπειρία άμεσης θυματοποίησης συνολικά και ανά Δήμο κατοικίας

Την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019)

33,3%

Την περίοδο 2020-2021

14,9%

Διάγραμμα 9

Αδικήματα που ανέφεραν όσοι θυματοποιήθηκαν

Την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019)

Την περίοδο 2020-2021

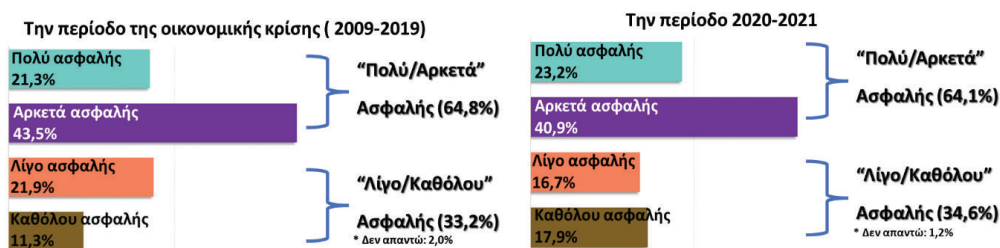

3.2.3 Ανασφάλεια και φόβος εγκλήματος

Στη συνέχεια (Διάγραμμα 10) παρουσιάζονται τα ευρήματα που προέκυψαν από τις απαντήσεις των ερωτώμενων στην ερώτηση «Πόσο ασφαλείς αισθάνεστε όταν κυκλοφορείτε μόνος/η στην περιοχή του δήμου που κατοικείτε, όταν βραδιάζει», η οποία αποτελεί την ερώτηση που χρησιμοποιείται διεθνώς αλλά και στις προηγούμενες παρόμοιες έρευνες στην Ελλάδα για τη διάγνωση των διαστάσεων του φόβου του εγκλήματος. Σχεδόν καμία διαφορά δεν καταγράφηκε στην ανασφάλεια των κατοίκων κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, σε σχέση με την περίοδο λίγο μετά την κρίση (2020-2021), καθώς μάλιστα αμέσως μετά την κρίση η ανασφάλεια είναι ελαφρώς αυξημένη (34,6% έναντι 33,2%).

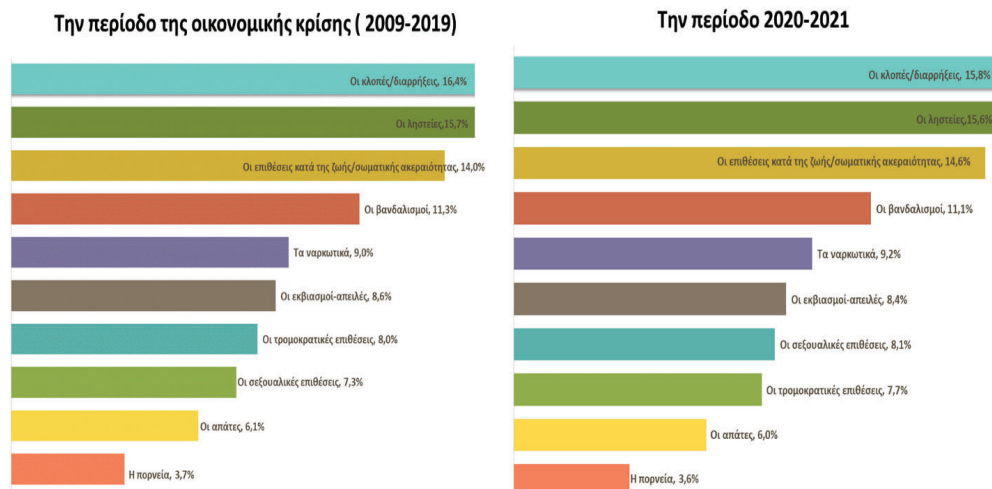
Διάγραμμα 10

Αίσθημα ανασφάλειας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019) και μετά (2020-2021)

Διάγραμμα 11

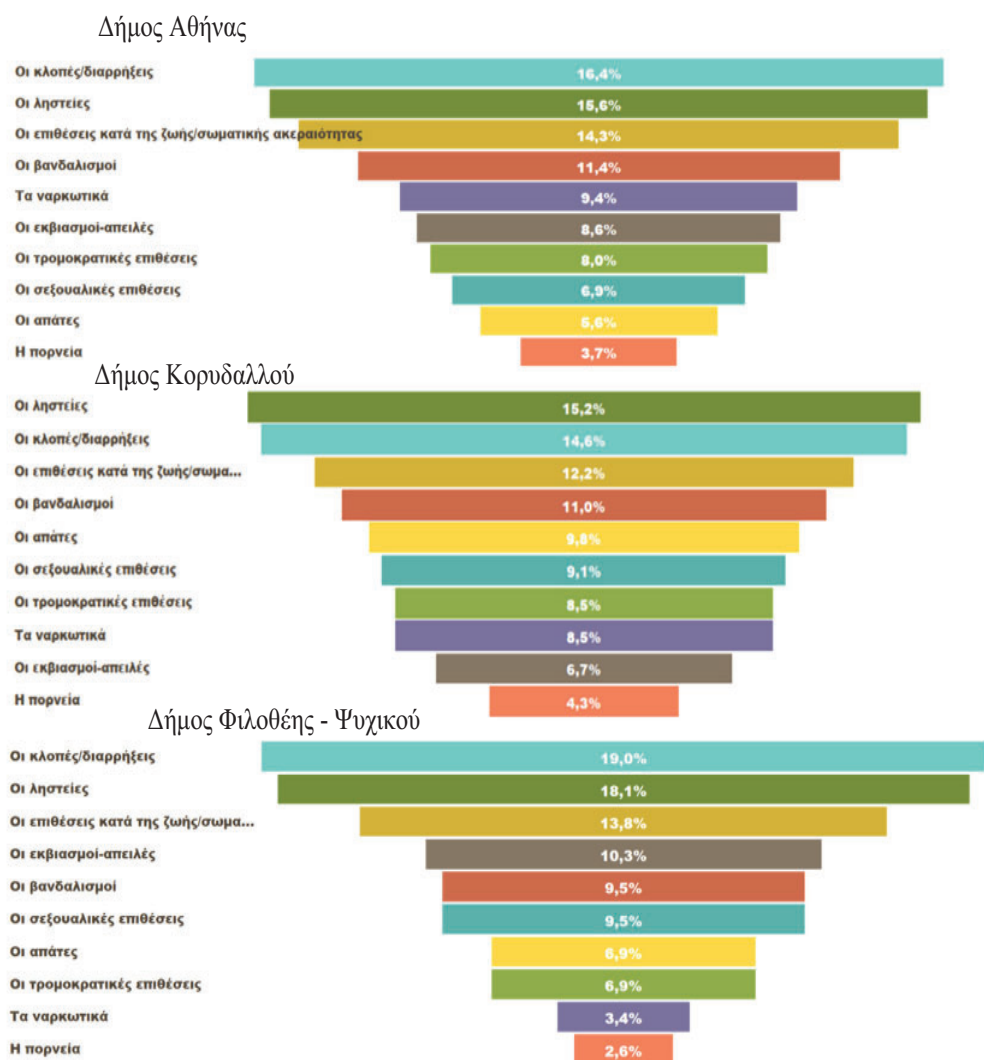
Εγκληματικές συμπεριφορές που προξενούν ανασφάλεια

Ως μεγαλύτερες απειλές (Διάγραμμα 11) εν γένει, αλλά και σε επίπεδο Δήμων (Διάγραμμα 12), εμφανίζονται τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές/ διαρρήξεις και ληστείες). Ακολουθούν εγκληματικές συμπεριφορές που εμπεριέχουν βία κατά πρόσωπων (επιθέσεις κατά της ζωής και βανδαλισμοί). Αξίζει να σημειωθεί ότι ως ένα σημείο οι συμπεριφορές που προκαλούν ανασφάλεια ταυτίζονται με τις εγκληματικές συμπεριφορές, στις οποίες θυματοποιήθηκαν όσοι ανέφεραν προηγούμενη θυματοποίηση.

Διάγραμμα 12

Ταξινόμηση των εγκληματικών συμπεριφορών που προκαλούσαν ανασφάλεια την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019), κατά Δήμο κατοικίας

Τέλος, από τη διασταύρωση των απαντήσεων που αφορούν τα χαρακτηριστικά του δείγματος και των απαντήσεων σχετικά με το αίσθημα ανασφάλειας, διαπιστώθηκε ότι το προφίλ των κατοίκων που αισθάνονταν ανασφαλείς μπορεί να συνοψιστεί ως εξής:

- Κάτοικοι του Δήμου Αθηναίων
- Γυναίκες
- Χαμηλού εισοδήματος
- Όσοι έχουν βιώσει προηγούμενη θυματοποίηση.

3.3 Στάσεις απέναντι στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο

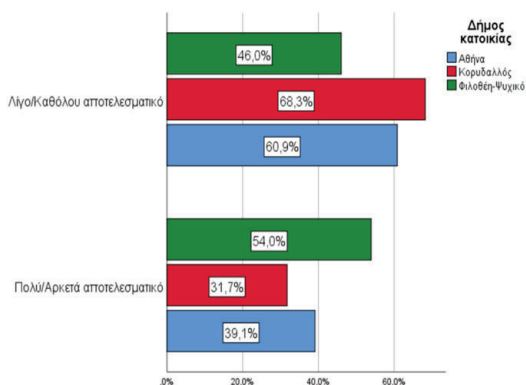
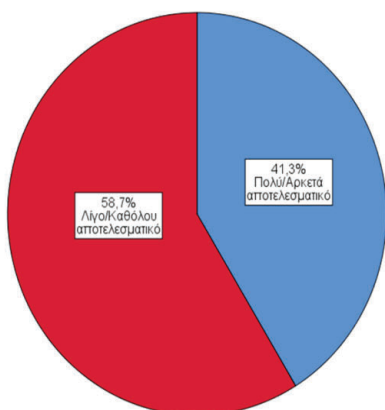
Σημαντική για την κατανόηση των αντιδράσεων των πολιτών αλλά και των προβλημάτων, που συνδέονται με αυτές, είναι η εικόνα τους για το ρόλο των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος και δη για το ρόλο της αστυνομίας. Στο πλαίσιο αυτό, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να αξιολογήσουν το έργο του αστυνομικού τμήματος της περιοχής κατοικίας τους, όσον αφορά την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας.

Κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (Διάγραμμα 13), οι θετικές αξιολογήσεις (δηλαδή οι απαντήσεις των ερωτώμενων που αξιολογούν ως «Πολύ ή Αρκετά αποτελεσματικό» το έργο του αστυνομικού τμήματος) εκφράζονται με ένα αθροιστικό ποσοστό της τάξης του 41,3%. Μειωμένη ικανοποίηση για την αποτελεσματικότητα του ρόλου του αστυνομικού τμήματος στην καταπολέμηση της εγκληματικότητας εντοπίζεται κυρίως στους Δήμους Κορυδαλλού (31,7%) και Αθήνας (39,1%) σε σχέση με το Δήμο Φιλοθέης- Ψυχικού (54,0%).

Διάγραμμα 13

Αξιολόγηση του έργου του αστυνομικού τμήματος αναφορικά με την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας της περιοχής κατοικίας των ερωτώμενων κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019)

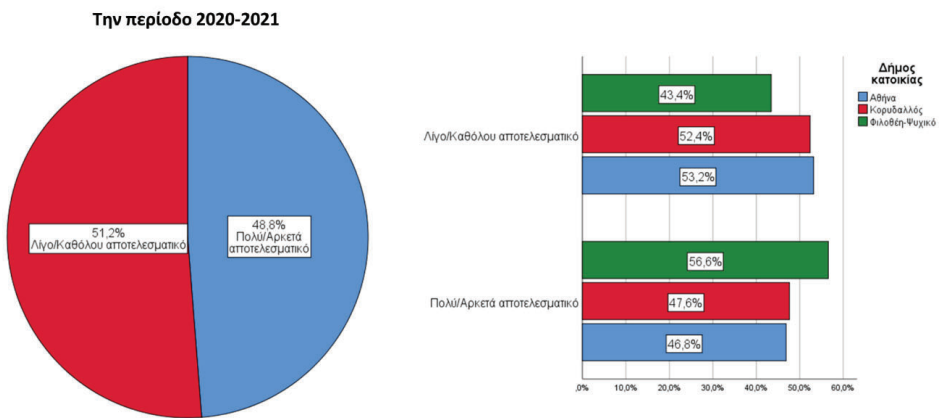
Την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019)

Στην ίδια ερώτηση που τέθηκε όμως για την περίοδο λίγο μετά τη λήξη της οικονομικής κρίσης (Διάγραμμα 14), οι πέντε στους δέκα ερωτώμενους, ήτοι αθροιστικό ποσοστό 48,8%, αξιολογούν «Πολύ ή Αρκετά» αποτελεσματικό το έργο του αστυνομικού τμήματος της περιοχής τους. Ενώ τα ψηλότερα ποσοστά θετικής αξιολόγησης καταγράφονται κυρίως στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού (56,6%), χαμηλότερα είναι τα ποσοστά που καταγράφονται στον Δήμο Κορυδαλλού (47,6%) και κυρίως στον Δήμο Αθήνας (46,8%).

Διάγραμμα 14

Αξιολόγηση του έργου του αστυνομικού τμήματος αναφορικά με την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας της περιοχής κατοικίας των ερωτώμενων λίγο μετά την οικονομική κρίση (2020 - 2021)

Τέλος, από τη διασταύρωση των απαντήσεων διαπιστώθηκε ότι αξιολογούν θετικότερα το έργο του αστυνομικού τμήματος του τόπου κατοικίας τους:

- Οι κάτοικοι του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού σε σχέση με τους κατοίκους των Δήμων Αθήνας και Κορυδαλλού
- Όσοι δεν έχουν βιώσει προηγούμενη εμπειρία θυματοποίησης
- Όσοι αισθάνονται «πολύ/αρκετά» ασφαλείς **και το αντίστροφο**.

3.3.1. Μέτρα για την ενίσχυση της ασφάλειας την ασφάλεια στην περιοχική κατοικίας & προτάσεις βελτίωσης

Εκτός από την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς του έργου του αστυνομικού τμήματος της περιοχής κατοικίας, εξετάστηκαν και οι απόψεις των κατοίκων για τα μέτρα που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν προκειμένου να αισθάνονται ασφαλείς στην περιοχή του τόπου κατοικίας τους. Οι απαντήσεις τους υπολογίστηκαν συγκεντρωτικά και ιεραρχούνται στο Διάγραμμα 15 που ακολουθεί.

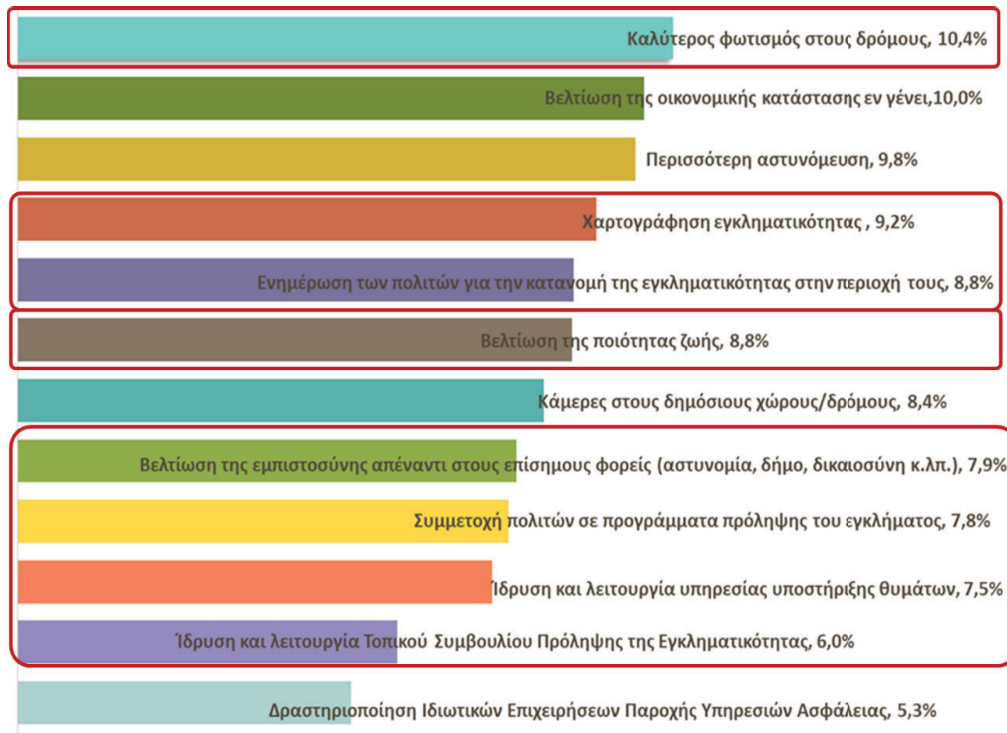
Τα μέτρα που προκρίνουν για την ασφάλειά τους είναι:

- Καλύτερος φωτισμός στους δρόμους, 10,4%
- Βελτίωση της οικονομικής κατάστασης εν γένει, 10,0%
- Περισσότερη αστυνόμευση, 9,8%
- Χαρτογράφηση εγκληματικότητας, 9,2%
- Ενημέρωση των πολιτών για την κατανομή της εγκληματικότητας στην περιοχή τους, 8,8%
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής, 8,8%
- Κάμερες στους δημόσιους χώρους/δρόμους, 8,4%

Αξίζει να επισημανθεί, δηλαδή, αν εξαιρέσουμε τις απαντήσεις που αφορούν την αύξηση της αστυνόμευσης κάθε μορφής, ότι γίνεται αναφορά σε μέτρα σχετικά με την ενημέρωση και συμμετοχή των πολιτών αλλά και για πολιτικές χαρτογράφησης της εγκληματικότητας και της εν γένει βελτίωσης της ποιότητας ζωής.

Διάγραμμα 15

Ιεράρχηση των απαντήσεων αναφορικά με τα μέτρα που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στην περιοχή κατοικίας προκειμένου οι κάτοικοι να αισθάνονται ασφαλείς

- Η εντύπωση των ερωτώμενων σχετικά με την εγκληματικότητα εν γένει είναι ότι αυτή αυξήθηκε το διάστημα της οικονομικής κρίσης. Αντίθετα, η πλειονότητα πιστεύει ότι η εγκληματικότητα παρέμεινε σταθερή μετά την οικονομική κρίση.
- Από τη σύγκριση των απαντήσεων με τα επίσημα στατιστικά της Ελληνικής Αστυνομίας, επιβεβαιώνεται η εικόνα για αύξηση της συνολικής εγκληματικότητας ειδικά στην Αττική, όπου παρατηρείται άνοδος της συνολικής εγκληματικότητας. Αντίθετα, η συνολική εγκληματικότητα στην Ελληνική Επικράτεια παρουσιάζει μια πιο αμβλεία αυξητική τάση με μικρές διακυμάνσεις κατά την περίοδο 2009-2019.
- Μεγάλη είναι η διαφορά στην κατά δήλωση θυματοποίηση που είναι υπερδιπλάσια το διάστημα της οικονομικής κρίσης σε σχέση με το αμέσως μετά χρονικό διάστημα που έλαβε χώρα η έρευνα.
- Αντίθετα, σχεδόν καμία διαφορά δεν υπάρχει στην ανασφάλεια των κατοίκων που είναι, μάλιστα, ελαφρώς αυξημένη αμέσως μετά την κρίση.
- Σε επίπεδο περιοχών, το κέντρο της Αθήνας είναι γενικά πιο επιβαρυνμένο τόσο σε επίπεδο θυματοποίησης όσο και ανασφάλειας ενώ τα αναφερόμενα εγκλήματα είναι κυρίως οι κλοπές, διαρρήξεις, ληστείες και ναρκωτικά.
- Από τη σύγκριση των απαντήσεων με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία εγκληματικότητας της Αστυνομίας προκύπτουν τα ακόλουθα: Όσον αφορά τη συνολική εγκληματικότητα, η εικόνα περί αύξησής της, η οποία καταγράφεται στις απαντήσεις των ερωτώμενων, επιβεβαιώνεται στην Αττική, όπου παρατηρείται άνοδος της συνολικής εγκληματικότητας. Αντίθετα, η συνολική εγκληματικότητα στην Ελληνική Επικράτεια παρουσιάζει μια μάλλον σταθεροποιητική πορεία με μικρές διακυμάνσεις κατά την περίοδο 2009-2019. Όσον αφορά τις κλοπές, διαρρήξεις καθώς και τις ληστείες, η καταγεγραμμένη από τις απαντήσεις αύξησή τους επιβεβαιώνεται, επίσης, τόσο στην επικράτεια όσο και στην Αττική. Τέλος, οι ανθρωποκτονίες καθώς και τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οι βιασμοί παρουσιάζουν αυξομειώσεις χωρίς να διαγράφεται μια σαφής ανοδική τάση.

ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΑΘΗΝΑΣ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ-ΨΥΧΙΚΟΥ, ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ¹

Άγγελος Μιμής

Αν. Καθηγητής, Τμήμα Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Θάνος Συνολάκης

Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΝΑΛΥΕΤΑΙ η χωρική ανάλυση της εγκληματικότητας σε επίπεδο Δημοτικών Διαμερισμάτων για τους Δήμους Αθηνών, Φιλοθέης – Ψυχικού και Κορυδαλλού. Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν αφορούν την αύξηση της εγκληματικότητας, την θυματοποίηση, το αίσθημα φόβου, τις εγκληματικές συμπεριφορές που προκαλούν ανασφάλεια καθώς και τους παράγοντες που συνδέονται με το αίσθημα της ανασφάλειας. Η εξέταση των παραπάνω δεδομένων έγινε για την χρονική περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019) και την χρονική περίοδο μετά την οικονομική κρίση (2020-2021). Για τη χωρική ανάλυση εφαρμόστηκαν οι μέθοδοι της Θεματικής Χαρτογραφίας και της Συσσωρευτικής Ιεραρχικής Ομαδοποίησης χρησιμοποιώντας τα ανοιχτά λογισμικά Qgis και GeoDa.

2. ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΙΤΑΙ από τους Δήμους Αθηνών, Φιλοθέης-Ψυχικού και Κορυδαλλού. Το χωρικό επίπεδο ανάλυσης είναι το Δημοτικό Διαμέρισμα, οπότε στον Δήμο Αθήνας έχουμε 7 Δημοτικά Διαμερίσματα, ενώ στους Δήμους Φιλοθέης-Ψυχικού και Κορυδαλλού έχουμε επιλέξει 2 και 1 Δημοτικά Διαμερίσματα αντίστοιχα (Χάρτης 1)². Αυτό έχει σαν συνέπεια, τα δεδομένα, τα οποία έχουμε συλλέξει σε χαμηλότερη χωρική μονάδα από αυτήν του Δημοτικού Διαμερίσματος, να τα συναθροίσουμε στο επίπεδο ανάλυσης, ενώ τα δεδομένα που τα έχουμε σε επίπεδο Δήμου τα διατηρούμε σε αυτό το χωρικό επίπεδο.

1 Το Ερευνητικό Έργο «UrbanCrime: Spatial aspects of crime and insecurity in the era of economic crisis: Trends, dimensions and correlations – Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί» υποστηρίχθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «1η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» (Αριθμός Έργου: HFRI-FM17-3898) **ΕΛΙΔΕΚ**, Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας (elidek.gr)

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας

2 Η έρευνα σχεδιάστηκε ώστε να υλοποιηθεί σε επίπεδο Δ.Δ., με κέντρο τα 7 Δ.Δ. του Δήμου Αθηναίων καθώς και σε δύο ακόμα γεωγραφικά και κοινωνικοοικονομικά αντίθετους Δήμους της ευρύτερης μητροπολιτικής Αθήνας. Για τον σκοπό αυτό επιλέχθηκε το Δ.Δ. Κορυδαλλού (Δήμος Κορυδαλλού) καθώς και τα Δ.Δ. Φιλοθέης και Ψυχικού (καθώς αποτελούσαν Δήμους πριν το Πρόγραμμα Καλλικράτης - ν.3852/2010) που ανήκουν αλλά δεν εξαντλούν τον Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού.

Χάρτης 1

Οι Δήμοι και τα Δημοτικά Διαμερίσματα στην περιοχή μελέτης

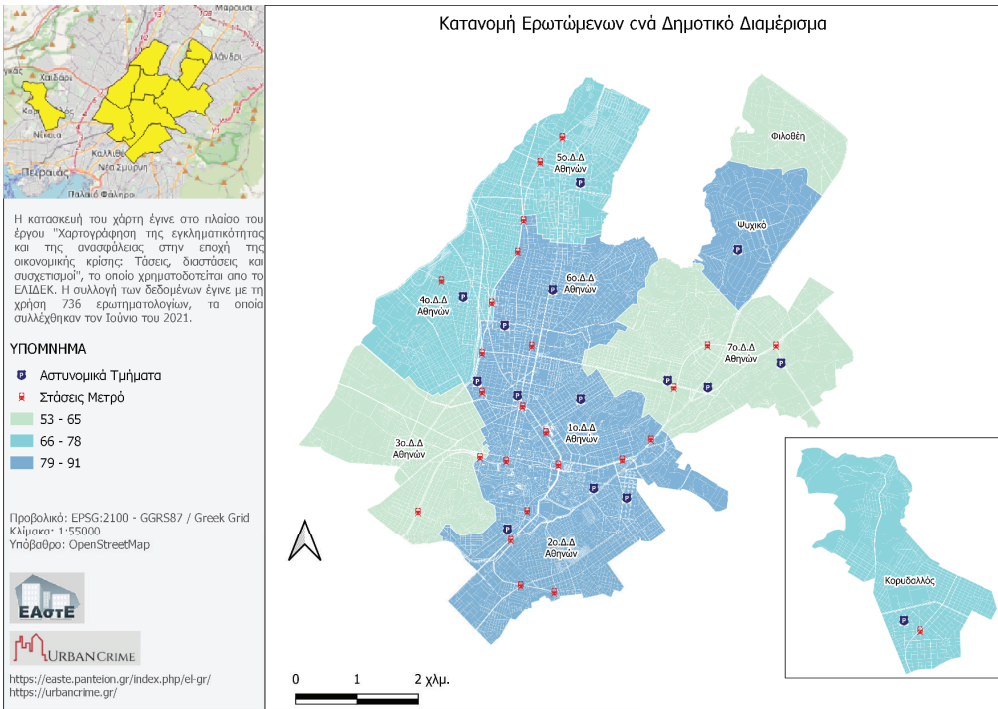
Η συλλογή των δεδομένων έγινε με την χρήση τηλεφωνικών συνεντεύξεων σε μόνιμους κατοίκους και σε επίπεδο Δημοτικού Διαμερίσματος (Δ.Δ.) τον Ιούνιο του 2021. Ο αριθμός των ερωτηματολογίων που συλλέχθηκαν είναι 736 και είναι κατανομημένα στα Δ.Δ. της έρευνας με βάση τον πληθυσμό και το δειγματοληπτικό σχέδιο.

Η δειγματοληψία που ακολουθήθηκε ήταν αυτής της πολυδιάστατης στρωματοποιημένης δειγματοληψίας από πληθυσμό δειγματοληψίας που ορίστηκε με βάση τα στοιχεία για το μόνιμο πληθυσμό της Απογραφής Πληθυσμού 2011 της ΕΛΣΤΑΤ και καλύπτει πλήρως τον πληθυσμό αναφοράς, ώστε να εξασφαλίζεται η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος.

Η γεωγραφική διαίρεση του ερευνώμενου πληθυσμού περιλαμβάνει κύρια στρώματα που αντιστοιχούν στους κατοίκους του Δήμου Αθηναίων, του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού και του Δήμου Κορυδαλλού ενώ τα Δημοτικά Διαμερίσματα των Δήμων αποτελούν τα δευτερεύοντα στρώματα δειγματοληψίας. Ως μονάδα δειγματοληψίας στο εσωτερικό του κάθε στρώματος ορίζεται το νοικοκυριό. Το ελάχιστο απαιτούμενο δείγμα εκτιμήθηκε σε 730 νοικοκυριά (δειγματοληπτικό σφάλμα 5%). Παρακάτω (Χάρτης 2) παρουσιάζεται η χωρική κατανομή του δείγματος.

Χάρτης 2

Κατανομή ερωτώμενων ανά Δημοτικό Διαμέρισμα

3. ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ χαρτών χρησιμοποιήθηκε λογισμικό επεξεργασίας χωρικής πληροφορίας και συγκεκριμένα το δωρεάν λογισμικό ανοικτού κώδικα QGIS 3.16.11³. Για την απεικόνιση της χωρικής πληροφορίας και την κατασκευή κατάλληλου υποβάθρου για την ανάλυσή μας χρησιμοποιήσαμε ως βάση την χαρτογραφική απεικόνιση των απογραφικών τομέων (ΑΤ) της ΕΛΣΤΑΤ. Με βάση τους ΑΤ συγχωνεύσαμε (dissolve) τα πολύγωνα που ανήκουν στο ίδιο Δημοτικό Διαμέρισμα με αποτέλεσμα να κατασκευάσουμε το υπόβαθρο των Δημοτικών Διαμερισμάτων. Ο αριθμός των κλάσεων⁴ που επιλέχτηκε είναι τρεις, καθώς συμβάλλει στην καλύτερη οπτικοποίηση του φαινομένου και δεν δημιουργούνται περίπλοκα μοτίβα και ασάφειες στην απεικόνιση της πληροφορίας. Για την καλύτερη οπτικοποίηση της πληροφορίας και για να μην υπάρχουν κλάσεις χωρίς κανένα στοιχείο ή κλάσεις που συγκεντρώνουν το σύνολο των δεδομένων, κατηγοριοποιήσαμε τις κλάσεις με τρεις τρόπους (Mimis και Synolakis, 2020):

3 QGIS.org, 2022. QGIS Geographic Information System. QGIS Association. <http://www.qgis.org>

4 Με τον όρο κλάσεις εννοείται η ομαδοποίηση παρόμοιων παρατηρήσεων – δεδομένων. Ο βέλτιστος αριθμός των κλάσεων ελαχιστοποιεί την διακύμανση εντός της ομάδας και μεγιστοποιεί τις διαφορές μεταξύ των ομάδων.

1. Φυσικά όρια (natural breaks): Με την χρήση του αλγορίθμου Jenk's optimization ελαχιστοποιούνται οι διαφορές εντός των κλάσεων και μεγιστοποιούνται οι διαφορές μεταξύ των κλάσεων.
2. Ίσο αριθμό (equal count (quantile)): Κάθε κλάση έχει τον ίδιο αριθμό χαρακτηριστικών. Επομένως, δεν θα δημιουργηθεί ούτε κλάση με πολύ λίγα ή με πάρα πολλά χαρακτηριστικά.
3. Ίσο διάστημα (equal interval): Η συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση δημιουργεί ίσα διαστήματα μεταξύ των κλάσεων.
4. Επίσης, στις χαρτοσυνθέσεις που ακολουθούν έγινε συνδυασμός γραμμικών δεδομένων που αφορά το οδικό δίκτυο καθώς και σημειακά δεδομένα που αφορούν τα αστυνομικά τμήματα και τις στάσεις του μετρό. Το οδικό δίκτυο των Δ.Δ. το αντλήσαμε από το OpenStreetMap⁵, ενώ για τα σημειακά δεδομένα έγινε ψηφιοποίηση μέσω του google map.

3.1. Εγκληματικό φαινόμενο

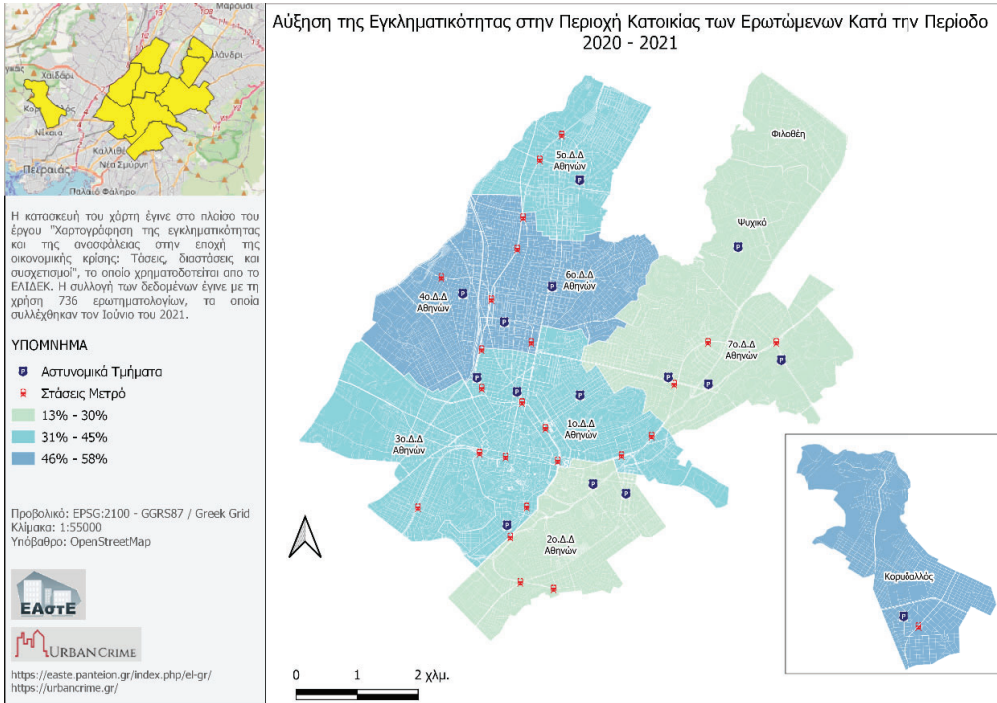
Εξετάζοντας τις απαντήσεις που αφορούν την αύξηση της εγκληματικότητας κατά την διάρκεια της κρίσης σε επίπεδο Δημοτικού Διαμερίσματος, παρατηρούμε (Χάρτης 3) ότι το Δ.Δ. της Φιλοθέης και το 1^ο, 2^ο και 7^ο Δ.Δ. Αθηνών βρίσκονται στην πρώτη κλάση με τα χαμηλότερα ποσοστά, τα οποία κυμαίνονται από 50% μέχρι 57,2%. Ακολουθούν στην δεύτερη κλάση τα Δ.Δ. του Ψυχικού, του Κορυδαλλού και του 6^{ου} Δ.Δ. Αθηνών με ποσοστά από 57,3% μέχρι 67,7%, ενώ στην υψηλότερη κλάση εντοπίζουμε το 3^ο, 4^ο, και 5^ο Δ.Δ Αθηνών με τα ποσοστά τους να φτάνουν από 67,8% μέχρι 75,3%.

Βελτιωμένη εικόνα παρατηρούμε μετά την περίοδο της κρίσης (Χάρτης 4) με τα ποσοστά να κυμαίνονται σε χαμηλότερα επίπεδα για το σύνολο των Δ.Δ. Αναλυτικότερα, το 2^ο και 7^ο Δ.Δ. Αθηνών καθώς και τα Δ.Δ. της Φιλοθέης και Ψυχικού έχουν τα χαμηλότερα ποσοστά, δηλαδή από 13% μέχρι 30%. Αμέσως μετά ακολουθούν το 1^ο, 3^ο και 5^ο Δ.Δ. Αθηνών με ποσοστά 31% μέχρι 45%, ενώ ο Κορυδαλλός, το 4^ο και 6^ο Δ.Δ. Αθηνών έχουν τα υψηλότερα ποσοστά τα οποία κυμαίνονται από 46% μέχρι 58%.

⁵ Map data copyrighted OpenStreetMap contributors and available from <https://www.openstreetmap.org>

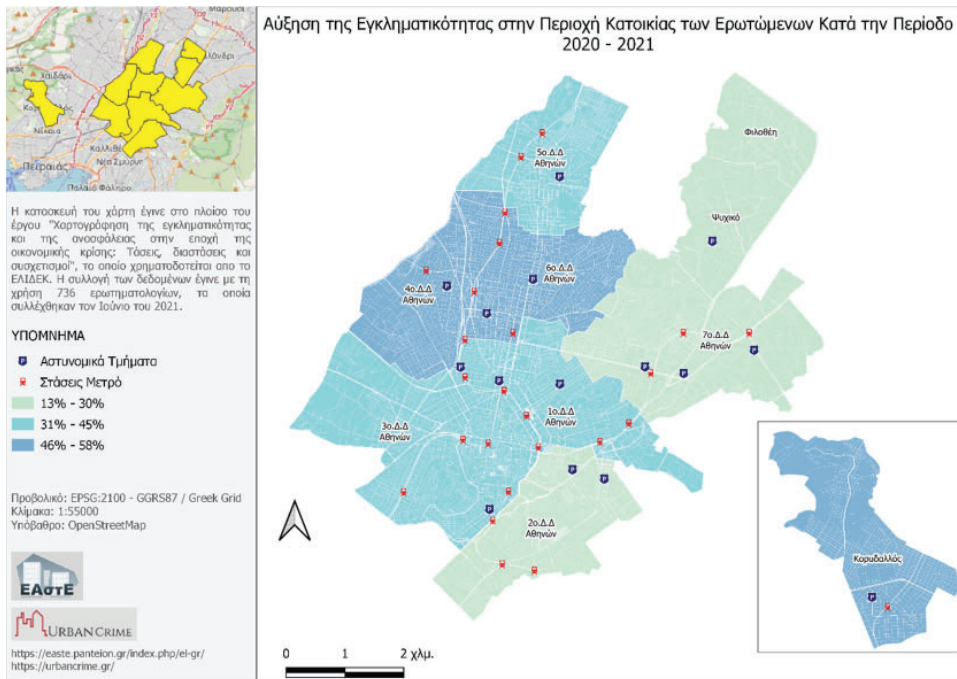
Χάρτης 3

Ποσοστό ερωτώμενων που θεωρούν ότι αυξήθηκε η εγκληματικότητα κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην περιοχή τους

Χάρτης 4

Ποσοστό ερωτώμενων που θεωρούν ότι αυξήθηκε η εγκληματικότητα μετά την οικονομική κρίση στην περιοχή τους

3.2 Εμπειρία άμεσης θυματοποίησης

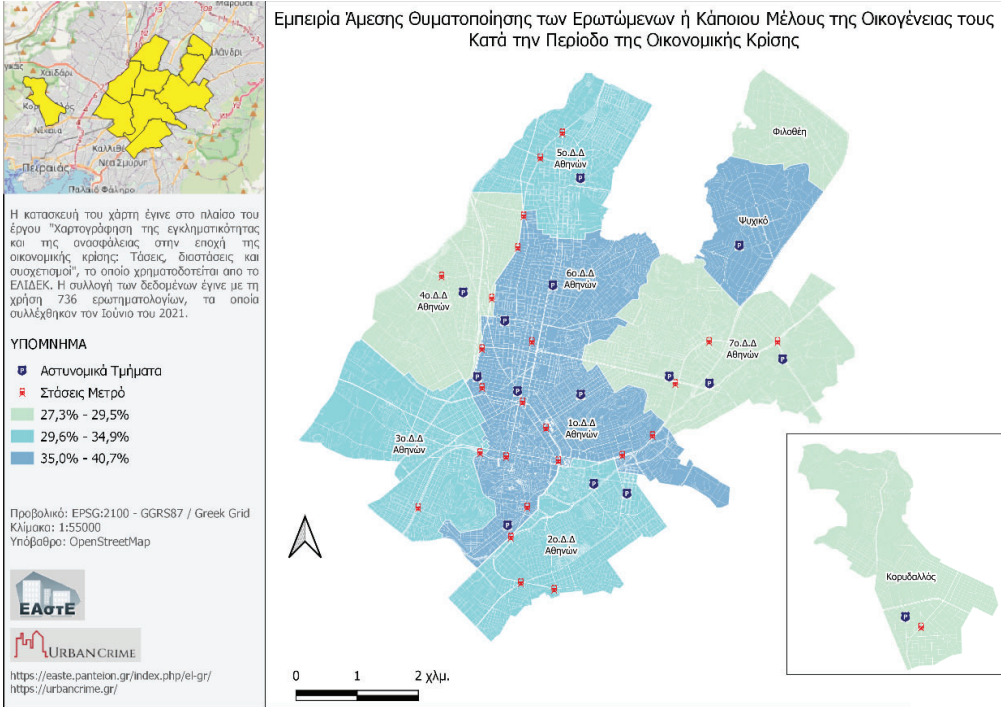
Όσον αφορά την εμπειρία άμεσης θυματοποίησης κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης, απάντησε θετικά το 33% στο σύνολο των ερωτώμενων, ενώ μετά την περίοδο της κρίσης το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 15%. Στις δύο αυτές περιπτώσεις ο Δήμος Αθηνών είχε τα υψηλότερα ποσοστά, ενώ ακολουθούν οι Δήμοι Φιλοθέης-Ψυχικού και Κορυδαλλού.

Αναλύοντας τις απαντήσεις σε επίπεδο Δημοτικού Διαμερίσματος, παρατηρούμε ότι κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης (Χάρτης 5) τα υψηλότερα ποσοστά εντοπίζονται στο 1^ο και 6^ο Δ.Δ. Αθηνών καθώς και στο Ψυχικό με τις τιμές τους να κυμαίνονται από 35% μέχρι 40,7%. Ακολουθούν το 2^ο, 3^ο και 5^ο Δ.Δ. Αθηνών με ποσοστά από 29,6% μέχρι 34,9%. Τα χαμηλότερα ποσοστά, δηλαδή από 27,3% μέχρι 29,5%, τα εντοπίζουμε στο 4^ο και 7^ο Δ.Δ. Αθηνών καθώς και στα Δ.Δ. Φιλοθέης και Κορυδαλλού.

Εξετάζοντας την περίοδο μετά την οικονομική κρίση (Χάρτης 6), παρατηρούμε ότι το 3^ο, 5^ο και 6^ο Δ.Δ. Αθηνών παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά θυματοποίησης με τις τιμές τους να κυμαίνονται από 18,1% μέχρι 26,4%. Ακολουθεί το 1^ο και 4^ο Δ.Δ. Αθηνών καθώς και το Δ.Δ. της Φιλοθέης με ποσοστά από 11,6% μέχρι 18%, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά παρατηρούνται στα Δ.Δ. Κορυδαλλού και Ψυχικού καθώς και στο 2^ο και 7^ο Δ.Δ. Αθηνών με τα ποσοστά τους να ανέρχονται από 8% μέχρι 11,5%.

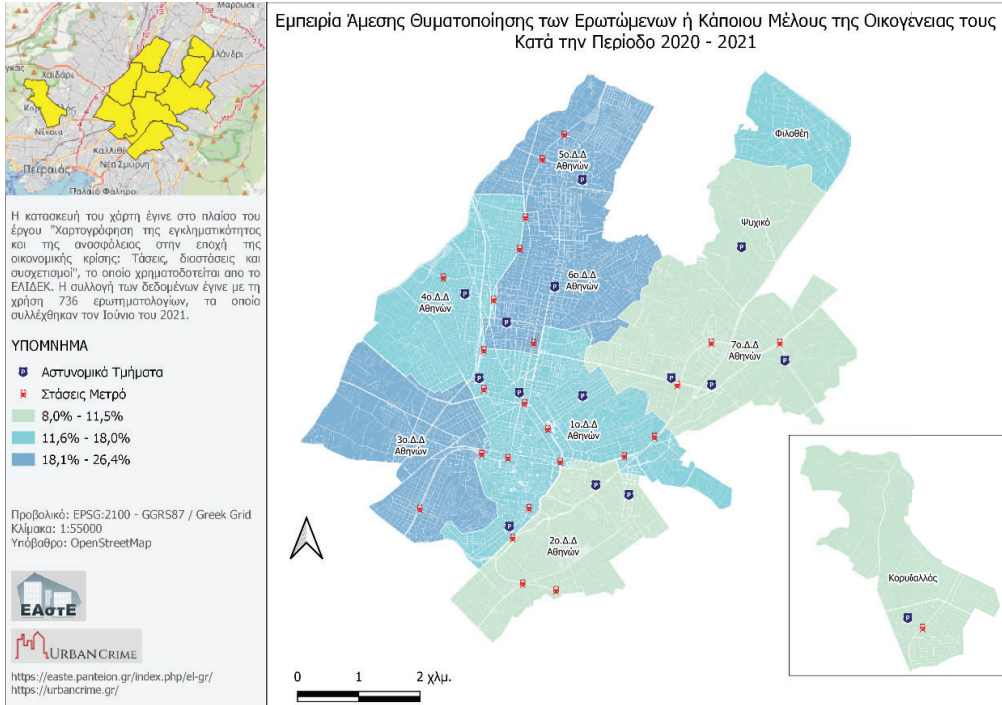
Χάρτης 5

Ποσοστό ερωτώμενων που ανέφεραν ότι θυματοποιήθηκαν οι ίδιοι ή μέλος της οικογένειάς τους κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης

Χάρτης 6

Ποσοστό ερωτώμενων που ανέφεραν ότι θυματοποιήθηκαν οι ίδιοι ή μέλος της οικογένειάς τους κατά την περίοδο 2020-2021

3.3 Αίσθημα ασφάλειας

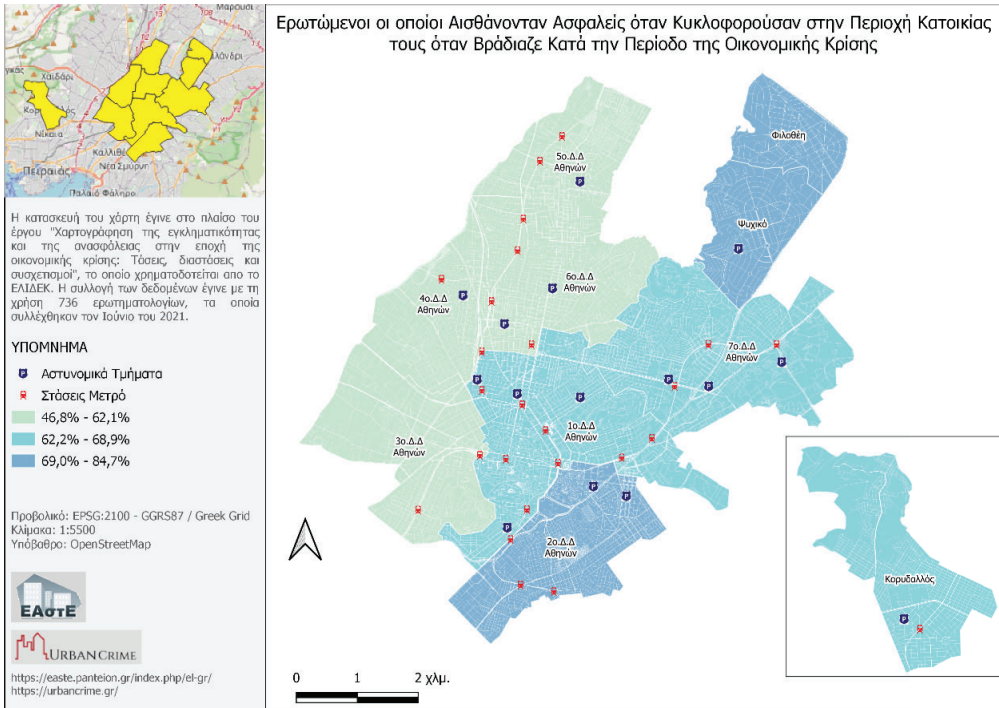
Εξετάζοντας τη διάσταση του φόβου του εγκλήματος κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, παρατηρούμε ότι το 66,2% των ερωτώμενων αισθάνονταν πολύ και αρκετά ασφαλείς να κυκλοφορούν στην περιοχή της κατοικίας τους όταν βράδιαζε. Μια παρόμοια εικόνα παρατηρείται και μετά την περίοδο της κρίσης με το συγκεκριμένο ποσοστό να έχει μια μικρή μείωση και να φτάνει στο 64,9%.

Αναλύοντας τις απαντήσεις σε επίπεδο Δημοτικού Διαμερίσματος, διαπιστώνεται ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης (Χάρτης 7) τα υψηλότερα ποσοστά των ερωτώμενων που αισθάνονταν πολύ ή αρκετά ασφαλείς καταγράφονται στα Δ.Δ. της Φιλοθέης και του Ψυχικού, καθώς και στο 2^ο Δ.Δ. Αθηνών με τις τιμές τους να ανέρχονται από 69% μέχρι 84,7%. Το Δ.Δ. του Κορυδαλλού καθώς και το 1^ο και το 7^ο Δ.Δ. Αθηνών ακολουθούν με λίγο χαμηλότερα ποσοστά, τα οποία κυμαίνονται από 62,2% μέχρι 68,9%. Τα χαμηλότερα ποσοστά εντοπίζονται στο 3ο, 4ο, 5ο και 6ο Δ.Δ. Αθηνών με τις τιμές τους να φτάνουν το 46% μέχρι 62%.

Όσον αφορά τις απαντήσεις των ερωτώμενων που καταγράφονται στα Δ.Δ. για την περίοδο 2020 - 2021 (Χάρτης 8), παρατηρούμε ότι τα υψηλότερα ποσοστά, από 66,1% μέχρι 93,1%,

Χάρτης 7

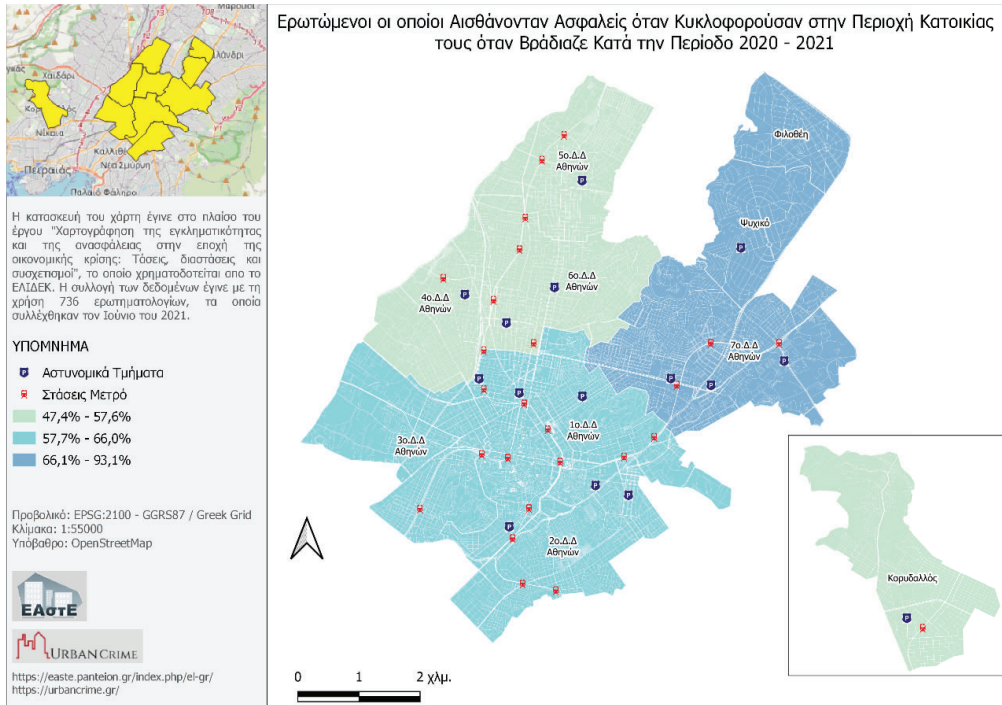
Ποσοστό ερωτώμενων που αισθάνονταν ασφαλείς στην περιοχή της κατοικίας τους όταν βράδιαζε κατά την οικονομική κρίση

εντοπίζονται στο 7^ο Δ.Δ. Αθηνών και στα Δ.Δ. της Φιλοθέης και του Ψυχικού. Ακολουθούν το 1^ο, 2^ο και 3^ο Δ.Δ. Αθηνών με τα ποσοστά τους να κυμαίνονται από 57,7% μέχρι 66%, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά, από 47,4% μέχρι 57,6%, καταγράφονται στο 4^ο, 5^ο, και 6^ο Δ.Δ. Αθηνών καθώς και στο Δ.Δ. του Κορυδαλλού.

Χάρτης 8

Ποσοστό ερωτώμενων που αισθάνονταν ασφαλείς στην περιοχή κατοικίας τους όταν βράδιαζε κατά την περίοδο 2020-2021

4. ΙΕΡΑΡΧΙΚΗ ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ

ΣΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ θα περιγράψουμε περιληπτικά την μέθοδο της συσσωρευτικής ιεραρχικής ομαδοποίησης (agglomerative hierarchical clustering), η οποία έχοντας μια σειρά από πολύγωνα με τιμές (π.χ. Δ.Δ. με τιμές ανεργίας και εισοδήματος) δημιουργεί ομάδες (clusters) που περιέχουν πολύγωνα παρόμοιων τιμών (Mojena, 1975; Murtagh, 1985).

Έστω ότι έχουμε N πολύγωνα και σε κάθε πολύγωνο έχουμε μια σειρά από τιμές. Ας υποθέσουμε αρχικά ότι κάθε πολύγωνο αποτελεί και μια ομάδα. Κατασκευάζουμε ένα πίνακα που καθορίζει την απόσταση (d) μεταξύ των ομάδων και θα παρέχει τα ζευγάρια των ομάδων που έχουν την μικρότερη απόσταση. Στην συνέχεια, συνενώνουμε δύο ομάδες των οποίων τα πολύγωνα έχουν τις πιο κοντινές τιμές (μικρότερη απόσταση), με βάση κάποια δοσμένη μετρική. Η διαδικασία αυτή συνεχίζεται επαναληπτικά μέχρι να έχουμε μια ομάδα. Μπορούμε να επινοήσουμε διαφορετικές τεχνικές ακολουθώντας διαφορετικές στρατηγικές στον ορισμό της νέας απόστασης μεταξύ της νέας συγχωνευμένης ομάδας και των υπόλοιπων. Έτσι, συγχωνεύοντας τα ομάδες R_i και R_j η νέα ομάδα που προκύπτει θα έχει απόσταση σε σχέση με τις υπόλοιπες ομάδες R_k η οποία ορίζεται από τον τύπο του Lance και Williams (1967):

$$d(R_i \cup R_j, R_k) = a_i d(R_i, R_k) + a_j d(R_j, R_k) + b \cdot d(R_i, R_j) + c \cdot |d(R_i, R_k) - d(R_j, R_k)|$$

όπου a_i , a_j , b και c είναι παράμετροι των οποίων οι τιμές καθορίζουν την τεχνική (Mojeza, 1975; Gordon, 1996). Έτσι, για παράδειγμα αν $a_i = a_j = 1/2$ και $b = c = 0$ προκύπτει η τεχνική της μέσης σύνδεσης (average linkage). Πλήρη περιγραφή των διαθέσιμων τεχνικών υπάρχει σε όλα τα βασικά συγγράμματα όπως είναι του Everitt, Landau και Leese (2001).

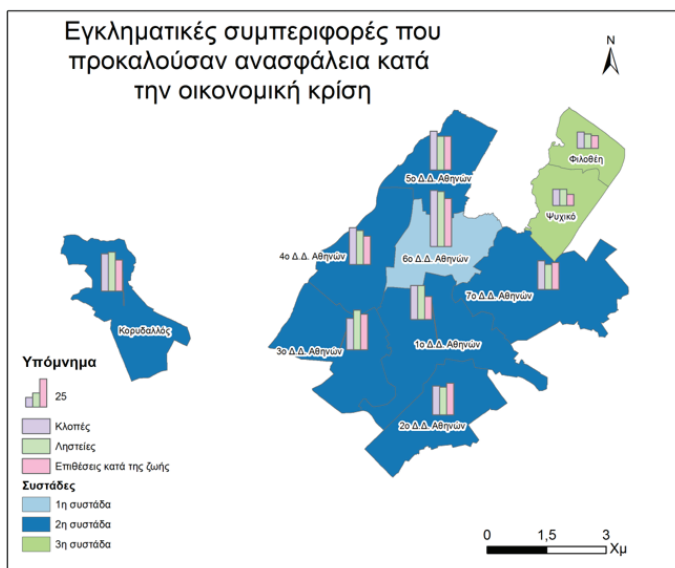
Παρόλο που τα αποτελέσματα της συσσωρευτικής ιεραρχικής ομαδοποίησης συνηθίζεται να παρουσιάζονται με τη χρήση δενδρογραμμάτων, στην παρούσα εργασία θα τα παρουσιάσουμε με τη χρήση χαρτών (Everitt κ.ά., 2001). Για την εφαρμογή της μεθόδου έχουμε χρησιμοποιήσει το ανοικτό λογισμικό GeoDa (Anselin κ.ά., 2006), η σύνδεση που εφαρμόστηκε ήταν η μέση σύνδεση (average linkage) ενώ ο αριθμός των ομάδων καθορίστηκε στις τρεις.

Ομαδοποιώντας τις απαντήσεις των ερωτώμενων για τις εγκληματικές συμπεριφορές που προκαλούσαν ανασφάλεια (κλοπές, ληστείες, επιθέσεις κατά της ζωής), παρατηρούμε ότι κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης (Χάρτης 9) στην 1η συστάδα ανήκει το 6^ο Δ.Δ. Αθηνών ενώ στην 3η συστάδα η Φιλοθέη και το Ψυχικό. Στην 1η συστάδα παρατηρούμε ότι έχουμε υψηλά ποσοστά ερωτώμενων που θεωρούν ότι οι παραπάνω εγκληματικές συμπεριφορές τους προκαλούν ανασφάλεια, ενώ στην 3η συστάδα έχουμε τα χαμηλότερα ποσοστά.

Αντίστοιχα, ομαδοποιώντας τις απαντήσεις για τις εγκληματικές συμπεριφορές που προκαλούν ανασφάλεια μετά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (Χάρτης 10), παρατηρούμε ότι στην 1η συστάδα ανήκει και πάλι το 6^ο Δ.Δ. Αθηνών, ενώ στην 3η συστάδα η Φιλοθέη και το Ψυχικό.

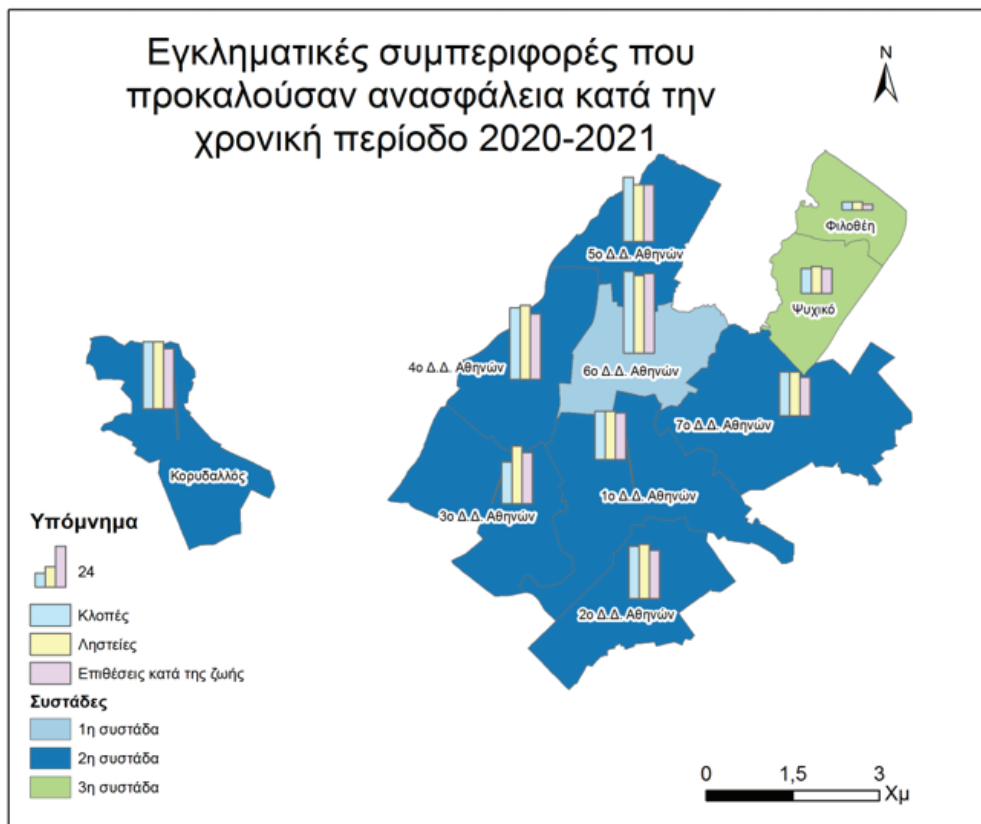
Χάρτης 9

Ομαδοποίηση των Δημοτικών Διαμερισμάτων με βάση τα ποσοστά των ερωτηθέντων που ένιωθαν ανασφάλεια, η οποία προκαλούνταν από διάφορες εγκληματικές συμπεριφορές κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης

Χάρτης 10

Ομαδοποίηση των Δημοτικών Διαμερισμάτων με βάση τα ποσοστά των ερωτηθέντων που ένιωθαν ανασφάλεια, η οποία προκαλούνταν από διάφορες εγκληματικές συμπεριφορές μετά την περίοδο της οικονομικής κρίσης

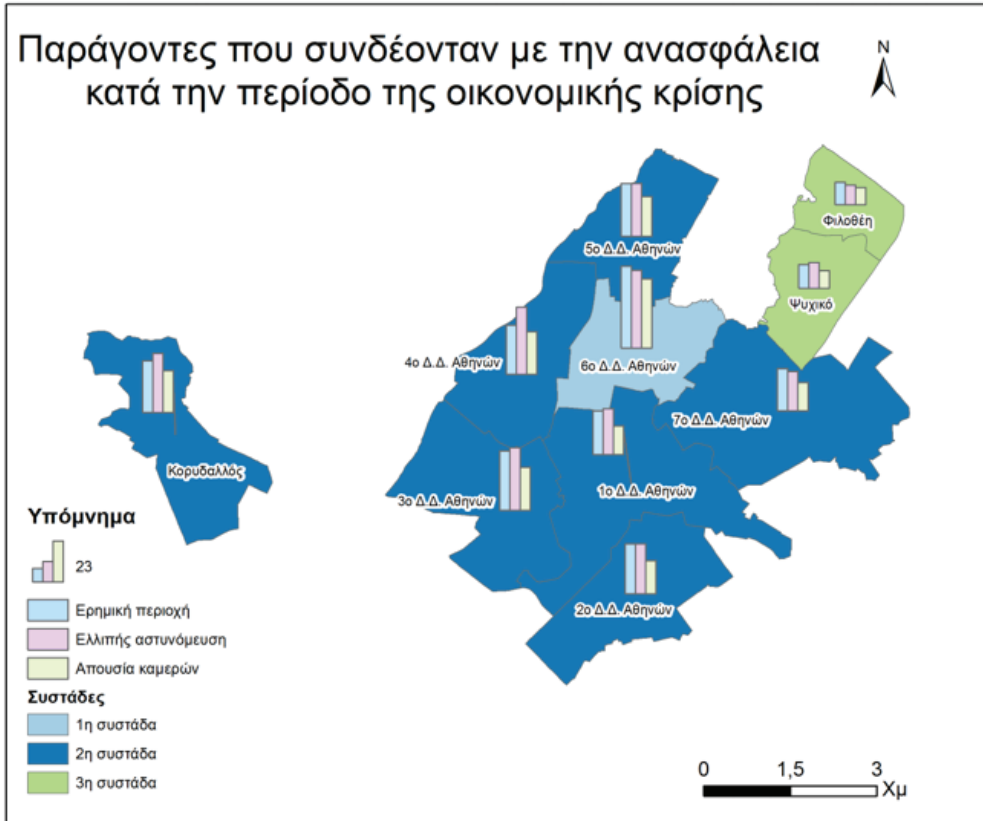

Η επόμενη ομαδοποίηση αφορά τις απαντήσεις σχετικά με τους παράγοντες που προκαλούσαν ανασφάλεια στους ερωτώμενους (ερημική περιοχή, ελλιπή αστυνόμευση, απουσία καμερών). Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης (Χάρτης 11), παρατηρούμε ότι στην 1η συστάδα ανήκει το 6ο Δ.Δ. Αθηνών, ενώ στην 3η συστάδα ανήκουν η Φιλοθέη και το Ψυχικό. Η 1η συστάδα έχει τα υψηλότερα ποσοστά στους διάφορες παράγοντες, ενώ η 3η συστάδα τα χαμηλότερα.

Αντίστοιχα, ομαδοποιώντας τις απαντήσεις που αφορούν τους παράγοντες που προκαλούν ανασφάλεια μετά την περίοδο της οικονομικής κρίση (Χάρτης 12), παρατηρούμε ότι στην 1η συστάδα με τα υψηλότερα ποσοστά ανήκουν ο Κορυδαλλός, το 4^ο, 5^ο και 6^ο Δ.Δ. Αθηνών, ενώ στην 2η συστάδα με τα χαμηλότερα ποσοστά ανήκουν η Φιλοθέη και το Ψυχικό.

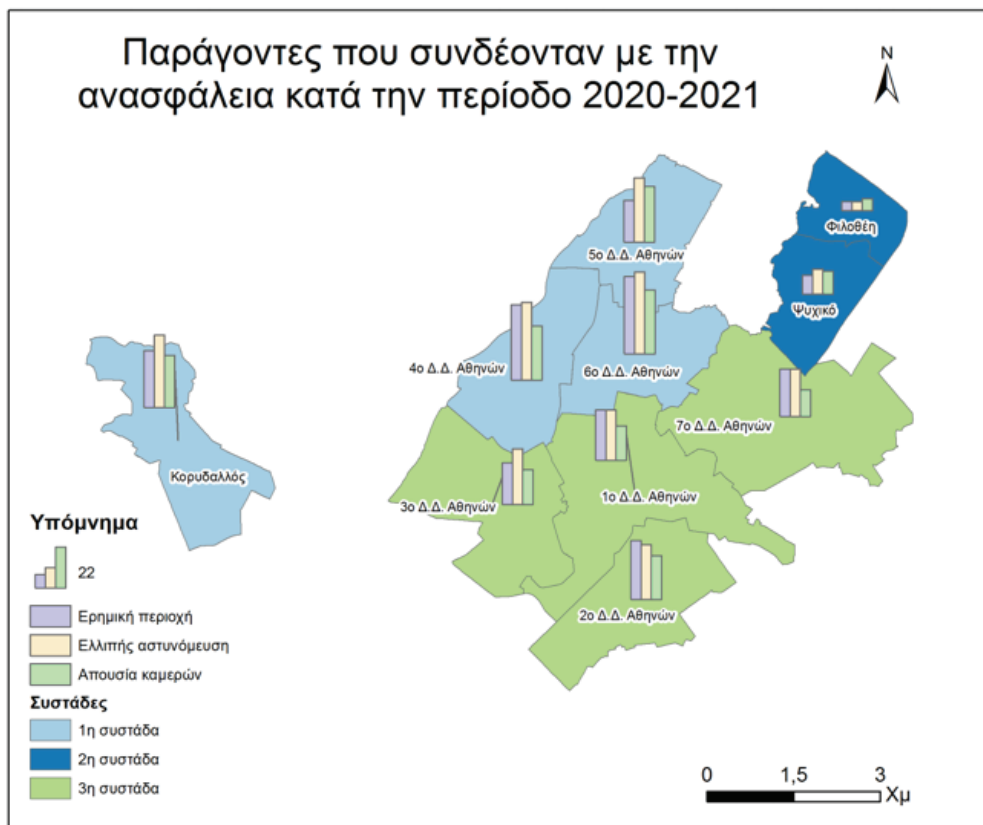
Χάρτης 11

Ομαδοποίηση Δημοτικών Διαμερισμάτων με βάση τα ποσοστά των διάφορων παραγόντων που συντέλεσαν στο αίσθημα της ανασφάλειας κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης

Χάρτης 12

Ομαδοποίηση των Δημοτικών Διαμερισμάτων με βάση τα ποσοστά των διαφόρων παραγόντων που συντέλεσαν στο αίσθημα ανασφάλειας των ερωτώμενων μετά την περίοδο της οικονομικής κρίσης

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟ αναλύεται η χωρική κατανομή των απαντήσεων που καταγράφηκαν στα Δ.Δ. της έρευνας και αφορούν την εγκληματικότητα, την θυματοποίηση, την ανασφάλεια καθώς και τις εγκληματικές συμπεριφορές και τους παράγοντες που προκαλούν ανασφάλεια κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019) και μετέπειτα (2020-2021).

Αρχικά, αναλύοντας το φαινόμενο της εγκληματικότητας κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης, παρατηρούμε ότι υπάρχει μια αυξητική τάση του φαινομένου, σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτωμένων, στο 3^ο, 4^ο, 5^ο Δ.Δ. Αθηνών, ενώ αυτή η τάση μετατίθεται μετά την περίοδο της κρίσης στο Δ.Δ. του Κορυδαλλού καθώς και στο 4^ο και 6^ο Δ.Δ. Αθηνών.

Όσον αφορά την εμπειρία άμεσης θυματοποίησης κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης στο Δ.Δ. του Ψυχικού καθώς και στο 1^ο και 6^ο Δ.Δ. Αθηνών εμφανίζονται οι περισσότερες απαντήσεις. Μια λίγο διαφορετική εικόνα παρουσιάζεται μετά την περίοδο της κρίσης με το 3^ο, 5^ο και 6^ο Δ.Δ. της Αθήνας να καταλαμβάνουν τα υψηλότερα ποσοστά.

Προχωρώντας στην εξέταση του φόβου του εγκλήματος, τα υψηλότερα ποσοστά εντοπίζονται στο 4^ο, 5^ο και 6^ο Δ.Δ. Αθηνών και για τις δύο περιόδους, ενώ αντίθετα τα Δ.Δ. της Φιλοθέης και Ψυχικού παρουσιάζουν τα χαμηλότερα ποσοστά ερωτώμενων οι οποίοι αισθάνονταν ανασφαλείς.

Επίσης, σύμφωνα με την ομαδοποίηση των απαντήσεων που αφορούν τις εγκληματικές συμπεριφορές (κλοπές, ληστείες, επιθέσεις κατά της ζωής) που προκαλούν ανασφάλεια, οι ερωτώμενοι του 6^ο Δ.Δ. παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά και για τις δύο περιόδους. Επίσης, στο 6^ο Δ.Δ. εντοπίζονται τα υψηλότερα ποσοστά και αναφορικά με τους παράγοντες που συνδέονταν με την ανασφάλεια κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης (ερημική περιοχή, έλλειψη αστυνόμευσης, απουσία καμερών). Εξαίρεση αποτελεί η περίοδος μετά την κρίση, κατά την οποία εκτός από το 6 Δ.Δ. προστέθηκαν το 4^ο και 5^ο Δ.Δ. Αθηνών.

Πίνακας 1

Συνοπτική απεικόνιση των αποτελεσμάτων της χαρτογράφησης σε επίπεδο Δ.Δ.

	Αύξηση εγκληματικότητας (κρίση/μετά την κρίση)	Θυματοποίηση (κρίση / μετά την κρίση)	Ασφάλεια (κρίση / μετά την κρίση)
Κορυδαλλός	Μεσαία / Υψηλή	Μικρή / Μικρή	Μεσαία / Μικρή
Φιλοθέη	Μικρή / Μικρή	Μικρή / Μεσαία	Υψηλή / Υψηλή
Ψυχικό	Μεσαία / Μικρή	Υψηλή / Μικρή	Υψηλή / Υψηλή
1ο Δ.Δ. Αθηνών	Μικρή / Μεσαία	Υψηλή / Μεσαία	Μεσαία / Μεσαία
2ο Δ.Δ. Αθηνών	Μικρή / Μικρή	Μεσαία / Μικρή	Υψηλή / Μεσαία
3ο Δ.Δ. Αθηνών	Υψηλή / Μεσαία	Μεσαία / Υψηλή	Μικρή / Μεσαία
4ο Δ.Δ. Αθηνών	Υψηλή / Υψηλή	Μικρή / Μεσαία	Μικρή / Μικρή
5ο Δ.Δ. Αθηνών	Υψηλή / Μεσαία	Μεσαία / Υψηλή	Μικρή / Μικρή
6ο Δ.Δ. Αθηνών	Μεσαία / Υψηλή	Υψηλή / Υψηλή	Μικρή / Μικρή
7ο Δ.Δ. Αθηνών	Μικρή / Μικρή	Μικρή / Μικρή	Μεσαία / Υψηλή

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ). Ψηφιακά Χαρτογραφικά Υπόβαθρα. Διαθέσιμο στην διεύθυνση: <https://www.statistics.gr/el/digital-cartographical-data>
- Anselin, L., Syabri, I., & Kho, Y. (2006). GeoDa: An introduction to spatial data analysis, *Geographical Analysis*, 38, 5-22.
- Everitt, B.S., Landau, S., & Leese, M. (2001). Cluster Analysis, Fourth edition. London: Arnold.
- Gordon, A.D. (1996). A survey of constrained clustering, *Computational Statistics and Data Analysis*, 21, 17-29.
- Lance, G.N., & Williams, W.T. (1967). A general theory of classificatory sorting strategies, I. Hierarchical Systems, *The Computer Journal*, 9, 373-380.
- Mimis, A., & Synolakis, A. (2020). Software in Mapping and Spatial Analysis of Crime, *Urban Crime - An International Journal*, 1, 53-77 (in Greek).
- Mojena, R. (1975). Hierarchical grouping methods and stopping rules: An evaluation, *The Computer Journal*, 20(4), 359-363.
- Murtagh, F. (1985). A Survey of Algorithms for Contiguity-constrained Clustering and Related Problems, *The Computer Journal*, 28(1), 82-88.

ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ-ΨΥΧΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ¹

Ελένη Κοντοπούλου

Νομικός - Δρ. Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Χαράλαμπος Καραγιαννίδης

Νομικός - Δρ. Εγκληματολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΟΣΟ Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ όσο και η ερευνητική εμπειρία έχουν αναδείξει το σημαντικό ρόλο πολλών και διαφορετικών παραγόντων, οι οποίοι συνδιαμορφώνουν το εγκληματικό φαινόμενο έτσι όπως αυτό γίνεται αντιληπτό μέσα από τα τρία βασικά συστατικά του στοιχεία, τον κανόνα, την παράβαση και την κύρωση (Φαρσεδάκης, 2005:14). Στους γενεσιουργούς παράγοντες του εγκληματικού φαινομένου συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, και οι οικονομικοί παράγοντες, οι οποίοι μελετώνται σε μακρο-, μεσο- και μικρο-επίπεδο (Ζαραφωνίτου, 2004:29). Στο πλαίσιο αυτό οι οικονομικές κρίσεις έχουν πολλάκις συνδεθεί με την αύξηση της εγκληματικότητας. Η οικονομική κρίση ως έννοια συνδέεται «με ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω φαινόμενα: σημαντικές αλλαγές στον όγκο των παρεχόμενων πιστώσεων και στην αξία των περιουσιακών στοιχείων του ενεργητικού, σοβαρές διαταραχές στη δυνατότητα χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης και στην παροχή εξωτερικής χρηματοδότησης σε διάφορους φορείς της οικονομίας, ευρείας κλίμακας προβλήματα στους ισολογισμούς (επιχειρήσεων, νοικοκυριών, ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών και κρατών) και διευρυμένη κρατική παρέμβαση και στήριξη των προαναφερμένων (με τη μορφή της υποστήριξης της ρευστότητας στην αγορά και της ανακεφαλαιοποίησης χρεών)» (Claessens & Kose, 2013: 4-5). Στη βάση αυτή, η οικονομική κρίση είναι ένα φαινόμενο πολυπαραγοντικό και πολυδιάστατο με πολλαπλές επιπτώσεις στη δομή και τη λειτουργία της

1 Το Ερευνητικό Έργο «UrbanCrime: Spatial aspects of crime and insecurity in the era of economic crisis: Trends, dimensions and correlations – Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί» υποστηρίχθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «1η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» (Αριθμός Έργου: HFRI-FM17-3898) [ΕΛΙΔΕΚ, Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας \(elidek.gr\)](http://elidek.gr)

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας

κοινωνίας. Η σύνδεση της οικονομικής κρίσης με το έγκλημα έχει διερευνηθεί σε εμπειρικό επίπεδο μέσα από τη μελέτη της σχέσης συγκεκριμένων μακρο-οικονομικών παραγόντων (λ.χ. ανεργία, φτώχεια, εισοδηματική ανισότητα κ.λπ.)², και δεικτών εγκληματικότητας με τα αποτελέσματα, ωστόσο, να είναι μικτά (Saridakis & Spengler, 2012· Rosenfeld & Messner, 2009· Baharom & Habibullah, 2008· Arvanites & Defina, 2006· Ζαραφωνίτου, 2004). Σε γενικές γραμμές, έχει διαπιστωθεί ότι η φτώχεια, η ανεργία, η πτώση των εισοδημάτων και η οικονομική ανισότητα σχετίζονται με το εγκληματικό φαινόμενο με τα ποσοστά της εγκληματικότητας και ιδιαίτερα της λεγόμενης κτητικής εγκληματικότητας³ να παρουσιάζουν αύξηση σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και αντίστοιχα μείωση σε περιόδους οικονομικής ανάκαμψης και ευφορίας. Ο μακρο-οικονομικός δε παράγοντας που ερευνηθήκε περισσότερο και αποδείχθηκε ότι ασκεί σαφή επίδραση στους δείκτες των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας (διαρρήξεις, κλοπές) ήταν η ανεργία (Κωνσταντακόπουλος, Τσουβέλας, & Κονταξάκης, 2018· Bell & Blanchflower, 2010· Altindag, 2009· Lin, 2008· Raphael & Winter-Ebmer, 2001).

Σε πρόσφατη εισήγησή της στην Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Σωφρονιστικού Συστήματος και Λοιπών Δομών Εγκλεισμού Κρατουμένων της Βουλής η Ζαραφωνίτου επεσήμανε ότι «η εγκληματικότητα ως παλμογράφος των κοινωνικών προβλημάτων οξύνεται σε περιόδους διαδοχικών κρίσεων, οικονομικής, πολιτιστικής, πολιτικής, κοινωνικής και προσφάτως και υγειονομικής και η λεγόμενη κοινή γνώμη ανησυχεί, φοβάται και στρέφεται προς απαιτήσεις αυστηροποίησης των ποινικών κυρώσεων»⁴ αναδεικνύοντας, μεταξύ άλλων, το ζήτημα του φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας των πολιτών σε περιόδους κρίσεων. Ο φόβος του εγκλήματος ως ατομικό και κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο παρατηρείται κατεξοχήν στο αστακό περιβάλλον, αναφέρεται σε μια «λογική ή παράλογη κατάσταση συναγερμού ή ανησυχίας που προκαλείται από την πεποίθηση ότι κάποιος κινδυνεύει να γίνει θύμα εγκληματικής ενέργειας» (McLaughlin, 2006:164). Θα πρέπει, ωστόσο, να λαμβάνεται υπόψη η διάκριση ανάμεσα στο φόβο θυματοποίησης, τον οποίο μπορεί να αισθάνεται το άτομο σε προσωπικό επίπεδο και την ανησυχία που μπορεί να εκφράζει για την εγκληματικότητα λόγω της πρόσληψής της ως σοβαρού κοινωνικού προβλήματος (Furstenberg, 1971). Η

- 2 Μέσω των διαφορετικών μακρο-οικονομικών παραγόντων όπως η ανεργία, το ακαθάριστο εθνικό προϊόν, ο δείκτης της εμπιστοσύνης του καταναλωτή, το επίπεδο του εισοδήματος, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κ.λπ. δύνανται να μετρηθούν οι οικονομικές διακυμάνσεις οι οποίες συγκροτούν τους λεγόμενους οικονομικούς ή επιχειρηματικούς κύκλους. Σύμφωνα με τους Burns & Mitchell (1946:3) ο οικονομικός ή επιχειρηματικός κύκλος «αποτελείται από διαστολές οι οποίες συμβαίνουν περίπου την ίδια χρονική στιγμή σε πολλές οικονομικές δραστηριότητες και οι οποίες ακολουθούνται με παρόμοιο τρόπο από γενικές υφέσεις, συστολές και αναγεννήσεις οι οποίες λαμβάνουν χώρα κατά τη φάση ανόδου το επόμενου κύκλου. Αυτή η ακολουθία των αλλαγών είναι επαναλαμβανόμενη αλλά όχι περιοδική».
- 3 Πρόκειται για μικρής και μεσαίας βαρύτητας εγκληματικότητα, η οποία λαμβάνει χώρα τόσο σε δημόσιο όσο και σε ιδιωτικό χώρο, χαρακτηρίζεται από μεγάλη θεατότητα και υψηλό βαθμό κοινωνικής απαίτησης για δίωξη και τιμώρηση. Αποτελεί κατεξοχήν αστακό φαινόμενο και παρουσιάζει μεγάλα ποσοστά στην συνολική εγκληματικότητα και μαζικότητα. Βλ. σχετικά Ζαραφωνίτου, 1995, 2004 και Lahaye, Lempreure, & Janssen (The Belgian National Group), 1981.
- 4 Ζαραφωνίτου, Χ. (2022). Εισήγηση στην θεματική «Η κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων» στην Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Σωφρονιστικού Συστήματος και Λοιπών Δομών Εγκλεισμού Κρατουμένων της Βουλής, 24 Φεβρουαρίου 2022. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων, www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/Toktirio/Fotografiko-Archeio/#cb761835-e997-4e8a-8fb7-ae48017e90cf. [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 4-1-2023].

ερευνητική εμπειρία έχει αναδείξει ως εξηγητικούς παράγοντες του φόβου του εγκλήματος την εμπειρία προηγούμενης θυματοποίησης, την έννοια του ευάλωτου, τη βαρύτητα του ποινικού αδικήματος, τις πηγές πληροφόρησης για το εγκληματικό φαινόμενο, την εμπιστοσύνη στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης αλλά και τα στοιχεία περιβαλλοντικής και κοινωνικής υποβάθμισης του αστακού περιβάλλοντος⁵, τα οποία συναρτώνται με την ποιότητα της καθημερινής ζωής των πολιτών στην πόλη (Zarafonitou, 2011). Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ο φόβος του εγκλήματος και η ανασφάλεια δύναται να ενταθούν σε περιόδους οικονομικής κρίσης, ιδίως στις υποβαθμισμένες και με οικονομικά προβλήματα περιοχές των αστικών κέντρων, υποκρύπτοντας άλλες οικονομικές και μη, ανησυχίες (Britto, 2013· Vieno, Roccato & Russo, 2013· Dammert & Malone, 2003), μια υπόθεση, ωστόσο, η οποία χρήζει εμπειρικής διερεύνησης.

Στο πλαίσιο του προγράμματος «Χαρτογράφηση της Εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί», το οποίο χρηματοδοτείται από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) υπό την επιστημονική ευθύνη της Διευθύντριας του Εργαστηρίου Αστακής Εγκληματολογίας Καθηγήτριας Χριστίνας Ζαραφονίτου, μελετήθηκε η εξέλιξη της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην Ελλάδα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, και ειδικότερα για την περίοδο των ετών 2009-2019 αλλά και για τη μετέπειτα διετία 2020-2021. Η μελέτη του φαινομένου πραγματοποιήθηκε σε επίπεδο Δήμων στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας και συγκεκριμένα στους Δήμους Αθηναίων, Φιλοθέης-Ψυχικού και Κορυδαλλού. Στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου η εξέλιξη της εγκληματικότητας, του φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας διερευνήθηκαν σε συνάρτηση με τις συνθήκες οικονομικού αποκλεισμού αλλά και την πιθανή κοινωνική και περιβαλλοντική υποβάθμιση των υπό εξέταση περιοχών κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Η μεθοδολογία η οποία εφαρμόστηκε περιλάμβανε τόσο ποσοτικές⁶ (στατιστική ανάλυση, χαρτογράφηση και ανάλυση χωρικών προτύπων) όσο και ποιοτικές μεθόδους μελέτης και ανάλυσης του φαινομένου. Στην παρούσα μελέτη θα παρουσιαστούν τα δεδομένα ποιοτικής έρευνας, τα οποία προέκυψαν μέσα από τη διερεύνηση των στάσεων και απόψεων εκπροσώπων των δημοτικών αρχών και της αστυνομίας στους ως άνω αναφερόμενους δήμους⁷.

5 Τα στοιχεία περιβαλλοντικής και κοινωνικής υποβάθμισης παραπέμπουν σε στοιχεία περιβαλλοντικής και κοινωνικής αταξίας (social and physical disorder). Όπως έχει υπογραμμισθεί: «Η έννοια της αταξίας αναφέρεται σε μια ορατή κατάρρευση της φυσικής κατάστασης μιας περιοχής και της κοινωνικής συμπεριφοράς των ατόμων της περιοχής αυτής (λ.χ. γκράφιτι, σπασμένα τζάμια, σκουπίδια, επιθετική ή απειλητική συμπεριφορά, δημόσια χρήση ναρκωτικών, επαιτεία)», βλ. Sampson & Raudenbush, 1999:604, όπως παραπέμπεται σε Wikström, P-OH., Oberwittler, D., Treiber, K., & Hardie, B. 2012:186.

6 Μελετήθηκαν στατιστικά δεδομένα της Ελληνικής Αστυνομίας για την εγκληματικότητα σε επίπεδο Ελληνικής επικράτειας και για την περιφέρεια Αττικής για την χρονική περίοδο 2009-2019, δεδομένα εγκληματικότητας της Ελληνικής Αστυνομίας σε επίπεδο τριών Δήμων (Αθηναίων, Κορυδαλλού και Φιλοθέης-Ψυχικού) για την τριετία 2017-2019 καθώς και ποσοτικά δεδομένα, τα οποία συλλέχθηκαν σε επίπεδο νοικοκυριού και σε αντιπροσωπευτικό δείγμα πληθυσμού από τους τρεις προαναφερόμενους δήμους.

7 Τα στοιχεία της παρούσας μελέτης περιλαμβάνονται στο παραδοτέο D.1.2. με τίτλο «Εκθεση Αντεγκληματικής Πολιτικής», το οποίο εκπονήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «Χαρτογράφηση της Εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί» σελ. 222-303. Βλ. Έργο (urbancrime.gr)

2. Η ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

2.1. Σκοπός της έρευνας και μεθοδολογία

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ήταν η καταγραφή των στάσεων και απόψεων των εκπροσώπων τόσο των δημοτικών αρχών όσο και των Τμημάτων Ασφάλειας των Δήμων Αθηναίων⁸, Κορυδαλλού και Φιλοθέης-Ψυχικού αναφορικά με την εγκληματικότητα και την ανασφάλεια κατά την περίοδο 2009-2019 στους δήμους αυτούς. Η ποιοτική έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη διεξαγωγή συνεντεύξεων με τους εκπροσώπους κατά το διάστημα Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου 2020⁹. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με φυσική παρουσία αλλά και σε κάποιες περιπτώσεις διαδικτυακά λόγω των περιορισμών και ειδικών συνθηκών της πανδημίας Covid-19. Στο πλαίσιο των συνεντεύξεων χρησιμοποιήθηκαν δύο οδηγοί συνέντευξης¹⁰, οι οποίοι μέσα από γενικές θεματικές εστίαζαν σε ζητήματα (σε επίπεδο δήμου) όπως: η εγκληματικότητα και η ανασφάλεια την περίοδο της οικονομικής κρίσης, η αστυνόμευση, η συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων φορέων αλλά και η συνεργασία της αστυνομίας και των δημοτικών αρχών με τους πολίτες για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του εγκλήματος, η σχέση κοινού και αστυνομίας, οι στάσεις των κατοίκων απέναντι στις δημοτικές αρχές και την αστυνομία, η υποστήριξη των θυμάτων αλλά και τα προτεινόμενα μέτρα για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και την ενίσχυση του αισθήματος της ασφάλειας στις υπό εξέταση περιοχές¹¹. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου¹² προκειμένου να ταξινομηθούν και να ομαδοποιηθούν σε επιμέρους θεματικές κατηγορίες σε συνάρτηση με τα ερωτήματα των οδηγών συνέντευξης.

- 8 Στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων τα Τμήματα Ασφάλειας ήταν τα εξής: Αγίου Παντελεήμονα, Ακρόπολης, Αμπελοκήπων, Εξαρχείων, Κολωνού, Κυψέλης, Ομόνοιας, Παγκρατίου, Πατησίων και Συντάγματος.
- 9 Για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων με εκπροσώπους της Ελληνικής Αστυνομίας και ειδικότερα με το Διευθυντή και τον Προϊστάμενο του Τμήματος Δημόσιας Ασφάλειας της Υποδιεύθυνσης Ασφάλειας Αθηνών, τους αξιωματικούς που ορίστηκαν από τις Διευθύνσεις Αστυνομίας Αθηνών, Βορειοανατολικής Αττικής και Πειραιά καθώς και με τους Διοικητές ή αναπληρωτές τους από τα Τμήματα Ασφάλειας Αγίου Παντελεήμονα, Ακρόπολης, Αμπελοκήπων, Εξαρχείων, Κολωνού, Κυψέλης, Ομόνοιας, Παγκρατίου, Πατησίων, Συντάγματος, Κορυδαλλού και Φιλοθέης-Ψυχικού, υποβλήθηκε σχετικό αίτημα από την Επιστημονικά Υπεύθυνη του προγράμματος Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου. Το αίτημα εγκρίθηκε με την προϋπόθεση ότι τα ερευνητικά αποτελέσματα θα αξιοποιηθούν στο πλαίσιο του προγράμματος για επιστημονικό σκοπό και ότι θα αποσταλούν στη ΕΛ.ΑΣ. για περαιτέρω αξιοποίηση. Παράλληλα, διασφαλίστηκε η ανωνυμία των συνεντευξιζόμενων αστυνομικών στη βάση των κανόνων δεοντολογίας, οι οποίοι δίδουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Στο πλαίσιο αυτό οι συμμετέχοντες εκπρόσωποι από την Αστυνομία υπέγραψαν ειδικό έντυπο ενημέρωσης - συγκατάθεσης. Στην περίπτωση των εκπροσώπων των δημοτικών αρχών το σχετικό υποβληθέν αίτημα από την Επιστημονικά Υπεύθυνη εγκρίθηκε από τις αρμόδιες δημοτικές αρχές χωρίς ειδικές διατυπώσεις.
- 10 Ένας οδηγός συνέντευξης για τους εκπροσώπους της Ελληνικής Αστυνομίας και ένας οδηγός για τους εκπροσώπους των Δήμων.
- 11 Η ερευνητική ομάδα τήρησε πρακτικά κατά τη διεξαγωγή όλων των συνεντεύξεων κατόπιν συναίνεσης των συνεντευξιζόμενων.
- 12 Η ανάλυση περιεχομένου (content analysis) αποτελεί «μια στρατηγική έρευνας η οποία αναδεικνύει την αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική προσέγγιση στην ανάλυση του κειμένου» (Jurp, 2006:70). Η Κυριαζή (2005:284) αναφέρει ότι η εν λόγω μέθοδος εστιάζει στην εξέταση του κειμένου στο σύνολό του, οι κατηγορίες που διαμορφώνονται για την ταξινόμηση και ομαδοποίηση των δεδομένων θα πρέπει να είναι σαφείς καθώς και ότι τα χαρακτηριστικά που εντοπίζονται στο κείμενο δύνανται να ποσοτικοποιηθούν.

2.2. Αναδυόμενες θεματικές κατηγορίες

2.2.1. Συνεντεύξεις με εκπροσώπους των δήμων

Μια πρώτη θεματική κατηγορία, η οποία αναδύθηκε από τα λεγόμενα των συνεντευξιαζόμενων ήταν η σχετική με τα σημαντικότερα προβλήματα εγκληματικότητας, τα οποία αντιμετώπιζε ο δήμος κατά το χρόνο διεξαγωγής της έρευνας. Κοινή συνισταμένη και στους τρεις δήμους αποτελούν τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές και διαρρήξεις), ωστόσο, ο Δήμος Αθηναίων, ο οποίος είναι και ο πιο επιβαρυσμένος όσον αφορά τις διαστάσεις της εγκληματικότητας και τα στοιχεία κοινωνικής και περιβαλλοντικής υποβάθμισης (ιδίως το Κέντρο), παρουσιάζει και άλλου είδους ποινικά αδικήματα, όπως λ.χ. ληστείες και παραβάσεις του Ν. περί Ναρκωτικών. Στο πλαίσιο αυτό, από τους εκπροσώπους και των τριών δήμων αναφέρθηκε η συμμετοχή των Ρομά σε αντικοινωνικές και παράνομες δραστηριότητες (λ.χ. απόσπαση χαλκού, παρεμπόριο). Στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων, αναφορά έγινε και στην λειτουργία «παράτυπων» καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος, τα οποία ανήκαν σε αλλοδαπούς εμπλεκόμενους σε παράνομες δραστηριότητες. Σε συνάρτηση με τα προαναφερθέντα, αναδύθηκε και η θεματική κατηγορία σχετικά με τους τύπους συγκέντρωσης των προβλημάτων εγκληματικότητας. Στην περίπτωση του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού, μολονότι αναφέρθηκε η τέλεση κλοπών και διαρρήξεων σε όλο το εύρος της χωρικής αρμοδιότητας του δήμου, έμφαση δόθηκε στην περιοχή του Ν. Ψυχικού, η οποία θεωρείται ιδιαίτερος πυκνοκατοικημένη και ως εκ τούτου συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό κλοπών και διαρρήξεων. Στην περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού, ως τόποι συγκέντρωσης εγκληματικότητας, αναφέρθηκαν περιοχές υποβαθμισμένες, οι οποίες βρίσκονται μακριά από το κέντρο του δήμου και στις οποίες παρατηρείται έντονη παρουσία πληθυσμού Ρομά και αυξημένα περιστατικά κλοπών και διαρρήξεων σε κατοικίες (λ.χ. Σχιστό). Ο εκπρόσωπος του Δήμου Αθηναίων αναφέρθηκε στο 6ο δημοτικό διαμέρισμα¹³, το οποίο είναι ιδιαίτερος επιβαρυσμένο λόγω της υψηλής συγκέντρωσης αλλοδαπών εμπλεκόμενων σε παράνομες δραστηριότητες αλλά και στο κέντρο της πόλης, δίνοντας έμφαση στην περιοχή της Ομόνοιας και ειδικότερα σε συγκεκριμένες οδούς της περιοχής αυτής (λ.χ. Γερανίου, Τοσίτσα, Σόλωνος), όπου παρατηρείται έντονη διακίνηση και δημόσια χρήση ναρκωτικών ουσιών.

Αναφορικά με την αστυνόμευση στις υπό εξέταση περιοχές, υπήρξε σύγκλιση απόψεων σχετικά με την ανάγκη ενίσχυσής της, καθώς αναφέρθηκε το θέμα της ανεπαρκούς αστυνόμευσης και των ελλείψεων σε προσωπικό. Ειδικότερα, στην περιοχή του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού έγινε ιδιαίτερη μνεία στην κατάργηση του αστυνομικού τμήματος Φιλοθέης αλλά και στη συγχώνευση των τριών αστυνομικών τμημάτων, ενώ στο Δήμο Κορυδαλλού αναφέρθηκε η ανάγκη ενίσχυσης της Δημοτικής Αστυνομίας, η οποία άρχισε να επαναλειτουργεί με μειωμένο προσωπικό τον Ιούλιο του 2020. Η ανάγκη ενίσχυσης της παρουσίας της Δημοτικής Αστυνομίας αναφέρθηκε και από τον εκπρόσωπο του Δήμου Αθηναίων, ο οποίος έκανε λόγο για την ύπαρξη και λειτουργία μιας επιτελικής ομάδας με τη συμμετοχή της αστυνομίας, της Δημοτικής Αστυνομίας αλλά και των δημοτικών αρχών, η οποία έχει ως αρμοδιότητα την καταγραφή των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο δήμος καθώς και το συντονισμό κοινών

13 Το 6^ο Δημοτικό Διαμέρισμα περιλαμβάνει τις περιοχές: Πλατεία Κολιάτσου, Πλατεία Βικτωρίας, Σταθμός Λαρίσης, Πεδίον του Άρεως, Πατήσια και Κυψέλη κ.ά.

δράσεων για την αντιμετώπιση ποινικών αδικημάτων χαμηλής βαρύτητας, καταλήψεων κτιρίων, παραβάσεων της τήρησης ωραρίου καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος κ.λπ. Στο πλαίσιο αυτό αναδύθηκε η θεματική κατηγορία σχετικά με τα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας. Κοινό γνώρισμα των μέτρων αυτών αποτελεί η δράση της αστυνομίας αλλά και της Δημοτικής Αστυνομίας¹⁴, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πρόληψη και αντιμετώπιση της μικροπαραβατικότητας. Παράλληλα, στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού αναφέρθηκε η παρουσία ιδιωτικής εταιρείας φρούρησης ως μέτρο πρόληψης και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας καθώς και η παρουσία των υπηρεσιών ιδιωτικής φύλαξης στα κτίρια όπου στεγάζονται πρεσβείες, γεγονός το οποίο κατά την άποψη του συνεντευξιαζόμενου εκπροσώπου δρα εγκληματοπροληπτικά. Οι κάτοικοι στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού εφαρμόζουν, επίσης, αυτοβούλως μέτρα πρόληψης και αυτοπροστασίας, λ.χ. κάμερες παρακολούθησης (περιστασιακή πρόληψη)¹⁵. Η ύπαρξη ιδιωτικής εταιρείας φρούρησης αναφέρθηκε και από τον εκπρόσωπο του Δήμου Αθηναίων, ο οποίος, ωστόσο, επισήμανε, ότι η δράση της υλοποιείται σε επίπεδο περιφέρειας. Στην περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού, είχε συζητηθεί σχετική πρόταση προς εφαρμογή αλλά ουδέποτε υλοποιήθηκε καθώς οι κάτοικοι της περιοχής εξέφρασαν έντονο προβληματισμό αναφορικά με ζητήματα ελευθερίας στο δημόσιο χώρο. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι τόσο στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού όσο και στο Δήμο Κορυδαλλού υλοποιούνται δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των νέων στη σχολική κοινότητα ενώ στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων υφίσταται ειδική δομή αρμόδια για περιστατικά νεανικής παραβατικότητας και σχολικού εκφοβισμού, η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Παιδείας. Τέλος, αν και ο θεσμός των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της παραβατικότητας δεν υλοποιείται σε κανέναν εκ των τριών δήμων¹⁶, εντούτοις, στο Δήμο Αθηναίων αναφέρθηκε η ύπαρξη των λεγόμενων Διαμερισματικών Συμβουλίων, στα οποία «μπορούν να παρεμβαίνουν οι κάτοικοι και να θίγουν όλα τα προβλήματα».

Μια άλλη θεματική, η οποία αναδύθηκε ήταν η σχετική με την ανασφάλεια των κατοίκων στις υπό εξέταση περιοχές. Τόσο ο εκπρόσωπος του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού όσο και ο εκπρόσωπος του Δήμου Κορυδαλλού ανέφεραν ότι στο δήμο τους δεν εντοπίζονται περιοχές με υψηλά ποσοστά ανασφάλειας των κατοίκων. Στην περίπτωση μάλιστα, του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού το γεγονός αυτό αποδίδεται στην απουσία στοιχείων περιβαλλοντικής και κοινωνικής υποβάθμισης στην περιοχή (λ.χ. χρήση και διακίνηση ναρκωτικών, ελλιπής φωτισμός) αλλά και στην απουσία εγκλημάτων όπως τα σεξουαλικά εγκλήματα και τα

14 Στις αρμοδιότητές της υπάγεται, όπως χαρακτηριστικά ειπώθηκε, ό,τι σχετίζεται με «την ευταξία της πόλης» (λ.χ. καταλήψεις κοινόχρηστων χώρων, έλεγχος παράνομης στάθμευσης, έλεγχος παράνομων τραπεζοκαθισμάτων, παραβάσεις καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος).

15 Η περιστασιακή πρόληψη αναφέρεται στη μείωση των εγκληματικών ευκαιριών και τη δυσχέραση του εγκληματικού στόχου και υλοποιείται μέσα από μέτρα αστυνόμευσης, τεχνοπροληπτικά μέτρα, μέτρα περιβαλλοντικού σχεδιασμού κ.λπ. Αντίθετα η κοινωνική πρόληψη εστιάζει σε μέτρα, τα οποία στοχεύουν στην αντιμετώπιση των παραγόντων εγκληματογένεσης και αξιοποιούν το ρόλο των κοινωνικοποιητικών θεσμών, βλ. Ζαραφωνίτου, 2003:12. Καραγιαννίδης, 2011: 131 επ., 182 επ.

16 Γενικότερα, παρά την παρέλευση δυο δεκαετιών από την νομοθετική τους πρόβλεψη, ο αριθμός των συσταθέντων ΤοΣΠΕ στη χώρα παραμένει ιδιαίτερα χαμηλός. Σε πολλούς δήμους της χώρας δεν συστήθηκαν καθόλου συμβούλια, ενώ αλλού, ενώ συστήθηκαν μεν, έχουν αδρανήσει ή δεν λειτούργησαν ποτέ ουσιαστικά. Βλ. Καραγιαννίδης, 2022:287 επ., 367 επ. και Ζαραφωνίτου, 2019:45 επ.

λεγόμενα εγκλήματα του δρόμου. Στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων αναφέρθηκε ότι υπάρχουν «δύο διαφορετικές πόλεις». Ειδικότερα, αναφέρθηκαν υψηλά επίπεδα ασφάλειας στις περιοχές που βρίσκονται «πάνω από την πλατεία της Ομόνοιας» (με εξαίρεση την οδό Σταδίου), ενώ στις περιοχές «κάτω από την πλατεία» αναφέρθηκε χαρακτηριστικά ότι «υπάρχει αυξημένος φόβος» και ότι το πρόβλημα χαρακτηρίζεται ως «μη άμεσα αντιμετωπίσιμο». Ιδιαίτερο πρόβλημα εντοπίζεται και στις περιοχές του βου Δημοτικού Διαμερίσματος, όπου παρατηρείται υψηλή συγκέντρωση αλλοδαπών εμπλεκόμενων σε παράνομες δραστηριότητες και διακίνηση ναρκωτικών. Στο πλαίσιο αυτό, τα εγκαταλελειμμένα κτίρια ενισχύουν το αίσθημα της ανασφάλειας σε κατοίκους και περαστικούς, οι οποίοι εκφράζουν το φόβο ότι θα αποτελέσουν εστίες συγκέντρωσης και αναπαραγωγής αντικοινωνικών και εγκληματικών δραστηριοτήτων.

Όσον αφορά τα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα που αντιμετώπισαν οι δήμοι κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης αναφέρθηκαν η μείωση εισοδημάτων, η πώληση κατοικιών καθώς και η μετακόμιση σε οικονομικότερες περιοχές για τους κατοίκους του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην κατάργηση του αστυνομικού τμήματος Φιλοθέης, γεγονός το οποίο, κατά την άποψη του συνεντευξιαζόμενου εκπροσώπου, ενέτεινε το αίσθημα ανασφάλειας των κατοίκων της περιοχής καθώς λειτουργούσε αποτρεπτικά για τους διαρρηκτές. Σε γενικές γραμμές ο εκπρόσωπος του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού επισήμανε ότι *«όσοι κάτοικοι επλήγησαν περισσότερο από την οικονομική κρίση, ίσως φοβούνται περισσότερο»*. Ο Δήμος Κορυδαλλού χαρακτηρίστηκε ως ένας δήμος, ο οποίος αντιμετωπίζει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της μακροχρόνιας ανεργίας των κατοίκων του. Στο πλαίσιο αυτό, τα σημαντικότερα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα, τα οποία ανέκυψαν κατά την οικονομική κρίση ήταν η διακοπή λειτουργίας πολλών επιχειρήσεων και η απώλεια θέσεων εργασίας. Ωστόσο, δεν αναφέρθηκε η υποβάθμιση της περιοχής ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης. Αντίθετα, αναφέρθηκε η οικιστική αναβάθμιση της πόλης κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Κατά την άποψη του εκπροσώπου του δήμου, η οικονομική κρίση είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των διαρρηξεων σε κατοικίες και καταστήματα. Στο Δήμο Αθηναίων η εγκατάλειψη του κέντρου της Αθήνας κατά την περίοδο της οικονομικής ευμάρειας και η διακοπή της λειτουργίας πολλών καταστημάτων κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, δημιούργησαν ένα *«κενό δραστηριοτήτων»*, το οποίο καλύφθηκε από αλλοδαπό πληθυσμό, ο οποίος εγκαταστάθηκε σε μεταγενέστερο χρόνο. Όπως επισημάνθηκε από τον συνεντευξιαζόμενο εκπρόσωπο, η επίδραση της διακοπής λειτουργίας των καταστημάτων στην εγκληματικότητα συναρτάται με το είδος των καταστημάτων αλλά και την τοποθεσία στην οποία βρίσκονταν, καθώς οι χρήσεις γης διαφοροποιούνται ανά περιοχή. Ειδικότερα, αναφέρθηκε ότι τόσο η οδός Σταδίου όσο και οι περιοχές, οι οποίες βρίσκονται *«κάτω από την πλατεία της Ομόνοιας»*, παρουσιάζουν ιδιαίτερο πρόβλημα. Τα προβλήματα σχετικά με την εγκληματικότητα στις περιοχές *«κάτω από την πλατεία της Ομόνοιας»* συνδέονται, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο συνεντευξιαζόμενος, με τη λειτουργία *«ημιπαράνομων καταστημάτων αλλοδαπών και παραλαϊκών των Ρομά»*.

Μια ακόμα θεματική κατηγορία ήταν η σχετική με τα θύματα εγκληματικών ενεργειών και την υποστήριξή τους από τους αρμόδιους φορείς στο πλαίσιο του δήμου. Κοινή συνισταμένη αποτέλεσε η απουσία μονάδας υποστήριξης θυμάτων εγκληματικών ενεργειών καθώς σε κανέναν εκ των τριών δήμων δεν υφίσταται σχετική δομή, η οποία να απευθύνεται σε

θύματα γενικά και ανεξάρτητα από το είδος του εγκλήματος. Ως προς τη χρησιμότητα μιας τέτοιας δομής οι απόψεις φάνηκε να διαφοροποιούνται. Έτσι, στην περίπτωση του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού εκφράστηκε η άποψη ότι μια τέτοια δομή δεν θα ήταν χρήσιμη καθώς τα θύματα δεν θα απευθύνονταν εκεί, ενώ αντίθετα στην περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού διατυπώθηκε η άποψη περί χρησιμότητας μιας τέτοιας μονάδας υποστήριξης θυμάτων, υπό την προϋπόθεση όμως λειτουργίας της σε επίπεδο περισσότερων δήμων. Σε κάθε περίπτωση οι δημοτικές αρχές και η αστυνομία συνεργάζονται σε ζητήματα υποστήριξης θυμάτων και ευάλωτων ομάδων. Στο πλαίσιο αυτό αναφέρθηκε η λειτουργία Τμήματος για την έμφυλη βία στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού καθώς και ειδική δομή για τα περιστατικά νεανικής παραβατικότητας και σχολικού εκφοβισμού, η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Παιδείας, στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων. Αξίζει να σημειωθεί ότι, όσον αφορά το Δήμο Αθηναίων, αναφέρθηκε η λειτουργία ξενώνα γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, η λειτουργία ξενώνα τοξικοεξαρτημένων (στο πλαίσιο συνεργασίας του ΟΚΑΝΑ, του ΚΕΘΕΑ και ΜΚΟ) καθώς και η λειτουργία της βραβευμένης από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας «Στέγης των Αστέγων».

Αναφορικά με τη στάση των κατοίκων απέναντι στις δημοτικές αρχές και την αστυνομία, και στους τρεις δήμους οι κάτοικοι επιδιώκουν την επικοινωνία με τις δημοτικές αρχές για την επίλυση των προβλημάτων που ανακύπτουν στην περιοχή τους. Τα παράπονα, τα οποία δέχονται συνήθως οι δημοτικές αρχές του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού αφορούν το έργο της αστυνομίας λόγω της έλλειψης προσωπικού, ενώ ο Δήμος Κορυδαλλού δέχεται συνήθως παράπονα σχετικά με το κλάδεμα των δένδρων προς αποτροπή των διαρρήξεων, το φωτισμό στο δημόσιο χώρο καθώς και τις περιοχές που διαμένει πληθυσμός Ρομά. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού οι κάτοικοι δεν δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές ενώ απαιτούν άμεσα αποτελέσματα από την πλευρά του δήμου όσον αφορά την επίλυση των προβλημάτων της περιοχής τους.

Τέλος, όλοι οι εκπρόσωποι διατύπωσαν προτάσεις για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και την ενίσχυση του αισθήματος της ασφάλειας στην περιοχή τους. Στο πλαίσιο αυτό, διαπιστώθηκε σύγκλιση απόψεων αναφορικά με την ανάγκη για ενίσχυση του έργου και της δράσης της αστυνομίας¹⁷, συμπεριλαμβανομένης και της Δημοτικής Αστυνομίας. Παράλληλα, ειδικά στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων, ο οποίος είναι και ο πιο επιβαρυσμένος αναφορικά με τα προβλήματα εγκληματικότητας και ανασφάλειας, επισημάνθηκε η ανάγκη για καλύτερο φωτισμό στο δημόσιο χώρο καθώς και για τη διασφάλιση περισσότερων ελεύθερα προσβάσιμων δημόσιων χώρων. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε και στον εντοπισμό των προβληματικών περιοχών του δήμου έτσι ώστε να αποφευχθεί η δημιουργία εστιών εγκληματικότητας. Αξίζει να σημειωθεί, ότι στην περίπτωση του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού επισημάνθηκε η ανάγκη λήψης μέτρων αυτοπροστασίας από τους ίδιους του κατοίκους καθώς και ο σχεδιασμός και η υλοποίηση συνδυασμού μέτρων κοινωνικής και περιστασιακής πρόληψης.

17 Στην ενίσχυση του έργου της αστυνομίας περιλαμβάνεται η επαναλειτουργία του Α.Τ. Φιλοθέης, η συνέχιση της δράσης της ομάδας ΔΙΑΣ στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού, η ενίσχυση του αστυνομικού δυναμικού και η αξιοποίηση της τεχνολογίας από την αστυνομία (Δήμος Κορυδαλλού) καθώς και η εντονότερη παρουσία της αστυνομίας (Δήμος Αθηναίων).

2.2.2. Συνεντεύξεις με εκπροσώπους των Τμημάτων Ασφάλειας των δήμων

Στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις και με εκπροσώπους της αστυνομίας σε επίπεδο Τμημάτων Ασφάλειας των υπό εξέταση δήμων. Η πρώτη θεματική κατηγορία, η οποία αναδύθηκε μέσα από το λόγο των συνεντευξιζόμενων αφορούσε το επίπεδο της εγκληματικότητας ανά δήμο. Οι εκπρόσωποι της αστυνομίας με αρμοδιότητα στους δύο περιφερειακούς δήμους χαρακτήρισαν το επίπεδο της εγκληματικότητας στο δήμο τους ως μέτριο. Αντίθετα, στο Δήμο Αθηναίων το επίπεδο εγκληματικότητας χαρακτηρίστηκε σε γενικές γραμμές ως υψηλό με επιμέρους διαφοροποιήσεις ανά περιοχή, αλλά με το κέντρο της Αθήνας σαφώς ως το πιο επιβαρυνμένο. Σε γενικές γραμμές, με μεγαλύτερη συχνότητα αναφοράς αναφέρθηκαν το Κέντρο, η Κυψέλη, τα Πατήσια, ο Αγ. Παντελεήμονας και η Ακρόπολη. Χαρακτηριστικά για το κέντρο της πόλης αναφέρθηκε από εκπρόσωπο ότι «*όλος ο όγκος της εγκληματικότητας της Αττικής είναι μαζεμένος στο Κέντρο*». Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περιοχή του Αγίου Παντελεήμονα, για την οποία αναφέρθηκε από εκπρόσωπο ότι «*η εγκληματικότητα είναι τόσο μεγάλη με αποτέλεσμα να μοιράζεται σε ζώνες, η καθεμιά με την ειδικότητά της*», ενώ όπως τονίστηκε στην εν λόγω περιοχή παρατηρείται καθημερινά η τέλεση κακουργημάτων.

Μια δεύτερη θεματική ήταν αυτή που αφορούσε την εξέλιξη της εγκληματικότητας κατά την τελευταία τριετία πριν το χρόνο διεξαγωγής της παρούσας έρευνας. Στο Δήμο Αθηναίων η εγκληματικότητα αναφέρεται ως αυξημένη στο Κέντρο και σε ορισμένες κεντρικές περιοχές¹⁸ (λ.χ. Πατήσια, Παγκράτι, Κυψέλη¹⁹), ενώ στους δύο περιφερειακούς δήμους χαρακτηρίζεται σε γενικές γραμμές ως σταθερή με ορισμένες διακυμάνσεις. Για παράδειγμα στην περίπτωση του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού αναφέρθηκε χαρακτηριστικά ότι «*κατά καιρούς μειώνεται, ειδικά εάν πιαστεί κάποια σπείρα διότι στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει ο κλέφτης του δρόμου*».

Ως κύριοι τόποι συγκέντρωσης της εγκληματικότητας στους δύο περιφερειακούς δήμους αναφέρονται το Σχιστό Κορυδαλλού και η πλατεία Μέμου καθώς και η περιοχή του Ν. Ψυχικού. Στο Δήμο Αθηναίων, η πιο επιβαρυνμένη περιοχή είναι το Κέντρο με την Ομόνοια να χαρακτηρίζεται ως «*εγκληματογόνος ζώνη*», ενώ με μεγαλύτερη συχνότητα αναφέρθηκαν και άλλες κεντρικές περιοχές όπως είναι η Κυψέλη, ο Κολωνός και ο Αγ. Παντελεήμονας. Αξίζει να σημειωθεί, ότι διατυπώθηκε η άποψη ότι ιδιαίτερος προβληματική είναι τόσο η περιοχή του Κολωνακίου, η οποία παρουσιάζει αυξημένο αριθμό κλοπών και διαρρήξεων σε οχήματα, κατοικίες και γραφεία λόγω του υψηλού κοινωνικοοικονομικού status των κατοίκων της, όσο και η περιοχή του Συντάγματος καθώς παρατηρείται έντονο το φαινόμενο των κλοπών σε τουρίστες αλλά και περαστικούς λόγω της πολυκοσμίας και του συνωστισμού. Στην ίδια κατεύθυνση, αναφέρθηκε και η περιοχή γύρω από τους αρχαιολογικούς χώρους και την πλατεία Μοναστηρακίου στην περιοχή της Ακροπόλεως, όπου, όπως αναφέρθηκε, «*έρχονται παραβάτες από άλλες περιοχές γιατί είναι εύκολη η πρόσβαση*». Ιδιαίτερη αναφορά έγινε στη σύνδεση της παρουσίας πληθυσμού Ρομά και αλλοδαπών (εμπλεκόμενων σε παράνομες δραστηριότητες) με την παρατηρούμενη σε συγκεκριμένες περιοχές υψηλή εγκληματικότητα.

18 Η εν λόγω πληροφορία δεν ήταν διαθέσιμη για όλες τις περιοχές ανά Τ.Α. του Δήμου Αθηναίων.

19 Στην περιοχή της Κυψέλης αναφέρθηκε αύξηση στην μικροεγκληματικότητα.

Μια άλλη θεματική κατηγορία που αναδείχθηκε ήταν η σχετική με τις μορφές θυματοποίησης, οι οποίες παρατηρούνται ανά δήμο. Ως πιο συχνές μορφές θυματοποίησης στους δύο περιφερειακούς δήμους αναφέρθηκαν οι κλοπές και οι διαρρήξεις, με το Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού ωστόσο να παρουσιάζει και περιστατικά ληστειών και απάτης σε βάρος ηλικιωμένων. Μολονότι οι κλοπές και οι διαρρήξεις αποτελούν κοινή συνισταμένη στους τρεις δήμους, ο Δήμος της Αθήνας παρουσιάζει μια ευρεία ποικιλία τελούμενων ποινικών αδικημάτων με πιο συχνά αναφερόμενα ποινικά αδικήματα τις κλοπές, τις παραβάσεις του Ν. περί Ναρκωτικών, τις ληστείες, τις απάτες κυρίως σε βάρος ηλικιωμένων και τις διαρρήξεις. Σε μικρότερο βαθμό αναφέρθηκαν επίσης ποινικά αδικήματα λαθρεμπορίου, απαγωγών, βίας (συμπεριλαμβανομένης της ενδοοικογενειακής βίας), εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας καθώς και περιστατικά παραβατικότητας ανηλίκων και παράνομης διακίνησης μεταναστών.

Αναφορικά με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στην εγκληματικότητα αναφέρθηκε ότι στην περίπτωση του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού παρατηρήθηκε αύξηση της εγκληματικότητας στην περιοχή του Ν. Ψυχικού λόγω της ύπαρξης πολλών εμπορικών καταστημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, διατυπώθηκε η άποψη ότι *«κάποιους τους ωθεί η οικονομική κατάσταση στο έγκλημα»*. Στην περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού έγινε αναφορά στην αλλαγή των ποιοτικών χαρακτηριστικών της εγκληματικότητας καθώς *«οι εγκληματίες προσαρμόστηκαν στις νέες συνθήκες»* με χαρακτηριστικό παράδειγμα την αύξηση του φαινομένου της τηλεφωνικής απάτης. Στο Δήμο Αθηναίων, η οικονομική κρίση οδήγησε στη διακοπή λειτουργίας πολλών καταστημάτων και στην απώλεια θέσεων εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό, διατυπώθηκε η άποψη ότι *«η ανεργία ίσως να αύξησε τις παράνομες δραστηριότητες»*, ενώ έμφαση δόθηκε και στο πρόβλημα της αυξημένης εισροής αλλοδαπών, οι οποίοι λόγω της οικονομικής κρίσης και της επακόλουθης ανεργίας *«οδηγούνται στο έγκλημα»*. Σε γενικές γραμμές, οι απόψεις σχετικά με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στην εγκληματικότητα παρουσιάζουν διαφοροποίηση. Εκφράστηκε τόσο η θέση ότι η οικονομική κρίση επηρέασε την εγκληματικότητα όσο και η άποψη ότι η οικονομική κρίση δεν επηρέασε το έγκλημα ή ότι το επηρέασε σε μικρό βαθμό καθώς η εγκληματικότητα ήταν ήδη επιβαρυνμένη. Υποστηρίχθηκε μάλιστα, και η άποψη ότι η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο έγκλημα ήταν έμμεση καθώς επηρέασε την αντιμετώπισή του από την αστυνομία (λ.χ. ελλείψεις σε προσωπικό και υποδομές). Σε κάθε περίπτωση, η επιδείνωση της εγκληματικότητας κατά την οικονομική κρίση αναφέρθηκε κυρίως για το Κέντρο με έμφαση στην περιοχή της Ομόνοιας, ενώ ιδιαίτερο βάρος δόθηκε στο χαρακτήρα της εγκληματικότητας ως *«εισαγόμενης»*, με το θέμα της εισροής των αλλοδαπών πληθυσμών να επισημαίνεται κυρίως στα Τμήματα Ασφάλειας Κυψέλης, Πατησίων και Παγκρατίου.

Σε συνάρτηση με τα παραπάνω, οι συνεντευξιζόμενοι αναφέρθηκαν και στις περιοχές που δέχθηκαν τις αρνητικότερες συνέπειες της οικονομικής κρίσης σχετικά με το έγκλημα. Στο Δήμο της Αθήνας, σύμφωνα με ορισμένους εκπροσώπους, το Κέντρο παρουσιάζεται ως το πιο επιβαρυνμένο, ωστόσο αναφορά έγινε και σε άλλες κεντρικές συνοικίες. Όσον αφορά το Κέντρο διατυπώθηκε η άποψη ότι εκεί παρατηρούνται κυρίως ληστείες και εγκλήματα δρόμου καθώς και η άποψη ότι επιβαρύνθηκε περισσότερο στις περιοχές εκείνες όπου διαμένουν αλλοδαποί πληθυσμοί. Στο Δήμο Κορυδαλλού, ως οι πιο επιβαρυνμένες περιοχές χαρακτηρίστηκαν εκείνες όπου είναι εγκατεστημένος πληθυσμός Ρομά, ενώ στην περίπτωση του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού ιδιαίτερα προβλήματα εγκληματικότητας παρουσιάζει η περιοχή του Ν. Ψυχικού.

Επίσης, ως θεματική κατηγορία προέκυψε και η σχετική με τα σημαντικότερα προβλήματα που απορρέουν από την εγκληματικότητα. Το αίσθημα της ανασφάλειας αναδείχθηκε ως κοινό γνώρισμα στο λόγο των συνεντευξιαζόμενων και στους τρεις δήμους. Παράλληλα, στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων, εκπρόσωποι των Τμημάτων Ασφάλειας αναφέρθηκαν τόσο στη μαζική εισροή αλλοδαπών, όσο και στη διακοπή της λειτουργίας πολλών εμπορικών καταστημάτων. Μάλιστα, διατυπώθηκε η άποψη ότι δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος αφού *«η εγκληματικότητα προκαλεί την αποχώρηση των κατοίκων, γεγονός που προσελκύει άλλους εγκληματίες, οπότε δημιουργείται μια εγκληματογόνος περιοχή»*. Τέλος, στην περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού αναφέρθηκε και η έλλειψη της εμπιστοσύνης του πολίτη προς τις αρχές.

Όσον αφορά το αίσθημα της ανασφάλειας οι απόψεις σχετικά με τις περιοχές που παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά ασφάλειας και ανασφάλειας των κατοίκων παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Στο Δήμο Κορυδαλλού αναφέρθηκε ότι οι κάτοικοι αισθάνονται ασφαλείς κυρίως στις περιοχές πέριξ του σταθμού του Μετρό λόγω της πολυκοσμίας και των εμπορικών καταστημάτων. Στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού, οι κάτοικοι της περιοχής της Φιλοθέης παρουσιάζονται περισσότερο ανασφαλείς γεγονός το οποίο οφείλεται στην κατάργηση του αστυνομικού τμήματος της περιοχής τους. Αντίθετα, στην περιοχή του Ψυχικού, οι κάτοικοι αισθάνονται γενικά ασφαλείς λόγω της ιδιωτικής φύλαξης πολλών κτιρίων αλλά και της φρούρησης από ιδιωτική επιχείρηση παροχής υπηρεσιών ασφαλείας. Στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων, σύμφωνα με την άποψη ορισμένων εκ των συνεντευξιαζόμενων, το Κέντρο εμφανίζεται ως το πιο επιβαρυνόμενο, ενώ αναφορές για υψηλά επίπεδα ανασφάλειας έγιναν και για διάφορες κεντρικές περιοχές ή συνοικίες. Ενδεικτικά, αναφέρθηκε ότι στην Κυψέλη η ανασφάλεια των κατοίκων συναρτάται περισσότερο με εγκλήματα κατά της σωματικής ακεραιότητας αλλά και κατά της ιδιοκτησίας, όπως οι κλοπές, ενώ η πλατεία Βάθης χαρακτηρίστηκε ως μια περιοχή *«που δεν πατάς»*. Για την περιοχή των Πετραλώνων και του Ν. Κόσμου αναφέρθηκε ότι η ανασφάλεια των κατοίκων συναρτάται κυρίως με το έγκλημα της απάτης (σε βάρος ηλικιωμένων) και τις διαρρήξεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι, οι απάτες σε βάρος ηλικιωμένων αναφέρθηκαν ως συναρτώμενες με την ανασφάλεια των ηλικιωμένων γυναικών και στην περιοχή του Κολωνακίου. Σε ορισμένες κεντρικές περιοχές (λ.χ. Πλατεία Αττικής, Αγ. Παντελεήμονα, Βικτώριας), το αίσθημα της ανασφάλειας αναφέρθηκε ότι συναρτάται με παράγοντες όπως η έλλειψη του φωτισμού στο δημόσιο χώρο, τα καταστήματα των αλλοδαπών και η δημόσια χρήση ναρκωτικών. Αντίθετα, οι κάτοικοι στις πιο απομακρυσμένες από το Κέντρο περιοχές, στις περιοχές, όπου παρατηρείται έντονη παρουσία ένστολων και γενικά στις πιο αναβαθμισμένες περιοχές παρουσιάζουν, σύμφωνα με την άποψη ορισμένων εκ των συνεντευξιαζόμενων, τα πιο υψηλά επίπεδα ασφάλειας. Ως περιοχές, οι οποίες παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα ασφάλειας των κατοίκων, αναφέρθηκαν το Σύνταγμα, το Κολωνάκι, το Κουκάκι, η περιοχή πέριξ των Ανακτόρων και του Εθνικού Κήπου, περιοχές οι οποίες χαρακτηρίστηκαν ως *«καλές περιοχές»*.

Αναφορικά με την πιθανή επίδραση της οικονομικής κρίσης στο αίσθημα ανασφάλειας των κατοίκων των υπό εξέταση περιοχών, ο εκπρόσωπος του Τμήματος Ασφάλειας Κορυδαλλού ανέφερε ότι η οικονομική κρίση ήταν *«μια περίοδος αρρυθμίας»* κατά την οποία ο πολίτης άρχισε *«να φοβάται για τα πάντα»*, ενώ ο εκπρόσωπος του Τμήματος Ασφάλειας Φιλοθέης-Ψυχικού επεσήμανε τη διακοπή των παρεχόμενων υπηρεσιών ασφαλείας από ιδιωτικές επιχειρήσεις, γεγονός το οποίο ενέτεινε το αίσθημα ανασφάλειας των κατοίκων. Στην περίπτωση των εκπροσώπων των Τμημάτων Ασφάλειας του Δήμου Αθηναίων, δόθηκε μικρός αριθμός

απαντήσεων στο συγκεκριμένο ερώτημα, ωστόσο, διατυπώθηκε η άποψη ότι «στην περίοδο της οικονομικής κρίσης παγιώθηκε η αντίληψη ότι η εγκληματικότητα στην περιοχή θα παραμείνει υψηλή» καθώς και ότι το κλείσιμο των καταστημάτων πιθανώς να αύξησε το αίσθημα της ανασφάλειας. Σε συνάρτηση με το παραπάνω ζήτημα, οι συνεντευξιαζόμενοι ερωτήθηκαν αναφορικά με τις περιοχές εκείνες, που δέχθηκαν τις αρνητικότερες συνέπειες της οικονομικής κρίσης σχετικά με την ασφάλεια των κατοίκων. Στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων, όσοι από τους συνεντευξιαζόμενους τοποθετήθηκαν επί του θέματος²⁰ ανέφεραν το Κέντρο λόγω της διακοπής λειτουργίας πολλών εμπορικών καταστημάτων. Στους δύο περιφερειακούς δήμους, ιδιαίτερη αναφορά έγινε στην υποβάθμιση ορισμένων περιοχών του Δήμου Κορυδαλλού λόγω της εγκατάστασης πληθυσμού Ρομά, καθώς και στην περιοχή του Ν. Ψυχικού λόγω της αύξησης της εγκληματικότητας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αναδυόμενες θεματικές κατηγορίες, οι οποίες σχετίζονται με την αστυνόμευση στις υπό εξέταση περιοχές. Στην περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού διατυπώθηκε η άποψη ότι η αστυνόμευση είναι σε καλό επίπεδο με βάση του δείκτες εγκληματικότητας, ενώ στην περίπτωση του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού η αστυνόμευση χαρακτηρίστηκε ως ανεπαρκής, καθώς η διαθέσιμη αστυνομική δύναμη δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών αστυνόμευσης της περιοχής. Στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων, η αστυνόμευση αναφέρεται ως ικανοποιητική «δεδομένων των πολλών προβλημάτων που αντιμετωπίζει (ενν. ο δήμος)»²¹. Στο πλαίσιο αυτό, τα σημαντικότερα προβλήματα τα οποία συναρτώνται με την αστυνόμευση στο συγκεκριμένο δήμο σχετίζονται με τις ελλείψεις σε ανθρώπινο δυναμικό αλλά και σε υλικοτεχνική υποδομή. Ωστόσο, διατυπώθηκαν και απόψεις, οι οποίες ανέδειξαν και άλλες διαστάσεις του προβλήματος, όπως για παράδειγμα ότι «υπάρχουν δυνάμεις στην αστυνομία οι οποίες δεν προσφέρουν ποιοτικές υπηρεσίες» ή ότι «πρέπει οι αστυνομικοί του τμήματος να βγουν στο δρόμο εφόσον γνωρίζουν την περιοχή τους» ή ότι «κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης κατέρρευσαν όλες οι δομές με αποτέλεσμα όλα τα προβλήματα να θεωρούνται αστυνομικά». Στην περίπτωση των δύο περιφερειακών δήμων υπήρξε σύγκλιση απόψεων ως προς τις ελλείψεις της αστυνομίας σε ανθρώπινο δυναμικό. Παράλληλα, ειδικά για την περιοχή του Δήμου Κορυδαλλού τονίστηκε η ανάγκη ανάπτυξης τοπικών δράσεων, ενώ για την περιοχή του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού επισημάνθηκε η ανάγκη «να παραμένουν οι αστυνομικοί καιρό σε μια περιοχή, να την γνωρίζουν και να αποκτούν εμπειρία».

Όσον αφορά τη συνεργασία της αστυνομίας με τις υπηρεσίες του δήμου και τη Δημοτική Αστυνομία και στους δύο περιφερειακούς δήμους αναφέρθηκε καλή συνεργασία. Στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων οι απόψεις όσων συνεντευξιαζόμενων απάντησαν στο σχετικό ερώτημα δίστανται, καθώς σε κάποιες περιπτώσεις αναφέρθηκε μια τέτοια συνεργασία, ενώ σε κάποιες άλλες διατυπώθηκε η θέση ότι μια τέτοια συνεργασία δεν υφίσταται.

Μία ακόμα ενδιαφέρουσα θεματική κατηγορία ήταν η σχετική με τη στάση των κατοίκων των υπό εξέταση περιοχών απέναντι στην αστυνομία. Στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού οι σχέσεις κατοίκων και αστυνομίας χαρακτηρίζονται ως άριστες, αν και οι κάτοικοι των περιοχών Φιλοθέης και Ψυχικού παρουσιάζονται ως πιο θετικά διακείμενοι απέναντι στην αστυνομία σε σύγκριση με τους κατοίκους του Ν. Ψυχικού. Στην περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού αναφέρθηκε ότι «απαιτείται χρόνος για να μπορέσει να αποκτήσει ο πολίτης το αίσθημα της συνεργασίας

20 Στην συντριπτική πλειονότητα των ερωτώμενων το ερώτημα δεν απαντήθηκε.

21 Στη συντριπτική πλειονότητά τους οι ερωτώμενοι δεν διατύπωσαν θέση αναφορικά με το συγκεκριμένο ζήτημα.

με τις Αρχές» και τονίστηκε ότι πρέπει να υπάρχει συνεργασία μεταξύ αστυνομίας και πολίτη. Στο Δήμο Αθηναίων οι απόψεις των συνεντευξιαζόμενων σχετικά με τη στάση των πολιτών απέναντι στην αστυνομία φαίνεται να διαφοροποιούνται. Καταρχάς, υπήρξαν αναφορές περί θετικής στάσης των πολιτών απέναντι στην αστυνομία με χαρακτηριστική την αναφορά της αστυνομίας ως το «*αποκούμπι του πολίτη για τα πάντα*». Στην ίδια κατεύθυνση, αναφέρθηκε ότι τα τελευταία χρόνια η σχέση πολίτη-αστυνομίας έχει βελτιωθεί καθώς «*έχει μειωθεί ο φόβος και συχνά υπάρχει συνεργασία*», αλλά και γιατί «*η αστυνομία τα τελευταία χρόνια είναι πιο κοντά στον πολίτη, πιο φιλική σε σχέση με παλιά*». Παράλληλα, υπήρξαν αναφορές σε μια στάση επιφυλακτική καθώς οι πολίτες παρουσιάζονται είτε προκατειλημμένοι είτε δύσπιστοι απέναντι στην αστυνομία. Ωστόσο, από ορισμένους εκπροσώπους τονίστηκε ότι η επιφυλακτική ή προκατειλημμένη στάση των πολιτών παύει εν τέλει να υφίσταται όταν ικανοποιηθεί το αίτημά τους και εξυπηρετηθούν. Τέλος, αναφέρθηκε τόσο η ουδέτερη στάση, η οποία συναρτάται με το βαθμό, στον οποίο οι πολίτες γνωρίζουν τις αδυναμίες της αστυνομίας, όσο και η διαφοροποίηση της στάσης των πολιτών ανάλογα με τη εθνικότητά τους. Στην τελευταία περίπτωση, διατυπώθηκε η άποψη ότι οι Έλληνες απευθύνονται συχνά στην αστυνομία σε αντίθεση με τους αλλοδαπούς πολίτες. Ωστόσο, όλοι οι εκπρόσωποι της αστυνομίας των υπό εξέταση δήμων διατύπωσαν την άποψη περί χρησιμότητας ή αναγκαιότητας μιας τέτοιας συνεργασίας για την αποτελεσματικότερη άσκηση του έργου της αστυνομίας.

Εν συνεχεία, οι εκπρόσωποι των Τμημάτων Ασφάλειας των τριών δήμων διατύπωσαν τις απόψεις τους σχετικά με τα θύματα εγκληματικών ενεργειών και την παροχή υποστήριξης σε αυτά. Αναφορικά με τις πρακτικές ενημέρωσης των θυμάτων σχετικά με την πορεία της υπόθεσης κατόπιν της υποβολής καταγγελίας διαπιστώθηκε ότι σε γενικές γραμμές τα θύματα ενημερώνονται κυρίως όταν υπάρχει κάποια θετική έκβαση στην υπόθεση που τα αφορά ή όταν πρόκειται για μια σοβαρή ποινική υπόθεση. Σχετικά με τις παραπομπές των θυμάτων σε αρμόδιους φορείς και δομές, αναφέρθηκε ότι η διαδικασία παραπομπής ενεργοποιείται κυρίως όταν πρόκειται για ανήλικο θύμα ή για περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας. Τέλος, αναφορικά με τη χρησιμότητα της ύπαρξης δομών ή μονάδων υποστήριξης θυμάτων εγκληματικών ενεργειών, διαπιστώθηκε σύγκλιση απόψεων των συνεντευξιαζόμενων, που απάντησαν στο συγκεκριμένο ερώτημα. Στο πλαίσιο αυτό, από τους εκπροσώπους των δύο περιφερειακών δήμων δόθηκε έμφαση στις συνέπειες που επιφέρει το έγκλημα στη ψυχολογική κατάσταση του θύματος, για την αποκατάσταση της οποίας θα πρέπει το θύμα να λάβει συνδρομή και στήριξη από τις κατάλληλες δομές.

Οι εκπρόσωποι της αστυνομίας ερωτήθηκαν και αναφορικά με τα μέτρα, τα οποία θα συνέβαλαν κατά την άποψή τους στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και τη μείωση του φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας. Στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων αναφέρθηκε με μεγάλη συχνότητα αναφοράς η ανάγκη για ενημέρωση του πολίτη σχετικά με το εγκληματικό φαινόμενο (λ.χ. μέσω μέσων κοινωνικής δικτύωσης, της τηλεόρασης, ενημερωτικών φυλλαδίων). Έμφαση δόθηκε και στην ανάγκη ενίσχυσης της εμφανούς αστυνόμευσης και των περιπολιών. Διατυπώθηκε, μάλιστα, η άποψη ότι «*χρειάζεται να εντοπιστούν οι εγκληματογόνες εστίες και να εφαρμοστεί ποιοτική εμφανής αστυνόμευση, όχι ποσοτική*». Παράλληλα, αναφορά έγινε και στο ρόλο των δημοτικών αρχών στην πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας αλλά και στη μείωση της ανασφάλειας στην πόλη της Αθήνας. Ειδικότερα, έγινε αναφορά στην ανάγκη οργάνωσης ενημερωτικών συναντήσεων του δήμου με τους δημότες, καθώς και στον καθαρισμό και τον καλύτερο φωτισμό των δημόσιων

χώρων δεδομένου ότι καθώς, όπως επισήμανε εκπρόσωπος της αστυνομίας, η εγκληματικότητα είναι ένα ζήτημα που δεν αφορά μόνον την αστυνομία. Αξίζει να σημειωθεί, ότι διατυπώθηκε και η άποψη περί ανάγκης αυστηροποίησης της ποινικής νομοθεσίας. Στην περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού δόθηκε έμφαση στην ενίσχυση της εμφανούς αστυνόμευσης και στη συνεργασία της αστυνομίας με τους πολίτες, ενώ στην περίπτωση του Δήμου Φιλοθέης-Ψυχικού, ως μέτρα για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και την ενίσχυση του αισθήματος της ασφάλειας, προτάθηκαν η φιλική στάση και η συνεργασία της αστυνομίας με τους πολίτες καθώς και η εκπαίδευση των αστυνομικών.

Η τελευταία θεματική κατηγορία, η οποία αναδύθηκε, ήταν η σχετική με τα μέτρα, τα οποία θα μπορούσαν να επιφέρουν βελτίωση στη σχέση κοινού και αστυνομίας. Οι εκπρόσωποι της αστυνομίας στο Δήμο Αθηναίων έδωσαν έμφαση στη δημιουργία μιας σχέσης εμπιστοσύνης καθώς και στην ενημέρωση του κοινού. Η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ της αστυνομίας και του κοινού καθώς και η «φιλική και ανθρώπινη συμπεριφορά της» προς τους πολίτες αναδείχθηκαν μέσα από το λόγο του εκπροσώπου της αστυνομίας στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού, ενώ στην περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού αναφέρθηκε η άμεση εξυπηρέτηση του πολίτη, η φιλική στάση της αστυνομίας, η αποφυγή χρήσης από την αστυνομίας «ξύλινης γλώσσας» καθώς και η διατήρηση ενός «επιπέδου γειτονιάς» στις σχέσεις της αστυνομίας και του πολίτη.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΣΥΝΟΨΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΛΟΓΟ των συνεντευξιζόμενων εκπροσώπων, τόσο των δημοτικών αρχών όσο και της αστυνομίας, καθίσταται δυνατή η εξαγωγή ορισμένων γενικών συμπερασμάτων αναφορικά με το εγκληματικό φαινόμενο, την ανασφάλεια και την αντιμετώπισή τους στους υπό εξέταση δήμους. Ειδικότερα όσον αφορά την εγκληματικότητα, ο Δήμος Αθηναίων εμφανίζεται σαφώς πιο επιβαρυσμένος σε σύγκριση με τους δύο περιφερειακούς δήμους. Ιδιαίτερη επιβάρυνση στο εσωτερικό του Δήμου της Αθήνας εμφανίζουν το Κέντρο (οι περιοχές γύρω από την πλατεία της Ομόνοιας) αλλά και ορισμένες κεντρικές συνοικίες όπως (λ.χ. η Κυψέλη, τα Πατήσια, ο Αγ. Παντελεήμονας, και η Ακρόπολη). Επίσης, το κέντρο της πόλης της Αθήνας καθώς και ορισμένες κεντρικές περιοχές παρουσίασαν αύξηση της εγκληματικότητας, κατά την τριετία πριν τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, σε αντίθεση με τους δύο περιφερειακούς δήμους, όπου η εγκληματικότητα φαίνεται να έχει διατηρηθεί σε σταθερά επίπεδα με ορισμένες διακυμάνσεις κατά την εν λόγω χρονική περίοδο. Όσον αφορά τις μορφές θυματοποίησης, που παρατηρούνται στις υπό εξέταση περιοχές, οι κλοπές και οι διαρρήξεις αποτελούν την κοινή συνισταμένη. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι ο Δήμος Αθηναίων παρουσιάζει μια ευρεία ποικιλία τελούμενων εγκλημάτων όπως είναι οι ληστείες, οι παραβάσεις του Ν. περί Ναρκωτικών, το λαθρεμπόριο, η διακίνηση παράνομων μεταναστών κ.ά. Ως κύριοι τόποι συγκέντρωσης της εγκληματικότητας στο Δήμο Αθηναίων αναφέρθηκαν το Κέντρο και ειδικότερα οι περιοχές γύρω από την πλατεία της Ομόνοιας, αλλά και κεντρικές συνοικίες, όπως λ.χ. στο 6^ο και το 4^ο Δημοτικό Διαμέρισμα. Πρόκειται για περιοχές υποβαθμισμένες με υψηλή συγκέντρωση αλλοδαπών εμπλεκόμενων σε παράνομες δραστηριότητες, αυξημένη παρουσία πληθυσμού Ρομά καθώς και διακίνηση και δημόσια χρήση ναρκωτικών ουσιών. Όσον αφορά τους δύο απομακρυσμένους δήμους, το Ν. Ψυχικό χαρακτηρίστηκε ως η πιο επιβαρυσμένη περιοχή λόγω της αυξημένης εγκληματικότητας, ενώ στην περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού αναφέρθηκαν οι υποβαθμισμένες περιοχές με έντονη παρουσία πληθυσμού Ρομά. Τα σημαντικότερα

προβλήματα που απορρέουν από την εγκληματικότητα σχετίζονται πρωτίστως με το αίσθημα της ανασφάλειας, ωστόσο, αναφέρθηκε και το κλείσιμο των εμπορικών καταστημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, επισημάνθηκε ο φαύλος κύκλος, που δημιουργείται όταν διακόπτουν τη λειτουργία τους τα εμπορικά καταστήματα και οι μόνιμοι κάτοικοι μετακομίζουν σε άλλες περιοχές, καθώς οι συμβατικές δραστηριότητες αντικαθίστανται με άλλες παράνομες και έτσι δημιουργείται σταδιακά μια «εγκληματογόνος ζώνη». Ειδικότερα, όσον αφορά το αίσθημα της ανασφάλειας, ο Δήμος Αθηναίων παρουσιάζει υψηλά επίπεδα ανασφάλειας στις υποβαθμισμένες περιοχές του Κέντρου και σε ορισμένες κεντρικές συνοικίες, ενώ υψηλότερα επίπεδα ασφάλειας των κατοίκων παρατηρούνται στις πιο αναβαθμισμένες περιοχές καθώς και σε περιοχές με αυξημένη την παρουσία της αστυνομίας. Στους δύο περιφερειακούς δήμους αναφέρθηκε σε γενικές γραμμές ότι οι κάτοικοι αισθάνονται ασφαλείς.

Αναφορικά με τα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα που αντιμετώπισαν οι εν λόγω δήμοι κατά την οικονομική κρίση, αυτά φαίνεται να διαφοροποιούνται ανά περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό, διατυπώθηκε η άποψη από ορισμένους εκπροσώπους ότι η οικονομική κρίση επηρέασε την εγκληματικότητα. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκε η αλλαγή των ποσοτικών και ποιοτικών χαρακτηριστικών της εγκληματικότητας, το κλείσιμο των εμπορικών καταστημάτων, οι ελλείψεις τόσο σε προσωπικό όσο και σε υποδομές στην αστυνομία καθώς και η εισροή αλλοδαπών πληθυσμών, στοιχεία επηρέασαν την εγκληματικότητα ειδικά στο Δήμο της Αθήνας. Οι περιοχές που δέχθηκαν τις αρνητικότερες συνέπειες της οικονομικής κρίσης αναφορικά με την εγκληματικότητα ήταν το κέντρο της Αθήνας καθώς και κεντρικές συνοικίες, το Ν. Ψυχικό στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού καθώς και οι πιο υποβαθμισμένες περιοχές του Δήμου Κορυδαλλού, στις οποίες έχει εγκατασταθεί πληθυσμός Ρομά. Σχετικά με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στο αίσθημα της ασφάλειας των πολιτών, διατυπώθηκε η άποψη ότι η οικονομική κρίση άλλαξε γενικά τη νοοτροπία του πολίτη, ο οποίος πλέον φοβάται για πολλά θέματα και μεταξύ αυτών και για το έγκλημα, όπως επίσης, και η άποψη ότι η διακοπή των υπηρεσιών ιδιωτικής φύλαξης και η κατάργηση του αστυνομικού τμήματος στην περιοχή της Φιλοθέης ενίσχυσαν το αίσθημα ανασφάλειας των κατοίκων. Στο Δήμο Αθηναίων, το αίσθημα ανασφάλειας των κατοίκων της περιοχής σχετίστηκε με το κλείσιμο των εμπορικών καταστημάτων, ειδικά στις πιο υποβαθμισμένες περιοχές, ενώ παγιώθηκε και η αντίληψη ότι η εγκληματικότητα θα παραμείνει σε υψηλά επίπεδα. Σε συνάρτηση με τα προαναφερόμενα, οι περιοχές που επηρεάστηκαν περισσότερο από την οικονομική κρίση όσον αφορά το ζήτημα της ασφάλειας των πολιτών ήταν το κέντρο της Αθήνας όπου έκλεισαν πολλά εμπορικά καταστήματα, το Ν. Ψυχικό λόγω αύξησης της εγκληματικότητας και οι πιο υποβαθμισμένες περιοχές του Δήμου Κορυδαλλού, στις οποίες υπάρχει έντονη παρουσία πληθυσμού Ρομά.

Ως συναρτώμενα με την αστυνόμευση προβλήματα αναδείχθηκαν κυρίως η υποστελέχωση και οι ελλείψεις σε υλικοτεχνικές υποδομές, ενώ τονίστηκε η ανάγκη ενίσχυσης της αστυνόμευσης και στους τρεις δήμους. Η στάση των κατοίκων απέναντι στην αστυνομία φαίνεται να ποικίλλει καθώς παρουσιάζεται είτε ως θετική, είτε ως αρνητική, είτε ως ουδέτερη. Ωστόσο, ανεξαρτήτως της καταγραφείσας ποικιλίας στη στάση των πολιτών απέναντι στην αστυνομία, η συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών θεωρείται είτε αναγκαία είτε χρήσιμη για την αποτελεσματικότερη άσκηση του έργου της αστυνομίας.

Όσον αφορά τα προτεινόμενα μέτρα για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας αλλά και την ενίσχυση του αισθήματος της ασφάλειας του πολίτη, ως κοινή συνισταμένη αναδεικνύεται η ενίσχυση του έργου και της δράσης της αστυνομίας. Αναφέρεται επίσης,

η ενημέρωση του πολίτη αναφορικά με το εγκληματικό φαινόμενο και η συνεργασία του με την αστυνομία, ενώ όσον αφορά τη δυνατότητα παρέμβασης των δημοτικών αρχών, αναφέρθηκε ο καθαρισμός, και ο επαρκής φωτισμός των δημόσιων χώρων και η δημιουργία περισσότερων ελεύθερα προσβάσιμων χώρων. Τέλος, αναφέρθηκε η σημασία της λήψης μέτρων αυτοπροστασίας των κατοίκων, η ανάγκη αυστηροποίησης της ποινικής νομοθεσίας καθώς η εφαρμογή μέτρων πρόληψης του εγκλήματος ολιστικού χαρακτήρα, που θα συνδυάζουν τόσο την κοινωνική όσο και την περιστασιακή πρόληψη. Στο πλαίσιο αυτό, όσον αφορά την ύπαρξη δομών υποστήριξης θυμάτων εγκληματικών ενεργειών, σε γενικές γραμμές αυτή θεωρείται είτε αναγκαία είτε χρήσιμη, αν και διατυπώθηκε και η αντίθετη άποψη αναφορικά με την αναγκαιότητα ή χρησιμότητα δημιουργίας μιας μονάδας υποστήριξης θυμάτων ανεξάρτητα από το είδος του εγκλήματος.

Τέλος, όσον αφορά τη βελτίωση των σχέσεων κοινού και αστυνομίας αναφέρθηκε η ανάγκη ενημέρωσης του πολίτη σχετικά με το εγκληματικό φαινόμενο, η ανάπτυξη σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ της αστυνομίας και των πολιτών, καθώς και η φιλική στάση της αστυνομίας αλλά και η ταχεία ανταπόκριση για την εξυπηρέτηση του κοινού στα αιτήματά του.

4. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ και η διασφάλιση οικονομικής αυτοτέλειας για τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης είναι, κατά την άποψη μας, ο άμεσος στόχος που πρέπει να επιτευχθεί προς την κατεύθυνση της ισχυροποίησης της τοπικής αυτοδιοίκησης στα θέματα χάραξης και υλοποίησης κοινωνικής προληπτικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο. Η ορθολογική χάραξη και υλοποίηση τοπικών σχεδίων προληπτικής αντεγκληματικής πολιτικής, προϋποθέτει, εκτός από την ουσιαστική αποκέντρωση αρμοδιοτήτων και την ύπαρξη μηχανισμών εξασφάλισης πόρων σε τοπικό - δημοτικό επίπεδο. Οι κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων μπορούν και θα πρέπει να αναλάβουν και να συνεισφέρουν σημαντικό κοινωνικό έργο με εγκληματοπροληπτική λειτουργία. Γενικότερα οι δράσεις ενεργοποίησης των πολιτών με στόχο τον εντοπισμό και την επίλυση προβλημάτων της τοπικής κοινωνίας, η ανάπτυξη προγραμμάτων εκπαίδευσης στελεχών της τοπικής αυτοδιοίκησης που θα στελεχώνουν όργανά της επιφορτισμένα με τα παραπάνω καθήκοντα μπορούν να συμβάλλουν μακροπρόθεσμα στο ζήτημα της ορθολογικής χάραξης και εφαρμογής μιας συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο²².

Περαιτέρω, άλλες δράσεις με θετικό εγκληματοπροληπτικό πρόσημο αποτελούν οι ενέργειες προς την επίτευξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ αστυνομίας και τοπικής κοινωνίας, η ενίσχυση του θεσμού του αστυνομικού της γειτονιάς, η ενεργοποίηση ευέλικτων και στοχευμένων πεζών περιπολιών, η απαλλαγή των αστυνομικών από ξένα προς την αποστολή τους καθήκοντα, η εγκληματοπροληπτική αξιοποίηση του δυναμικού της δημοτικής αστυνομίας, μετά από σχετική βέβαια εκπαίδευση, σε δράσεις συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής και η ενεργοποίηση

22 Βλ. Ζαραφωνίτου, 2003:187, όπου επισημαίνεται η δυσχέρεια δραστηριοποίησης των πολιτών προς την κατεύθυνση της συμμετοχής τους, εξαιτίας πολύ συχνά της απροθυμίας τους για συμμετοχή λόγω έλλειψης ή μη επαρκούς ενημέρωσης καθώς και η οργάνωση της μορφής που θα έχει η συμμετοχή αυτή για την επίτευξη της οποίας απαιτείται ορθή ενημέρωση αλλά και συντονισμός των δράσεων πρόληψης του εγκλήματος σε τοπικό επίπεδο.

από την τοπική αυτοδιοίκηση των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Εγκληματικότητας που έχουν αδρανήσει ή δεν έχουν συσταθεί καθόλου²³. Όλα τα παραπάνω, ενταγμένα στο πλαίσιο μιας ευρύτερης ήπιας εμφανούς προληπτικής αστυνόμευσης μπορούν να συμβάλουν στην εμπέδωση του αισθήματος ασφάλειας των πολιτών αλλά και στην επίτευξη του ζητούμενου της αστυνομίας «δίπλα στο πολίτη» (Καραγιαννίδης, 2022:407-409).

Η αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου απαιτεί αφενός συνεργατικά σχήματα μεταξύ των επισήμων φορέων χάραξης και υλοποίησης της αντεγκληματικής πολιτικής και κοινωνικών εταίρων του ιδιωτικού, δημοσίου και εθελοντικού τομέα και, αφετέρου, αποκέντρωση της πολιτικής κατά του εγκλήματος και συνακόλουθα επένδυση στην κοινωνική δυναμική της τοπικής κοινωνίας (Ζαραφωνίτου, Καραγιαννίδης, & Κοντοπούλου:2022).

Προς την ίδια κατεύθυνση, η δημιουργία και λειτουργία επαρκών μηχανισμών στήριξης και παροχής βοήθειας στα θύματα εγκλημάτων, μπορεί να συμβάλλει στην ανακούφιση τους και την αποτελεσματική αντιμετώπιση της ευαλωτότητάς τους, την τόνωση της εμπιστοσύνης τους στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και, εν τέλει, στον μετριασμό της εκδηλούμενης ανασφάλειας (Ζαραφονίτου, 2014:130).

Στόχος μιας ορθολογικής, μακροπρόθεσμης και εν τέλει αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής δεν είναι απλά η διαχείριση του προβλήματος του εγκλήματος, η διαχείριση των κινδύνων και η εμπέδωση του αισθήματος ασφαλείας των πολιτών. Η αντεγκληματική πολιτική δεν (μπορεί να) αποτελεί απλώς μια πολιτική ασφάλειας (Ζαραφονίτου, 2003:1572). Η πολιτική κατά του εγκλήματος οφείλει να μελετά τα αποτελέσματα της εγκληματικότητας (θυματοποίηση, φόβος του εγκλήματος, κόστος αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου), προέχει όμως η αναζήτηση, ο εντοπισμός και η επίλυση των προβλημάτων που δρουν εγκληματογόνα (Ζαραφωνίτου, 2016:44, 2018:1099). Συνεπώς, οι στρατηγικές για τη μείωση του φόβου του εγκλήματος, οι οποίες επικεντρώνονται στο άμεσο περιβάλλον στο οποίο κατοικούν οι πολίτες οι οποίοι εκφράζουν το φόβο τους για το έγκλημα, θα πρέπει να επικεντρώνονται στην αντιμετώπιση όχι μόνον του εγκλήματος και της αταξίας, αλλά και ευρύτερα των υπαρχόντων προβλημάτων, τα οποία σχετίζονται με την κοινωνική οργάνωση, την σταθερότητα της τοπικής κοινωνίας και εν τέλει την ποιότητα της καθημερινής ζωής των κατοίκων της πόλης²⁴.

23 Βλ. Ζαραφωνίτου, 2019:41-51, όπου και εμπεριστατωμένη αναφορά στις περιπτώσεις των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας (ΤοΣΠΠΑ) και του Αστυνομικού της Γειτονιάς (ΑΤΓ). Άλλωστε, η προτίμηση του κοινού σε αυτήν τη μορφή αστυνομικής λειτουργίας έχει κατ' επανάληψη αναδειχθεί: ο πολίτης επιθυμεί μια αστυνομία που θα είναι πάντα διαθέσιμη και θα ανταποκρίνεται γρήγορα και επαρκώς στις καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που αντιμετωπίζει, θα υφίσταται για αυτόν εύκολη και ανεμπόδιστη πρόσβαση στις υπηρεσίες της, θα είναι γενικά ορατή και προσίτη σε αυτόν η αστυνομία. Οι πολίτες θέλουν να έχουν αστυνομικό τμήμα στην περιοχή τους, θέλουν να γνωρίζουν τους αστυνομικούς ακόμα και με το όνομά τους: από τις πιλοτικές, κατά καιρούς, εφαρμογές του θεσμού του Αστυνομικού της Γειτονιάς στη χώρα μας έχει επιβεβαιωθεί η γενικότερη αποδοχή του από τις τοπικές κοινωνίες.

24 Βλ. Ζαραφωνίτου & Κουράκης 2008: 1015 όπου και η καταληκτική προτροπή: «Απαιτείται, λοιπόν, η προώθηση μιας ορθολογικής, κυρίως όμως ψύχραιμης, αντεγκληματικής πολιτικής προς εξάλειψη των κοινωνικών παραγόντων που εξωθούν στο έγκλημα και προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί πολλαπλά να συμβάλει η εγκληματολογική έρευνα».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Ζαραφωνίτου, Χ. (1995, 2004). *Εμπειρική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2003). *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου, Χ., Κουράκης, Ν. (2008). «Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής - Πορίσματα κοινής έρευνας του ΠΜΣ Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών. *Ποινικός Λόγος*, τ. 5, 1007-1015.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2016). «Βίαιη εγκληματικότητα και φόβος του εγκλήματος σε εποχές κρίσης». Στο Μ. Γασπαρινάτου (Εκδ. Επιμ.). *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α΄ Τόμος, Αθήνα: Εκδ. Α. Σάκκουλα, 34- 44.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2018). Λήμμα: «Φόβος του Εγκλήματος». Στο Κ.Δ. Σπινέλλη, Ν.Ε. Κουράκης, Μ.Π. Κρανιδιώτη (Επιμ. Έκδ.). *Λεξικό Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Εκδόσεις ΤΟΠΟΣ, 1093-1099.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2019). «Κοινοτικές μορφές πρόληψης του εγκλήματος και του φόβου του εγκλήματος: Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης - Αστυνομικός της Γειτονιάς». *Εγκληματολογία*, 41-51.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2022). Εισήγηση στην θεματική «Η κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων» στην Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Σωφρονιστικού Συστήματος και Λοιπών Δομών Εγκλεισμού Κρατουμένων της Βουλής, 24 Φεβρουαρίου 2022. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων, www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToKtirio/Fotografiko-Archeio/#cb761835-e997-4e8a-8fb7-ae48017e90cf

Ζαραφωνίτου, Χ., Καραγιαννίδης, Χ., & Κοντοπούλου, Ε. (2022). «Τοπικές πολιτικές πρόληψης του εγκλήματος και ποιότητα ζωής». Εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο με τίτλο: «Η Δημόσια Διοίκηση και το Περιβάλλον: Αναζητώντας τη Χρυσή Τομή της Βιώσιμης Ανάπτυξης» του Παντείου Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Πατρών, 2-4-2022 (υπό δημοσίευση).

Καραγιαννίδης, Χ. (2011). *Προς μια συμμετοχική αντεγκληματική πολιτική*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Καραγιαννίδης, Χ. (2022). *Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης Εγκληματικότητας – Τάσεις, προκλήσεις και προοπτικές από την εφαρμογή του θεσμού σε Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση*. Σειρά Ποινικά, Τόμος Νο. 98. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Κυριαζή, Ν. (2005). *Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κωνσταντακόπουλος, Γ., Τσούβελας, Γ., & Κονταξάκης Β. (2018). «Υπάρχει επίδραση της οικονομικής ύφεσης στην εγκληματικότητα; Αναλύοντας τα δεδομένα από την πρόσφατη διεθνή και ελληνική κρίση». *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, τ. 35 (Σύμπλ. 1), 36-45.

Φαρσεδάκης, Ι. (2005). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ξενόγλωσση

- Altindag, D.T. (2009). "Crime and Unemployment: Evidence from Europe". Working Paper 2009-13. Department of Economics Working Paper Series. Louisiana State University.
- Arvanites, Th., & Defina, R. (2006). "Business cycles and street crime". *Criminology*, 44(1), 139-164.
- Baharom, A.H., & Habibullah, M.S. (2008). "Is crime cointegrated with income and unemployment? A panel data analysis on selected European countries". Munich Personal RePEc Archive.
- Bell, D., & Blanchflower, D. (2010). "UK Unemployment in the Great Recession". *National Institute Economic Review*, No. 214, October, R3-R25.
- Britto, S. (2013). "Diffuse anxiety: The role of economic insecurity in predicting fear of crime". *Journal of Crime and Justice*, 36(1), 18-34.
- Burns, A., & Mitchell, W. (1946). *Measuring business cycling*. New York: National Bureau of Economic Research.
- Claessens, S., & Kose, M.A. (2013). "Financial crises: Explanations, types, and implications". Working Paper. International Monetary Fund.
- Dammert, L., & Malone, M.F.T. (2003). "Fear of crime or fear of life? Public insecurities in Chile". *Bulletin of Latin American Research*, 22(1), 79-101.
- Furstenberg, F. (1971). "Public reaction to crime in streets". *American Scholar*, Vol. 40, 601-610.
- Jupp, V. (2006). "Content analysis", In E. McLaughlin & J. Muncie (eds.). *The Sage Dictionary of Criminology*, 70-71.
- Lahaye, N., Lemprereur, N., & Janssen, C. (The Belgian National Group) (1981). "The City and Criminality". In *Cities and Criminality – General Reports and Synopses of National and Individual Reports*, Tenth International Congress on Social Defence, September 28th – October 2nd, Hellenic Section of the International Society of Social Defence, 57-59.
- Lin, Ming-Jen (2008). "Does unemployment increase crime? Evidence from U.S. data 1974–2000". *Journal of Human Resources*. Vol. 43 (2), 413–436.
- McLaughlin, E., (2006). "Fear of crime". In E. McLaughlin & J. Muncie (eds.). *The Sage Dictionary of Criminology*, 164-166.
- Raphael, S., & Winter-Ebmer, R. (2001). "Identifying the effect of unemployment on crime". *Journal of Law and Economics*. Vol. 44 (1), 259-283.
- Rosenfeld, R., & Messner, S. (2009). "The crime drop in comparative perspective: The impact of the economy and imprisonment on American and European burglary rates". *The British Journal of Sociology*, 60(3), 445-471.
- Saridakis, G., & Spengler, H. (2012). "Crime, deterrence, and unemployment in Greece: A panel data approach". *The Social Science Journal*, 49, 167-174.
- Sampson, R.J., & Raudenbush, S.W. (1999). "Systematic social observation of public spaces: A new look at disorder in urban neighborhoods". *American Journal of Sociology*, 105 (3), 603-651.
- Vieno, A., Roccato, M., & Russo, S. (2013). "Is fear of crime mainly social and economic insecurity in disguise? A multilevel multinational analysis". *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 23, 519-535.

- Wikström, P-O H., Oberwittler, D., Treiber, K., & Hardie, B. (2012). *Breaking rules. The social and situational dynamics of young people's urban crime*. Clarendon Studies in Criminology. Oxford University Press.
- Zarafonitou, Ch. (2003) "New' tendencies in prevention policy in Greece: Local Crime Prevention Councils and the partnership model". Στο Α. Μαγγανάς (Εκδ. Επιμ.). *Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Δικαιώματα του Ανθρώπου / Έγκλημα – Αντεγκληματική Πολιτική*, Τόμος Β'. Αθήνα/Bruxelles: Νομική Βιβλιοθήκη/Bruyland, 1563-1573.
- Zarafonitou, Ch. (2011). "Fear of crime in contemporary Greece. Research evidence". In Zarafonitou Ch. (Guest Editor). *Fear of Crime. A Comparative Approach in the European Context*. *CRIMINOLOGY*, Special Issue, 50-63.
- Zarafonitou, Ch. (2014). "Victims' insecurity and criminal policy: The role of victim's support services". *Rivista di Criminologia, Vittimologia e Sicurezza*, VIII (1), 121-134.

ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ¹

“Urban Crime: Spatial of Crime and Insecurity in the Era of Economic Crisis: Trends, Dimensions and Correlations” - «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί», στους Δήμους Αθηναίων, Κορυδαλλού και Φιλοθέης-Ψυχικού

Χριστίνα Ζαραφώνιτου

Καθηγήτρια Εγκληματολογίας στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, Διευθύντρια του Εργαστηρίου Ασθεακής Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, Επιστημονικά Υπεύθυνη του Έργου

I. ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΔΗΜΩΝ²

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ των ερωτηθέντων στη διαγνωστική έρευνα, η οποία διεξήχθη στο πλαίσιο του εν λόγω έργου, οι εμφανέστερες συνέπειες της οικονομικής κρίσης γενικά αφορούσαν τους τομείς της ανεργίας, της φτώχειας και της ποιότητας ζωής. Σε επίπεδο γειτονιάς, οι συνέπειες αυτές αφορούσαν στο κλείσιμο καταστημάτων, την αύξηση της ανεργίας, την αύξηση των αστέγων και της επαιτείας. Παράλληλα, η μείωση των αντικειμενικών αξιών είχε ως συνέπεια τη μετοίκηση πληθυσμών, με χαμηλό εισόδημα σε ακριβές περιοχές. Όσον αφορά την κατάσταση των νοικοκυριών, η εκτίμηση των ερωτηθέντων είναι ότι μετά την οικονομική κρίση η εικόνα που παρατηρείται είναι αυτή της σταθερότητας με εμφανή μάλιστα τάση για βελτίωση.

Όσον αφορά την εγκληματικότητα εν γένει, η εντύπωσή των ερωτηθέντων είναι ότι αυτή αυξήθηκε το διάστημα της οικονομικής κρίσης (2009-2019). Αντίθετα, μετά την οικονομική κρίση (2020-2021), η πλειονότητα πιστεύει ότι η εγκληματικότητα παρέμεινε σταθερή. Μεγάλη διαφορά παρατηρείται στη θυματοποίηση, καθώς η κατά δήλωση θυματοποίηση είναι υπερδιπλάσια το διάστημα της οικονομικής κρίσης (2009-2019), σε σχέση με το αμέσως μετά χρονικό διάστημα (2020-2021). Αντίθετα, σχεδόν καμία διαφορά δε φαίνεται να υπάρχει στην ανασφάλεια των κατοίκων, η οποία μάλιστα καταγράφηκε να είναι ελαφρώς αυξημένη αμέσως μετά την κρίση, σε σχέση με το διάστημα της οικονομικής κρίσης.

1 Το Ερευνητικό Έργο «UrbanCrime: Spatial aspects of crime and insecurity in the era of economic crisis: Trends, dimensions and correlations – Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί» υποστηρίχθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «1η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» (Αριθμός Έργου: ΗΦΡΙ-FM17-3898) **ΕΛΙΔΕΚ, Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας (elidek.gr)**

2 Συντάκτης: Δρ. Δ. Καλαμάρας.

Σε επίπεδο περιοχών, το κέντρο της Αθήνας είναι γενικά πιο επιβαρυνμένο, τόσο σε επίπεδο θυματοποίησης όσο και ανασφάλειας, ενώ τα αναφερόμενα εγκλήματα είναι οι κλοπές, διαρρήξεις, ληστείες και ναρκωτικά.

Τέλος, από τη σύγκριση των απαντήσεων των ερωτώμενων με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της Αστυνομίας (κατά την περίοδο 2009-2019), επιβεβαιώνεται η εικόνα περί αύξησης της συνολικής εγκληματικότητας στην Αττική. Αντίθετα, η συνολική εγκληματικότητα στην Ελληνική Επικράτεια παρουσιάζει μια μάλλον σταθεροποιητική πορεία με μικρές διακυμάνσεις. Όσον αφορά τα επιμέρους αδικήματα, επιβεβαιώνεται η καταγεγραμμένη από τις απαντήσεις αύξηση των κλοπών, των διαρρήξεων καθώς και των ληστειών, τόσο στην επικράτεια όσο και στην Αττική. Αντίθετα, οι ανθρωποκτονίες καθώς και τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οι βιασμοί, κατά την ως άνω αναφερόμενη περίοδο, παρουσιάζουν αυξομειώσεις χωρίς μια σαφή ανοδική τάση.

II. ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ³

ΑΠΟ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ της θεματικής χαρτογραφίας σε επίπεδο Δημοτικού Διαμερίσματος (Δ.Δ.), προέκυψε ότι στο 3^ο, 5^ο και 6^ο Δ.Δ. του Δήμου Αθηναίων, οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι η οικονομική τους κατάσταση ήταν κακή κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Επίσης, το αίσθημα ασφάλειας ήταν χαμηλό, με υψηλή θυματοποίηση να εμφανίζεται στο 6^ο Δ.Δ., και στις δύο χρονικές περιόδους, ενώ στο 3^ο και 5^ο Δ.Δ. μόνο στην περίοδο μετά την κρίση. Η εγκληματικότητα παρουσιάζει μεγάλο ποσοστό αύξησης στο 3^ο και 5^ο Δ.Δ. κατά την περίοδο της κρίσης, ενώ μετά από αυτήν, στο 3^ο και 6^ο Δ.Δ. Στο Δ.Δ. του Κορυδαλλού παρατηρείται κακή οικονομική κατάσταση των ερωτώμενων, με χαμηλή θυματοποίηση σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ποσοστά των υπόλοιπων Δ.Δ. Ακόμα, μετά την περίοδο της οικονομικής κρίσης εμφανίζεται υψηλό ποσοστό στην αύξηση της εγκληματικότητας και χαμηλό ποσοστό στο αίσθημα ασφάλειας. Αντίθετα, στα Δ.Δ. του Ψυχικού και της Φιλοθέης η οικονομική κατάσταση των ερωτώμενων θεωρείται καλή, ενώ η επίδραση της οικονομικής κρίσης στην οικονομική κατάσταση σε επίπεδο νοικοκυριού είναι χαμηλότερη σε σχέση με τα υπόλοιπα Δ.Δ. Το αίσθημα ασφάλειας είναι υψηλό, ενώ η θυματοποίηση, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, είναι χαμηλή στη Φιλοθέη και υψηλή στο Ψυχικό. Η αύξηση της εγκληματικότητας είναι υψηλή στην Φιλοθέη, κατά την περίοδο της κρίσης και χαμηλή μετά από αυτήν και στα δύο Δ.Δ.

Επιπλέον, προκειμένου να εξετάσουμε τους παράγοντες που επηρεάζουν το αίσθημα ασφάλειας των ερωτώμενων κατασκευάσαμε δύο χωρικά μοντέλα υστέρησης. Το πρώτο αφορά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και το δεύτερο το χρονικό διάστημα μετά την κρίση. Στα μοντέλα που προέκυψαν, οι άνδρες έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να νιώθουν ασφαλείς, όπως επίσης και οι ερωτώμενοι που έχουν ολοκληρώσει «μεταλυκειακή εκπαίδευση». Αντίστοιχα, η «μη ικανοποίηση από το έργο του αστυνομικού τμήματος» έχει αρνητική επίδραση στην πιθανότητα οι ερωτώμενοι να νιώθουν ασφαλείς. Επίσης, η «μέτρια» και «καλή» οικονομική κατάσταση έχουν θετική επίδραση στην πιθανότητα να νιώθουν οι ερωτώμενοι ασφαλείς σε σύγκριση με την κατάσταση αναφοράς που είναι η «κακή» οικονομική κατάσταση. Τέλος, η στατιστικά σημαντικά και υψηλή τιμή του «ρ» και στα δύο μοντέλα, υποδηλώνει μια σημαντική

3 Συντάκτης: Αν. Καθ. Α. Μιμής.

χωρική εξάρτηση της πιθανότητας στο αίσθημα ασφάλειας των πολιτών με τους γύρω τους.

III. ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΟΥΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥΣ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ⁴

Μέσα από το λόγο των συνεντευξιζόμενων προέκυψε ότι ο Δήμος Αθηναίων και ειδικότερα το Κέντρο της Αθήνας αλλά και ορισμένες κεντρικές συνοικίες λ.χ. στο 6ο Δ.Δ. είναι ιδιαίτερα επιβαρυνμένες, όσον αφορά τα προβλήματα της εγκληματικότητας σε αντίθεση με του δύο απομακρυσμένους, από το Κέντρο της πρωτεύουσας, δήμους. Η εγκληματικότητα που παρατηρείται και στους τρεις δήμους αφορά κυρίως εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές-διαρρήξεις), ωστόσο, στο Δήμο της Αθήνας, που είναι και ο πιο επιβαρυνμένος, όπως προαναφέρθηκε, η εγκληματικότητα παρουσιάζει μεγαλύτερη ποικιλία με κύριους τόπους συγκέντρωσης το Κέντρο (περιοχές γύρω από την πλατεία της Ομόνοιας) και ορισμένες υποβαθμισμένες κεντρικές συνοικίες (λ.χ. στο 6ο και 4ο Δ.Δ.). Οι πιο υποβαθμισμένες περιοχές αποτελούν τόπους συγκέντρωσης της εγκληματικότητας και στους δύο περιφερειακούς δήμους. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα, το οποίο απορρέει από την εγκληματικότητα είναι το αίσθημα της ανασφάλειας, το οποίο αναφέρεται ως ιδιαίτερα έντονο και πάλι στις υποβαθμισμένες περιοχές της ελληνικής πρωτεύουσας σε αντίθεση με τους δύο απομακρυσμένους δήμους, όπου οι κάτοικοι σε γενικές γραμμές αισθάνονται ασφαλείς. Το Κέντρο της Αθήνας και οι πιο υποβαθμισμένες συνοικίες του, καθώς και οι πιο υποβαθμισμένες περιοχές των δύο περιφερειακών δήμων αναφέρθηκαν ως εκείνες που έχουν υποστεί τις αρνητικότερες συνέπειες της οικονομικής κρίσης, όσον αφορά την εγκληματικότητα και το αίσθημα της ασφάλειας των κατοίκων. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στην εγκληματικότητα αντανακλάται μέσα από την αλλαγή στα ποσοτικά και ποιοτικά της χαρακτηριστικά, το κλείσιμο των καταστημάτων ειδικά στο Κέντρο της Αθήνας, τις ελλείψεις σε υποδομές και προσωπικό στην αστυνομία καθώς και την εγκατάσταση μεγάλου όγκου αλλοδαπού πληθυσμού ιδιαίτερα στις υποβαθμισμένες περιοχές της ελληνικής πρωτεύουσας. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο αίσθημα της ανασφάλειας συνδέθηκε με την αλλαγή στη νοοτροπία των πολιτών, τις περικοπές στους πόρους της αστυνομίας καθώς και με τις περικοπές στις παρεχόμενες υπηρεσίες φύλαξης από ιδιωτικές επιχειρήσεις αλλά και με το κλείσιμο των καταστημάτων και την παγίωση της αντίληψης ότι η εγκληματικότητα θα παραμείνει σε υψηλά επίπεδα στις υποβαθμισμένες περιοχές της Αθήνας. Όσον αφορά τα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας και ενίσχυσης του αισθήματος της ασφάλειας των πολιτών, αναδείχθηκε η ανάγκη ενίσχυσης της αστυνόμευσης και του έργου της αστυνομίας γενικότερα, η συνεργασία της αστυνομίας με τον πολίτη καθώς και η ενημέρωσή του για τα ζητήματα που σχετίζονται με το εγκληματικό φαινόμενο. Παράλληλα, έμφαση δόθηκε και στο ρόλο των δημοτικών αρχών, ιδιαίτερα για το Δήμο Αθηναίων, με σκοπό την καλύτερη διαχείριση και φροντίδα του δημόσιου χώρου (καθαρισμός, επαρκής φωτισμός, περισσότεροι ελεύθερα προσβάσιμοι χώροι). Τέλος, σε συνάρτηση με τα προαναφερόμενα μέτρα, υποστηρίχθηκε σε γενικές γραμμές η αναγκαιότητα ή χρησιμότητα της δημιουργίας δομών για την υποστήριξη των θυμάτων εγκληματικών ενεργειών σε επίπεδο δήμου.

4 Συντάκτης: Δρ. Ε. Κοντοπούλου.

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ προκύπτει ως κομβικός ο ρόλος του 'ευάλωτου' ως παράγοντα που συναρτάται με τη θυματοποίηση και την ανασφάλεια. Για το λόγο αυτό, αφιερώσαμε στο πλαίσιο του έργου που παραδόθηκε προς το ΕΛΙΔΕΚ ένα ειδικό κεφάλαιο που περιλαμβάνει τόσο τη θεωρητική ανάλυση όσο και τα πορίσματα των ερευνών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο⁵. Βάσει αυτών, δημιουργήσαμε τον πίνακα που ακολουθεί και περιλαμβάνει τα κυριότερα χαρακτηριστικά της συνθήκης αυτής εν είδει τυπολογικής ανάλυσης:

Χαρακτηριστικά	Ευάλωτο	Έρευνες
Φύλο	+	(Killias M. & Clerici C.: 1997, Franklin & Franklin: 2009, Jackson J.: 2009, Vauclair C. & Bratanova B.: 2016, Rader N., Cossman J. & Porter J.: 2012, Hanslmaier N., Peter A. & Kaiser B.: 2018, Ζαραφωνίτου Χ.: 2004β)
Ηλικία	+/-	(Killias M. & Clerici C.: 1997, Franklin & Franklin: 2009, Vauclair C. & Bratanova B.: 2016, Rader N., Cossman J. & Porter J.: 2012, Hanslmaier N., Peter A. & Kaiser B.: 2018)
Φυσική κατάσταση	+	(Cossman J. & Rader N.: 2011, Vauclair C. & Bratanova B.: 2016, Rader N., Cossman J. & Porter J.: 2012, Hanslmaier N., Peter A. & Kaiser B.: 2018)
Εισόδημα	+/-	(Pantazis C.:2000, Vauclair C. & Bratanova B.: 2016, Rader N., Cossman J. & Porter J.:2012)
Μορφωτικό επίπεδο	+	(Vauclair C. & Bratanova B.: 2016, Hanslmaier N., Peter A. & Kaiser B.: 2018, Ζαραφωνίτου Χ.: 2004β)
Διαμονή σε περιοχές με υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας ή με σημάδια «αντικοινωνικότητας» και «αταξίας»	+	(Killias M. & Clerici C.: 1997, Rader N., Cossman J. & Porter J.:2012, Hanslmaier N., Peter A. & Kaiser B.: 2018, Ζαραφωνίτου Χ.:2004, Ζαραφωνίτου Χ., Κοντοπούλου Ε. & Συνεργάτες: 2016,

+ = επαληθεύεται - = δεν επαληθεύεται

+/- = σε ορισμένες περιπτώσεις επαληθεύεται ή δεν επαληθεύεται

5 Υπεύθυνες: Χ. Ζαραφωνίτου, Στ. Μάλλιου, Παραδοτέο D.3.2. με τίτλο «Εκθεση Αξιολόγησης του 'ευάλωτου'» (Vulnerability Assessment Report).

Εν κατακλείδι, η οικονομική κρίση, όπως κάθε 'κρίση', δεν αφήνει ανεπηρέαστο το εγκληματικό φαινόμενο στο σύνολό του. Επηρεάζει τόσο την εγκληματικότητα, κυρίως ποιοτικά, όσο και την ανασφάλεια ενισχύοντας σημαντικά την εκδήλωσή της όταν συμπίπτει με μια σειρά υποκειμενικούς και αντικειμενικούς παράγοντες. Από άποψη αντεγκληματικής πολιτικής, η μελέτη αυτή θα μπορούσε να φανεί ιδιαίτερα χρήσιμη σε επίπεδο πρόληψης ούτως ώστε να αμβλυνηθεί η δράση των παραγόντων που συνδέονται με τις αρνητικές επιπτώσεις του φαινομένου, κυρίως σε τοπικό επίπεδο.

Ως επιστημονικά υπεύθυνη, θα ήθελα και από το βήμα αυτό να ευχαριστήσω ιδιαίτέρως το ΕΛΙΔΕΚ για την χορηγηθείσα έγκριση της πρότασης ενός μεγαλεπήβολου έργου όπως αυτό και την υποστήριξη της υλοποίησής του, τον ειδικό λογαριασμό κονδυλίων έρευνας του Παντείου Πανεπιστημίου για την ανάληψη της διαχείρισής του, τους Δήμους Αθηναίων, Κορυδαλλού και Φιλοθέης-Ψυχικού και την Ελληνική Αστυνομία για την έγκριση των απαραίτητων αδειών και την πρόθυμη συνεργασία των εκπροσώπων τους και, βέβαια, όλους τους συναδέλφους και συνεργάτες που συναποτελέσαν την ομάδα έργου, οι οποίοι ακόμα και κάτω από δύσκολες συνθήκες λόγω της πανδημίας, επέδειξαν υψηλό αίσθημα ευθύνης, επιστημονικότητα και δεοντολογία. Ευχής έργο θα ήταν, η μελέτη μας αυτή να αποδειχθεί χρήσιμη τόσο επιστημονικά όσο και κοινωνικά.

Το παρόν πόνημα περιλαμβάνει το σύνολο των εισηγήσεων, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της Επιστημονικής Ημερίδας με θέμα «Χαρτογραφώντας την εγκληματικότητα και την ανασφάλεια στην περιφέρεια της Πρωτεύουσας, την εποχή της οικονομικής κρίσης», που διοργανώθηκε και πραγματοποιήθηκε στις 23/11/2022 στο Αμφιθέατρο Σ. Καράγιωργα II του Παντείου Πανεπιστημίου από το Εργαστήριο Αστυνομικής Εγκληματολογίας (ΕΑΣΤΕ). Η Επιστημονική Ημερίδα έλαβε χώρα στο πλαίσιο του Έργου «UrbanCrime: Spatial aspects of crime and insecurity in the era of economic crisis: Trends, dimensions and correlations – Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί» [Αρ. Έργου ΗΦΡΙ-FM17-3898], το οποίο εγκρίθηκε και χρηματοδοτείται από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛΙΔΕΚ), υπό την επιστημονική ευθύνη της Καθηγήτριας και Διευθύντριας του Εργαστηρίου Αστυνομικής Εγκληματολογίας Χριστίνας Ζαραφωνίτου. Αντικείμενο των εισηγήσεων αποτέλεσε η σχέση της οικονομικής κρίσης με την εγκληματικότητα, το φόβο του εγκλήματος και την ανασφάλεια στο αστακό περιβάλλον αναδεικνύοντας ιδιαίτερα το ρόλο του χώρου στη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου. Στο πλαίσιο αυτό, παρουσιάστηκε, μεταξύ άλλων, τόσο το Έργο και οι στοχεύσεις του όσο και τα ερευνητικά πορίσματα του Έργου αναφορικά με την εξέλιξη της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στους Δήμους Αθηναίων, Κορυδαλλού και Φιλοθέης-Ψυχικού κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Το Έργο και η Ημερίδα ανέδειξαν το ρόλο της οικονομικής κρίσης στη διαμόρφωση του εγκληματικού φαινομένου, αλλά και την ανάγκη για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση αποτελεσματικών πολιτικών πρόληψης και αντιμετώπισής του, κυρίως, σε τοπικό επίπεδο.

9 786188 649705

ISBN: 978-618-86497-0-5